

EESTI STATISTIKA

ILMUB KORD KUUS

RECUEIL MENSUEL

DU

BUREAU CENTRAL DE STATISTIQUE DE L'ESTONIE

1930

DETSEMBER

SISUKS PEALE MUU:

Kirjastus ja ajakirjandus 1927—29 a.
Surmapõhjused 1929 a.
Enesetapped 1929 a.
Haigusèkindlustus 1929 a.
Maksukoormatus 1928/29 a.
Maavalitsuste tulud ja kulud 1928/29 a.
Kirikuelu 1922—29 a.
Põllumajanduse tasuvus 1929/30 a.
Ühe põllutõõlise tulud-kulud 1929 a.

Nr. 109(12)

TALLINN

Nr. 109(12)

RIIGI STATISTIKA KESKBÜROO
BUREAU CENTRAL DE STATISTIQUE DE L'ESTONIE

KIRJASTUS ja AJAKIRJANDUS 1927—29.

MARCHÉ du LIVRE et la PRESSE PÉRIODIQUE de 1927—29.

Sisu: I. Raamatud-brošüürid. 1) Eestikeelse raamatu üldarvust, lhk. 677. 2) Raamatute-brošüüride arv, suurus ja sisu 1927—29 a., lhk. 680. 3) Raamatute ilmumiskoht, lhk. 681. 4) Raamatud ilmumiskunde järgi 1929 a., lhk. 682. 5) Eestis 1927—29 a. ilmunud võõrkeelsed raamatud, lhk. 682. 6) 1927—29 a. N.-Venes ilmunud eestikeelsed raamatud-brošüürid, lhk. 683. II. Ajalehed-ajakirjad. 7) 1927—29 a. Eestis ilmunud ajalehed-ajakirjad arvult ja keelelt, lhk. 684. 8) Ajalehete ilmnis-koht ja sagedus, lhk. 685. 9) Ajakirjade ilmumiskoht, sagedus ja sisu, lhk. 686.

Trükikodade poolt saadavate sundoksemplaride põhjal on Tartu ülikooli raamatukogu alates 1924 a. koostanud iga möödunud aasta kohta täpsed eestikeelsete raamatute nimestikud, mis avaldatakse E. Kirjanduse seltsi väljaandes „Eesti Kirjandus“ raamatute ilmumiskunde järjekorras. Nimestikus on iga Eestis ilmunud eestikeelse raamatu kohta toodud: raamatu pealkiri, autor, kirjastaja, trükikoda, ilmumiskoht ja -aeg, formaat, lhk. arv (puudub itraaž).

Järgnevad kokkuvõtted möödunud kolme aasta (1927—29) jooksul Eestis ilmunud väljaannetest, samuti nagu analoogilised kokkuvõtted eelmise 3 a. perioodi (1924—26*) kohta on koostatud üldnimetatud nimestikkude põhjal.

I. RAAMATUD-BROŠÜÜRID. — LIVRES-BROCHURES.

I. Eestikeelse raamatu üldarvust.
Nombre général des livres estoniens.

Pole isegi teada kuni iseseisvuseni ilmunud eestikeelsete raamatute üldarvu. Toetudes mag. H. Kruusi uurimusele, kes A. J. Schwabe poolt koostatud Õpetatud Eesti seltsi raamatukogu kataloogi (kuni 1865 a.), Правительственный Вѣстник и Книжная Лѣтопись (1891—1892, 1909—1916) allikail seda küsimust selgitanud, — ja selle uuringu tulemusi puuduvate aastate kohta omalt poolt keskmiste arvudega täiendades, oletab E. Rahva muuseumi raamatukoguhoidja R. Antik, et kuni Eesti iseseisvuseni on 285 a. jooksul (1632—1917) ilmunud ümmarguselt umbes 15.000 eestikeelset eripealkirjaga raamatut-brošüüri**).

Esimese kuue Eesti iseseisvuse-aasta jooksul (1918—1923) on sama R. Antiku kokkuvõttel ilmunud 3 048 raamatut-brošüüri. Alates aga 1924 a. avaldatakse, nagu eelpool juba märkisime, täpne nimestik kõigi Eestis ilmunud eesti raamatute kohta „Eesti Kirjanduses“.

Keskbüroo poolt selle üldnimestiku põhjal tehtud kokkuvõtteil on 1924—29 a. Eestis ilmunud üldse 5 647 eripealkirjaga raamatut-brošüüri. Välisriiges, arvatud välja N.-Vene, ilmunud eesti raamatute kohta, ehkki selliste arv ei saa olla kuigi suur, puuduvad andmed. N.-Venes on „E. Kirjanduses“ avaldatud and-

Raamatute sisu määramisel tarvitamine Rahvusvahelise Bibliograafia instituudi n. n. Dewey-Brüsseli nomenklatuuri. Rahvusvaheliste nõuete kohaselt eraldasime kokkuvõtteis igal pool raamatu brošüürist, lugedes raamatuks ainult sellise trükiteose, mis koosneb enam kui 2 trükipoognast ja sellele vastavalt brošüüriks iga trükitee, mis sisaldab 32 lhk. ja vähen.

Eestis ilmunud võõrkeelsist raamatust anname arulise ülevaate vahelult Tartu ülikooli raamatukogult saadud andmeil („E. Kirjanduses“ võõrkeelsete raamatute nimestikku pole avaldatud).

meil ilmunud viimase 6 aasta jooksul (1924—29) 207 raamatut-brošüüri.

Eestikeelse raamatu üldtoodang kuni 1. jaan. 1930 a. oleks seega ligikaudu 24 000 eripealkirjaga raamatut-brošüüri, sellest ilmunud iseseisvuse 12 aasta (1918—1929) jooksul ümmarguselt 9 000 (3 048 + 5 647 + 207 = 8 902*) ja kuni iseseisvuseni (1632—1917 a.) — 15 000.

Kaugelt selgema ja ülevaatlikuma pildi meie raamatu arenemisest võimaldab muidugi ilmunud trükiteoste lehekülgede üldarvu võrdlus aastate järgi. Saame selle võrdluse tuua ainult 6 viimase aasta kohta. 1924—29 a. on Eestis ilmunud üldse 3 063 eestikeelset raamatut ja 2 584 brošüüri, kokku 5 647 trükiteost, milles lehekülgi in 8° 521 389. Produktsioonilt suurimaks osutub viimane — 1929 aasta, ületades lhk. arvult kõik iseseisvuse-aastad. Viimaseaja raamatu (6 a. keskmise) suurus on umbes 10 trükipoognast (155 lhk. in 8°), brošüüri — natuke üle 1 trükipoogna (18 lhk. in 8°).

Lehekülgi oli Eestis ilmunud eesti raamatuis (in 8°):

	Raamatuis %	Brošüüres %	Kokku %
1929 a.	100 835 21,2	8 837 19,0	100 672 21,0
1928 „	77 637 16,3	8 402 18,3	86 039 16,5
1927 „	90 538 19,1	8 526 18,3	99 064 19,0
1926 „	66 319 14,0	7 444 16,0	73 763 14,2
1925 „	66 141 13,9	7 032 15,2	73 173 14,0
1924 „	78 421 15,5	6 147 13,2	79 568 15,3

Kokku 1924—29 a. 474 891 100,0 46 498 100,0 521 389 100,0

*) V. Eesti Statistika 1927 a., lhk. 398—401.

**) V. ajakiri „Raamatukogu“ nr. 2 — märts 1929 a.

*) Puudub osa välismaal ilmunud eesti raamatust.

LIVRES et BROCHURES en LANGUE ESTONIENNE ÉDITÉS en ESTONIE de 1927-29.

De nombre général						Keele järgi—D'après la langue												Ilumise koht—Lieu de publication								
Teisi raamatuid—Autres livres						Eestikeelseid ühes võõrkeelelega Estonienne avec une langue étrangère			Ainult eestikeelseid Estonienne			Publ eestikeelseid raamatuid—Dont						Tallinnas ilmunud Parus à Tallinn			Tartus ilmunud Parus à Tartu			Muie linnas ja alevs ilmunud Parus en autres villes et bourgs		
Raamatute arv Nombre des livres			Lehekülgede arv Nombre des pages			R a a m a t u t e a r v -- Nombre des livres																				
1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927

Livres.

63	54	44	8 695	5 544	4 703	10	4	6	53	50	38	53	50	33	—	—	—	25	19	18	14	13	10	24	22	16
28	33	26	2 058	2 456	1 862	—	—	—	28	33	26	28	33	26	—	—	—	7	9	9	3	5	3	18	19	14
6	4	7	753	306	944	—	—	—	6	4	7	5	2	2	1	2	5	2	—	2	2	3	5	2	1	—
25	22	26	2 164	2 112	2 485	—	1	2	25	22	28	24	19	26	1	3	2	12	16	13	5	5	10	8	2	7
161	137	150	30 396	23 399	28 609	17	18	24	154	124	142	140	119	135	5	5	7	114	109	113	34	20	27	23	13	26
4	4	10	1 430	1 850	3 308	4	7	10	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	7	9	—	1	—	—	—	
46	46	52	8 214	8 935	6 918	—	1	1	46	45	51	45	43	51	1	2	—	32	34	37	3	4	4	11	8	11
16	11	7	3 842	2 538	1 700	1	1	1	15	10	7	15	10	7	—	—	—	13	11	6	2	—	1	1	1	
4	5	2	104	198	120	—	—	—	4	5	2	4	5	2	—	—	—	2	2	2	—	—	2	1	—	—
26	21	16	3 376	2 952	1 152	3	1	2	33	25	20	32	24	17	1	1	3	13	14	3	20	11	13	3	1	6
4	3	9	1 528	518	2 148	6	2	9	9	8	13	9	8	13	—	—	—	5	1	8	9	8	10	1	1	4
13	5	9	1 662	416	1 210	2	1	2	21	13	22	20	13	22	1	—	—	4	1	5	16	10	16	3	3	3
3	—	1	450	—	88	—	—	—	11	7	10	11	7	10	—	—	—	1	—	—	7	5	7	3	2	3
75	74	79	8 429	9 437	11 019	8	6	9	67	69	76	66	67	73	1	2	3	43	44	51	20	19	30	12	12	4
12	8	10	1 152	922	1 386	5	2	—	9	6	10	8	5	10	1	1	—	6	5	5	3	2	4	3	1	1
17	13	13	1 672	1 974	1 750	—	1	—	17	12	13	17	12	11	—	—	2	13	11	11	3	2	2	1	—	—
35	40	41	4 371	4 771	6 120	5	3	9	30	38	37	30	37	37	—	—	1	16	17	27	13	15	17	6	9	2
29	29	27	3 923	3 709	3 397	2	3	3	29	28	25	28	26	23	1	2	2	17	20	16	10	10	9	4	1	3
209	161	141	36 360	26 368	25 527	2	1	—	198	163	141	85	62	78	113	101	63	63	46	44	124	110	93	13	8	4
153	133	111	30 161	22 668	21 836	—	—	—	153	133	111	46	42	54	107	91	57	40	32	37	105	91	71	8	7	3
13	8	11	1 506	938	1 228	—	—	—	13	8	11	12	8	11	1	—	—	4	2	1	5	5	9	4	1	1
25	19	13	3 307	2 312	1 236	—	—	—	25	19	13	22	10	8	3	9	5	18	12	4	6	7	9	1	—	—
9	8	13	970	1 190	2 522	—	1	4	12	12	23	11	12	22	1	—	1	4	1	7	7	12	19	1	—	1
8	5	11	934	709	2 282	—	1	2	10	6	18	9	6	17	1	—	1	3	1	6	6	6	13	1	—	1
1	3	4	36	490	240	—	—	2	2	6	5	2	6	5	—	—	—	1	—	1	1	6	6	—	—	—
585	500	519	94 885	72 999	82 572	47	37	50	574	493	515	450	378	432	124	115	83	289	257	277	241	210	229	91	63	68

Brochures.

45	29	28	1 054	698	573	1	—	1	44	29	27	44	28	24	—	1	3	12	13	10	19	11	12	14	5	6	
19	15	11	588	420	280	—	—	—	19	15	11	19	15	11	—	—	—	8	9	5	3	1	1	8	5	5	
11	4	8	116	86	88	—	—	—	11	4	8	11	3	5	—	1	3	—	—	2	10	4	6	1	—	—	
8	14	5	161	243	80	—	—	—	8	14	5	7	13	4	1	1	1	2	6	3	5	5	2	1	3	—	
33	35	28	681	669	517	—	—	—	33	35	28	30	26	25	3	9	3	18	19	13	5	4	4	10	12	11	
238	225	205	3 685	3 374	3 330	9	5	7	229	221	203	225	220	200	4	1	—	123	91	96	54	73	53	61	62	56	
2	1	1	40	16	14	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	—	—	—	—	—	—	
65	65	52	863	760	756	1	—	1	64	65	51	62	65	51	2	—	—	28	20	25	15	10	18	22	28	9	
5	5	2	93	112	21	—	—	—	5	5	2	5	5	2	—	—	—	4	3	1	1	2	—	—	—	1	
76	83	72	1 080	1 173	1 113	2	2	2	74	81	70	74	81	70	—	—	—	37	33	27	19	26	13	20	24	32	
20	28	25	372	505	468	—	—	—	20	29	27	20	28	27	—	—	—	10	10	6	6	15	15	4	4	4	
1	4	1	32	72	32	1	2	—	2	3	4	2	3	4	—	—	—	1	—	—	1	3	3	1	2	1	
7	4	4	142	90	92	5	1	1	2	3	7	2	3	7	—	—	—	—	—	—	1	7	3	2	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—
89	73	88	1 568	1 403	1 471	15	7	11	74	66	77	74	65	75	—	1	2	35	48	37	47	21	41	7	4	10	
22	13	28	284	220	438	4	2	5	18	11	23	18	11	22	—	—	1	—	7	3	19	6	21	3	—	4	
13	20	8	262	383	128	—	3	—	13	17	8	13	17	8	—	—	—	11	15	7	1	3	1	1	2	—	
49	29	36	920	580	653	11	2	4	38	27	34	38	26	33	—	1	1	20	18	19	27	10	16	2	1	3	
41	55	74	728	878	1 140	3	2	9	39	54	63	39	50	58	—	4	10	21	37	26	11	11	44	10	8	7	
30	33	28	590	800	680	—	—	1	30	33	27	14	22	20	16	11	7	7	7	22	8	22	7	18	1	4	2
17	22	13	302	528	308	—	—	—	17	22	13	7	15	10	10	7	3	5	17	4	11	4	7	1	1	2	
1	5	5	4	120	92	—	—	—	1	5	5	1	5	5	—	—	—	1	2	3	—	1	2	—	2	—	
10	5	9	176	133	252	—	—	—	10	5	9	4	2	3	6	3	4	1	3	1	9	1	8	—	1	—	
9	8	14	176	90	236	—	1	4	9	11	15	9	11	15	—	—	—	3	3	2	5	8	17	1	1	—	
7	3	10	144	46	182	—	1	2	7	2	8	7	2	8	—	—	—	2	—	—	4	3	10	1	—	—	
2	5	4	32	44	54	—	—	2	2	9	7	2	9	7	—	—	—	1	3	2	1	5	7	—	—	—	
501	480	475	8 757	8 316	8 184	34	18	34	470	469	458	448	441	432	24	28	26	222	239	198	176	146	201	106	102	93	
1 086	980	994	103 642	81 315	90 756	81	55	93	1 044	962	973	896	819	864	148	143	109	511	496	475	417	356	430	197	165	161	

Keskmiselt tuli lehekülgi (in 8°):

	1 raam. kohta	1 broš. kohta	Keskm. 1 trüki- teose kohta:
1929 a.	162	18	97
1928 „	146	17	85
1927 „	158	17	93
1926 „	148	18	86
1925 „	158	19	94
1924 „	155	19	99
1924—29 keskm.	155	18	92

2. Raamatute-brošüüride arv, suurus ja sisu 1927—29 a.

Livres et brochures édités de 1927—29 et leur contenu en pages.

Viimase kolme aasta jooksul on Eestis ilmunud üldse 1725 eestikeelset raamatut ja 1483 brošüüri, milles kokku lhk. in 8° 294 865.

	Raamat	Brošüür	Kokku	%		
				Raamat	Brošüür	Kokku
1929	621	504	1125	55,2	44,8	100
1928	530	487	1017	52,1	47,9	100
1927	574	492	1066	53,8	46,2	100
Kokku	1725	1483	3208	—	—	—

Vaadeldes viimasel — 1929 a. ilmunud raamatuid-brošüüre, selgub et neist oli:

	Raamat	Brošüür	Kokku	%		
Publ eestikeelseid	574	470	1044	92,4	93,3	92,8
Eestikeels. ühes võõr- keelega	47	34	81	7,6	6,7	7,2
Kokku	621	504	1125	100	100	100

Puhteestikeelsete teoste hulgas moodustasid algupärandid 1929 a. omakord 85,8%:

	Raamat	Brošüür	Kokku	%		
Algupärandid	450	440	896	78,4	94,9	85,8
Tõlked	124	24	148	21,6	5,1	14,2
Kokku	574	470	1044	100	100	100

Õppe- (kooli) raamatuid-brošüüre muusilisist eraldades ja neid liike aastate järgi kõrvutades saame raamatute-brošüüride arvu ja suuruse (lhk. arv) kohta järgmise võrdlusülevaate:

	Õppe- (kooli) raama- tuid	Teisi raama- tuid	Kokku	%	
				Õppe- (kooli) raama- tuid	Teisi raama- tuid
Raamatud.					
1929	36	585	621	5,8	94,2
1928	30	500	530	5,7	94,3
1927	55	519	574	9,6	90,4
Brošüürid.					
1929	3	501	504	0,6	99,4
1928	7	480	487	1,4	98,6
1927	17	475	492	3,5	96,5

Neis raamatuis-brošüüres oli lehekülgi (in 8°):

	Raamat	Brošüür	Kokku	%	
1929	5950	94885	100 835	5,9	94,1
1928	4638	72 999	77 637	6,0	94,0
1927	7966	82 572	90 538	8,8	91,2
Brošüürid.					
1929	80	8 757	8 837	0,9	99,1
1928	176	8 316	8 492	2,1	97,9
1927	342	8 184	8 526	4,0	96,0

	Õppe- (kooli) raama- tuid	Teisi raama- tuid	Kokku	%	
				Õppe- (kooli) raama- tuid	Teisi raama- tuid

Keskmiselt oli igas raamatuis-brošüüris lehekülgi:

	Raamatud.	Brošüürid.	Kokku	%	
1929	165,3	17,5	162,4	—	—
1928	154,6	17,3	146,5	—	—
1927	144,8	17,2	157,7	—	—

Kuna Keskbürool raamatute sisulisel liigitamisel põlnud kasutada algeksemplare, sündis sisu määramine peamiselt raamatu pealkirja järgi, mille tõttu väiksemad väärtused raamatu vastavasse liiki paigutamisel täiesti võimalikud. Sellega tuleb arvestada ja ka paratamatult leppida, seni kui asustiste poolt, kelle kasutuses algmaterjal, pole koostatud täpsemaid kokkuvõtteid.

Raamatu klassifitseerimisel on võetud aluseks, nagu celpool juba märkisime, rahvusvaheline n.n. Dewey-Brüsseli kümnend-süsteemi nomenklatuur.

Ehkki brošüüre (teos kuni 32 lhk.) ilmub iga aasta arvult umbes samapalju kui raamatuid (teos üle 32 lhk.), moodustab igaaastane brošüüride lehekülgede arv aasta jooksul ilmunud trükitoodete lhk. üldarvust keskmiselt alla 10% (3 viimase aasta keskm. 8,8%).

Võrdleme seetõttu suhtarvudes ainult raamatute osatähtsust sisuliikide järgi, jättes kõrvale brošüürid. Viimaste sisuline liigitus absoluutarvudes on antud üldtabelis (lhk. 678). Viimasel — 1929 aastal ilmunud 621 raamatust käsitab 200 ilukirjandust (32,2%) ja 171 ühiskonnateadust (27,4%):

0. Üldteosed	63 raam.	10,1%
1. Mõtteteadus	6	1,0
2. Usuteadus	25	4,0
3. Ühiskonnateadused	171	27,4
4. Keeleteadus	15	2,4
5. Puhteadused	23	3,7
6. Rakendusteadused	75	12,1
7. Kunst	31	5,0
8. Kirjandus. Ilukirjandus	200	32,2
9. Ajalugu. Maateadus	12	1,9

Õigema pildi üksikute sisuliikide osatähtsusest annab lehekülgede arvu vahetõrude võrdlus.

1929 a. ilmunud raamatuis oli üldse lehekülgi 100 835, neist:

	Lhk. arv:	%
0. Üldteosed	8 695	8,8
1. Mõtteeadus	758	0,8
2. Usuteadus	2 164	2,1
3. Ühiskonnateadused	32 116	31,0
4. Keeleteadus	3 822	3,8
5. Puhteadused	3 046	3,0
6. Rakendusteadused	8 429	8,1
7. Kunst	4 111	4,1
8. Kirjandus. Ilukirjandus.	36 360	36,0
9. Ajalugu. Maateadus	1 334	1,3

Veel selgema ja ühtlasema ülevaate võimaldab aga ilmunud raamatute lehekülgede arvu vahetõrude võrdlus viimase 3 aasta keskmiste alusel.

Viimase 3. aasta jooksul Eestis ilmunud eestikeelsed raamatud (1725) sisaldavad üldse 269 010 lhk. in 8°, ehk keskmiselt aasta kohta 89 670. Sellest langes $\frac{2}{3}$ — peaaegu võrdsest — ilukirjandusele (32,8%) ja ühiskonnateadusele (32,1%).

1 raamatu kohta tuleb lhk. keskmiselt 156. Üksikuis sisuliiges tõuseb see arv peaaegu 200-ni (keeleteadus — 195, ühiskonnateadus — 180, ilukirjandus — 175), langedes alla 100 ainult usuteaduses (93).

3 a. (1927—29) aasta keskmised arvud:

	Lhk. arv	%	Lhk. 1 raam. kohta
0. Üldteosed	6 316	7,0	118
1. Mõtteeadus	669	0,7	118
2. Usuteadus	2 427	2,7	93
3. Ühiskonnateadused	28 758	32,1	180
4. Keeleteadus	3 055	3,4	195
5. Puhteadused	2 637	2,9	130
6. Rakendusteadused	10 083	11,3	129
7. Kunst	3 826	4,3	128
8. Kirjandus. Ilukirjandus	29 418	32,8	175
9. Ajalugu. Maateadus	2 481	2,8	143

Möödunud — 1929 a. ilmunud 36 õppe- (kooli) ja 585 muu raamatu sisuline jaotus suuruselt (lhk. arvult) % on:

	Õppe- (kooli) raamatud		Teised raamatud	
	raamatute arv	lehekülgede arv	raamatute arv	lehekülgede arv
0. Üldteosed	—	—	10,8	9,2
1. Mõtteeadus	—	—	1,0	0,8
2. Usuteadus	—	—	4,3	2,3
3. Ühiskonnateadused	27,8	28,9	27,5	32,0
4. Keeleteadus	30,5	38,5	0,7	1,6
5. Puhteadused	27,8	23,3	2,2	1,8
6. Rakendusteadused	—	—	12,8	8,9
7. Kunst	5,6	3,2	5,0	4,1
8. Kirjandus. Ilukirjandus	—	—	34,2	38,3
9. Ajalugu. Maateadus	8,3	6,1	1,5	1,0
Kokku	100	100	100	100

3. Raamatute ilmumiskohad.

Lieu de publication.

Raamatute-brošüüride ilmumiskohaks on peamiselt suuremad linnad — Tallinn ja Tartu. 1929 aastal

moodustasid nimetatud kahes linnas ilmunud raamatud 85,8% (brošüürid 79%) ja lhk. arv neis raamatuis 90,8% (brošüüres 78,2%) Eestis ilmunud eestik. raamatute ja nende lhk. üldarvust:

	Tallinn				Tartu				Muid linnad, alevit ja maad				Kokku			
	Tallinn	Tartu	Muid linnad, alevit ja maad	Kokku	Tallinn	Tartu	Muid linnad, alevit ja maad	Kokku	Tallinn	Tartu	Muid linnad, alevit ja maad	Kokku	Tallinn	Tartu	Muid linnad, alevit ja maad	Kokku
Raamatud.																
1929	289	241	91	621	46,5	38,8	14,7	14,7	257	210	63	530	45,5	39,5	11,9	11,9
1928	277	229	68	574	48,3	39,9	11,8	11,8	229	146	102	487	49,1	30,0	20,9	20,9
1927	198	201	93	492	40,2	40,9	18,9	18,9	176	146	106	504	41,1	34,9	21,0	21,0
Brošüürid.																
1929	222	176	106	504	41,1	34,9	21,0	21,0	239	146	102	487	49,1	30,0	20,9	20,9
1928	229	146	102	492	40,2	40,9	18,9	18,9	201	146	93	492	40,2	40,9	18,9	18,9
1927	198	201	93	492	40,2	40,9	18,9	18,9	198	201	93	492	40,2	40,9	18,9	18,9
Lehekülgede arv raamatuis																
1929	49 230	42 441	9 155	100 826	48,8	42,1	9,1	9,1	39 329	32 474	5 835	77 638	50,7	41,8	7,5	7,5
1928	55 272	29 228	6 038	90 538	61,0	32,3	6,7	6,7	29 228	29 228	6 038	90 538	61,0	32,3	6,7	6,7
Lehekülgede arv brošüütis																
1929	4 103	2 810	1 924	8 837	46,4	31,8	21,8	21,8	4 412	2 446	1 034	8 492	52,0	28,5	19,2	19,2
1928	4 412	2 446	1 034	8 492	52,0	28,5	19,2	19,2	3 507	3 412	1 607	8 526	41,1	40,0	18,9	18,9
1927	3 507	3 412	1 607	8 526	41,1	40,0	18,9	18,9	—	—	—	—	—	—	—	—

Sisu ja ilmumiskoha järgi möödunud aastal kirjastatud raamatuid (ilma brošüüret) kõrvutades selgub, et meie suuremas kirjastamiskohas — Tallinnas on esikohal ühiskonnateadus (39,8%), sellele järgneb ilukirjandus (21,8%), kuna Tartus vastupidiselt esimese koha omavad ilukirjanduslikud teosed (51,8%), teisel kohal ühiskonnateadus (14,1%).

	Tallinn				Tartu				Muid linnad, alevit ja maad				Kokku			
	Tallinn	Tartu	Muid linnad, alevit ja maad	Kokku	Tallinn	Tartu	Muid linnad, alevit ja maad	Kokku	Tallinn	Tartu	Muid linnad, alevit ja maad	Kokku	Tallinn	Tartu	Muid linnad, alevit ja maad	Kokku
0. Üldteosed	25	14	24	63	8,6	5,8	26,4	10,1	2	2	6	0,7	0,8	2,2	1,0	1,0
1. Mõtteeadus	12	5	8	25	4,2	2,1	8,8	4,0	114	34	23	171	39,4	14,1	25,2	27,6
2. Usuteadus	5	9	1	15	1,7	3,7	1,1	2,4	5	9	1	15	1,7	3,7	1,1	2,4
3. Ühiskonnateadused	4	16	3	23	1,4	6,8	3,5	3,7	43	20	12	75	14,9	8,3	13,2	12,1
4. Keeleteadus	17	10	4	31	5,9	4,2	4,4	5,0	17	10	4	31	5,9	4,2	4,4	5,0
5. Puhteadused	63	124	13	200	21,8	61,5	14,3	32,2	63	124	13	200	21,8	61,5	14,3	32,2
6. Rakendusteadus	4	7	1	12	1,4	2,9	1,1	1,9	4	7	1	12	1,4	2,9	1,1	1,9
7. Kunst	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. Kirjandus. Ilukirjandus	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9. Ajalugu. Maateadus	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kokku	289	241	91	621	100	100	100	100	289	241	91	621	100	100	100	100

Ka lehekülgede arvult on Tallinna ja Tartu vahetõrred sisuliiges analoogilised raamatute arvu vahetõrrele: pool (50,2%) Tallinnas ilmunud kirjandusest käsitab ühiskonnateadust (ilukirj. = 19,8%) ja üle poole (58,8%) Tartus ilmunud kirjandusest kuulub sisult ilukirjandusl. teoste hulka (ühiskonnat. = 12,0%).

1929 a. ilmunud raam. lhk. arv sisu ja ilmumiskoha järgi %:

1929 a. Ilmunud raam. lhk. arv, sisu ja ilumiskoha järgi %

	Tallinn	Tartu	Muud linnad ja alevikud	Kokku
0. Üldteosed	8,1	7,2	17,7	8,6
1. Mõtteaadus	0,3	0,6	4,1	0,8
2. Usuteadus	1,6	1,1	10,3	2,1
3. Ühiskonnateadused	50,2	12,0	24,9	31,9
4. Keeleteadus	2,9	5,4	1,1	3,8
5. Puhiteadused	1,1	5,2	3,4	3,0
6. Rakendusteadused	9,8	5,2	14,9	8,4
7. Kunst	5,0	2,5	3,4	4,1
8. Kirjandus. Ilukirjandus	19,5	58,9	19,9	36,0
9. Ajalugu. Maateadus	0,9	2,0	0,7	1,3
Kokku	100	100	100	100

3 viimase aasta (1927—29) keskmiste arvude alusel ilmus aasta jooksul Tallinnas üldse 274 raamatut = 47 947 lhk. in 8°, Tartus 227 raam. = 34 714 lhk.

Lehekülgi on igas ilmunud raamatus: Tallinnas keskmiselt 175, Tartus — 153.

3 a. (1927—29) aasta keskm. arvud:

	Ilmunud		Sellest (%)	
	lhk. arv	Tallinnas	Tartus	
0. Üldteosed	6 316	30,1	38,7	
1. Mõtteaadus	669	29,4	48,7	
2. Usuteadus	2 428	44,9	32,2	
3. Ühiskonnateadused	28 768	70,5	13,7	
4. Keeleteadus	3 055	38,5	55,0	
5. Puhiteadused	2 637	12,7	75,3	
6. Rakendusteadused	10 083	58,7	32,9	
7. Kunst	3 825	65,2	29,6	
8. Kirjandus. Ilukirjandus	29 418	37,3	58,2	
9. Ajalugu. Maateadus	2 481	18,1	80,1	
Kokku	89 670	53,5	38,7	
Brošüürid	8 618	46,5	33,5	

4. Raamatud ilmuniskuude järgi 1929 a.

Mots de publication.

(raam. arv, lhk. arv, lhk. 1 raam. kohta) koostatult kuude kaupa:

Ilmuniskuu:	Raam. arv	Lhk. in 8°	Lhk. 1 raam.
1929 a.	(üle 32 lhk.)	arv	% kohta
Jaauar	55	7 042	7,6
Veebruar	42	8 392	8,3
Märts	31	4 474	4,4
Aprill	35	6 244	6,2
Mai	60	8 824	8,7
Juuni	36	6 163	6,1
Juuli	32	4 606	4,6
August	43	6 737	6,7
September	52	9 066	9,0
Oktoober	65	11 898	11,8
November	71	11 889	11,8
Detsember	99	14 006	13,9
Kokku	621	100 835	100

Paistab silma, et sügis-talve kuudel (sept. — veebr.) ligi 2 korda rohkem kirjastatakse (63 787 lhk. = 63,5%), kui kevad-suve kuudel (37 048 lhk. = 36,7%):

Ilmunisaeg:	Raam. arv	Lhk. %	Lhk. 1 raam.
1929 a. märts — august = 6 k.	237	38,2	37 048
„ jaan., veebr., sept. — det.	384	61,8	63 787
= 6 k.	384	61,8	63 787

5. Eestis 1927—29 a. ilmunud võõrkeelsed raamatud.

Livres en langues étrangères éditées en Estonie de 1927—29.

1927—29 a. Eestis ilmunud võõrkeelsete raamatute arvu ja suuruse kohta kasutame Tartu ülikooli raamatukogult saadud andmeid. Üldse on Eestis 1927—29 a. jooksul ilmunud raam.-brošüüre:

	Arv:	%	Lhk. in 8°	%	1 teoso kohta
Võõrkeelseid	485	13,1	29 804	9,0	60
Eestikeelseid	3 208	86,9	294 865	91,0	92
Kokku	3 693	100	324 669	100	88

Keele järgi jagunevad kolmel viimasel aastal ilmunud võõrkeelsed raamatud-brošüürid järgmiselt:

	1929	1928	1927	Kokku	%			
	1929	1928	1927		Kokku			
Raamatud (üle 32 lhk.).								
Saksakeelsed	65	46	44	155	69,1	62,1	57,9	63,6
Vene	12	9	12	33	12,7	12,2	15,8	13,5
Inglise	4	8	11	23	4,3	10,8	14,5	9,4
Rootsi	4	4	3	11	4,3	5,4	4,0	4,5
Soome	2	—	—	2	2,1	—	—	0,8
Prantsuse	1	4	1	6	1,1	5,4	1,3	2,5
Itaalia	1	—	—	1	1,1	—	—	0,4
Esperanto	1	—	—	1	1,1	—	—	0,4
Ladina	—	—	2	2	—	—	2,0	0,8
Ungari	—	1	1	2	—	—	1,3	0,4
Juudi	—	1	1	2	—	—	1,3	0,4
Sega	4	3	1	8	4,2	4,1	1,3	3,3
Kokku	94	74	76	244	100	100	100	100
Brošüürid (kuni 32 lhk. incl.).								
Saksakeelsed	39	61	44	144	54,2	65,6	54,4	59,8
Vene	12	11	20	43	17,9	11,8	21,7	17,9
Inglise	10	9	10	29	14,9	9,7	12,3	12,0
Rootsi	1	1	—	2	1,5	1,1	—	0,8
Soome	1	1	—	2	1,5	1,1	—	0,8
Prantsuse	3	9	2	14	4,5	9,6	2,5	5,8
Itaalia	—	1	1	2	—	—	1,2	0,4
Ladina	—	1	1	2	—	—	1,2	0,4
Juudi	1	—	1	2	1,5	—	—	0,4
Sega	—	1	3	4	—	—	1,1	1,7
Kokku	67	93	81	241	100	100	100	100

Võõrkeelsete raamatute-brošüüride lehekülgede arvust 1927—29 annab ülevaate tab.:

	1929	1928	1927	Kokku	%			
	1929	1928	1927		Kokku			
Raamatud (lhk. arv).								
Saksakeelsed	7 574	4 671	3 724	15 969	75,3	59,0	48,5	62,3
Vene	1 419	1 208	1 923	4 540	14,1	16,4	25,0	18,1
Inglise	358	1 007	1 405	2 770	3,6	12,7	18,3	10,8
Rootsi	112	144	123	379	1,1	1,8	1,7	1,5
Soome	78	—	—	78	0,8	—	—	0,3
Prantsuse	47	324	78	449	0,5	4,1	1,0	1,7
Itaalia	80	—	—	80	0,8	—	—	0,3
Esperanto	96	—	—	96	0,9	—	—	0,4
Ladina	—	—	85	85	—	—	—	0,3
Ungari	—	—	88	88	—	—	—	0,3
Juudi	—	—	100	100	—	—	—	0,4
Sega	288	474	150	912	2,9	6,0	2,0	3,6
Kokku	10 052	7 918	7 680	25 650	100	100	100	100
Brošüürid (lhk. arv).								
Saksakeelsed	577	893	638	2 113	57,6	59,5	55,8	57,9
Vene	189	204	250	643	18,9	13,5	21,9	17,6
Inglise	155	181	150	486	15,5	12,0	13,1	13,3
Rootsi	8	24	—	32	0,8	0,7	—	0,5
Soome	8	11	—	19	0,8	1,0	—	0,9
Prantsuse	56	185	22	263	5,6	12,2	1,9	7,2
Itaalia	—	—	26	26	—	—	—	0,7
Ladina	—	—	8	8	—	—	—	0,2
Juudi	8	—	—	8	0,8	—	—	0,2
Sega	—	7	49	56	—	—	—	1,5
Kokku	1 001	1 510	1 143	3 654	100	100	100	100

Sisu järgi saame kõrvutada ainult võõrkeelsete raamatute-brošüüride arvu, kuna võrdlus keelelt ja lhk. arvult pole teostatav andmete puudusel:

	Raamatute arv			Brošüüride arv			Kokku		
	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927
0. Üldteosed	5	5	3	2	3	1	7	8	4
1. Mõtteteadus	4	2	4	1	4	7	5	6	11
2. Usuteadus	11	7	6	14	10	8	25	17	14
3. Ühiskonnateadused	19	12	17	17	22	12	36	34	29
4. Keeleteadus	3	8	8	1	2	2	4	10	10
5. Puheteadused	18	4	6	4	31	16	22	35	22
6. Rõkendusteadused	13	9	12	14	9	17	27	18	29
7. Kunst	—	2	7	3	1	9	3	3	16
8. Kirjandus. Ilukirjand.	8	15	1	4	2	2	12	17	3
9. Ajalugu. Maateadus	13	10	12	7	9	7	20	19	19
Kokku	94	74	76	67	93	81	161	167	157

	Raamatute arv			Brošüüride arv			Kokku		
	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927
0. Üldteosed	5,3	6,8	3,9	3,0	3,2	1,2	4,4	4,8	2,5
1. Mõttevõime	4,3	2,7	5,3	1,5	4,3	8,6	3,1	3,6	7,0
2. Usuteadus	11,7	9,4	7,9	20,9	10,7	9,9	15,5	10,2	8,9
3. Ühiskonnateadused	20,2	16,2	22,4	25,3	23,6	14,3	22,4	20,3	18,5
4. Keeleteadus	3,2	10,8	10,5	1,5	2,2	2,5	2,5	6,0	6,1
5. Puheteadused	19,2	5,4	7,9	6,0	33,3	19,8	13,7	20,9	14,0
6. Rõkendusteadused	13,8	12,2	15,8	20,9	9,7	21,0	16,6	10,8	18,5
7. Kunst	—	2,7	9,2	4,5	1,1	11,1	1,9	1,8	10,2
8. Kirjandus. Ilukirjand.	8,5	20,3	1,3	6,0	2,2	2,5	7,5	10,2	1,9
9. Ajalugu. Maateadus	13,8	13,5	15,8	10,4	9,7	8,6	12,4	11,4	12,1
Kokku	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Saksakeelsed teosed moodustavad võõrkeelsete raamatute-brošüüride üldarvus enamuse. On ilmunud 1927—29 a. üldse (raamatud + brošüürid):

	Teoste arv:	Lhk. arv:	%
Saksakeelseid	299	18 082	61,7
Vene „	76	5 283	18,6
Inglise „	52	3 256	11,1
Kokku	427	26 621	90,8
Muukeelseid	58	2 683	9,2
Üldse	485	29 304	100

1927—29 a. andmeil arvatud keskmised näitavad, et aastas ilmub Eestis 81 võõrkeelset raamatut à 105 lhk. ja 80 brošüüri à 15 lhk.

Keelte järgi jaguneb aasta keskmine toodang järgmiselt:

Raamatud:	Arv:	Lhk.		
		Lhk. arv:	%	1 teose kohta
Saksakeelsed	52	5 323	62,2	103
Vene „	11	1 547	18,1	141
Inglise „	7	923	10,8	120
Kokku	70	7 793	91,1	111
Muukeelseid	11	757	8,9	69
Üldse	81	8 550	100	105
Brošüürid:				
Saksakeelsed	48	705	57,0	15
Vene „	14	214	17,6	15
Inglise „	10	162	13,3	17
Kokku	72	1 081	88,3	15
Muukeelsed	8	137	11,2	16
Üldse	80	1 218	100	15

6. 1927—29 a. N.-Venemaal ilmunud eesti-keelsed raamatud-brošüürid.

Livres et brochures estoniens édités en Russie (U. R. S. S.)

Nõukogude Venes on 1927—29 a. jooksul „Eesti Kirjanduses“ avaldatud andmeil ilmunud 55 eestikeelset raamatut ja 40 brošüüri, neist Lenin-

gradis 78,9% ja Moskvas 21,1%:

Ilmutiskohat:	Raamat	Brošüür	Kokku	%		
				Raam.	Brošüür	Kokku
Leningrad	40	35	75	72,7	87,5	78,9
Moskva	15	5	20	27,3	12,5	21,1
Kokku 1927—29	55	40	95	100	100	100

Raamatud. Nii arvult kui suuruselt on N.-Venemaal 1927—29 a. ilmunud 55 raamatust ühiskonnateadust käsitlevad teosed esikohal:

	Raam. arv:	Lhk. arv:	%	1 raam. kohta
Ühiskonnateadus	31	4 165	67,1	134
Ilukirjandus	9	788	12,7	88
Muud	15	1 228	19,9	82

Algupärandeid on 55 raamatu hulgas 35:

	Arv:	Lhk. arv:	1 br. kohta
Algupärandid	35	3 500	100
Tõlked	20	2 681	134

Õpperaamatud moodustavad suuruselt (lhk. arvult) umbes 1/3 (34,3%) raamatute lhk. üldarvust:

	Arv:	Lhk. arv:	1 raam. kohta:
Muud	43	4 058	94
Õpperaamatud	12	2 123	177

54 raamatu (1 kohta andmed puuduvad) üldine tiraaž oli 111 660 eks.; iga raamatut trükiti seega keskmiselt 2 068 eksemplaris.

Brošüürid. Eestikeelseid brošüüre on 3 viimase aasta jooksul N.-Venemaal ilmunud 40, lhk. üldarv neis 905, keskm. brošüüri kohta 23.

Sisult kuuluvad brošüürid suuremalt jaolt propaganda kirjandusse käsitledes, nagu raamatudki, esijoones ühiskonnateadust.

	Arv:	Lhk. arv:	1 raam. kohta:
Ühiskonnateadus	19	435	23
Ilukirjandus	8	186	23
Muud	13	284	22

38 brošüüri (2 kohta puuduvad andmed) tiraaž on 69 100, ehk 1 brošüüri kohta keskm. 1 818 eks.

Ehkki väljaspool Eestit ilmunud eestikeelsete raamatute kohta, peale Venes ilmunute, puuduvad andmed, paistab tõenäolisena, et kaugelt suurem osa välismaal trükitud eestikeelsest kirjandusest on ilmunud just N.-Venemaal. Viimase 6 a. jooksul (1924—1929 a.) Nõukogude Venes kirjastatud eestikeelsed raamatud-brošüürid (207 = 15 092 lhk.

in 8¹) moodustavad sama aja jooksul Eestis ilmunud eestik. raamatute-brošüüride üldarvust (5 647 = 521 389 lhk. in 8¹) 3,7%, lhk. üldarvust vastavalt 2,0%.

Ei eksi vist palju kui sellest järeldame,

II. AJALEHED-AJAKIRJAD. — JOURNAUX et PÉRIODIQUES.

7. 1927—29 a. Eestis ilmunud ajalehed-ajakirjad arvult ja keelelt.

Nombre et la langue des journaux et des périodiques parus en Estonie en 1927—29.

„Eesti Kirjanduses“ avaldatud ajalehtede-ajakirjade nimestikus puuduvad Eestis ilmunud võõrkeelsed perioodilised väljaanded, mistõttu oleme järgnevad kokkuvõtted koostanud siseministeeriumilt saadud andmeil. Arvestatud on kõik siseministeeriumis registreeritud ja 1927—29 a. jooksul ilmunud ajalehed-ajakirjad, peale 6 nädalalehe (neist ilmus 1927 a. 4, 1928 a. 1 ja 1929 a. 1), mis lasid välja ainult ühe proovinumbri ja siis lõpetasid ilmumise. Maksvate seaduste järgi omab aga ajaleht-ajakiri perioodilise trükitootte ilmē alles alates teisest numbrist; proovinumber võib ilmuda ka ilma registreerimata. Peale selle on ajalehed-ajakirjad, mis aasta jooksul ilmusid edasi ainult nime muutes, võetud ühe lehenä. Selliseid oli: 1927 a. 4 ajalehte kokkuvõetult 13 nimetusega (3 kahe nimetusega ja 1 seitsme²), 1928 a. 3 ajakirja 6 nimetusega ja 1929 a. 4 ajalehte 12 nimetusega (3 kahe ja 1 kuue³). Üldse on 3 aasta (1927—29) jooksul ilmunud 8 ajalehte 25 nime ja 3 ajakirja 6 nime all.

Kuna ajalehtede arvu hulka pole võetud lehed, mis andsid aasta jooksul välja ainult proovinumbri ja selle järgi ilmumise katkestasid, on ajakirjade hulgas arvestatud kõik aasta kestel ilmunud väljaanded, ka need mis saatsid turule ainult mõned üksikud numbrid. Märgime selgituseks, et normaalarvu numbreid lasid välja viimasel aastail ajalehtede üldarvust keskmiselt ainult 79,5%, ajakirjadest veelgi vähem — 72,1%.

Aastate järgi kõigub see % järgmiselt:

	Ajalehed:	Ajakirjad:
1929 a.	70,7%	71,3%
1928 „	87,3 „	73,3 „
1927 „	82,3 „	71,0 „
3 a. keskmine	79,5%	72,1%

Registreeritud perioodilisi väljaandeid on viimase kolme aasta jooksul Eestis ilmunud üldse (sulgudes väljaannete arvuline kasv, võrreldes 1927 a.):

et väljaspool Eestit aasta jooksul ilmunud eestikeelsete raamatute arv ulatub keskmiselt 4% ja lhk. arv neis 3% lähedale Eestis ilmunud eestikeelsete raamatute-brošüüride ja nende lhk. üldarvust.

	Ajalehti:	Ajakirju:
1929 a.	75 (121,0)	160 (125,0)
1928 „	63 (101,0)	146 (114,1)
1927 „	62 (100,0)	128 (100,0)

Ajalehtede üldarv, mis püsis stabiilsena 1927 ja 1928 a., näitab märgatavat — 19% tõusu 1929 a. Seletatav on see peaaesjalikult valimistega riigikogusse ja omavalit-susisse.

Analoogilist hüpēt — ajalehtede arvu tunduvat tõusu — võis panna tähele ka eelmisel valimisel 1926 a.

1929 a. ilmus Eestis üldse 75 ajalehte, neist eestikeelseid 66 ehk 88,0%; päevalehed moodustasid ajalehtede üldarvust ligikaudu 1/5 (18,7%):

	Päeva-lehti	Harvem. ilmuv.	Kokku	%		
				Päeva-lehti	Harv. ilm.	Kokku
Eestikeelseid	11	55	66	78,0	90,1	88,0
Saksa „	2	2	4	14,3	3,3	5,3
Vene „	1	4	5	7,1	6,6	6,7
Kokku	14	61	75	100	100	100
				18,7	81,3	100

Ajakirju ilmus Eestis 1929 a. 160, neist võõrkeelseid 12,0% (sulgudes 1926 a. arvud):

Eestikeelseid	140 (93)	87,5%
Saksa „	10 (5)	6,2 „
Vene „	3 (2)	1,9 „
Muu „	7 (4)	4,4 „
Kokku	160 (104)	100 %

Perioodiliste väljaannete arvu liikumist jälgides, näeme et 3 viimase aasta jooksul on hakanud ilmuma üldse 54 uut ajalehte, neist eestikeelseid 43 (79,0%) ja 101 uut ajakirja, nende hulgas 86 eestikeelset (85,1%):

Ilmuma hakanud	Ajalehed:				
	Eestik.	Saksak.	Venak.	Muuk.	Kokku
1929 a.	20	1	2	—	23
1928 „	12	—	2	—	14
1927 „	11	2	3	1	17
Kokku	43	3	7	1	54

	Ajakirjad:				
	1929 a.	30	1	—	2
1928 „	35	4	1	—	40
1927 „	21	—	3	4	28
Kokku	86	5	4	6	101

¹) „E. Kirjanduses“ avaldatud andmeil.

²) „Kiir“=„Kiir“, „Uus Kiir“, „Meie Kiir“, „Tõeliste Kiir“, „Tallinna Kiir“, „Punane Kiir“ ja „Oktoobri Kiir“.

³) „Edasi“=„Edasi“, „Uus Edasi“, „Punane Edasi“, „Meie Edasi“, „Tõelised, Edasi“ ja „Tõeliste Elu“.

Eestis ilmunud ajalehed ja ajakirjad keele järgi 1927-29 a. — *Journaux et périodiques parus en Estonie de 1927-29 selon la langue.*

Keel—Langue	Ajalehed—Journaux									Ajakirjad—Périodiques			Üldse—Ensemble		
	Päevalehed—Quotidiens			Härvemini ilmu- vad—Paraissant plus rarement			Kokku—Total			1929	1928	1927	1929	1928	1927
	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927							
Festi—Estonienne	11	10	9	55	41	39	66	51	48	140	129	113	206	180	161
Saksa—Allemande	2	2	2	2	3	3	4	5	5	10	9	5	14	14	10
Vene—Russe	1	2	3	4	5	5	5	7	8	3	3	3	8	10	11
Rootsi—Suédoise	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	2	2	2
Soome—Finnoise	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1
Esperanto—Espéranto	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1
Inglise—Anglaise	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1
Juudi—Juive	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	2
Sega—Mixte	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	1	—	1
Kokku—Total	14	14	14	61	49	48	75	63	62	160	146	129	235	209	190

Sama aja jooksul on ilmumise lõpetanud 41 ajalehte, neist juba esimesel ilmumisaastal 18 (43,9%) ja 65 ajakirja, neist esimesel ilmumisaastal 23 (35,4%).

Ajalehed:

Ilmum. lõpet.	Eesti-keels.	Saksa-keels.	Vene-keels.	Muu-keels.	Kokku	Neist vast samal aastal ilm. hakanud
1929 a.	15	—	2	—	17	7
1928 „	5	2	4	—	11	6
1927 „	9	—	3	1	13	5
Kokku	29	2	9	1	41	18

Ajakirjad:

1929 a.	21	1	—	2	24	7
1928 „	19	—	—	—	19	8
1927 „	19	—	1	2	22	8
Kokku	59	1	1	4	65	23

S. Ajalehtede ilmumiskoht ja sagedus.

Journaux d'après le lieu et la fréquence de publication.

arv 1929 a. lõpul 1136) ja Tüiril (3228 el.); kahes — Põltsamaal (3044 el.) ja Tõrvas (2374 el.) — ilmused kumbagis 1 ajaleht ja 14 linnas — igas kaks ja rohkem. Ligikaudu 1/3 (1929 a. 30,7%) ajalehist ilmused Tallinnas.

Reastades linnu, kus ilmub 2 ja rohkem ajalehte, linnade elanikkude arvu suuruse järjekorras, selgub, et 14 linnas — elanikkude arvuga 323 166 — ilmused üldse 1929 a. 70 ajalehte, ehk keskmiselt 1 ajaleht 4617 linnaelaniku kohta. Linnas ilmuvad ajalehti loeb ka ümbruskonna elanikkond, kuna pealinna ajalehtede lugejaskond ulatub üle terve Eesti, seetõttu ei saa olla ka mingit reegli-pärasid siduvust ajalehtede ja elanikkude arvu vahel korras linnas.

Linnad:	Rahvaarv: (1929 a. lõpul)	1929 a. ilm. ajal arv: 1 ajal. peale:	Linnaelan.
Tallinn	130 262	23	5 664
Tartu	67 349	7	9 621

Narva	26 975	4	6 744
Pärnu	21 200	8	2 650
Valga	13 479	3	4 493
Rakvere	12 787	2	6 394
Nõmme	12 783	2	6 392
Viljandi	12 432	4	3 108
Võru	5 829	3	1 943
Haapsalu	4 400	2	2 200
Kuressaare	4 222	5	844
Petseri	4 121	2	2 061
Tapa	3 944	2	1 972
Paide	3 383	3	1 128

Kokku 323 166 70 4 617

Igapäev (6—7 korda nädalas) ilmuvad lehti omavad ainult 4 suuremat — elanikkude arvuga üle 20 000 — linna. 1929 a. ilmused päevalehti Eestis üldse 14, neist: Tallinnas 7, Pärnus 4, Tartus 2 ja Narvas 1. Kuna Tallinnas ja Tartus väljaantavad lehed on iseseisvad (Tallinnas ilmused 1929 a. regulaarselt 4 eesti-, 1 saksa- ja 1 venekeelne ja Tartus 1 eesti- ja 1 saksa- ja 1 venekeelne päevaleht), kuuluvad Pärnu ja Narva päevalehed pealinna häälekandjate n. n. „sabade“ hulka: Pärnus ilmuvad Tallinna „Päevalehe“, „Vaba Maa“ ja „Rahva Sõna“ ja Tartu „Postimehe“ Pärnu väljaanded ja Narvas samuti „Narva Postimees“, mis on kohalikkude päevauudistega täiendatud äratrükki Tartu „Postimehest“.

Arvuliselt on ilmumise sageduse järgi 1929 aastal esikohal nädalalehed (34,6%), nendele järgnevad 3 korda nädalas ilmuvad (24,0%), siis päevalehed (18,7%) jne.:

Ilmumissagedus:

7 korda nädalas	3 — 4,0%
6 „ „	11 — 14,7 „
3 „ „	18 — 24,0 „
2 „ „	11 — 14,7 „
1 „ „	26 — 34,6 „
Tarvidust mööda	6 — 8,0 „

Kokku 75 ajal. — 100 %

1) Eesti-saksa-läti—Estonienne-allemande-lettonne. 2) Eesti-saksa-vene—Estonienne-allemande-russe.

Eestis ilmunud ajalehed ilmuiskoha ja -sageduse järgi 1927-29 a.
Journal paru en Estonie de 1927-29 selon le lieu et la fréquence de publication.

3. Ilmuiskohat Lieu de publication	Ilmuissagedus - Fréquence de publication par semaine.												Aasta lõpuni ilmunud Parus jusqu'à la fin de l'année.											
	7 korda fois			6 korda fois			3 korda fois			2 korda fois			1 kord fois			Tarvidust mööda Suivant la nécessité			Kokku Total					
	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927			
Tallinn	2	2	2	5	5	6	2	2	3	3	2	2	9	6	7	2 ¹⁾	—	—	23	17	20	17	14	17
Haapsalu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2	1	—	—	5	2	1	1	2	1
Kuressaare	—	—	—	—	—	—	1	1	1	3	2	2	1	1	—	—	—	—	4	4	4	4	4	4
Narva	—	—	—	1	1	1	3	2	2	—	1	1	—	—	—	1 ²⁾	—	—	4	5	4	4	4	4
Nõmme	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	4	—	1	2	—	1
Paide	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	1	9	1	2	—	—	—	—	3	4	3	2	4	3
Petseri	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1 ³⁾	1 ³⁾	1 ³⁾	2	1	1	1	1	1
Pärnu	—	—	—	4	4	3	2	2	—	2	3	3	2	1	—	—	—	8	11	8	6	8	8	
Põltsamaa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	1	1	1	1	1	
Rakvere	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	2	2	2	2	2	
Tapa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	—	1	1	—	—	
Tartu	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	1	4	1	2	—	—	7	4	5	7	4	4	
Tõrva	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	1	1	1	1	1	1	
Valga	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	1	1	1	—	—	—	3	3	2	1	3	2	
Viljandi	—	—	—	—	—	—	3	3	2	1	1	1	1	—	—	—	—	4	4	4	2	4	3	
Võru	—	—	—	—	—	—	1	1	2	1	1	1	—	—	—	—	—	3	3	3	3	3	3	
Jõhvi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	
Narva-Jõesuu	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	
Pärnu-Jakobi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	1	—	
Vastseliina	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	
Kokku	3	3	3	11	11	11	18	17	11	11	11	17	26	17	18	6	4	2	75	63	62	58	56	56

9. Ajakirjade ilmuiskohat, sagedus ja sisu.
Périodiques d'après le lieu, la fréquence de publication et le contenu.

Umbes 2/3 meie ajakirjest ilmub Tallinnas, ülejäänud osa jaotub peaaegu võrdseks Tartu ja muude linnade vahel.

Ilmuise sageduse järgi seisavad stabiilselt esirinnas 1 kord kuus ilmuvad ajakirjad, moodustades umbes poole (1929 a. 47,5%) ajakirjade üldarvust.

1929 a. ilmus ajakirju:

Tallinnas	101	—	63,1%
Tartus	33	—	20,0%
Mujal	26	—	16,3%
Kokku	160	—	100%

Ilmusid 1929 a.

1 kord nädalas (50-52 k. aastas)	10	ajak.	—	10,0%
2 " kuus (24 k. ")	22 ²⁾	"	—	13,8%
1 " " (10-12 k. ")	76	"	—	47,5%
8 " aastas	1	"	—	0,6%
6 " "	16	"	—	10,0%
4 " "	12	"	—	7,5%
Tarvidust mööda	17	"	—	10,6%
Kokku	160	ajak.	—	100%

Eestis ilmunud ajakirjad ilmuiskoha ja -sageduse järgi 1927-29 a.
Périodiques paru en Estonie de 1927-29 d'après le lieu et la fréquence de publication.

4. Ilmuiskohat Lieu de publication	Ilmuissagedus - Fréquence de publication												Aasta lõpuni ilmunud Parus jusqu'à la fin de l'année																	
	1 kord nädalas fois par semaine			2 korda kuus fois par mois			1 kord kuus fois par mois			16-18 k. aastas fois par an			10 korda aastas fois par an			8 korda aastas fois par an			6 korda aastas fois par an			4 korda aastas fois par an			Tarvidust mööda Suivant la nécess.			Kokku Total		
	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927	1929	1928	1927
Tallinn	14	14	10	12	14	13	46	40	39	—	—	1	5	3	4	—	1	2	8	9	6	6	4	4	10	6	5	101	91	84
Tartu	1	2	1	1	1	—	17	18	14	—	—	2	1	3	—	1	2	2	4	3	2	3	4	5	4	2	4	33	33	31
Mujal	1	2	3	8	5	1	5	5	5	1	1	—	1	1	—	—	—	4	2	1	3	1	3	3	5	2	28	22	13	
Kokku Total	16	18	12	21	20	14	68	63	58	1	1	1	8	5	7	1	3	4	16	14	9	12	9	12	17	13	11	160	146	128

Rahvusvahelise nomenklatuuri sisuliikide kohaselt jaotusid möödnud — 1929 a. ilmunud 160 ajakirja järgmiselt (sisuliigid on võetud suuruse järjekorras):

Sellest: Kasvat. Haridus	6	
Statistika	1	
6. Rakendusteaded	27	16,9
Sellest: Maatutundus	16	
Arstiteadus	6	
Tehnika	3	
2. Usuteadus	26	16,2
7. Kunst. Sport	9	5,6
1. Mõteteadus	3	1,0
Sellest: Eetika (karskus)	3	
4. Keeleteadus	2	1,3
8. Kirjandus	2	1,3
9. Ajalugu	2	1,3

Lik: Sisu:	Ajak. arv:	%
0. Üldised	50	31,2
Sellest: Lastejakirjad	7	
3. Ühiskonnateaded	30	24,3
Sellest: Õigus. Valitsimine	10	
Sõjaasjandus	10	
Rahvatutundus	8	

¹⁾ Siin hulgas 1 ilmuissagedusega 16-18 k. aastas. ²⁾ Sellest üks 2 x kuus. ³⁾ 1 x kuus. ⁴⁾ 2 x kuus.
 Varem kirjastuse ja ajakirj. kohta Keskl. väljaandes ilmun. art. v. kuuikiti nr. 68 (7), 1927 a.

SURMAPÕHJUSED 1929 a. — CAUSES de DÉCÈS en 1929.

Sisu: 1) Üldine surevus ja tähtsamad surmapõhjused, lhk. 687. 2) Tähtsamad surmapõhjused linnades, lhk. 688. 3) Mõned täiendavad andmed, lhk. 689.

1. Üldine surevus ja tähtsamad surmapõhjused. Mortalité générale et causes principales de décès.

1929 a. registreeriti perekonnaseisu ametnikkude poolt 20 178 surmajuhtu, mis annab surevusekoeffitsiendi 10 000 elaniku kohta 179. Andmed surmapõhjuse üle puuduvad 151 juhul ehk 0,7% surmajuhtude üldarvust; 1928 a. oli vastav arv 114 ehk 0,6%. Võrreldes eelmise — 1928 a. on surevus suurenenud 2 393 juhu ehk suhteliselt rahva arvule 21 punkti võrra (179‰ : 158‰). Milles on tingitud selline

surmajuhtude arvu suurenemine, selgub surmapõhjuste lähemal vaatlusel.

1929 a. on surmapõhjuste hulgas esimesel kohal epideemiliste, endeemiliste ja nakkusehaiguste rühm, tuberkuloos arvatud hulka (23,8% üldarvust ehk 43‰); teisel kohal on surevus vanaduse läbi (19,4% ehk 35‰); kolmandal kohal — hingamisorganite haigustest põhjustatud surmajuhud (11,2% ehk 20‰); neljandal — raskesti määratavad surmapõhjused (9,2% ehk 16‰) ning viiendal kohal — närvisüsteemi ja meeleanorganite haigused (9,1% ehk 16‰).

Surmapõhjused 1928 ja 1929 a. — Causes de décès pendant les années 1928 et 1929.

1.	1929			1928		
	Arv	10 000 elaniku kohta	% üldarvust	Nombre	Pour 10 000 habil.	% au total
Epideem, endeemil. ja nakkusehaig. — <i>Maladies épidémiques, endémiques et infectieuses</i>	4759	43	23,8	3 620	33	20,5
Sellest: tuberkuloos — <i>Dont: tuberculose</i>	2534	23	12,6	2515	22	14,2
Eriti nimetatamata üldised haig. — <i>Maladies générales non mentionnées ci-dessus</i>	1049	9	5,2	1 214	11	6,9
Sellest: vähk — <i>Dont: cancer</i>	811	7	4,0	812	7	4,6
Närvisüsteemi- ja meeleanorganite haig. — <i>Affections du système nerveux et des organes des sens</i>	1 811	16	9,1	1 746	16	9,9
Vereringeorganite haig. — <i>Affections de l'appareil circulatoire</i>	1 620	15	8,1	1 349	12	7,6
Hingamisorganite haig. — <i>Affections de l'appareil respiratoire</i>	2 240	20	11,2	1 958	18	11,1
Seedimisorganite haig. — <i>Affections de l'appareil digestif</i>	1 061	10	5,3	835	7	4,7
Mittevõneriiseld kuseorganite ja nende manuste haig. — <i>Affections non véneriennes de l'appareil génito-urinaire et de ses annexes</i>	465	4	2,3	474	4	2,7
Sämnituspõhine seisund — <i>État puerpéral</i>	88	1	0,4	101	1	0,6
Naha- ja nahaaluskoehaig. — <i>Affections de la peau et du tissu cellulaire</i>	48	0	0,2	43	0	0,2
Luu- ja liigesehaig. — <i>Affections des os et des organes de la locomotion</i>	39	0	0,2	36	0	0,2
Kehaehitusevad. — <i>Vices de conformation</i>	19	0	0,1	17	0	0,1
Vasestõrjunute haig. — <i>Affections au premier âge</i>	323	3	1,6	372	3	2,1
Vanadus — <i>Vieillesse</i>	3 892	35	19,4	3 202	29	18,1
Väliseil põhjusil tekkinud surmajuhud — <i>Affections produites par des causes extérieures</i>	778	7	3,9	792	7	4,5
Raskesti määratavad surmapõhjused — <i>Maladies mal définies</i>	1 935	16	9,2	1 908	17	10,8
Kokku — Total	20 027	179	100,0	17 671	158	100,0
Surmapõhjus märkimata — <i>Cause non indiquée</i>	151	—	0,7	114	—	0,6
Üldise — Grand total	20 178	179	—	17 785	158	—

Täiesti samasugune oli tähtsamate surmapõhjuste järjestus ka 1928 a.; mis aga osutub erinevaks mõlemal aastal, see on üksikute surmapõhjuste rühmade arvuline suurus. Nõnda suurenes 1929 a. surevus epideemilistesse, endeemilistesse ja nakkusehaigustesse 1 130 juhu võrra, mis tingis omakord surevus koeffitsiendi tõusu nendes haigustesse 10 punkti võrra (43‰ : 33‰). Kuna mainitud rühma kuulus tuberkuloosist põhjustatud surevuses võib leida vaevalt nimetamisväärt suurenemist (2 534 : 2 515), oleb

üldine surevuse tõus nakkusehaigustesse ägedatest nakkusehaigustest põhjustatud surmajuhtudest. Surevus vanadusnõrkusse on tõusnud 1929 a. 3 892 juhuni, suurenedes seega 690 juhu võrra ehk 10 000 elaniku kohta arvatult 29 pealt 35 peale. Surevus hingamisorganite haigustesse ületab 1929 a. eelmise aasta tasapinna 287 juhuga, mis põhjustas surevuse koeffitsiendi tõusu 18‰ pealt 20‰ peale. Raskesti määratavaid surmapõhjusti konstateeriti 1929 a. 73 juhtu vähem eelmisest aastast; närvisüsteemi ja mee-

leorganite haigustest põhjustatuid aga 65 juhtu rohkem. Teistest celpool nimetamata surmapõhjustest esinevad organismi üldised haigused, arvatud välja vähktõbi (mis püsib eelmise aasta tasapinnal), 1929 a. vähemal arvul, kui 1928 a.; vereringvoolu ja seedimisorganite haigused aga rohkearvuliselt, kuna kõikide muude väiksemas ulatuses eettulevate surmapõhjuste rühmade tasapind mõlemal aastal on jäänud pea võrdseks. Sellest järgneb, et üldist surevuse tõusu 1929 a., võrreldes eelmise — 1928 a., tuleb kirjutada peaaesjalikult ägedate nakkusehaiguste, edasi vanadusnõrkuse ning osalt ka vereringvoolu-, hingamis- ja seedimisorganite

haiguste arvele, missugused nõudsid eneselisel aastal võrdlemisi rohkesti ohvreid.

2. Tähtsamad surmapõhjustused linnades.

Causes principales de décès dans les villes.

Vaadeldes surmapõhjusti tähtsama territoriaalse liigituse järgi — linnades ja maades — paistab silma suur erinevus üksikute surmapõhjuste rühmade arvulises tasapinnas, mis oleneb sellest, et linnades on viidud läbi arstlik surmapõhjuste registreerimine, missugune maades kohati täiesti puudub, kohati aga võetud vaid osalt tarvitusele.

Surmapõhjustused linnas ja maal 1928 ja 1929 a. (10 000 elan. kohta).
Causes de décès dans les villes et arrondissements en 1928 et 1929 (pour 10 000 habitants).

2.	Linnades Villes			Sellest Tallinnas Dont à Tallinn			Maal Arrondissements		
	M.	N.	K.	H.	F.	T.	M.	N.	K.
1929.									
Epideemil, endeemil, ja nakkusehaigused	52	33	42	59	34	45	51	36	43
Sellest: Tuberkuloos	37	17	26	41	17	28	29	15	22
Eriti nimetamata üldised haigused	14	15	15	12	16	15	9	7	8
Sellest: Vähk	11	13	12	10	14	12	6	5	5
Närvisüsteemi ja meeleorganite haig.	17	17	17	16	19	18	17	15	16
Vereringvooluorganite haigused	23	21	22	24	21	23	12	11	12
Hingamisorganite haigused	21	14	17	20	12	16	26	17	21
Seedimisorganite haigused	8	6	7	6	6	6	13	8	11
Mittevener. kuseorganite ja nende man. haig.	6	3	4	7	3	4	5	3	4
Sõnnituspuhane seisund	—	1	0	—	1	0	—	2	1
Naha- ja nahaaluskoe haig.	1	1	1	0	1	1	0	0	0
Luu- ja liigese haigused	1	0	0	1	0	0	0	0	0
Kehahitusevad	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vastsündinute haigused	3	2	2	4	3	3	3	3	3
Vaadus	9	16	13	4	8	6	37	49	43
Väliseil põhjusti tekkinud surmajuhud	15	4	9	16	4	9	11	3	6
Raskesti määratavad surmapõhjustused	10	7	8	11	6	8	24	19	22
Kokku	180	140	157	180	134	154	208	173	190
1928.									
Maladies épidémiques, endémiques et infectieuses	41	23	31	44	26	34	40	27	33
Dont: Tuberculose	32	18	23	35	19	26	27	17	22
Maladies générales non mentionnées ci-dessus	16	16	16	16	16	16	8	10	9
Dont: Cancer	11	13	12	10	13	12	5	6	5
Affections du système nerveux et des org. des sens	16	15	16	16	14	15	17	15	16
Affections de l'appareil circulatoire	20	18	19	23	19	21	10	10	10
Affections de l'appareil respiratoire	16	12	14	13	13	13	23	15	19
Affections de l'appareil digestif	7	6	7	7	6	6	10	6	8
Affections non vénériennes de l'appar. génit. et de ses annexes	5	3	4	4	2	3	5	3	4
État puerpéral	—	1	1	—	1	0	—	2	1
Affections de la peau et du tissu cellulaire	0	1	0	0	0	0	1	0	0
Affections des os et des organes de la locomotion	1	0	0	1	0	1	0	0	0
Vices de conformation	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Affections au premier âge	4	3	4	5	3	4	4	3	3
Vieillesse	9	15	12	3	8	6	32	37	35
Affections produites par des causes extérieures	14	4	8	16	5	10	11	3	7
Maladies mal définies	9	5	7	6	4	5	24	20	22
Total	159	122	139	154	117	134	185	151	167

Linnades on samuti, kui üleriiklikultki, surmapõhjuste hulgas tähtsamal kohal epideemiliste, endeemiliste ja nakkusehaiguste rühm koos tuberkuloosiga (42%₀₀). Selle järele on põhjustanud rohkeimal arvul surmajuhude: vereringvoolu organite haigused (22%₀₀); närvisüsteemi ja meeleorganite haigused (17%₀₀); hingamisorganite haigused (17%₀₀); vanadus (13%₀₀) ja vähktõbi (12%₀₀).

Maades aga asuvad esikohal võrdses suuruses kaks surmapõhjuste rühma — epideemilised, endeemilised ja nakkusehaigused

(43%₀₀) ning vanadusnõrkus (43%₀₀). Teisel kohal alanevas järjekorras leiame raskesti määratavaid surmapõhjusti (22%₀₀), kolmandal — hingamisorganite haigustest põhjustatud surmajuhude (21%₀₀). Selline erinevus tähtsamate surmapõhjuste järjekorras linnades ja maades on tingitud vaid erinevast surmapõhjuste registreerimiskorrast, mille juures maades arstliku surmapõhjuste määramise puudumisel vanemate inimeste haigused satuvad enamasti vanadusnõrkuse alla ja mitmesugused raskemad haigused jäävad selgi-

tamata ning selle tõttu langevad raskelt määratavate surmapõhjuste hulka.

Võrreldes eelmise — 1928 a. on linnades tõusnud 1929 a. suuremal määral surevus epideemilistesse, endeemilistesse ja nakkusehaigustesse 11 punkti võrra (42%₀₀ : 31%₀₀), siin hulgas tuberkuloosi 3 punkti võrra (26%₀₀ : 23%₀₀); edasi vereringvooluorganite haigustesse 3 punkti võrra (22%₀₀ : 19%₀₀) ning hingamisorganite haigustesse samuti 3 punkti

võrra (17%₀₀ : 14%₀₀).

Maades aga leiame 1929 a. surevuse suurenemist ägedatesse nakkusehaigustesse 10 punkti võrra (43%₀₀ : 33%₀₀); vereringvooluorganite haigustesse 2 punkti võrra (12%₀₀ : 10%₀₀); hingamisorganite haigustesse 2 punkti võrra (21%₀₀ : 19%₀₀); seedimisorganite haigustesse 3 punkti võrra (11%₀₀ : 8%₀₀) ning kõige suuremal määral vanadusnõrkusse — 8 punkti võrra (43%₀₀ : 35%₀₀).

Tähtsamad nakkusehaigused surmapõhjustena — *Décès causés par les principales maladies contagieuses.*

3.	Kõhusoetõbi ja paratüüfus	Rõuged	Leetrid	Sarlakid	Läkakõha	Difteeria	Influentisa	100 000 elaniku kohta — Pour 100 000 habit.						
								Typh. abd. et paratyphus	Varole	Esangeide	Scarlatine	Couqueluche	Diphérie	Grippe
1929														
Linnad ¹⁾ — Villes	30	—	22	30	2	23	25	10	—	7	10	1	8	84
Sellest: Tallinn — Dont: Tallinn	18	—	12	9	1	23	9	14	—	9	7	1	18	77
Maad — Arrondissements	33	2	56	133	85	85	1172	4	0	7	16	10	10	144
Üldse — Grand total	63	2	78	163	87	108	1425	6	0	7	15	8	10	128
1928														
Linnad ¹⁾ — Villes	30	—	1	58	13	8	18	10	—	0	19	4	3	6
Sellest: Tallinn — Dont: Tallinn	19	—	—	19	4	4	6	15	—	—	15	3	3	5
Maad — Arrondissements	31	3	83	356	122	52	57	4	0	10	44	15	6	7
Üldse — Grand total	61	3	84	414	135	60	75	5	0	7	37	12	5	7

Mõned täiendavad andmed.

Quelques données supplémentaires.

Nagu eelpool selgus, on üldine surevuse tõus 1929 a. tingitud väga suurel määral nakkusehaigustest põhjustatud surmajuhtude arvu suurenemisest. Vaadeldes üksikasjalisemalt surevust nakkusehaigustesse, näeme et 1929 a. on silmatorkavalt kõrge surevus influentsasse ehk grippi — 1425 juhtu ehk 128 iga 100 000 elaniku kohta. Võrreldes eelmise aastaga on surevus grippi tõusnud

1350 juhu ehk suhteliselt rahvaarvule 121 punkti võrra. Teistest nakkusehaigustest on põhjustanud 1929 a. rohkem surmajuhte difteeria — 48 ja kõhusoetõbi ning paratüüfus — 2 juhu võrra, kuna langenud on surevus leetritesse, sarlakitesse ja läkakõhasse, neist esimene 6, teine 251 ja kolmas 48 juhu võrra. Siit järgneb, et surevuse tõus nakkusehaigustesse 1929 a. langeb täielikult gripitaudi arvele, mis sel aastal levis nii linnades kui maades.

Tuberkuloos ja vähk surmapõhjustena 10.000 elan. kohta.
Décès causés par tuberculose et cancer, pour 10 000 habitants.

4.	1929						1928					
	Tuberkuloos			Vähk			Tuberculose			Cancer		
	M.	N.	K.	M.	N.	K.	H.	F.	T.	H.	F.	T.
Linnades — Villes.												
Tallinn	41	17	28	10	14	12	35	19	26	10	13	12
Tartu	33	19	25	14	15	15	28	13	19	13	17	15
Narva	38	15	25	11	9	10	46	23	33	10	11	10
Pärnu	38	20	28	11	13	12	22	15	18	10	9	10
Viljandi	37	19	27	7	10	9	33	13	23	6	11	9
Valga	28	13	20	8	6	7	15	16	16	12	6	9
Rakvere	26	8	16	11	7	9	31	8	18	11	10	10
Võru	29	7	17	15	13	14	33	16	24	30	18	23
Kuressaare	28	22	25	6	13	10	20	15	17	7	5	6
Haapsalu	32	30	31	27	19	22	48	18	30	11	15	13
Paide	13	11	12	7	32	21	34	5	18	7	26	18
Petseri	32	5	18	11	5	8	11	—	5	11	11	11
Paldiski	18	17	17	36	34	35	—	17	9	—	17	9
Kokku — Total	37	17	26	11	13	12	32	16	23	11	13	12
Maal — Arrondissements	29	15	22	6	5	5	27	17	22	5	6	5
Üldse — Gr. total	31	16	23	7	7	7	29	17	22	7	8	7

1) Ilmu uute linnadeta.

Surevus tuberkuloosi, nagu eelpool juba tähendatud, on 1929 a. üleriiklikult vaevuli nimetamisväärselt suurenenud (19 juhu võrra), kuna surevus vähktõppe seisab 1 juhu võrra eelmise aasta tasapinnast madalamal. Suurematest linnadest on surevus tuberkuloosi alaliselt väga kõrge Tallinnas (1924—28 a. keskmiselt 27,8‰). 1929 a. on surevus tuberkuloosi tõusnud järgmistes suuremates

linnades: Tallinnas 2, Tartus 6, Pärnus 10, Viljandis 4 ning Valgas 4 punkti võrra. Vähenemist leiame Narvas 8 ja Võrus 7 punkti võrra. Surevuses vähktõppe leiame selle vastu palju vähem muutuvust 1928—29 a. Nõnda püsib see kolmes suuremas linnas — Tallinnas, Tartus ja Narvas täiesti endise aasta tasapinnal, näidates vaid suurimat langust Võrus (14‰ : 23‰) ning tõusu Haapsalus

Surmapõhjused 1923—29 a. rahvusvahelise lühendatud nomenklatuuri kohaselt.
Causes de décès classées d'après la nomenclature internationale abrégée de 1923—29.

Ea- ja sugu- ja lühendatud surmapõhjused nomenklatuuri järjek. numbrid 1)	6. Surmapõhjused Causes de décès	Eesti surmapõhjused nomenkl. numbrid 2) Numéros de la nomenclature eston.	1929	1928	1927	1926	1925	1924	1923	Surmajuhude arv 100 000 elaniku kohta Nombre de décès par 100 000 habitants						
			1929	1928	1927	1926	1925	1924	1923	1929	1928	1927	1926	1925	1924	1923
1	Fièvre typhoïde (typhus abdom.)	1	63	61	108	83	64	67	75	6	5	10	7	6	6	7
2	Typhus exanthématique	2	—	—	1	—	8	5	12	—	—	0	—	1	0	1
3	Fièvre et cachexie paludéennes	14, 5)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Variole	3	2	3	9	5	5	4	3	—	—	1	0	0	0	0
5	Rougeole	4	75	84	130	94	21	17	157	7	0	8	5	2	2	14
6	Scarlatine	5	103	414	763	424	95	54	74	15	37	68	35	9	5	7
7	Coqueluche	6	87	135	104	172	43	62	291	8	12	9	15	4	6	26
8	Diphthérie et croup	7	108	60	122	67	62	72	145	10	5	11	6	5	6	13
9	Grippe	8	1 425	75	229	91	54	36	178	128	7	20	8	5	3	16
10	Choléra asiatique	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Choléra nostras	10	—	—	7	—	1	2	—	—	—	1	—	0	0	—
12	Autres maladies épidémiques	11—14	65	61	50	64	47	67	46	6	5	6	0	4	6	4
13	Tuberculose des poumons	16—17 ²⁾	2 380	2 383	2 678	2 194	2 420	2 509	2 669	214	214	240	197	217	225	240
14	Autres tuberculoses	18	57	44	57	74	53	54	43	5	4	5	7	5	5	4
15	Cancer et autres tumeurs malignes	19, 20, 21	88	88	91	95	89	83	132	8	8	8	9	8	7	12
16	Méningite simple	25, 26	839	1 010	962	865	692	630	611	75	91	86	77	62	57	62
17	Hémorragie et ramollissement du cerveau	33	535	512	595	480	450	45	551	48	46	53	43	46	6	50
18	Maladies organiques du cœur	34	339	304	267	254	203	168	179	30	27	24	23	18	15	16
19	Bronchite aiguë	41	1 344	1 035	1 339	993	1 107	1 351	868	120	98	120	89	99	121	78
20	Bronchite chronique	44	14	26	19	34	5	3	304	1	2	2	3	0	0	27
21	Pneumonie	45	57	49	68	61	—	3	1	5	5	6	5	—	0	0
22	Autres affections de l'appareil respiratoire (phthisie exceptée)	46	1 289	1 053	1 120	1 148	934	884	959	115	94	100	103	84	79	86
23	Affections de l'estomac (cancer excepté)	47, 48	880	825	855	626	609	654	96	79	74	77	56	54	59	9
24	Diarrhée et entérite (au dessous de 2 ans)	49, 50	162	207	188	175	176	147	204	14	19	17	16	16	13	18
25	Appendicite et typhlite	51	351	164	264	259	282	118	278	31	15	24	23	25	11	25
26	Hernies. Obstruction intestinale	52	55	61	55	63	41	45	48	5	5	5	6	4	4	4
27	Cirrhose du foie	53	61	70	80	65	65	59	50	6	6	7	6	0	5	5
28	Néphrite aiguë et maladie de Bright	54 ³⁾	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	Tumeurs non cancéreuses et autres aff. des org. gén. de la femme	57	129	151	157	121	70	96	296	12	14	14	11	6	9	27
30	Septicémie puerpérale (fièvre, périlonite, phlébite puerpér.)	58	9	1	16	8	3	6	10	1	0	1	1	0	1	1
31	Autres accidents puerpéraux de la grossesse et de l'accouchement	60	14	21	17	8	8	19	13	1	2	2	1	1	2	1
32	Débilité congénitale et vices de conformation	61, 62	74	80	64	73	70	66	87	7	7	6	7	0	6	8
33	Senilité	65, 66	334	368	338	360	490	495	519	30	33	30	32	44	44	49
34	Morts violentes (suicide excepté)	69	3 832	3 202	3 248	2 974	2 582	2 671	2 631	349	287	291	266	232	237	237
35	Suicide	70—72	487	516	544	484	513	529	490	44	46	40	43	46	47	44
36	Autres maladies	69	291	276	280	270	267	249	165	26	25	25	24	24	22	15
37	Maladies inconnues ou mal définies	4)	2 508	2 364	2 511	2 261	2 245	3 207	2 524	225	212	225	202	201	228	227
38	Total des décès	73, 74	1 986	2 022	2 010	1 808	2 892	2 421	1 816	1 78	131	181	278	259	217	164
Arvutamise aluseks võetud elanikkude arv—Nombre de la population pour calcul			—	—	—	—	—	—	—	1115650	1115747	1115642	1116806	1117000	1115614	1110814

1) Numéros de la nomenclature internationale abrégée en vigueur le 1-er 1911, (d'après la rédaction de „l'Aperçu de la démographie etc. par l'Institut international de statistique”).
 2) Rinnahaigusena märgitud arvatav kopsutiisikus—Tuberculose supposée indiquée comme maladie de poitrine.
 3) On arvatud koos kõikide maksa ja sapipõie haigustega ja sellepärast „teiste haiguste” alla viitud—Sont compris sous les „autres maladies”.
 4) Siia kuuluvad järgmised nr. Eesti nomenklatuurist: 15, 22, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 54, 55, 56, 59, 63, 64, 67—maladies de la nomenclature estonienne comprises la sous les „autres maladies”.
 5) On arvestatud rühmas: „teised nakkusehaigused”—Sont compris sous les „autres maladies épidémiques”.

Surmajuhud enesetapmist, tapmist ja õnnetusjuhtude läbi—*Suicides, homicides et décès causés par accidents.*

5.	1929									1928								
	Enesetapmised			Tapmised			Õnnetus juhud			Suicides			Homicides			Accidents		
	M.	N.	K.	M.	N.	K.	M.	N.	K.	H.	P.	T.	H.	P.	T.	H.	F.	T.
	100 000 elaniku kohta—Par 100 000 habitants.																	
Linnad *)—Villes . . .	83	42	125	7	1	8	74	18	92	78	25	103	8	3	11	72	30	102
s. Tallinn—d. Tallinn .	32	14	46	3	1	4	34	8	42	38	15	51	4	2	6	36	15	51
Maad—Arrondissements	139	33	136	41	7	48	214	67	281	137	36	173	47	6	53	212	64	276
Üldse—Gr. total . . .	216	75	291	48	8	56	288	85	373	215	61	276	55	9	64	284	94	378
Linnad—Villes . . .	62	25	41	5	1	3	56	11	30	58	15	34	6	2	4	54	18	34
s. Tallinn—d. Tallinn .	56	20	36	5	1	3	60	11	33	65	19	40	7	3	5	62	21	40
Maad—Arrondissements	34	8	20	10	2	6	55	16	34	35	8	21	12	1	6	54	15	34
Üldse—Gr. total . . .	41	13	26	9	1	5	55	14	33	41	10	25	10	1	6	54	16	34

(22%₀₀:13%₀₀), kui jätta arvestamata väiksemad linnad, kus liig väikesed arvud ei võimalda koefitsientide kasutamist.

Väliseil põhjusil tekkinud surmajuhtude üldarv on 1929 a. madalam 1928 a. vastavast arvust (778:792), koefitsient 10 000 elaniku kohta aga võrdne 1924—28 a. keskmisega (7%₀₀), (v. tab. 1). Sellest surmapõhjuste rühmast langeb suurim osa — 373 õnnetusjuhtude, 291 enesetapmist ja 56 tapmist arvele (tab. 5). Võrreldes 1928 a. andmetega on suurenenud enesetapmist arv (291:276) ning vähenenud tapmised (56:64) ja õnnetusjuhud (373:378). Territoriaalse jaotuse järgi on enesetapmised sagedamad linnades, tapmised ja õnnetusjuhud aga maades.

Tab. 6 annab ülevaadet surmapõhjustest rahvusvahelise võrdluse otstarbel lühendatud rahvusvahelise surmapõhjuste nomenklatuuri kohaselt.

Käesolev ülevaade, kattes 7 aastase ajajärgu — 1923—29 a., võimaldab ühtlasi hindavalt suhtuda meie surmapõhjuste registreerimise üldisele seisukorrale.

*) Ilma uute linnadeta.

Vaadeldes surmapõhjusti üksikult ja rühmadeviisi, nagu nad toodud tab. 6, selgub, et nende arvuline tasapind püsib võrdlemisi stabiilsena, sest kõikuvus üksikute aastate järele toimub mõõdukates piirides, nagu see surmapõhjuste suhtes osutub täiesti loomulikuks. Kuigi 1926 a. maksmapandud perekonnaseisuseadus tõi surmapõhjuste registreerimise täpsusse suure muudatuse, mille tõttu oleks võinud oodata neis silmapaistvat erinevust ajajärgul 1923—26 ühelt poolt ja 1927—29 teiselt poolt, ei leia meie seda tegelikult mitte. Sellest võib järeldada, et surmapõhjuste registreerimist ka enne 1926 a. toimetati koguduste vaimulikkude poolt võrdlemisi rahuldavalt.

Kokkuhoiu mõttes on käesolevast ülevaatest jäetud välja end. tab. 2. (üksikud surmapõhjusted kuude, vanuse ja territoriaalüksuste järgi). Keskbüroo materjalides on vastav tabel olemas ja soovijad võivad saada sellest äratõmbeid, tasudes postikulud.

Surmapõhjuste kohta enim Keskbüroo väljaandets ilmunud artiklid ja andmed:

- Surmapõhjusted 1928 a., E. Lasberg, Eriväljaanne, Seeria Eesti Demograafia v. IV. Rahvastik ja Tervishoid Eestis, lhk. 45—60.
 Surmapõhjusted 1927 a., E. Lasberg, Eesti Statistika Nr. 87(2), lhk. 101—112.
 Surmapõhjusted 1926 a., E. Lasberg, Eesti Statistika Nr. 77(4), lhk. 236—247.
 Surmapõhjusted 1925 a., E. Lasberg, Eesti Statistika Nr. 64(3), lhk. 102—104 ja 126—133.
 Sündivus, surevus ja abielluvus 1924 a., Eesti Statistika Nr. 47(2) lisa, 1926 a.
 Surevus Eestis 1922 a., Eesti Statistika Nr. 20(9), 1923 a., lhk. 61—76.
 Sündivus, surevus ja abielluvus Eestis 1921 ja 1922 a., Eesti Statistika Nr. 18(7), 1923 a., lhk. 51—80.
 Eriväljaanded: Seeria Eesti Demograafia v. II. Sündivus, surevus, abielluvus ja rahvalikumine 1921—23, v. III. Tervishoid Eestis.

Tab. 1. SURMAPÕHJUSED HAIGUSERÜHMADE JÄRGI 1929 a. —

	Epidemiilised, endemiilised ja nakkushaigused — <i>Maladies épidémiques, endémiques et infectieuses</i>			Organismi tüüpidised haigused ¹⁾ — <i>Maladies générales ¹⁾</i>			Närvikava- ja meeleorganite haigused — <i>Affections du système nerveux et des organes des sens</i>			Vereringvoolu-organite haigused — <i>Affections de l'appareil circulatoire</i>			Hingamisorganite haigused — <i>Affections de l'appareil respiratoire</i>			Seedimisorganite haigused — <i>Affections de l'appareil digestif</i>			Mittevenerilised kuseuorganite ja nendemaist haigused — <i>Affect. non vénérien. de l'appareil génito-uriné. et de ses annexes</i>			
	M.	N.	K.	M.	N.	K.	M.	N.	K.	M.	N.	K.	M.	N.	K.	M.	N.	K.	M.	N.	K.	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	
A. Suremiskund —																						
Jaanuar	1	200	136	336	40	52	92	92	91	183	83	84	169	91	76	167	49	52	101	21	81	29
Feb.	2	506	462	968	51	52	103	78	95	171	116	109	225	262	232	494	52	39	91	23	20	43
Märts	3	566	496	1062	49	40	89	83	80	163	73	100	173	216	163	381	48	42	90	25	22	47
Aprill	4	248	179	427	48	38	86	84	87	171	63	68	131	131	100	231	51	29	80	31	14	45
Mai	5	156	146	302	30	51	93	89	85	174	67	64	131	103	76	181	32	33	65	33	14	47
Juuni	6	188	123	308	40	40	80	68	70	185	58	55	111	79	40	119	62	49	111	24	15	39
Juul	7	143	80	223	54	44	98	69	67	135	41	61	108	60	29	59	58	32	90	10	14	32
August	8	120	63	203	36	44	80	77	80	157	39	65	104	57	38	96	47	47	91	22	17	39
September	9	138	86	224	45	42	87	67	65	132	51	50	107	57	28	85	57	36	93	19	13	32
Oktoober	10	131	88	219	39	47	82	66	66	132	74	53	127	67	52	119	62	31	93	20	15	35
November	11	151	93	244	31	49	80	61	69	120	55	47	102	82	144	46	32	78	20	12	32	
Detsember	12	142	103	245	42	37	79	53	82	135	66	66	132	75	59	134	44	31	75	20	18	44
B. Suremate vanus. —																						
— 1 a.	13	185	150	335	6	4	10	225	179	395	6	8	14	217	157	374	191	151	342	7	3	10
1—4	14	198	161	359	8	1	9	91	85	176	2	—	2	116	108	224	33	36	69	4	5	9
5—6	15	37	39	76	—	1	1	18	11	29	3	1	4	16	14	30	4	8	12	4	1	5
7—9	16	39	41	80	2	—	2	20	17	37	4	—	4	10	8	18	4	11	15	1	3	4
10—14	17	42	50	92	4	2	6	21	23	54	6	5	11	13	14	27	11	5	16	2	3	5
15—19	18	91	145	236	3	3	6	27	24	51	6	18	10	29	25	54	17	13	30	8	6	14
20—24	19	189	157	346	7	4	11	22	15	37	10	11	21	45	26	71	18	18	36	3	12	15
25—29	20	190	155	345	8	3	4	13	7	20	12	0	21	26	25	51	22	17	39	13	10	28
30—39	21	309	188	497	14	20	43	31	27	53	22	28	50	63	47	110	32	23	55	21	11	33
40—49	22	340	167	497	02	76	136	50	43	93	78	60	138	111	73	134	42	32	74	31	21	52
50—59	23	354	163	516	119	121	240	88	59	146	132	114	244	202	85	287	75	34	109	60	32	92
60—69	24	376	219	625	171	167	338	140	161	301	269	220	489	244	184	428	111	58	169	69	48	117
70—79	25	242	310	532	87	107	194	104	206	310	187	245	432	165	144	312	39	37	76	45	19	61
80—89	26	71	83	151	18	15	33	25	63	88	42	104	146	19	35	51	6	8	14	11	6	17
90—99	27	5	14	19	—	—	—	4	1	5	3	5	8	—	4	4	—	1	1	—	—	—
Teadmata	28	17	13	30	5	2	7	5	6	11	7	8	15	6	6	12	3	1	4	3	2	5
C. Surend linnade ja maade järgi —																						
LINNAD—VILLES	29	762	624	1386	198	271	467	244	204	538	317	379	696	321	262	533	109	118	227	82	52	134
Tallinn	30	384	242	576	70	114	184	90	135	235	138	151	289	113	87	200	34	44	78	37	20	57
Haapsalu	31	17	15	32	5	5	10	2	6	7	5	7	12	6	6	14	2	2	4	3	—	3
Kuressaare	32	19	15	28	1	4	5	2	4	6	5	7	12	5	4	9	—	—	1	—	—	2
Narva	33	59	44	103	16	16	32	37	24	61	17	21	38	37	26	63	17	13	30	7	8	15
Nõmme	34	42	37	79	7	9	16	9	5	14	2	14	10	13	15	28	2	5	7	3	1	4
Paide	35	3	5	8	1	6	7	2	2	4	1	3	4	1	1	2	1	—	—	—	—	2
Paldiski	36	2	5	7	2	2	4	—	—	—	—	—	1	1	2	1	—	—	—	—	—	4
Petseri	37	6	3	10	2	2	4	1	4	5	5	7	12	4	7	11	2	4	6	—	—	—
Pärnu	38	54	42	95	13	19	32	10	21	31	30	46	7	21	23	44	6	8	14	8	3	11
Põltsamaa	39	7	8	15	2	1	3	1	1	2	2	1	3	1	1	2	1	1	3	1	—	1
Rakvere	40	17	15	32	6	6	12	9	8	17	10	13	23	12	10	22	6	4	10	1	—	1
Tapa	41	4	12	16	2	1	3	4	3	7	2	3	3	5	2	8	1	4	5	—	2	2
Tartu	42	129	120	249	50	65	115	50	53	103	61	72	133	58	57	115	18	26	44	14	12	26
Tõrva	43	8	5	14	4	1	5	2	2	4	1	—	1	1	2	13	3	1	4	1	—	1
Türi	44	4	1	5	—	—	—	3	2	5	2	2	4	0	1	7	—	2	2	1	—	1
Valga	45	20	13	33	5	5	10	8	10	18	18	19	37	10	9	19	5	—	5	1	—	1
Viljandi	46	32	25	57	6	9	15	9	8	17	12	7	19	10	9	10	5	1	6	1	5	6
Võru	47	12	16	28	4	6	10	5	7	12	6	5	11	3	2	5	2	1	3	1	—	1
MAAD—ARROND.	48	1922	1451	3373	318	264	582	640	633	1273	472	452	924	964	693	1657	409	335	834	201	130	331
Viru	49	289	173	442	64	48	112	114	102	210	93	68	161	147	163	250	50	33	89	35	23	58
Järva	50	91	78	159	27	24	51	41	34	75	40	38	76	86	82	148	28	20	48	15	5	20
Harju	51	240	154	394	34	35	69	75	83	158	52	55	107	112	103	215	57	33	90	24	21	45
Lääne	52	230	161	391	36	35	71	49	69	118	31	41	75	87	53	145	40	21	61	10	10	20
Saare	53	172	102	334	9	11	20	39	30	69	17	23	46	51	40	91	25	12	37	10	13	23
Pärnu	54	149	118	267	27	24	51	52	51	103	51	47	98	67	62	129	41	31	72	24	12	36
Viljandi	55	113	88	211	28	20	48	39	54	93	41	46	87	82	47	129	30	22	52	26	10	36
Tartu	56	304	246	550	41	34	75	103	102	205	96	72	168	109	79	188	68	48	116	31	15	46
Valga	57	50	37	87	14	8	22	31	19	50	7	12	19	31	26	57	16	7	23	5	7	12
Võru	58	164	137	301	26	19	45	54	56	110	35	45	83	97	44	141	51	34	85	13	10	23
Petseri	59	140	87	237	12	6	18	43	33	70	6	5	11	93	69	164	37	74	161	8	4	12
Maad ühes neis asustate linnadega — Arrond. avec les villes	60	2684	2075	4759	514	535	1049	884	927	1811	789	831	1620	1285	955	2240	608	453	1061	283	182	465
Virumaa	61	343	232	577	36	70	156	160	134	294	120	102	222	196	139	335	79	50	129	48	31	74
Järvmmaa	62	102	96	198	30	31	61	50	41	91	45	40	91	99	66	165	30	26	56	18	7	25
Harjumaa	63	618	438	1056	113	160	273	174	228	397	132	221	415	240	206	446	94	82	176	64	42	106
Läänemaa	64	247	176	423	41	40	91	51	74	129	39	48	87	95	64	159	42	23	65	13	10	23
Saaremaa	65	185	177	362	10	15	25	41	34	75	22	30	52	56	44	100	27	14	41	11	14	25
Pärnumaa	66	202	160	362	40	43	85	62	72	134	81	93	174	88	85	173	47	39	86	32	15	47

CAUSES de DÉCÈS SUIVANT les GROUPES des MALADIES en 1920.

Sünnitus-põhuline seisund État puerpéral			Naha- ja nahaalus-koehaigus. Affections de la peau et du tissu cellulaire			Luu- ja liigese- haigused Affections des os et des organes de la locomotion			Kehaehitus-vead Vices de conformation			Vastündi- nute haigused Affections du premier âge			Vanadus Vieillesse			Väliseil põh-justi tekki- nud surma- juhud Affections produites par des causes extérieures			Raskesti määratavad surmapõh- jused Maladies mal définies			Kokku Total		Üldse Gr. total
M.	N.	K.	M.	N.	K.	M.	N.	K.	M.	N.	K.	M.	N.	K.	M.	N.	K.	M.	N.	K.	M.	N.	K.	M.	N.	
22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48
Décès par les mois.																										
6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39
10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27			

ENESETAPPED 1929 a. — SUICIDES en 1929.

Sisu: 1) Enesetapete sagedus, lhk. 694. 2) Enesetapete põhjused, lhk. 694.

1. Enesetapete sagedus. Eriväljaandes „Rahvastik ja tervishoid Eestis“ 1930 a. juhtisime tähelepanu sellele, kui raske on saatvada täpsed andmeid enesetapetest ja et tegelikult politsei kaudu kogutavad andmed on madalamad tõelikest enesetapete tasemest umbes 5,5% võrra. Ent kuna politsei kaudu kogutud andmete täpsuse määrit on aastast aastasse ligikaudu ühtlane, saavitama enesetapete sageduse muutumisest küllalt veeniva pildi.

**Enesetapped Eestis 1922–29 a. (ühes kaitsevæelastega).
Suicides en Estonie de 1922–29 (y compris militaires).**

1.	Enesetapped Suicides		Enesetappe- katsed Tentatives de suicide
	Arv Nombre	100 000 elan. kohta Par 100 000 habitants	Arv Nombre
1920	326	29,2	71
1928	918	28,5	82
1927	304	27,2	87
1926	320	28,6	73
1925	258	23,1	63
1924	247	22,2	67
1923	186	16,7	...
1922	184	16,7	...

Tab. 1 järgi oli enesetappeid Eestis 1929 a. 326 ehk 100 000 elaniku kohta 29,; seega eel-

misest aastast rohkem ümmarguselt 2,5% võrra. Arvates juure ka katseid on 1929 a. enesetapete arv eelmisest aastast küll 3 juhu võrra madalam, kuid andmed katsetest ei ole täielikud. Pealegi, 1929 a. eelmisest aastast kõrgeimat enesetapete arvu võime oletada ka, kuigi puudulikel, surmapõhjuste statistika andmeil, mille järgi on 1929 a. registreeritud 291 juhtu eelmise aasta 276 juhu vastu (1927 a. 280 ja 1926 a. 270 juhtu). Nii, 1929 a. enesetapete sagedus ületab kõik eelmised aastad — ka kõrgeima — 1926 a. arvu.

2. Enesetapete põhjused. Enesetapete järjekindla tõusu põhjusi selgitades „Rahvastikus ja Tervishoius“ rõhutasime eeskätt tulunduslikku kitsikust ja ühiskondliku huvieluvuse langust. Sest enesetapjate järelejäetud kirjades sagedaima motiivina esinev „elutüdimus“ võib massilisena nähtena tekkida tõesti vaid tulundusliku kitsikuse püsival surve ja kaasatõetama ning elama avatlevate ühiskondlikkude ja ideoloogiliste liikumiste ning ürituste puudumisel. 1929 a. oli enesetapjate seas elutüdi-

Enesetappe põhjused — Causes de suicides.

2.	Arv — Nombre					%				
	1929	1928	1927	1926	1925	1929	1928	1927	1926	1925
Mehed — Hommes.										
Elutüdimus	37	39	33	36	20	24,3	24,2	24,1	20,7	20,3
Kehaline haigus	24	24	21	22	15	16,1	14,9	15,3	12,6	11,7
Vaimu- ja närvialg.	24	25	15	24	30	16,1	15,5	11,0	13,8	23,5
Hingel. vapustus	22	23	28	32	18	14,8	14,3	20,4	18,4	14,1
Vilets majand. seisuk.	22	24	22	32	14	14,8	14,9	18,1	18,4	10,9
Õnnetu armastus	10	12	3	15	10	6,7	7,5	5,8	8,0	7,8
Perekondl. põhjus	10	14	10	13	15	6,7	5,7	7,9	7,5	11,7
Kokku	149	161	137	174	128	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Seiguseta	94	85	87	72	68	33,7	34,5	33,8	29,3	34,7
Naised — Femmes.										
Dégoût de la vie	17	14	20	18	19	27,8	25,9	31,3	27,6	39,6
Souffrances physiques	7	8	8	4	4	11,6	14,8	12,5	6,2	8,3
Malad. cérébrales, nervosité	16	11	7	11	11	26,2	20,4	10,9	16,9	22,9
Angoisse de l'ame	2	6	7	8	5	3,3	11,1	10,9	12,3	10,4
Misère	5	3	1	10	1	8,2	5,6	1,6	15,4	2,1
Amour contrarié	8	5	11	10	5	13,1	9,2	17,2	15,4	10,4
Chagrins de famille	6	7	10	4	3	9,8	13,0	15,6	6,2	6,3
Total	61	54	64	65	48	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Inconnu	22	18	16	9	14	36,5	25,0	20,0	12,2	22,6
Kokku — Total.										
Elutüdimus	54	53	53	54	45	25,7	24,7	26,4	22,6	25,6
Kehaline haigus	31	32	29	26	19	14,8	14,9	14,4	10,9	10,8
Vaimu- ja närvialg.	40	36	22	35	41	19,0	16,7	10,9	14,6	23,3
Hingel. vapustus	24	29	35	40	23	11,4	13,5	17,4	16,7	13,1
Vilets majand. seisuk.	27	27	23	42	15	12,9	12,5	11,4	17,6	8,5
Õnnetu armastus	18	17	19	25	15	8,6	7,9	9,5	10,5	8,5
Perekondl. põhj.	16	21	20	17	18	7,9	9,8	10,0	7,1	10,2
Kokku	210	215	201	239	176	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Seiguseta	116	103	103	81	82	35,6	32,4	33,9	25,3	31,8

nuid järjest tõusva osatähtsuse järeltuluse üldse 25,7%, s. o. enam kui veerand koguarvust. Kui seejuures pealegi peame silmas, et „elutüdimus“ tihti võib olla kaastõngitud ka inimese tervislikust seisundist, siis on küllalt tähelepanu pälviv, et % suuruselt järgnevaiks motiiviks on kasvavalt kehalikud ja vaimuhaigused — 1929 a. esimesed 14,8% ja teised 19,0%, mõlemad koos 33,8% määral. Alles nende järgnevad konkreetsel majanduslikul väljendatud vilets majand. seisukord — 12,0% ja hingeline vapustus — 11,4%. Viimane motiiv näib koguni langevat, mitte üksnes suhteliselt, vaid ka absoluutselt. Vilets majanduslik seisukord aga esineb samal arvul, kui eelmisel aastal, jäädes alla vaid erakorralisest 1926 a. arvust. Seejuures peab pidama silmas ka suurt teadmata motiivide %, mistõttu enesetappe motiivide esinemise pilt pole küllalt selge. Kuid

siiski on tab. 2 andmeil tõenäoline, et isikupärased enesetappe motiivid, nagu õnnetu armastus, perekondlikud vahekorrad ja hingeline vapustus järjest tahaplaanile jäävad ja esikohale pääsevad ühiskondlikest oludest tingitud motiivid. See tähendab, et enesetapete arv kasv on tingitud peamiselt just viimastest.

Alkoholi kaasmõju (tab. 3) enesetappeile osutub 1929 a. madalamaks eelmisest neljast aastast, kuid 1923/24 a. siiski ületavaks. Pidades silmas % suurt kõikumust, eritledes just põhjuste rühmi, näib alkoholi mõju enesetapetele olevat küll juhuslik. Ainult niipalju võime oleval andmeil väita enamvähem kindlalt, et viletsa majandusliku olukorra, perekondliku tüli ja elutüdimuse kui enesetapete motiivide mõjulepääsemisele alkoholi tarvitanine aitab tunduvalt määral kaasa.

Alkoholi kaasmõju enesetappete (% vastavas põhjuste rühmas).
Succides influencés par l'alcool (en % au total de la groupe).

3.	Mehed—Hommes					Naised—Femmes					Kokku—Total							
	1929	1928	1927	1926	1925	1929	1928	1927	1926	1925	1929	1928	1927	1926	1925			
	1924	1924	1924	1924	1924	1924	1924	1924	1924	1924	1924	1924	1924	1924	1924			
Elutüdimus— <i>Dégoût de la vie</i>	21,0	12,8	12,1	23,1	19,2	20,4	—	—	—	5,6	10,5	—	14,9	9,4	7,5	18,5	15,6	15,5
Kehaline haigus— <i>Souffrances physiques</i>	—	—	—	9,1	26,7	4,8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7,7	21,1	8,8
Vaimu- ja närvihaigused— <i>Malad. cérébr., nervos.</i>	—	4,0	13,3	12,5	6,7	2,3	0,3	—	—	—	—	—	2,5	2,8	9,1	8,6	4,9	1,6
Hingeline vapustus— <i>Angoisse de l'âme</i>	13,6	13,0	10,7	12,5	5,6	7,4	—	—	12,5	—	—	—	12,5	11,1	8,6	12,5	4,3	4,5
Vilets majand. seisukord— <i>Misère</i>	22,7	41,7	13,6	12,5	42,8	17,2	—	—	—	10,0	—	—	18,5	37,0	13,0	11,9	40,0	14,3
Õnnetu armastus— <i>Amour contrarié</i>	—	8,3	—	6,7	20,0	—	—	—	—	—	—	—	—	5,9	—	4,0	13,3	—
Perekondl. põhjus— <i>Chagrins de famille</i>	20,0	21,4	10,0	23,1	20,0	6,7	—	—	—	—	—	—	12,5	14,3	5,0	17,6	16,7	4,3
Selgusetu— <i>Inconnu</i>	26,6	37,6	35,6	27,8	29,4	26,2	18,2	—	12,5	—	—	—	25,0	30,5	32,0	24,7	24,4	24,0
Kokku—Total	17,7	22,4	19,6	18,7	21,9	14,9	6,0	—	2,5	4,1	3,2	—	14,7	17,3	15,1	15,3	17,4	11,3

Vanuselt leiame enesetappete koostise (tab. 4) 1929 a. tunduvalt muutunud: kuni 25 a. enesetappete osatähtsuse langedes on tõusnud keskealiste ja koguni raukade % — eriti meestel. Selline näht sobib hästi ka eeliselgitatud motiivide iseloomu muutustega: sotsiaalsed, eriti tulunduslikud põhjused tahavad eeskätt just kesk- ja vanemaealisi. Selle vastu noorte enesetappete arv on langenud mitte üksnes suhteliselt (19,1% eelmise aasta 25,5 vastu) vaid ka absoluutselt: nii, alla 15 a. põlnud ühtegi juhtu (eelmisel aastal 2, 1927 a. koguni 6), 15—19 a. 15 (eelms. a. 25) ja 20—24 a. 47 (eelms. a. 53). Seejuures peab kriipsutama alla, et see langus on teostunud noorte meesenesetappete arvel, kuna noorte naisenesetappete arv 2 võrra koguni ületab eelmise aasta (19:17), kuigi jäädes madalamaks varematest aastatest (1927 a. 24, 1926 a. 31).

Ka üldse on naisenesetappete (tab. 5) arv 1929 a. kasvanud: absoluutselt ületades kõik teised aastad, suhteliselt jäädes taha vaid 1924 a. arvust. Naisenesetappete järjekindla tõusu põhjused on samad, mis üldise enesetapete arvu tõusul — tulunduslik kitsikus tahab esijoones isetegevaid naisi, kelle arv aastate jooksul järjest kasvab — mitte üksnes

100 enesetappete jagunemine vanuserühmade järgi.
Répartition de 100 suicides d'après l'âge.

4.	Kuni 20 de mots	20—24	25—40	50 ja üle et plus	
Mehed—Hommes:					
1929	3,7	14,1	49,0	33,2	100,0
1928	8,6	17,2	45,1	29,1	100,0
1927	10,4	20,5	38,6	30,5	100,0
1926	8,4	20,4	40,8	30,4	100,0
1925	10,8	25,1	44,6	19,5	100,0
1924	6,1	19,6	48,0	26,3	100,0
1923	7,8	21,3	41,8	29,1	100,0
Naised—Femmes:					
1929	7,2	15,7	53,0	24,1	100,0
1928	8,7	15,9	44,9	30,5	100,0
1927	10,4	20,8	44,1	24,7	100,0
1926	20,8	22,2	33,4	23,6	100,0
1925	21,7	20,0	35,0	23,3	100,0
1924	18,7	9,4	37,5	34,4	100,0
1923	32,5	25,0	25,0	17,5	100,0
Kokku—Total:					
1929	4,6	14,5	50,0	30,9	100,0
1928	8,6	16,9	45,1	29,4	100,0
1927	10,4	20,5	40,1	29,0	100,0
1926	11,2	20,8	39,1	28,9	100,0
1925	13,3	23,9	42,4	20,4	100,0
1924	9,5	18,9	45,2	26,4	100,0
1923	13,3	22,1	38,1	26,5	100,0

naiste uutele tööaladele tungimise, vaid ka Eestis naiste arvu suurema kasvu tõttu.

Enesetappete elukoha järgi leiame samuti suure muutuse: linnade arv on kasvanud 124—160 peale, kuna maade arvud on jälle ka-

Enesetapjate sugu—Les suicidés d'après le sexe.

5.	Mehed Hommes	Naised Femmes	1000 mehe kohta naist—Pour 1000 hommes n. des femmes
	1920	243	83
1923	246	72	293
1927	224	80	357
1926	246	74	301
1925	198	62	316
1924	183	64	361
1923	146	40	274
1922	146	47	322

hanenud 187—164 peale. Tab. 6 on toodud vastavad arvud, jättes uued linnad välja linnade arvust. Nende järgi 1929 a. linnade enesetapete arv ületab kõik eelmised aastad, kuigi suhteliselt elanikkude arvule kõrgeimaks jääb küll veel 1926 a. 1929 a. enesetapete tõus linnades on teostunud pea kõikjal, langenud on enesetapete arv vaid Rakveres 4 (8). Maades on tab. 6 järgi enesetapete arv 1929 a. väiksem vaid 1928 a., ületab aga kõik eelmised aastad. Üksikutest maadest on e. t. arv 1929 a. tõusnud vaid Harju- 22 (19), Saare- 7 (4) ja Tartumaal 26 (25), kuna languse leiame Viru- 30

Enesetapped linnas ja maal.
Suicides dans les villes et arrondissements.

6.	Arv — Nombre			100 000 elan. kohta Par 100 000 habitants	
	Linnas Villes	Maal Arron- disse- ments	Tead- mata Inconnu	Linnas Villes	Maal Arron- disse- ments
1929	150 ¹⁾	174	2	49,6	21,4
1928	119 ¹⁾	192	7	39,6	23,5
1927	137 ¹⁾	181	6	47,0	19,5
1926	147	168	5	51,8	20,6
1925	129	129	—	45,1	15,6
1924	120	119	8	42,7	14,9
1923	88	97	1	31,4	11,6
1922	76	104	4	26,4	12,6

Enesetapjate ühiskondlik kihitus — Répartition des suicidés d'après la situation sociale.

7.	Põllupidajad — Agriculteurs	Ettevõtjad palgatud tööli- tega (tööst. ja kauband.) Grands entrepreneurs in- dustriels et commerçants	Isetöötajad väikeettevõtjad kaub.-tööstuse alal Petits entrepreneurs indus- triels et commerçants	Töölised ja teenijad Ouvriers et services			Vabakutselised Professions libérales	Kontori ametin. ja riigi- omaval. teenijad Employés	Muid (ka kaitseväelased) Autres (aussi militaires)	Kokku Total	Tead- mata Inconnu
				Üldse Total	Sellest—Dont						
					Linnas Villes	Maal Arron- disse- ments					
Mehed — Hommes.											
1920	54	6	15	106	60	46	1	22	16	220	23
1928	59	4	12	106	42	64	1	18	29	229	17
1927	38	4	23	91	46	45	1	19	24	201	23
Naised — Femmes.											
1929	19	3	3	26	19	7	2	4	3	60	23
1928	14	4	1	23	8	15	1	2	4	49	28
1927	13	—	4	28	16	12	1	7	4	57	28
Kokku—Total.											
1929	73	9	18	132	79	53	3	26	19	280	46
1928	73	8	13	129	50	79	2	20	33	278	40
1927	51	5	27	119	62	57	2	26	28	258	46
100 000 el. kohta.											
1927—29 kesk- mine—Moyen.	12,5	28,0	21,0	36,7	46,4	30,3	58,9	37,4	51,3	28,5	—

¹⁾ Linnade arvud võetud ilma nute linnadeta, mis arvatud vastavate maade juure.

(38), Järva- 10 (15), Lääne- 10 (15), Viljandi- 14 (19), Valga- 6 (7), Võru 10 (15) ja Petseri- maal 7 (8); Pärnumaa esineb endise arvuga 22 (22).

Et 1929 a. enesetapete sageduse erinev muutumine linnas ja maal on tingitud, võib öelda, otsekohe 1928 ja 1929 a. tulunduslikust konjunktuurist, selgub enesetapjate ühiskondliku kihituse andmeist (tab. 7). Neist näeme, et põllupidajatest enesetapjate arv püsib eelmise aasta kõrgel tasemel, samuti ettevõtjail palgatud töölistega, mida võib lugeda tingituks jätkuvast kaubanduslikust depressioonist ja põllusaaduste hinna langemisest, vaatamata 1929 a. tunduvalt paremale saagile võrreldes eelmise aastaga. Viimane asjaolu aga oli igatahes kasuks maatöölilistele ja nende juures näemegi eelmisel ikalduseaastal kõrgele tõusnud enesetapete arvu langevat 1929 a. tagasi. Selle vastu aga linnatöölilistest enesetapjate suur tõus vastab 1929 a. olukorra halvenemisele ja elumaksumuse ja tööpuuduse haripunktile tõustes: elumaks. ind. 117 eelm. aasta 112 vastu ja keskmine töötute arv kuus 3 172 : 2 522 vastu. Tõsi, ka 1928 a. elumaksumus oli eelmisega võrreldes juba kõrgem — 112 : 105 vastu, kuid selle juures tööpuudus oli eelmisest madalam — keskmiselt kuus 2 522 : 2 980 vastu, ja sellega kooskõlas ka madalam linnatöölilistest enesetapete arv (50:62). Isetöötajate väikeettevõtjate juures, kellest osa elab maal, 1929 a. enesetapete tõus on väiksem ja jääb alla 1927 a. arvust; kontori- ja riigiteenijatel aga, kellest valdav enamik linnas, leiame tõusu 1927 a. tasemele. „Muude“ rühmas enesetapete vähenemine 1929 a. langeb peamiselt kaitseväelaste arvele (17 : 26 vastu).

Perkonnaseisult (tab. 8) leiame enesetapjate koostise, eespool selgunud kesk- ja vanema-ealiste osatähtsuse tõusu tõttu, muutunud: meestel abieluliste, leskede, lahutatute ja lahuselavate osatähtsuse kasvu suunas, samal ajal vallaliste osatähtsuse kahanedes. Naistel aga, vastupidi, leiame tõusu vallalistel ja ka lahutatutel. Ka siin on tulundusliku teguri mõju ilmne.

Vastavalt sellisele muutusele enesetapjate perekonnaseisus leiame enesetapjatel laste arvu meestel tõusnud, eriti 2 ja 3 lapsega rüh-

Enesetapjate perekonnaseis — *État civil des suicidés.*

8.	Alia 14 a. Moins de 15 a. ja vanem.) — <i>Célibataires</i>		Abielus — <i>Mariés</i>	Lesed — <i>Veuf ou veuve</i>	Lahutatud — <i>Divorcés</i>	Lahuselav. <i>Vivant sépar.</i>	Kokku — <i>Total</i>	Teadmata — <i>Inconnu</i>
	Vallalised (15 a. ja vanem.) — <i>Célibitaires</i>	Abielus — <i>Mariés</i>						
Mehed — Hommes.								
1929	—	47,0	39,4	6,8	1,7	5,1	100,0	2,9
1928	0,8	51,5	37,0	5,8	1,2	3,7	100,0	1,2
1927	1,8	54,8	33,9	7,2	—	2,3	100,0	1,3
1923—1924	0,9	48,3	43,6	6,0	—	1,2	100,0	3,0
Keskm. — <i>Moyen.</i>	0,9	50,1	39,0	6,4	1,1	2,5	100,0	2,2
100 000 elan. kohta <i>pour 100 000 habit.</i>	1,3	04,2	39,4	80,8	277,8	...	40,1	—
Naised — Femmes.								
1929	—	47,0	32,5	15,7	2,4	2,4	100,0	—
1928	—	44,1	33,8	16,3	1,5	4,4	100,0	5,5
1927	2,6	47,4	34,2	11,9	—	3,9	100,0	5,0
1923—1924	1,9	56,3	28,2	13,6	—	...	100,0	1,0
Keskm. — <i>Moyen.</i>	1,2	49,4	31,8	14,3	0,9	2,4	100,0	2,7
100 000 elan. kohta <i>pour 100 000 habit.</i>	0,6	19,7	10,3	12,3	55,9	...	11,6	—
Kokku — Total.								
1929	—	47,0	37,6	9,1	1,9	4,4	100,0	2,1
1928	0,8	49,9	36,3	8,0	1,3	3,9	100,0	2,2
1927	2,0	52,9	34,0	8,4	—	2,7	100,0	2,3
1923—1924	1,2	50,3	39,8	7,8	0,8	...	100,0	2,5
Keskm. — <i>Moyen.</i>	1,0	50,0	37,2	8,3	1,0	2,5	100,0	2,3
100 000 elan. kohta <i>pour 100 000 habit.</i>	0,9	41,6	24,8	24,2	150,1	...	24,9	—

mades, kuna naistel on see üldiselt langenud; tõusnud on see vaid 4 ja enam lapsega rühmas.

Lõpuks ka enesetapjate hariduslikus koostises (tab. 9) leiame 1929 a. suured muutused: seni järjest langenud kõrgema ja keskhariidusega enesetapjate % on uuesti tõusnud, kuigi jäädes veel taha 1923-24 a. suhtarvust. Samuti on tõusnud kirjaoskamatute %. Nähtavasti kasvav tööpuudus ja olukallidus linnades on viinud äärmuseni ka haridusega inimesi, kes muidu kohanemisvõimelisemad ja vastupidavamad.

Enesetapete sagedus kuude järgi, samuti enesetapete kordasaatmise viisid väheste muutustega vastavad eelmisele aastale ja seepärast me nende juures seekord pikemalt ei peatu.

Enesetapjate haridus — *Degré de l'éducation des suicidés.*

9.	Kõrgem. Instr. supé-rieure	Kesk. Instr. moyenne	Kirjaoskaja <i>Lettres</i>	Kirjaoskamatud <i>Illétrés</i>	Kokku <i>Total</i>	Teadmata <i>Inconnu</i>
1929	0,9	9,8	85,3	4,0	100,0	7,8
1928	0,4	3,0	93,5	2,2	100,0	6,1
1927	0,9	8,0	89,7	1,4	100,0	4,5
1923—1924	3,5	11,2	82,7	2,6	100,0	4,9
Keskm. — <i>Moyen.</i>	1,6	8,5	87,4	2,5	100,0	5,8
Naised — Femmes.						
1929	—	10,7	80,0	9,3	100,0	9,6
1928	—	7,4	89,7	2,9	100,0	5,5
1927	—	11,8	76,4	11,8	100,0	5,0
1923—1924	—	18,8	80,2	1,0	100,0	2,9
Keskm. — <i>Moyen.</i>	—	12,9	81,2	5,9	100,0	5,6
Kokku — Total.						
1929	0,7	10,0	83,9	5,4	100,0	8,3
1928	0,3	4,7	92,7	2,3	100,0	6,0
1927	0,7	9,0	86,2	4,1	100,0	4,6
1923—1924	2,7	13,0	82,1	2,2	100,0	4,4
Keskm. — <i>Moyen.</i>	1,2	9,5	85,9	3,4	100,0	5,7

Enesetapete kohta enim Keskbüroo väljaandets ilmunud artiklid ja andmed:

Enesetapped 1928 a., H. Reiman, Eesti Demograafia v. IV, 1930 a., lhk. 239—249.

Enesetapped Eestis 1925—26 a., H. Reiman, Eesti Statistika 1927 a., lhk. 206—208.

Enesetapmine 1923 ja 1924 a., A. Susi, Eesti Demograafia v. III, 1925 a., lhk. 109—114.

Enesetapmised Eestis, H. Reiman, Eesti Statistika nr. 19(8), 1923 a., lhk. 57—58.

HAIGUSEKINDLUSTUS 1929. a. ASSURANCE-MALADIE en 1929.

Sisu: 1) Haigusekindlustuse ulatus, lhk. 698. 2) Haiguste vastu kindlustatute liikumine ja rühmitus tööstuseharude järgi, lhk. 699. 3) Kindlustatute vanus, lhk. 701. 4) Kindlustatute haigestumine, tööõnnetused, sündivus ja surevus, lhk. 701. 5) Haigekassade tulud, lhk. 702. 6) Haigekassade kulud, lhk. 703. 7) Kindlustatute ravimiskapitali tulud ja kulud, lhk. 704. 8) Haigekassade valitsemiskulud, lhk. 706. 9) Haigekassade tagavarakapitalid, lhk. 706. 10) Haigekassade üri seis 1. jaanuaril 1930 a., lhk. 707.

Käesolev ülevaade on seatud kokku haigekassade 1929 aastaaruannete põhjal ja käsitleb haigusekindlustuse küsimust peamiselt kolmest seisukohast. Nimelt, leiavad küsitlust haigusekindlustuse ulatus, kindlustatute haigestumine ja haigusekindlustusega seatud rahalised küsimused. Haigestumise küsimust pandutame siin vaid üldjoontes, kuivõrt see on tähtis haigusekindlustuse rahaliste küsimuste selgitamiseks, kuna tүүлiskonna tervistliku seisukorra küsimus leiab edaspidi erikäsitlemise.

Haariduse- ja sotsiaalministeeriumi määruse kohaselt 1929 a. peale võeti haigekassades tarvitusele uus aastaaruande vorm, mille tõttu andmete laad üksikasjades on tunduvalt muutunud. Mõnel juhul järske hüppeid, mida konstateerime 1929 a., tuleb nähtavasti kirjutada osalt andmete saatutamise erinevuse arvele.

1. Haigusekindlustuse ulatus. Étendue de l'assurance-maladie.

Peale kahe eelviimase aasta, mil haiguste vastu kindlustatute arvus, 1926 a. võrreldes, võisime märgata vähest tagasiminekut, osutas see arv

1929 a. järsku suurt tõusu. Aasta keskmiselt (12 kuu lõpu keskmised) haiguste vastu kindlustatute arv tõusis 36,7 tuh. pealt 41,2 tuh. peale (tõus 12,0%). Sealjuures meeste arv tõusis tunduvalt rohkem (13,0%) kui naiste oma (10,0%). Kindlustatute arvus avalduv tõus, osalt võib olla, on tingitud ka andmete kogumiskorra muutmisest, kuid 90% määral, vahest isegi rohkem, on avalduv tõus tõeline. Ka tööstuseettevõteltel kogutavad isikliku koostise liikumise andmed näitasid 1929 a. tööstuses tegevate arvulist tõusu 2—3% võrra, kui mitte arvestada uute raudteede ehitamisel teotsevaid. Tartu-Petseri raudtee ehitus andis aga üksi Tartu haigekassale ümmarguselt ligi 3 tuh. uut kassaliiget. Just uute raudteede ehitamise mõjul meeskassaliikmete arv näitas suuremat tõusu, kui naiskassaliikmete oma.

Kindlustatute ja nende perekonnaliikmete arv (12 kuu lõpu keskmised).
Nombre des assurés et de leurs membres de famille (nombre moyen mensuel par an).

1.	Kindlustatute arv — Nombre des assurés					%			Kindlustatute perekonnaliikmed—Membres de famille d. assur.		
	Mehi Hommes	Naisi Femmes	Kokku Total	1000 elaniku kohta Par 1000 habitants	1000 elukutsel. tegeva kohta—Par 1000 pers. exerc. prof. actives	Mehi Hommes	Naisi Femmes	Kokku Total	Üldse Total	100 kindlustatu kohta Par 100 personnes assurées	
1920	25 913	15 449.	41 362	37,1	104,7	178,8	62,6	37,4	100	26 591 ¹⁾	64,3
1921	22 741	13 991	36 732	32,9	93,0	158,7	61,9	38,1	100	26 035 ²⁾	81,3
1922	24 167	12 285	36 452	32,7	92,3	157,5	66,9	33,7	100	29 473 ²⁾	91,1
1923	24 500	12 561	37 061	33,5	94,5	161,4	66,1	33,9	100	31 694 ³⁾	96,3
1924	22 958	11 391	34 349	31,0	87,6	149,0	66,8	33,2	100	37 123 ³⁾	125,0
1925	22 858	10 807	33 665	30,4	85,0	146,6	67,9	32,1	100	39 581 ³⁾	135,6
1926	20 953	12 376	33 329	30,1	85,1	145,3	62,9	37,1	100	37 259 ³⁾	129,8
1927	15 503	9 131	24 634	62,9	37,1	100	29 422 ³⁾	...
1928	12 536	6 963	19 499	64,3	35,7	100	21 137 ³⁾	...
1929	9 079	5 322	14 401	63,0	37,0	100
1919	6 851	5 196	12 047	56,9	43,1	100

Kuna rahva üldarvus aasta-aastalt ei avaldu suuremaid muutusi, haiguste vastu kindlustatute arv aga kasvab, siis, loomulikult, haigusekindlustuse ulatus näitab kasvu ka suhteliselt elanikkude üldarvule, tööalaliselt tegevate, samuti palgaliste arvule (v. tab. 1). Tab. 1 andmetest selgub, et kuigi haiguste vastu

kindlustatute arv neil tööaladel, kus maksev on sunduslik haiguste vastu kindlustus, näitas hoogsat tõusu, ometi haigusekindlustuse ulatust üldiselt — suhteliselt kõigi palgalistega — mõjutas see õige vähe. Selle põhjuseks on asjaolu, et haigusekindlustuse ulatus piirdub peamiselt tööstusega. Suur osa

¹⁾ Viijandi ja Põitsamaa ühishaigekassade ning Kohila ja Kreenholmi haigekassade kassaliikmete perekonnaliikmed arvestatamata.

²⁾ Peale p. 1 märgilute, arvestatamata Aseri haigekassa kassaliikmete perekonnaliikmed.

³⁾ Arvestatamata peamiselt pp. 1 ja 2 nimetatud haigekassade kassaliikmete perekonnaliikmed, kelle kohta statistikat ei peetud.

⁴⁾ Arvestatamata perekonnaliikmed Rõike, Kohila ja Kreenholmi haigekassas.

palgalisi üksikutelt rahvamajanduse-aladelt, näiteks, põllumajanduses, kaubanduses tege-
vad jne., on haiguste vastu kindlustamata.

Haigekassasid oli aasta algul üldse 32. 1929 a. juulist peale ühendati Aseri tsemendi-
vabriku haigekassa Rakvere ühishaigekas-
saga; seega jäi aasta lõpul teotsema 31 haige-
kassat. Neist oli 18 ühishaigekassat, kus ühe
haigekassa alla kuulusid mitme ettevõtte töö-
lised ja 13 üksiku ettevõtte haigekassat.

Ümmarguselt ligi 1/4 kindlustatute hulgast
on haiguste vastu kindlustatud ühishaigekas-
sade kaudu ja ainult 1/4 ümber haiguste vas-
tu kindlustatud tööliskonnast kuulub üksikute
ettevõtete haigekassade alla. Nii, ühishaige-
kassade alla kuulus 1929 a. keskmiselt 41 362

liikmest 29 598 liiget (20,1 tuh. meest ja 9,5 tuh.
naist), s. o. 71,6%, üksikute ettevõtete haige-
kassade alla kuulus ainult 11 764 liiget (5,8 tuh.
m. ja 6,0 tuh. n.), s. o. 28,4%.

2. Haiguste vastu kindlustatute liikumine ja rühmitus tööstusharude järgi.

Mouvement des assurés et leur répartition d'après les industries.

Tab. 2 andmetest näeme, et 1929 a. algul sundusliku haigusekindlustuse alla kuulusid 2 422 ettevõtte töölised ja et aasta lõpuks selliste ettevõtete arv on tõusnud 2 568 peale, s. o. kasvanud ümmarguselt 150 võrra. Aasta jooksul on haigekassa alla arvatud 510 ja arvatud haigekassade alt välja 364 ettevõtet. Seega on ettevõtete liikumine haigekassades intensiivne.

Haigusekindlustuse ulatus 1929 a. — Étendue de l'assurance-maladie en 1929.

2.

	Haigekassade all seisvate ettevõtete arv <i>N. des entreprises dont les ouvriers sont assurés</i>		Kindlustatute arv <i>Nombre des assurés</i>				Kindlustatute perekonnaliikmete arv <i>Membres de famille des assurés</i>	
	1.I. 1929	31.XII. 1929	1.I. 1929		31.XII. 1929		1.I. 1929	31.XII. 1929
			M.	N.	H.	F.		
a) Ühishaigekassad — Caissees communes.								
I. Murrud ja kaevandused	19	23	736	102	625	126	874	894
II. Mineraalide ümbertöötamine	130	130	898	179	1 012	196	842	868
III. Metallitööstus	317	335	2 862	446	2 938	448	2 550	2 720
IV. Keemiatööstus	54	50	507	292	510	270	388	393
V. Nahatööstus	60	61	579	140	550	157	660	664
VI. Tekstiilitööstus	134	126	943	1 006	683	1 292	1 080	958
VII. Puutööstus	320	335	3 343	1 240	3 366	1 278	3 918	3 713
VIII. Paberitööstus	36	33	1 752	505	1 679	376	2 510	2 396
IX. Poligraafiatööstus	94	103	1 190	727	1 196	704	877	936
X. Toidu-, maitseainete ja jookide tööstus	804	885	3 112	2 063	3 437	3 074	3 064	3 605
XI. Kehakatte ja pudukaupade tööstus	203	310	608	1 046	692	1 203	472	555
XII. Ehitustööstus	31	32	245	12	1 158	60	151	419
XIII. Elektriijaamad ning gaasi- ja veevarustus	15	16	610	54	689	57	732	771
XIV. Puhastustööstus	56	65	85	201	79	243	164	173
XV. Kaubandus	10	10	20	46	26	47	33	31
XVI. Transport ja side	21	23	308	51	309	55	394	405
XVII. Ühtskondlik tegevus	6	10	70	39	79	53	93	112
Kokku	2 400	2 547	17 866	8 758	19 023	8 634	18 822	19 613
b) Üksikute ettevõtete haigekassad — Caissees des entreprises.								
I. Murrud ja kaevandused	4	4	1 393	251	1 292	283	1 633	1 547
II. Mineraalide ümbertöötamine	4	3	587	61	551	65	923	791
VI. Tekstiilitööstus	7	7	3 071	5 323	3 236	5 768	3 129	2 901
VII. Puutööstus	2	2	—	—	—	—	—	—
VIII. Paberitööstus	1	1	201	59	201	46	—	—
X. Toidu-, maitseainete ja jookide tööstus	2	2	31	4	29	4	54	49
XVI. Transport ja side	2	2	75	35	89	32	119	153
Kokku	22	21	5 360	5 713	5 400	6 198	5 858	5 443
c) Kokku — Total.								
I. Industries extractives	23	27	2 129	353	1 917	409	2 507	2 441
II. Transformation des pierres et des terres	134	133	1 493	240	1 563	261	1 765	1 659
III. Industries des métaux	317	335	2 862	446	2 938	448	2 550	2 720
IV. Industrie chimique	54	50	507	292	510	270	388	393
V. " des cuirs et peaux	60	61	579	140	550	157	660	664
VI. " textile	141	133	4 014	6 329	3 919	7 060	4 209	3 859
VII. " du bois	322	337	3 345	1 249	3 366	1 278	3 918	3 713
VIII. " du papier	37	34	1 953	544	1 880	422	2 510	2 396
IX. " polygraphique	94	103	1 190	727	1 196	704	877	936
X. " de l'alimentation, des boissons etc	806	887	3 143	2 067	3 466	2 078	3 138	3 654
XI. Confection de vêtements et fab. de mercerie	203	310	608	1 046	692	1 203	472	555
XII. Industrie du bâtiment	31	32	245	12	1 158	60	151	419
XIII. Usines élect., gaz d'électr. et distribution d'eau	15	16	610	54	689	57	732	771
XIV. Industrie du nettoyage	56	65	85	201	79	243	164	173
XV. Commerce	10	10	20	46	26	47	33	31
XVI. Transports et communication	23	23	308	51	309	55	394	405
XVII. Service publique	6	10	70	39	79	53	93	112
Gr. total	2 422	2 568	23 216	14 471	24 423	14 832	24 680	25 056

Ka kassaliikmete, s. o. kindlustatute koosti-
se muutumine haigekassades on väga elav.

Ümmarguselt 23 tuh. meeskassaliikme juures,
mis haigekassadel oli aasta alguks, on aasta

jooksul tulnud ligi 28 tuh. uut meeskassaliiget ja lahkunud üle 26,7 tuh. meeskassaliikme. Veidi väiksema intensiivsusega liikumist näeme ka naiskassaliikmete hulgas. Tuleb pidades veel silmas, et osa töölisi, kelle arv pole väike, ei vaheta oma töökohta, järelikult seisavad ka ühe ja sama haigekassa all terve rea

aastate jooksul. Sellest järeldame, et on olemas teatud, arvult tähelepanav kontingent töölisi, kes oma töökohta vahetavad veel sagedamini, s. o. enam kui kord aastas.

Mil määral tööliskond haiguste vastu on kindlustatud üksikutes tööstuseharudes, selle

Kindlustatute jaotus vanuse järgi 1929 a. (%) — Répartition des assurés d'après l'âge en 1929 (%).

3.	Alia 14 a. Moires de 14 ans																	Kokku - Total	Tuumata inoeritu	Töölise arv, kelle kohta andmed käivad - N. des ouvrier concernés, lesquels ont disposé des donat.
	14 a.	15 a.	16 a.	17 a.	18 a.	19 a.	20-24 a.	25-29 a.	30-34 a.	35-39 a.	40-44 a.	45-49 a.	50-54 a.	55-59 a.	60 a. ja üle 60 ans et plus					
A. Töölised - Ouvriers.																				
a. Mehed - Hommes	0,0	0,1	0,5	1,5	2,7	3,4	4,4	18,2	17,2	13,3	10,4	8,7	7,1	5,4	3,7	3,4	100	2,7	46 575	
Sellest - Dont:																				
I. Murrud ja kaevandused	0,0	0,0	0,3	2,0	2,6	3,3	3,9	20,5	21,7	15,8	11,6	7,3	4,9	3,4	1,7	1,0	100	1,0	6 700	
II. Mineraalide ümbertöötamine	—	0,5	0,9	2,0	2,4	4,5	4,6	17,5	18,8	12,3	9,2	7,4	7,0	5,2	3,0	4,1	100	1,5	3 243	
III. Metallitööstus	0,0	0,2	1,6	3,7	6,8	6,7	7,9	18,5	13,5	9,6	8,6	7,1	6,4	5,3	2,9	2,1	100	1,2	4 948	
IV. Keemiatööstus	—	—	0,1	—	0,9	1,3	1,8	2,5	15,6	20,5	16,7	10,8	8,3	7,6	4,9	4,1	100	0,5	768	
V. Nahatööstus	—	—	—	0,3	1,2	3,4	2,9	12,4	19,4	12,5	12,0	9,4	10,1	6,3	5,2	4,5	100	0,8	750	
VI. Tekstiitööstus	0,0	0,0	0,5	1,4	1,9	2,5	3,8	14,7	14,9	11,4	9,8	9,0	7,5	7,0	7,4	8,4	100	1,4	5 392	
VII. Puitööstus	0,0	—	—	0,2	0,7	1,6	3,1	3,9	19,1	18,7	14,2	10,7	9,0	7,8	5,2	3,0	100	1,5	9 900	
VIII. Paberitööstus	—	0,1	0,2	0,4	0,9	1,7	2,2	14,0	13,7	11,8	10,0	12,0	10,4	9,8	7,7	5,1	100	1,5	2 028	
IX. Poligraafiatööstus	—	0,0	0,3	2,4	4,5	6,1	5,0	20,9	14,6	12,5	10,2	10,9	4,3	3,1	2,5	2,1	100	1,0	1 563	
X. Toidu-, maitseainete ja jookide ts.	—	0,0	0,2	1,3	2,7	3,2	4,8	17,6	19,2	13,3	10,5	8,7	6,7	5,7	3,4	2,7	100	3,2	4 785	
XI. Kehakatte ja pudukaupade tööstus	—	0,1	0,9	0,9	3,2	4,2	4,4	21,9	20,7	14,0	12,2	7,5	3,7	3,2	2,4	1,1	100	0,6	1 239	
XII. Ehitusetööstus	—	0,1	0,3	0,7	2,5	1,1	6,2	23,6	7,2	16,1	11,6	9,7	9,1	6,0	3,0	2,8	100	14,0	3 517	
XIII. Elektrijaamad ning gaasi ja veevarustus	—	—	—	0,1	—	1,0	1,4	1,5	13,0	16,5	11,3	11,4	13,4	11,7	6,9	5,9	100	1,8	792	
XIV. Puhastusetööstus	—	—	—	0,3	—	—	3,1	4,7	10,9	22,2	7,8	8,5	14,0	12,4	4,7	3,9	100	0,8	130	
XV. Kaubandus	—	—	—	—	7,1	—	—	21,6	7,1	42,9	7,1	7,1	—	—	7,1	—	100	81,3	75	
XVII. Ühiskondlik tegevus	—	—	0,2	0,3	1,2	1,0	1,4	9,2	16,2	17,1	12,1	11,6	11,3	8,5	4,8	5,1	100	9,4	647	
b. Naised - Femmes																				
Sellest - Dont:	0,0	0,0	0,4	1,0	2,0	3,0	3,8	20,1	17,7	14,5	10,9	9,4	7,2	4,8	2,9	2,3	100	0,9	26 292	
I. Industries extractives	0,2	0,2	0,4	0,4	1,7	2,9	4,9	24,4	22,1	15,8	8,7	7,5	4,5	2,6	1,5	2,2	100	1,8	1 841	
II. Transformation des pierres des terres	—	0,1	0,7	1,4	3,2	5,8	4,3	17,1	14,0	12,4	9,7	10,3	8,7	5,2	4,0	3,1	100	2,3	606	
III. Industries des métaux	0,2	—	0,5	1,1	2,6	3,4	4,6	26,3	18,5	14,0	8,3	8,5	6,7	3,1	1,5	0,7	100	0,5	615	
IV. Industrie chimique	—	—	—	0,5	0,7	1,6	1,8	3,7	23,2	18,0	13,3	8,2	9,8	7,3	5,4	5,4	100	—	560	
V. des cuirs et peaux	—	—	—	0,4	0,9	0,9	5,2	5,6	16,0	15,6	21,2	13,9	9,5	4,3	2,6	1,3	100	1,3	234	
VI. textile	0,0	—	—	0,4	1,3	2,2	3,0	3,5	17,0	14,3	13,6	12,0	10,0	9,0	6,4	3,9	100	0,6	11 495	
VII. du bois	—	—	—	0,0	0,2	1,3	2,7	3,3	17,3	15,8	13,5	11,5	12,8	9,8	5,5	3,8	100	1,3	2 668	
VIII. du papier	—	0,2	0,3	0,8	1,7	3,6	3,5	21,0	17,1	12,8	10,2	11,9	7,3	4,4	3,7	2,2	100	1,1	637	
IX. polygraphique	—	0,2	0,4	0,9	1,9	2,6	4,8	31,7	24,9	17,4	7,8	4,1	2,5	0,7	0,1	—	100	0,8	855	
X. de l'habillement, des bois sons etc.	0,0	0,0	0,3	0,8	1,6	2,7	4,2	23,0	24,2	16,4	9,4	7,5	4,2	2,8	1,5	0,8	100	1,1	3 031	
XI. Confection de vêtements et fab. de mercerie	0,1	0,0	0,6	1,4	2,7	4,0	4,4	26,1	22,6	16,6	10,7	6,3	2,5	1,4	0,6	0,0	100	0,3	2 485	
XII. Industrie du bâtiment	—	—	—	0,3	0,3	0,3	2,3	15,8	22,8	15,9	11,8	13,2	7,9	4,3	—	0,3	100	6,8	325	
XIII. Usines élect., à gaz d'éclair. et distribution d'eau	—	—	—	—	—	—	—	4,5	9,1	18,2	18,2	—	18,2	18,2	9,1	4,5	100	—	22	
XIV. Industrie du nettoyage	—	0,3	—	—	0,6	0,6	1,4	3,0	17,4	19,0	11,2	11,3	13,2	8,0	6,3	2,8	100	1,6	369	
XV. Commerce	—	—	—	—	0,8	0,8	—	2,5	12,7	15,3	11,2	9,3	14,4	8,5	7,6	4,2	100	0,8	119	
XVII. Service publique	—	—	—	—	1,6	0,8	1,6	—	16,0	13,6	12,0	9,6	11,2	7,2	16,0	4,8	100	3,8	130	
B. Ametnikud - Employés																				
a. Mehed - Hommes	—	—	0,3	0,5	0,8	0,7	0,6	6,3	12,2	14,1	12,9	13,3	10,6	9,4	7,5	10,8	100	1,6	3 756	
Sellest - Dont:																				
I. Murrud ja kaevandused	—	—	—	—	—	—	0,5	5,1	12,4	15,9	19,2	11,9	13,6	8,5	7,3	5,6	100	1,1	179	
II. Mineraalide ümbertöötamine	—	—	—	—	—	—	—	3,7	6,0	16,2	11,4	11,4	8,1	13,4	10,7	14,1	100	1,3	151	
III. Metallitööstus	—	—	—	—	1,2	0,6	1,2	0,9	8,4	12,3	13,1	12,0	12,0	11,4	8,4	8,0	100	0,6	337	
IV. Keemiatööstus	—	—	—	—	—	—	—	6,5	8,4	12,2	19,1	13,1	18,7	6,5	11,2	10,9	100	2,7	117	
V. Nahatööstus	—	—	—	—	—	—	—	6,0	6,0	19,4	9,0	9,0	11,9	11,9	10,4	14,9	100	—	87	
VI. Tekstiitööstus	—	—	—	0,3	1,1	0,3	0,5	5,2	6,3	11,4	12,6	14,1	12,2	12,5	9,3	13,7	100	2,0	646	
VII. Puitööstus	—	—	—	—	—	—	0,7	4,0	12,3	14,3	14,0	14,9	9,8	10,7	6,4	12,2	100	1,8	561	
VIII. Paberitööstus	—	—	—	—	—	—	—	1,5	10,2	9,7	11,2	15,0	13,1	10,2	15,0	14,1	100	3,7	218	
IX. Poligraafiatööstus	—	—	—	—	—	—	—	4,6	4,6	5,9	5,3	4,6	11,8	7,2	6,5	9,2	100	1,3	154	
X. Toidu-, maitseainete ja jookide ts.	—	0,1	0,4	0,5	0,9	0,9	0,5	7,3	17,6	16,4	13,4	13,4	8,8	8,2	4,4	6,7	100	1,8	783	
XIII. Elektrijaamad ning gaasi ja veevarustus	—	—	—	—	—	—	—	7,0	15,8	17,1	10,1	8,9	8,2	7,6	5,7	19,0	100	—	158	
XVII. Ühiskondlik tegevus	—	—	—	—	—	—	—	2,4	11,9	14,3	13,1	21,4	14,3	8,3	6,0	8,3	100	—	84	
b. Naised - Femmes																				
Sellest - Dont:																				
III. Metallitööstus	—	—	1,5	1,5	1,5	—	—	22,4	26,9	18,3	11,9	4,5	9,0	4,5	—	—	100	—	67	
VI. Tekstiitööstus	—	—	0,8	—	—	—	—	0,4	17,9	26,3	15,0	12,9	7,1	7,9	2,0	1,7	100	0,4	241	
VII. Puitööstus	—	—	—	—	—	1,1	—	3,3	11,9	20,9	24,1	8,8	5,5	8,8	8,8	6,6	100	1,1	92	
VIII. Paberitööstus	—	—	—	—	—	—	—	1,7	15,5	13,3	27,7	15,5	1,7	5,2	10,3	5,2	100	—	59	
IX. Poligraafiatööstus	—	—	—	—	—	—	—	1,5	29,1	14,5	14,5	8,1	8,1	3,2	1,6	4,8	100	—	62	
X. Toidu-, maitseainete ja jookide ts.	—	—	—	0,4	0,4	—	—	0,4	16,9	30,3	17,7	13,0	8,7	4,7	4,3	0,8	100	1,2	257	
XI. Kehakatte ja pudukaupade tööstus	—	—	—	—	2,3	—	—	2,3	11,6	23,3	21,0	19,6	11,6	7,0	—	—	100	—	43	
XIII. Elektrijaamad ning gaasi ja veevarustus	—	—	—	—	—	—	—	2,0	15,7	15,7	25,4	15,7	9,8	7,8	—	5,9	100	—	51	

kohta pole võimalik anda täpset vastust, sest sellise kalkultatsiooni jaoks puudub alus. Tööliste jaotust tööstuseharude järgi 28. XII. 1922 a. üldrahvalugemise andmestiku kohaselt tuleb pidada juba vananenuks, uuemat alust aga pole.

Haiguste vastu kindlustatutega arvukamalt on esitatud tähtsamad tööstuseharud, nagu murrud ja kaevandused (31. XII. 1929 a. 2326 liiget ehk 5,0% kassaliikmete üldarvust), mineeraalide ümbertöötamine (1824 ehk 4,0%), metalli- (3376 ehk 8,0%), tekstiil- (10979 ehk 28,0%), puu- (4646 ehk 11,0%), paberi- (2302 ehk 5,0%), poligraafia- (1900 ehk 4,0%) ning toidu-, jookide ja maitseainete tööstus (5544 ehk 14,1%). Võib arvata, et nõrgemalt kui teistes tööstuscharudes, haigusekindlustus on levinud kehakatte- ja pudukaupade tööstuses, kus kindlustatuid alla 2 tuh., ehitustööstuses, kus ümmarguselt vaid 1—2 tuh. kindlustatu ümber ning kaubanduses, kus haiguste vastu kindlustatuid veel vähem.

Haigusekindlustuse seaduses ettenähtud ulatuses ja juhtudel haigekassad võivad peale rahalise toetuse sünnituse ja surma puhul ka ravida kassaosaliste perekonnaliikmeid, kui selleks on võimalusi. Kassaosaliste peakoosoleku otsuste põhjal perekonnaliikmetele abiandmiseks rahas ja natuuras kokku võib kulutada $\frac{1}{3}$ tööliste liikmemaksudest ja samasuurustest ettevõtjate juurdemaksudest, mis teeb tavaliselt kokku 4% tööliste teenistusest. Kuna aga haigekassade majanduslik seisukord pole olnud kogu aeg kuigi heal järjel, on üksikutes haigekassades antud abi perekonnaliikmetele kordkorralt väiksemas ulatuses. Eriti sest ajast, mil kassaliikmete ravimine on võetud paljudes haigekassades kassade korraldusse, arstiabiõiguslike perekonnaliikmete arv on järjest vähenenud. 1929 a. kassaosaliste arstiabiõiguslike perekonnaliikmete arv on üldiselt jäänud püsima eelmise aasta tasemele; 100 kindlustatu kohta oli aga perekonnaliikmeid aasta keskmiselt vaid 64,3 eelmise aasta 81,3 vastu. 1925 a. saadik arstiabiõiguslike kassaosaliste perekonnaliikmete arv on suhteliselt vähenenud ümmarguselt poole võrra. Selle põhjuste selgitamisele tuleme allpool.

3. Kindlustatute vanus.

Age des assurés.

Haigekassade andmed kassaosaliste vanuse kohta on seepärast eriti tähtsad, et need on ainukesed sel alal. Nüüdne haigekassade aastaaruande vorm annab ülevaate kassaosaliste—tööliste ja ametnikkude

—vanusest soo ja tööstuseharude järgi (v. tab. 3).

1929 a. võime märkida, samuti kui eelmisel aastal, järjest kestvate noorenemist kassaosaliste vanuslikus koostises. On märgata 1929 a. alaealiste (alla 20 a.) suhtelist vähenemist — eelmise aastaga võrreldes, mehi 11,0% : 11,0% ja naised 9,0% : 10,0% üldarvust. Aga selle vastu veel rohkem on tõusnud füüsilise tööjõu seisukohalt parimas elueas olivad — 20—34 a. vanused. Nende arv on tõusnud meeste hulgas 44,7% pealt 47,0% peale ning naiste hulgas 51,0% pealt 52,0% peale. Vanuselt järgnev rühm — 35—49 a. — näitab langust mõlemal viimasel aastal; nii, 1929 a. mehed 29,0% : 27,1% ja naised 28,0% : 27,5% üldarvust. Sellest veel vanem tööliiskond on arvuist pisut vähenenud.

4. Kindlustatute haigestumine, tööõnnetused, sündivus ja surevus.

Maladies, accidents du travail, naissances et mortalité parmi les assurés.

Haigekassade tervishoiu statistika kohta peab kõigepealt tähendama, et osa lühiajalise töövõime kaotusega haigusi jääb haigekassadele teadmata. Seepärast need haiguse-

juhud puuduvad ka aastaaruannetes.

Haigekassade liikmete tööõnnetused, haigused ja sünnitused.
Nombre des accidents du travail, des maladies et accouchements des membres des caisses.

4.	Juhtude arv Nombre des cas		Haigusepäevade arv Nombre des jours de maladie		Haigusie keskmine kestus päev. Durée moyenne d'un cas de maladie en jours
	Üldarv Nombre total	Iga 100 kindl. k. ²⁾ Par 100 assurés	Üldarv Nombre total	Iga 100 kindl. k. ²⁾ Par 100 assurés	
a) Haigused—Maladies.					
1929 ..	25 731	62,2	389 847	942,5	15,2
1928 ..	18 186	49,5
1927 ..	16 734	45,9
1926 ..	17 181	46,4	279 663	754,5	16,3
b) Tööõnnetused—Accidents du travail.					
1929 ..	5 424	13,1
1928 ..	5 158	14,0
1927 ¹⁾ ..	4 753	13,0
1926 ..	4 615	12,5	80 277	216,6	17,4
c) Sünnitused—Accouchements.					
1929 ..	393 ¹⁾	2,5 ³⁾	19 292	86,0 ⁴⁾	33,8
1928 ..	315	2,3 ³⁾
1927 ..	293	2,4 ³⁾
1926 ..	295	2,3 ³⁾	10 19 ⁴⁾	81,1 ⁴⁾	34,6

1929 a. andmetest näeme, et haiguste arv, eelmise aastaga võrreldes, pole tõusnud mitte üksnes absoluutselt (25,7 tuh. : 18,2 tuh.), vaid ka suhteliselt kindlustatute arvule (iga 100 kindlustatu kohta 62,2 : 49,0). Niisama on 1929 a. suhteliselt tõusnud haiguste läbi kaotsiläinud tööpäevade arv, 1926 a. võrreldes keskmiselt ligi 25% võrra (iga 100 kindlustatu kohta 942,5 : 754,0). Sealjuures haiguste keskmine kestus ei erine palju eelmiste aastate omast.

¹⁾ Puuduvad „Kütte-Jõu“ haigekassa andmed.

²⁾ Kindlustatute keskmise arvu alusel.

³⁾ Koeffitsiendid naiskassaliikmete keskmise arvu alusel.

⁴⁾ Enneaegne sünnitus arvestamata.

Tähtsaimaks teguriks, mis põhjustas 1929 a. haigestumise sageduse tõusu, tuleb pidada gripitaudi, mis algas juba 1928 a. lõpul ja kestis ka 1929 a. esimestel kuudel. See mõjutas juba 1928 a. kindlustatute haigestumise sagedust tõususuunas ja tõstis selle 1929 a., enneolemata kõrgusele. Haigekassadele tõi see kaasa suuri rahalisi kulusid.

Tööõnnetuste vastu kindlustuse korra kohaselt haiguste vastu kindlustatute tööõnnetused saavad haigekassadele teatavaks vaid sel määral, kui neile on järgnenud töövõime kaotus ja selles ulatuses nad on arvestatud ka haigekassade statistikas.

Ühes kindlustatute arvulise kasvuga on 1929 a., loomulikult, tõusnud absoluutarvuliselt ka tööõnnetuste arv (5 424 : 5 158). Tööõnnetuste sageduse kohta aga haigekassade andmed käivad risti vastu tööliste tööõnnetuste vastu kindlustuseühisuste andmetele. Nimelt 2 suurema kindlustuseühisuse andmetel tööõnnetuste sagedus oli 1929 ja 1928 a. järgnev (tööõnnetuste arv 1000 kindlustatu kohta): Eesti tööliste kinnitusühisuses 143,0 : 133,0, Ühistegeelises kindlustusseltsis 120,0 : 103,0, keskmiselt 141,0 : 130,0. Haigekassade andmetel aga tööõnnetuste sagedus langes 1929 a. 140 pealt 131 peale 1000 kindlustatu kohta.

Toodud tööõnnetuste sageduse koeffitsientide kohta peab tähendama, et need on mõlemad saavutatud eri arvutusemeetoditel, mis annavad vaid ligikaudseid tulemusi. Kindlustuseühisuste ja haigekassade koeffitsientide omavahel võrrelda on tehniliselt võimata; ent nende liikumise suund oleks pidanud omegi ühtima.

Püüame selgitada tõelist tööõnnetuste sageduse liikumist ja koeffitsientide ristumist. Eesti tööliste kinnitusühisus märgib 1929 aastaaruandes, et tööõnnetuste „registreerimise suhtes on märgata paranemist“. Eesti tööliste kindlustusühisus on arvamusel, et 1929 a. tööõnnetusi, millele ei järgnenud töövõime kaotust, on registreeritud täpsemalt kui eelmisel aastal. Tähendab, tööõnnetuste sageduse tegelik liikumine jääb tööõnnetuste üldarvu kohta käivate kindlustuseühisuste andmete varal selgitamata. Näib, et haigekassade andmed tööjõu kaotusega seotud, s. o. tõsisemate tööõnnetuste sageduse liikumisest annavad just tõesuurt pildi ja et 1929 a. võib konstateerida tööõnnetuste sageduse langust. Seda kinnitavad ka teised raskemate tagajärgedega tööõnnetuste kohta käivad kindlustuseühisuste andmed.

Haigekassade aruanded näitavad 1929 a. kohta kassaosaliste hulgas 393 õigeaegset ja 127 enneaegset sündi. Sündivuse koeffitsiendi arvutamisel oleme jätnud välja enneaegse

sünnituse juhud, sest nähtavasti sellistena on arvestatud ka osa surnultsünte ja aborte. Arvates juurde õigeaegse sünnituse juhtudele ka oletatavad enneaegse sünnituse juhud, saaksime veidi kõrgema sündivuse koeffitsiendi, kui on märgitud tab. 4. Kuid enneaegsetegi sündideta 1929 a. võib märkida vähest sündivuse tõusu, võrreldes viimase 3. aastaga (1926—28).

Haigusekindlustuse seaduse põhjal haigekassaliikmel on sünnituse puhul õigus saada puhkust 2 nädalat enne ja 4 nädalat peale sünnitust. Tab. 4 näeme, et ühelgi aastal kassaliikmed ei ole seda puhkeaega saanud kasutada täiel määral. 6 nädala asemel puhkus on kestnud eelmistel aastatel veidi alla 5 nädala. Ka 1929 a. ei erine ses suhtes eelmistest aastatest palju.

Ühes haigestumise tõusuga on tõusnud ka surevus kindlustatute hulgas (7,0 : 6,0 iga 1000 kindlustatu kohta). Seega kindlustatute surevuse suund oli ka 1929 a., samuti kui eelmistel aastatel, ühtlane rahva üldise surevusega. See tõusis samuti 15,0 pealt 18,0 peale 1000 elaniku kohta.

Kindlustatute surevus—Mortalité des assurés.

5.	Surmajuhude arv Nombre des cas de décès		Üldine surevus 1000 elan. kohta Mortalité générale par 1000 habitants
	Üldarv Nombre total	Iga 1000 kindlustatu kohta Par 1000 assurés	
1929	906	7,4	18,1
1928	248	6,8	15,9
1927	279	7,8	17,3
1926	272	7,3	16,2

Haiguste vastu kindlustatute surevus on tavaliselt ligi 2 korda väiksem rahva üldisest surevusest, 1929 a. veel väiksemgi. Tähtsamate asjaoludena, mis seda põhjustavad, võiks nimetada, et haigekassade liikmeskond nii terviseliselt kui vanuselt erineb täiesti rahva üldisest koostisest. Esiteks, kassaliikmete hulgas puuduvad lapsed ja raugad, kelle hulgas surevus, teatavasti, kõrge. Peale selle tööliskond tööle asudes käib läbi arstliku kontrolli. Hädi-se tervisega langevad seega juba algusest peale välja. Viimaks, haigusekindlustuse seaduse põhjal kassaliikmed 6-kuulise põdemise järele kaotavad haigekassaliikme õigused. Nii jääb nende surevus, mis kahtlemata kõrge, kassaliikmete surevuses arvestamata.

5. Haigekassade tulud.

Recettes des caisses-maladie.

Haigekassade tuluallikad olid 1929 a. endised. Tavaliselt 4% ettevõtete töölis- ja ametnikkude teenistusest said haigekassad, mis ravinud oma kassaliikmeid, ning 6% kassad, kus ravimine oli kassa enese käes. Peale selle haigekassad said tagasimakse töö-

liste töönnetuste vastu kindlustuseühisustelt töönnetuste puhul makstud abirahade katteks, % hoiummude pealt, hinnaalandusi haigemajadelt ja apteekidelt jne.

Kogusummas haigekassade tulud tõusid 1929 a. 1921 tuh. kr peale ehk 46,3 kr peale keskmiselt ühe kassaliikme kohta. Üldsummas haigekassade tulud on tõusnud ühes kassasosaliste tõusuga ligi 13% võrra, on jäänud aga eelmise aasta tasemele suhteliselt ühe kassaliikme kohta (46,3 kr pro 46,3 kr).

Kuna suuremas osas ühishaigekassadest ravitakse kassaliikmeid, on ka nende tulud suuremad kui üksikute ettevõtete haigekassades (53,3 kr pro 29,1 kr ühe kassaliikme kohta). Tulude liikumine nimetatud kahes haigekassade liigis oli 1929 a. lahkuminev. Üksikute

ettevõtete haigekassades kestis tulude kasv ka 1929 a. (keskmiselt ühe kassaliikme kohta 11,6% võrra), milline tendents avaldub juba 1925 a. peale.

Ühishaigekassades aga, kus eelmistel aastatel tulud tõusid samuti kui teisteski haigekassades, on need 1929 a. esmakordselt vähenenud — keskmiselt ühe kindlustatu kohta 3,1% võrra. Tulude vähenemise põhjuseks on olnud tulude vähenemine liikmemaksudest, mis ühishaigekassades tunduvalt suurem, kui teistes haigekassades (v. tab. 6). Nähtavasti 1929 a. suurel hulgal ühishaigekassadesse juure tulnud uute raudteede ehitusel olevate kassaliikmete teenistus oli madalam, kui see oli endistel kassaliikmetel.

Haigekassade tulud (1000 kr) — *Recettes des caisses-maladie (1000 kr).*

	1929	1928	1927	1926
6.				
Kindlustatute liikmemaksud — <i>Cotisations des assurés</i>	562	523	454	445
Ettevõtjate juurdemaksud — <i>Cotisations des entrepreneurs</i>	560	525	459	408
Ravimiskapitali tulud — <i>Recettes pour l'assistance médicale</i>	414	363	310	294
Kindlustuseühisuste tagasimaksud — <i>Reversement de la part des soc. d'assurance contre les accidents du travail</i>	179	159	153	173
Muud — <i>Autres</i>	206	126	113	113
Kokku — Total	1921	1701	1489	1493
Keskmiselt kindlustatu kohta (kr) — Moyenne par assuré (kr).				
Liikmemaksud — <i>Cotisations des assurés</i>				
a) ühishaigekassades — <i>aux caisses-communes</i>	14,8	15,9	13,9	13,6
b) ettevõtete haigekassades — <i>aux caisses des entreprises</i>	10,6	10,8	9,2	8,3
Ettevõtjate juurdemaksud — <i>Cotisations des entrepreneurs</i>	13,5	14,3	12,6	12,6
Kõik (tulud) — Total:				
a) ühishaigekassades — <i>dans les caisses-communes</i>	53,3	55,0	48,2	48,1
b) ettevõtete haigekassades — <i>aux caisses des entreprises</i>	29,1	26,0	23,3	22,2

Et vastata küsimusele, kellel lasuvad kulud, mis seotud tööliste haigusekindlustusega, peame selgitama haigekassade tulusid allikate järgi. Pildi selle kohta annab haigekassade andmete põhjal koostatud tab. 6.

Andmete täienduseks peame aga lisama juure, et haigusekindlustuse kulud ei piirdu tab. 6 märgitud tuludega. Võrdlemisi suure osa tööliste ravimine, samuti osa nende perekonnaliikmete ravimine on ettevõtete käes; sellest tingitud ettevõtjate kulud on tab. 6 märgitud tuludes arvestamata. Kuigi ettevõtete kulude kohta haigusekindlustuse alal ei ole andmeid käepärast, võib neid vastava kalkulaatsiooni kohaselt hinnata umbes 360 tuh. kr peale aastas. Seega tõuseks haigekassade tulud ühes ettevõtete tuludega haigusekindlustuse alal, 1929 a. andmete järgi, umbes 2,3 milj. kr peale aastas. Selle arvutuse kohaselt haigusekindlustuse maksudest ümarguselt 25% (1929 a. 562 tuh. kr) tasuvad ise kindlustatud ettevõtete töölised ja ametnikud, üle 40% (1929 a. 974 tuh. kr) tasuvad ettevõtjad otseteed haigekassadele nn. juurdemaksudena (2% tööliste teenistusest) ning sissemaksudena ravimiskapitali arvele (ka 2%). Veidi alla 10% mak-

sude üldsummast tasuvad tagasimaksudena kindlustuseühisused, mis saavutavad oma tulud samuti ettevõtjate töönnetuste vastu kindlustuse preemiamaksudest ning ümarguselt 10% haigekassad saavad mitmesuguste tulude näol — % hoiummude pealt, hinnaalandus arvete pealt, ettevõtjate annetused jne.

6. Haigekassade kulud.

Dépenses des caisses-maladie.

Peale ülejääkide, mis kantakse tagavara kapitali, ja valitsemiskulude, haigekassad kulutavad omad tulud kassaliikmetele ja nende perekonnaliikmetele rahalisteks toetusteks haiguste, sünnituste ja surma puhul ning abiandmiseks natuuras arstiabi ja ravimise näol. Üldise reegli järgi kassaliikmed saavad haigekassalt haiguse puhul abiraha haigusepäevade eest, nn. haiguseabiraha, ning sünnituse ja surma puhul ühekordset rahalist toetust. Neis haigekassades, kus kassaliikmete ravimine haigekassa enese käes, kassaliikmed saavad omalt haigekassalt ka ravimist. Perekonnaliikmete ravimine ja toetamine rahaliselt sünnituse ja surma puhul sünnib aga kõigis haigekassades omal kulul, arvatud välja erandid. Kassaliikmete ravimiskulud

kulud tõusid 1929 a. 706 tuh. *kr* peale (netto, kaetakse erilise ravimiskapitalist, kuhu ettevõtjad maksavad 2% tööliste teenistusest; kõik muud kulud aga kaetakse tegevusekapitalist, mille moodustavad kindlustatute liikmemaksud (2% teenistusest), sellele võrdsed ettevõtjate juuremaksud ning muud juhuslikud tulud.

Haigusekindlustuse kuludest, mis kantud haigekassade kaudu kassaosaliste ja nende perekonnaliikmete toetuseks, annab ülevaate tabel 7.

Toetus rahas ja naturaas (1 000 *kr*).
Prestations en espèces et en nature (1000 *kr*).

7.	Kassaliikmetele Aux assurés,	Kassaosaliste perekonnaliik- metele—Aux membres de fa- mille d'assurés	Kokku Total	Ühe kindlustatu kohta (<i>kr</i>). Par assuré(<i>kr</i>).	Suhte kindlus- tuse üldmaksit- musega % Au coût total en %
a) Rahalised toetused—Prestations en espèces.					
1929	688	23	711	17,2	85,2
1928	581	19	600	16,3	36,6
1927	517	21	538	14,8	37,5
1926	496	21	517	14,0	40,5
1925	478	20	498	14,5	44,4
b) Naturaaltoetused—Prestations en nature.					
1929	706	331	1037	25,1	55,7
1928	632	278	910	24,8	55,5
1927	542	233	775	21,3	51,1
1926	412	231	643	17,4	50,4
1925	236	273	509	14,8	45,4

Haigekassad on kulutanud rahalisteks toetusteks töölistele ja ametnikkudele ning nende perekonnaliikmete kindlustamiseks haiguste, sündide ja surma puhul üldsummas 711 tuh. *kr*, mis teeb kogu haigusekindlustuse kuludest 38,2%. Eelmise aastaga võrreldes, mil haigestumise sagedus oli madalam ja mil oli väiksem ka kassaosaliste arv, rahalised toetused on tõusnud 111 tuh. *kr* ehk 18,5% võrra. Sagedama haigestumise tõttu on 1929 a. tõusnud rahalised toetused ka suhteliselt ühe kindlustatu kohta (17,2 *kr* : 16,3 *kr*).

Kassaliikmete rahalistest toetustest (688 tuh. *kr*) valdava osa (479 tuh. *kr* ehk 69,6%) moodustavad nn. haiguseabirahad. Selle järele osatähtsusest teisel kohal esinevad abirahad tööõnnetuste puhul (166 tuh. *kr* ehk 24,1%), kuna abirahad matuse- ja sünnitusepuhul ulatusid üldsummas vaid 43 tuh. *kr*

Rahalise toetuse jaotus toetuse iseloomu järgi (1000 *kr*).
Répartition des prestations en espèces d'après leur nature (1000 *kr*).

8.	1929	1928	1927
Kassaliikmete toetused—Prestations aux assurés:			
Kokku—Total	688	581	517
Haiguseabiraha— <i>Indemnité de maladie</i>	479	394	331
Matuseabiraha— <i>Indemnité d'enterrement</i>	22	17	20
Sünnituseabiraha— <i>Indemnité d'accouchement</i>	21	17	14
Tööõnnetuste puhul— <i>Indemnité d'accidents</i>	166	153	152
Perekonnaliikmete toetused			
<i>Prestat. aux membres de famille des assurés</i>			
Kokku—Total	23	19	21
Matuseabiraha— <i>Indemnité d'enterrement</i>	16	13	15
Sünnituseabiraha— <i>Indemnité d'accouchement</i>	7	6	6

peale (6,3%). Matuse- ja sünnituseabirahad kassaosaliste perekonnaliikmetele tõusid 1929 a. 23 tuh. *kr* peale, ületades eelmise aasta kulusid 4 tuh. *kr* võrra.

Kassaosaliste ja nende perekonnaliikmete toetus natuuras, resp. ravimine (arstiabi, arstirohud, ravimine haigemajades, ambulatooriumides jne.) on läinud haigekassadele maksma 1929 a. 1 037 tuh. *kr*. Ravimiskulud, samuti kui rahalised toetused, on tõusnud üldsummas ühes haigusekindlustuse ulatuses laienemisega; ühtlasi on seda mõjutanud haigekassades kassaosaliste ravimise laienemine. Kuid naturaaltoetuste osa haigusekindlustuse kuludes on jäänud endiseks (55,7% : 55,5%). Keskmiselt kindlustatu kohta ravimiskulud on tõusnud 24,8 *kr* pealt 25,1 *kr* peale, milleks andis põhjust sagedam haigestumine, kui eelmisel aastal.

7. Kindlustatute ravimiskapitali tulud ja kulud.

Recettes et dépenses pour l'assistance médicale des assurés.

Kassaosaliste ravimine kassade eneste korraldusel laieneb kordkorralt iga aastaga. Nii raviti kassaliikmeid haigekassade poolt 1927 a. 7, 1928 a. 9 ja 1929 a. juba 13 haigekassas. 1929 a. jooksul võtsid oma liikmeskonna ravimise enese kätte Türi, Põltsamaa, Pärnu ja Loxsa tehaste haigekassad. Peale Loxsa tehaste haigekassa kõik teised kassaosalisi ravivad haigekassad kuulusid ühishaigekassade liiki. 1927 a. võrreldes, haigekassade korraldusel ravitavate kassaliikmete arv on tõusnud üle 30% (27 670 : 20 942), 1928 a. võrreldes — 27,2% võrra (27 670 : 21 755).

Kassaosaliste ravimiskulude katteks haigekassad saavad ettevõtjatelt haigusekindlustuse seaduse kohaselt 2% tööliste teenistusest. Seega need haigekassad saavad kokku kassaosaliste ravimiskulude katteks ja tegevusekapitali arvele kassaosaliste liikmemaksud ja ettevõtjate kindlustusemaksude näol kokku 6% tööliste teenistusest.

Ettevõtjate 2% kindlustusemaksud andsid 1929 a. tulu ravimiskapitali arvel kogusummas 414,4 tuh. *kr* eelmise aasta 362,8 tuh. *kr* vastu (tõus 14,2%). Ühes haigemajadelt ja apteekidelt arvete pealt saadud hinnaalanduse ning igasuguste tagasimaksudega (51,8 tuh. *kr*) haigekassad said ravimiskapitali arvel tulu (brutto) 465,7 tuh. *kr* eelmise aasta 410,2 tuh. *kr* vastu (tõus 13,8%). Haigekassades, kus kassaosalisi raviti aasta algusest kuni lõpuni, netto-tulu (ettevõtjate maksud) ravimiskapitali arvel keskmiselt iga ravitava kassaliikme kohta oli 15,8 *kr*.

Suuremosa haigekassasid on ravinud oma liikmeid võrdlemisi suure kahjuga. Ravimis-

Kassaliikmete ravimiskapitali tulud ja kulud 1927—29 a. (1000 kr)—*Recettes et dépenses de l'assistance médicale de 1927—29 (1000 kr)*

9.	Keskmine kassaliikmete arv <i>Nombre moyenne des assurés</i>	Tulud— <i>Recettes</i>			Kulud— <i>Dépenses</i>			Puudujäägi % <i>% de déficit</i>	Kulu keskmiselt ühe kassaliikme kohta (<i>kr</i>)— <i>Moy. de dépenses par assuré (kr)</i>			
		Ettevõtjate sissemaks <i>Montant des cotisations des entrepreneurs</i>	Apteek- ja haigemajadele saadud hinnatund, tagasimaksud ja toetusd— <i>Rabais des pharmacies et des hôpitaux</i>	Kokku — Total	Brutto — Brutes	Netto — Nettes	Puudujääk (kaetud tagavarakapitalist ja muist allikast) <i>Déficit (comblé de capitaux de réserve)</i>		Ettevõtjate sissemaks = 100 <i>Cotisations des entrepreneurs. = 100</i>	Ravimiskulu (netto) = 100 <i>Dep de l'assistance méd. (net) = 100</i>	Brutto— <i>Brutes</i>	Netto— <i>Nettes</i>
1929	27 670	414,4	51,3	465,7	706,0	654,7	210,3	58,0	36,7	26,88 ¹⁾	24,91 ²⁾	
1928	21 755	362,8	17,4	410,2	629,2	581,8	219,4	60,5	37,7	29,6 ²⁾	27,4 ²⁾	
1927	20 942	309,5	39,6	349,1	537,4	499,1	189,9	61,3	35,0	25,7	23,8	

654,7 tuh. kr, brutto-kulust arvatud maha hinnaalandus ja tagasimaksud), kusjuures ravimiskapitali üldine puudujääk tõusis 240,3 tuh. kr peale. (Puudujäägi üldsummast on arvatud maha ülejäägiga töötanud haigekassade ülejääk). Ülejäägiga on töötanud vaid Türi (1,0 tuh. kr), Põltsamaa (0,2 tuh. kr), Kuresaare (0,5 tuh. kr) ja Loksa tehaste haigekassa (0,3 tuh. kr).

Puudujääk ravimiskapitali arvel näitab suhteliselt iga aastaga õige aeglast vähenemist (1927 a. 61,3%, 1928 a. 60,5% ja 1929 a. 58,0% ettevõtjate 2% kindlustusemaksudest). Puudujäägi %, s. o. ravimiskapitalile tagavarakapitalist juurdemaksetav osa, on üksikutes haigekassades õige mitmekesine. See kõigub enamjaolt 30—60% ettevõtjate sissemaksudest ravimiskapitali arvele. Nii, suuremates haigekassades puudujäägi % oli järgnev: Tallinna 67,3%, Tartu 53,0%, Võru-Petseri 54,2%, Narva 34,0% ja Rakvere ühishaigekassas 58,0%. Pärnu ühishaigekassa, mis alles 1929 a. võttis ravimise oma kätte, maksis tagavarakapitalist peaaegu sama palju juurde (11,3 tuh. kr), kui sai ravimiskapitali arvele ettevõtjatelt (12,3 tuh. kr).

Kassaosaliste ravimiskapitali arvel ettevõtjate sissemaksudest ja tagavarakapitalist puudujäägi kattteks saadud summad on kulutatud järgnevatiks otstarveteks. Mainime, et kulude osas ainult korralised kulud on võetud arvesse. Brutto-kulusummast (706 tuh. kr) ligi pool (284,3 tuh. kr ehk 40,3%) on kulutatud arstide, hambaarstide, masseerijate ja ämmaemandate honorariks. Peale selle arsti-rohtude peale on kulutatud 251,5 tuh. kr (35,6%), ravimise peale haigemajades 154,3 tuh. kr (21,8%) ning ravimisega seotud kaudseteks kuludeks, nagu haigete transportimine jne., 15,0 tuh. kr (2,1%).

Kuna lugu on selline kassaosaliste ravimisega, siis loomulikult, ei jäta see avaldamata mõju haigekassade tegevusele

muil haigusekindlustuse aladel. Ravimiskapitali puudujääk lasub kogu raskusega tagavarakapitalil, mida täiendatakse tegevusekapitali ülejääkidega. Tegevusekapitalil on aga omad seadused ettenähtud ülesanded — kassaosalistele toetusrahade maksmine haiguse-, surma- ja sünnitusepuhul, kassaosaliste perekonnaliikmete toetus sünnituse- ja surmapuhul ning lõpuks perekonnaliikmete ravimine. Nii on paratamatu, et haigekassad, kes kassaosaliste ravimise võtnud oma korraldusse, on sunnitud väiksemal määral teostama neid ülesandeid, milleks nähtud ette tegevusekapital. On mõeldavad kaks tegevusekapitali ülejääkide soetamiseks kunstlikul teel, et katta ravimiskapitalis tekkivaid puudujääke. Ja neid kasutatakse haigekassades mõlemaid. Kärbitakse tarbekorral kassaosaliste toetusi (haiguseabirahasid) haiguse puhul, näiteks, ei makseta haigeabiraha esimestel haigusepäevadel ja teiseks — kärbitakse õige mitmes variatsioonis kassaosaliste perekonnaliikmete ravimiskulusid. Näiteks, võetakse ära üldse arstiabi saamise võimalused mõnelt perekonnaliikmelt jne. Nagu eespool nägime, viimase 5 aasta jooksul arstiabiõiguslike perekonnaliikmete arv on suhteliselt vähenenud poole võrra.

Eritingimustes töötab kassaosaliste ravimise ja haigusekindlustuse suhtes üldse Tallinna sadamatöölise ühingu haigekassa. Nagu kassa nimetus juba näitab, selles on kindlustatud halguste vastu Tallinna sadamatöölise ametiühingu liikmed. Maksva haigusekindlustuse seaduse järgi ei saa Tallinna sadamatöölisi arvata haigekassa alla, sest tavaliselt nende töö on ajutine; neid palgatakse tööle igakord ainult üheks päevaks. Seepärast see haigekassa tootseb nimetatud ametiühingu organisatsioonina. Peaaegu kõik kulud Tallinna sadamatööl. ühingu haigekassas kaetakse liikmemaksudest. 1929 a. ainult A/S. A. M. Luther on toetanud kassat ligi 350 kr, mis tarvitatud kassa tegevusekapitali kulude katteks.

Ravimiskulud on aga kaetud täielikult kassaosaliste liikmemaksudest, seepärast see kassa haigekassade ravimiskapitali kokkuvõtetest on jätud välja.

Õnnarmuvalt 100 kassaosalise ravimiseks Tallinna sadamatöölise ühingu haigekassas on 1929 a. kulutatud arstiabi peale (ühes hambaarsti tasuga) 422 kr, arsti-rohtude peale

1) Arvud aasta läbi kassaliikmeid ravinud haigekassade kohta.

2) Arvatud välja Paide ühishaigekassa, kus raviti ainult osa kassaliikmeid.

460 kr ja haigemajas ravimiseks 405 kr. Ühes kaudsete kuldudega on kulutatud aastas keskmiselt iga kassaliikme kohta ligi 14 kr, seega kaugelt vähem, kui teistes haigekassades. Piiratud tulude juures, loomulikult, ei suudetud ravida kassaosalist sel määral, kui see oli võimalik teistes kassades.

8. Haigekassade valitsemiskulud.

Dépenses d'administration des caisses-maladie.

Haigekassade valitsemiskulud tõusid 1929 a. ümarguselt 135 tuh. kr peale, mis teeb kulude üldsummast haigusekindlustuse alal veidi üle 5%. Valitsemiskuludes on esikohal kulud ametnikkude palkadeks (74,0 tuh. kr ehk 55,7% valitsemiskulude üldsummast), selle järele kasade juhatus- ja revisjonikomisjonitasa (13,0 tuh. kr ehk 10,3%), kantseleikulud (12,1 tuh. kr ehk 9,0%), korteri-, kütte ja valgustusekulud (10 tuh. kr ehk 7,4%), inventari amortisatsioon (2,5 tuh. kr ehk 1,9%) ning lõpuks muud eritamata kulud (21,2 tuh. kr ehk 15,7%).

Valitsemiskulud näitavad suhteliselt vähenemist ühishaigekassades esmakordselt 1929 a. ja üksikute ettevõtete haigekassades juba 1928 a. peale. 1929 a. valitsemiskulude vähenemine suhteliselt kindlustatute arvule oli nimetatud kahes haigekassades liigis vastavalt ligi 10% ja 3,5%, eelmise aastaga võrreldes. Vähenemise on annud ühishaigekassades teenijate palgad (6,1%) ning korteri-, kütte ja valgustusekulud (11,4%). Umbes 40% võrra on vähenenud ka muud eriti nimetatama kulud. Teistes haigekassades on annud kokkuvõtte peale korteri-, kütte- ja valgustusekulude (20%) veel juhatus- ja revisjonikomisjonitasa (ligi 10%). Palgakulud aga tõusid siin 1,6% võrra.

Valitsemiskulude suhteline langus on tingitud peamiselt kassaliikmete arvulisest kasvust. Sama koostise ja muude valitsemiseks tarvilikkude abinõudega on saadud toime ka suurema liikmeskonnaga.

Ühishaigekassade valitsemine on, nagu andmed näitavad, tunduvalt kallim ettevõtete juures asuvate haigekassade valitsemisest (3,00 kr : 2,00 kr iga kindlustatu kohta ehk 100 : 70). Ühishaigekassade valitsemise teevad kallimaks peamiselt korteri-, kütte- ja valgustuse- ning kantseleikulud. Ka kulud kassa ametnikkude palkadeks on ühishaigekassades kõrgemad (ühe kindlustatu kohta 2,00 kr pro 1,00 kr ehk 100 : 63). Selle põhjuseks on asjaolu, et ühishaigekassade hulgas on rida kassasid arvult vähese liikmeskonnaga, mis just valitsemiskulud tõstab kõrgele. Kantseleikulud on ettevõtete juures asuvates haigekassades poole võrra väiksemad kui ühishaigekassades ja selle põhjuseks on asjaolu et esimesel ettevõttega, mille töölised kuuluvad haigekassa alla, läbikäimine on väga hõlpus. Nad asuvad peamiselt sama ettevõtte kontoris ehk

selle läheduses. Ühishaigekassades on aga kirjavahetus, eriti kindlustusemaksude sissenõudmise alal, suur.

9. Haigekassade tagavarakapitalid.

Réserves des caisses-maladie.

Haigekassade tagavarakapitalides, mis vahetpidamata, eriti aga 1926—28 a. näitasid kasvu, näeme, 1929 a. esmakordselt tunduvalt vähenemist. 504 tuh. kr vastu, mis haigekassadel tagavarakapitalide arvel seisis 1928 a. lõpul, oli haigekassadel tagavaraks aasta hiljem vaid 455 tuh. kr ehk ümarguselt 10% võrra vähem. Keskmiselt ühe kindlustatu kohta tagavarakapitalid on langenud 13,72 kr pealt 11,02 kr peale — langus 15,3%. Suhteliselt kindlustatute arvule langus on seepärast suurem, et 1929 a. tuli haigekassades palju uusi liikmeid juurde.

Haigekassade majandusliku nõrgenemise põhjuseks on peamiselt kassaosaliste ravimine, mis teeb haigekassadele, nagu nimetasime juba eelpool, suuri raskusi. Peaks kestma kassaosaliste ravimise alal ka edaspidi senine seisukord, siis nähtavasti ei ole haigekassadel tulevikus lootusi oma tagavarakapitalide suurendamiseks.

Haigekassade tagavarakapitalid (aasta lõpul).
Réserves des caisses-maladie (à la fin de l'année).

10.	Üldsumma (1000 kr)	Ühe kindlustatu kohta (kr)	% (1921 = 100)	
			Montant	Par assuré
1929	455	11,02	739	339
1928	504	13,72	819	359
1927	483	11,88	703	397
1926	385	11,22	626	375

Tagavarakapitali üldsummast (31. XII. 1929 a. 455 tuh. kr) ümarguselt 75% kuulus ühishaigekassadele, kõigile teistele haigekassadele aga 25% ümber. Tagavarakapitali kogumise intensiivsuse kohta võib tähendada, et see nimetatud kahes haigekassades liigis on tunduvalt erinev. Ühishaigekassades, kus meestööjõudu kindlustatud suuremal määral kui muis haigekassades ja seepärast tulud kindlustatute liikmemaksudest olid kõrgemad kui teistes haigekassades ligi 40% võrra, ületas aga tagavarakapital, arvatult keskmiselt ühe kindlustatu kohta, teiste haigekassade tagavarakapitali vaid ümarguselt 25% võrra. Nii on üksikute ettevõtete haigekassades tagavarakapitali kogumine suhteliselt kassade tuludele intensiivsem kui ühishaigekassades. Selle nähu põhjuste otsimine viib meid jälle ravimiskapitali küsimuse juure. Nimelt, 18 ühishaigekassast 12 kassas oli kassaosaliste ravimine kassade eneste käes, mis takistab tagavarakapitalide kogumist. Üksikute ettevõtete haigekassades aga ravis oma liikmeid üksi Loksa tehaste haigekassa.

10. Haigekassade äriseis 1. jaanuaril 1930 a.

Situation financière des caisses-malades au 1. janvier 1930.

Haigekassade üldbilans oli 1929 a. lõpul 602 tuh. kr. See näitas esmakordselt, peale aastaid kestnud tõusu, vähenemist

35 tuh. kr ehk 5,5% võrra. Üldbilansi vähenemise tähtsaimaks põhjuseks on tagavarakapitali kahanemine, mille põhjusi nimetasime eelpool.

Haigekassade aktivas on esikohal kassa ja jooksvad arved (264,6 tuh. kr); seejärel — saamata kindlustusemaksud (98,3 tuh. kr), muud deebitorid (59,3 tuh. kr), kinnis- ja vallasvara (65,3 tuh. kr) ja viimaks mitmesugused muud aktivad (105,3 tuh. kr).

Passivas lõviosa kuulub tagavarakapitalile (455,5 tuh. kr ehk 75,5%), peale selle kreditorid — peamiselt haigemajad ja apteegid (95,3 tuh. kr).

Peab tähendama, et osa haigekassasid on kinnis- ja vallasvara näidanud bilansis soetamisväärtusega, arvamata sellest maha varade vananemisest jne. tekkivat väärtuste kadu. Need summad märgitakse passivas amortisatsioonikapitali nimetuse all. Seevõrt aga on bilansis kunstlikult suurendatud.

Haigekassade äriseis 1.1. 1930 (1000 kr) Situation financière des caisses-malades au 1.1. 1930 (1000 kr).

11.	Ühiskassad Caisses communes	Üksikute ettevõtete haigekassad—Caisses des entreprises	Kokku—Total
Aktiva — Actifs.			
Kassa ja jooksvad arved—Caisse et comptes courants	167,3	97,3	264,6
Kinnis- ja vallasvara—Immeubles et mobiliers	59,6	5,8	65,4
Väärtpaberid—Devise, actions	8,1	0,7	8,8
Kindlustusemaksud—Primes d'assurance	95,7	2,6	98,3
Deebitorid—Débiteurs	56,0	3,8	59,8
Muud—Autres	95,2	9,9	105,1
Bilans—Bilan	481,9	120,1	602,0
Passiva—Passifs.			
Tagavarakapital—Reserves	349,6	105,9	455,5
Kreditorid—Créditeurs	94,9	0,5	95,4
Kinnis- ja vallasvara—Immeubles et mobiliers	21,8	1,3	23,1
Muud—Autres	15,6	12,4	28,0
Bilans—Bilan	481,9	120,1	602,0

Haigekindlustuse kohta enim Keskbüroo väljaandis ilmunud artiklid:

Haiguskindlustus 1927 ja 1928 a., R. Sõrmus, Eesti Statistika, 1929 a., lhk. 567—574.

Haiguskindlustus 1926 a., R. Sõrmus, Eesti Statistika, 1928 a., lhk. 578—586.

Haigekassad ja nende liikmed 1926—27 a., R. Sõrmus, Eesti Statistika 1928 a., lhk. 418—421.

Haiguskindlustus 1919—25 a. H. Reiman, Eesti Statistika 1927 a., lhk. 375—383.

A. Ehin.

MAKSUKOORMATUS 1928/29 a. CHARGE des IMPÔTS en 1928/29.

Järgnevas kirjutises avalikkude maksude koormatuse arvatamiseks on kasutatud järgmisi andmeid: riigi 1928/29 m/a. eelarve lülitamise ja kassa aruande, linnade ja alvite sama m/a. tulude kokkuvõtte E. Statistika nr. 100/3 — 1930 a.), maavalitsuste 1928/29 m/a eelarve lülitamise aruanded ja vallavalitsuste 1929/1930 a. eelarved. Arvatud välja vallavalitsuste kohta käivad andmed, põhjenevad kõik teised 1928/29 m/a. tegelikkudel tulemustel. Kui aga võtta arvesse, et vallavalitsuste eelarved koostatakse peamiselt eelmisel aastal tegelikult saadud

summade alusel (käesoleval korral 1929/30 a. eelarved 1928/29 m/a. eelarve lülitamise aruandete alusel), siis võib arvostada, et järgnevad arvutused kogulatuses vastavad 1928/29 m/a. tõelistele andmetele. Teisi andmeid vallavalitsuste tulude su kohta, kahjuks, ei olnud võimalik kasutada.

Meie avalikõiguslikud valitsuseasutised said tulu (korraline ja erakorraline koos) tuh. kr järgmiselt:

Riigi- ja omavalitsuseasutiste tulud (tuh. kr) 1928/29 m/a.—Ressources de l'État et des administrations autonomes (1000 kr) en 1928/29.

1.	Tulud—Recettes	Riigikassa poolt omavalitsustele toetusena antud—Sommes transmises par Trésor aux administrations autonomes	Kokku Total	%
Riigikassa (arvatud maha omavalitsustele antav toetus)—Trésor d'État (sans sommes transmises aux administrations autonomes) (v. col. 2)	89 165	—	89 165	80,6
Linnavalitsused—Administrations de ville	10 307	710	11 017	10,0
Allevallitsused—Administrations de bourg	335	17	352	0,3
Maavalitsused—Administrations d'arrondissement	2 273	1 959	4 232	3,8
Vallavalitsused—Administrations de commune	5 528	312	5 840	5,3
Koos—Ensemble	107 603	2 988	110 601	100
Sellest maksudest—Dont impôts	—	—	48 995	44,3

Nende andmetega arvestades selgub, et kogu avalikõiguslik administratsioon saab oma ülesannete täitmiseks tulu 110 601 tuh. *kr* ja selle hulgas tulu maksudest 48 995 tuh. *kr*, s. o. 44,3%. Kui arvata piiritusemonopoli nettotulu (11 824 tuh. *kr*) ka maksudetulu hulka, siis tõuseb see 60 819 tuh. *kr* peale ja moodus-

tab 54,0% avalikõigusliku administratsiooni üldtulust.

Tabel 2 on toodud üksikasjaline maksude jaotus ja sellele võrdluseks andmed 1926/27 m/a kohta, mis avaldatud E. Statistika nr. 86 (1) — 1929 a. — Riigimajandus nettoarvudes ja üldine maksukoormatus.

Üldine maksukoormatus Eestis 1926/27 ja 1928/29. — *Charge général des impôts en Estonie en 1926/27 et 1928/29.*

2.	1928/29		1926/27		1928/29		1926/27	
	1000 <i>kr</i>	%	1000 <i>kr</i>	%	1000 <i>kr</i>	%	1000 <i>kr</i>	%
I. Maksud riigi heaks — <i>Impôts d'État</i>	38 935	78,5	34 726	79,3				
1. Otsekohesed maksud — <i>Contribut. directes</i>	7 674	15,7	7 114	16,2				
a) Tulumaks	2 690	5,5	2 727	6,2				
b) Äri- ja tööstusemaks	2 739	5,6	2 702	6,3				
c) Ma- ja boonetemaks	408	0,8	423	1,0				
d) Maks kapitali protsentidelt	516	1,1	370	0,8				
e) Kinnistusemaks	841	1,7	525	1,2				
f) Parandusemaks	480	1,0	307	0,7				
2. Kaudsed maksud — <i>Impôts indirectes</i>	31 261	63,8	27 612	63,1				
a) Tempelmaks	4 119	8,4	3 610	8,2				
b) Lõivud	562	1,1						
c) Patendid ja proovid	173	0,4	114	0,3				
d) Mitmesugused tasumaksud	536	1,2	514	1,2				
e) Sisseveo toll	20 139	41,1						
f) Väljaveo toll	406	0,8	18 478	42,2				
g) Teised tollid	324	0,7						
h) Aktsiis veinidelt, napsidelt ja likööridelt	256	0,5						
i) Aktsiis õlilt	711	1,5						
k) Aktsiis tubakalt	3 596	7,3	4 806	11,2				
l) Teised aktsiisid ja selle patendid								
II. Maksud maavalitsuste heaks — <i>Impôts des administrations d'arrondissement</i>	398	0,8						
1. Kinnisvara maks — <i>Immeubles</i>	1 453	3,0	1 620	3,7				
2. Tulumaks — <i>Impôt sur le revenu</i>	687	1,4	865	2,0				
3. Ärimaks — <i>Impôts sur bénéfices commerciaux</i>	491	1,0	498	1,1				
a) Põhitärimaks	115	0,2	143	0,3				
b) Trahterimaks	83	0,2	64	0,1				
c) Trahterimaks	32	0,0	79	0,2				
4. Mitmesugused maksud — <i>Impôts divers</i>	105	0,3	123	0,3				
a) Lõbustusemaks	43	0,1	46	0,1				
b) Liikumisabinõudemaks	29	0,1	17	0,1				
c) Teedekapitalimaks	40	0,1	20	0,1				
d) Muud maksud	48	0,1	40	—				
III. Maksud linnavalitsuste heaks — <i>Impôts des administrations municipales</i>	4 479	9,1	4 149*	9,5				
1. Varanduslikust selsukorrast olenevad maksud — <i>Impôts sur les biens</i>	2 847	5,8	2 272	5,2				
a) Kinnisvara- ja ühjade kruntide maks	2 113	4,3	1 510	3,5				
b) Tulu- ja puhaskusmaks	728	1,5	714	1,6				
c) Suvitusmaks	6	0,0	8	0,0				
d) Muud maksud	—	—	40	0,1				
2. Tööstus-kaubanduslikud maksud — <i>Impôts sur les bénéfices industriels et commerciaux</i>	1 229	2,5	1 278	2,9				
a) Äritunnistusemaks	215	0,4	199	0,4				
b) Trahterimaks	604	1,2	646	1,5				
c) Lõbustusemaks	196	0,4	216	0,5				
d) Sildi-, kuulutuste- ja reklaamimaks	29	0,1	26	0,1				
e) Maks kärumestelt	—	—	1	0,0				
f) Maks lehemüüjailt	17	0,0	6	0,0				
g) Maks laada- ja turukauplejailt	167	0,3	173	0,4				
h) Maks kalapüüjailt	—	—	9	0,0				
i) Õliladude maks	—	—	2	0,0				
k) Muud maksud	1	0,0	—	—				
3. Maksud tarvituseõiguste pealt — <i>Impôts et taxes sur les droits d'usage</i>	313	0,6	263	0,6				
a) Hobuste ja sõiduristade pealt ning veoiridelt	40	0,1	54	0,1				
b) Koerte pealt	41	0,1	38	0,1				
c) Omnibusite, autode ja mootorrataste pealt	134	0,3	84	0,2				
d) Mootorpaatide, laevade, jahtide ja paatide pealt	2	0,0	5	0,0				
e) Jalgrataste pealt	31	0,1	24	0,1				
f) Jaht- ja laskeristade ning jahilubade pealt	5	0,0	4	0,0				
g) Silia ja paigiparvetusemaks	34	0,1	31	0,1				
h) Sadama ja puudamaks	26	0,1	23	0,0				
4. Mitmesugused maksud — <i>Impôts divers</i>	90	0,2	350	0,8				
IV. Maksud alevivalitsuste heaks — <i>Impôts des administrations des bourgs</i>	181	0,4	198*	0,4				
1. Varanduslikust selsukorrast olenevad maksud — <i>Impôts sur les biens</i>	74	0,2	65	0,1				
a) Kinnisvaramaks	26	0,1	25	0,1				
b) Tulumaks ja puhaskusmaks	14	0,0	14	0,0				
c) Suvitusmaks	5	0,0	5	0,0				
d) Isikumaks	27	0,1	19	0,0				
e) Muud (natuurikohtustused)	2	0,0	2	0,0				
2. Tööstus-kaubanduslikud maksud — <i>Impôts sur les bénéfices industriels et commerciaux</i>	96	0,2	100	0,2				
a) Äritunnistusemaks	20	0,0	14	0,0				
b) Trahterimaks	51	0,1	66	0,2				
c) Lõbustusemaks	6	0,0	5	0,0				
d) Sildi-, kuulutuste- ja reklaamimaks	1	0,0	1	0,0				
e) Maks laada- ja turukauplejailt	17	0,0	13	0,0				
f) Mitmesugused maksud	1	0,0	1	0,0				
3. Maksud tarvituseõiguste pealt — <i>Impôts et taxes sur les droits d'usage</i>	10	0,0	6	0,0				
a) Maks hobuste ja sõiduristade pealt ning veoiridelt	2	0,0	1	0,0				
b) Maks mootorrataste, autode ja omnibusite pealt	4	0,0	1	0,0				
c) Maks koerte pealt	2	0,0	2	0,0				
d) Maks mootorpaatidelt, laevadelt, jahtidelt ja paatidelt	—	—	1	0,0				
e) Maks jalgratastelt	2	0,0	1	0,0				
4. Mitmesugused muud maksused — <i>Impôts divers</i>	1	0,0	27	0,1				
V. Maksud vallavalitsuste heaks — <i>Impôts des communes rurales</i>	3 942	8,0	3 089	7,1				
1. Kinnisvara maks — <i>Immeubles</i>	791	1,6	600	1,4				
2. Tulumaks — <i>Impôt sur le revenu</i>	2 255	0,4	1 911	0,4				
3. Isikumaks — <i>Impôt personnel</i>	2 335	4,8	1 863	3,8				
4. Muud maksud omavalits. maksu sead. alus. — <i>Autres impôts</i>	591	1,2	635	1,5				
Kokku kõik avalikud maksud — <i>Total des impôts</i>	48 995	100	43 791	100				

Tabelist nähtub, et maksudest riigikassa heaks langeb 79,5%, omavalitsuste heaks 20,5%. Võrreldes eelmiste andmetega (1926/27 m/a kohta) näeme, et maksukoormatus on tõusnud 5 204 tuh. *kr* või 11,0% võrra ja seda peamiselt riigi heaks minevate maksude arvel. Osatähtsusest kui ka absoluutselt suurenes kaudsetest maksudest tulusumma (3 649 tuh. *kr* võrra) tollide ja tempelmaksu arvel, mille juures tulu aktsiisidest osatähtsuses ja absoluutsummas vähenes. Otsemaksud absoluut-

summas küll vähe tõusid, kuid osatähtsuses langesid.

Omavalitsuste heaks võetavatest maksudest absoluutsummas ja osatähtsuses tõusid maksud valdade heaks, kuid selle vastu langesid maavalitsuste maksud. Absoluutsummas tõusid, kuid osatähtsuses langesid linnade ja alevite heaks minevad maksud. Tähelepanuväärne, et omavalitsuste maksudest suurimal määral absoluutarvudes samuti osatähtsuses

*) Nõmme, Tapa, Türi, Tõrva ja Põltsamaa on alevite hulgas viidud linnade hulka ühes arvude vastava parandustega.

tõsisis tulu isikumaksust, missugust maksu võetakse valdade ja alevite elanikkudelt.

Tab. 3 ja järgmistes arvutustes on võetud aluseks rahvastiku arv proportsionaalselt 1922 a. koostisele (rahvalugemisel) ja nimelt:

rahvastiku üldarv	1 116 tuhat
aktiivsed, arvatud ühes aitajad perekonnaliikmed	690 „
iseseisva tuluga aktiivsed (ilma aitaaj. perekonnaliikm.)	496 „
rahvastiku arv üle 15 a. vanuses	810 „

Maksude üldine liigitus 1928/29.—Classification générale des impôts en 1928/29.

3.	Maks tun. kr (saadud) Montant total des impôts perçus (1000 kr)	%	Maksate arv Nombre des contribuables	Maksu keskmine kroonides Montant moyen des impôts		
				Maksija kohta Par contribuable	Elaniku kohta Par habitant	Aktiivse elaniku kohta Par une personne active
1. Personaalmaksud—Impôts personnelles	6 315	12,7	—	—	5,65	10,03
a) Tulumaks—Sur le revenu	3 953	8,0	99 000	39,85	3,54	6,27
b) Isikumaks—Cote personnelle	2 362	4,7	341 000	6,92	2,11	3,76
2. Reaalimaksud—Impôts réels	7 793	16,1	—	—	6,98	12,38
a) Arimaks—Sur le bénéfice	3 253*)	6,9	18 000	202,95	2,91	5,16
b) Kinnisvaramaks linnades ja alevites—Sur les immeubles en villes	2 152	4,4	—	—	1,93	3,43
c) Kinnisvaramaks maal—Sur les immeubles à la campag.	1 872	3,7	74 000	25,30	1,68	2,97
d) Rahaliste kapit. tulumaks—Sur le capital	516	1,1	400	1 290,00	0,46	0,82
3. Varanduste ülemineku maksud—Impôts sur la transmission des biens	1 321	2,7	—	—	1,18	2,09
a) Kinnistusemaks—Droit de corroboration	841	1,7	13 000	64,70	0,75	1,33
b) Pärandusemaks—Sur les successions	480	1,0	4 000	120,00	0,48	0,76
4. Lõivud—Droits et taxes	4 854	9,9	—	—	4,35	7,70
a) Tempelmaks—Droit de timbre	4 119	8,4	—	—	3,69	6,54
b) Kohtulõivud ja maksud—Droits de justice	582	1,1	—	—	0,50	0,89
c) Patendid ja proovid—Brevets etc.	173	0,4	—	—	0,16	0,27
5. Muud maksud—Autres impôts	2 891	5,9	—	—	2,59	4,57
a) Trahterimaks—Restaurations	687	1,4	—	—	0,62	1,09
b) Lõbustusemaks—Divertissements	250	0,5	—	—	0,22	0,40
c) Teised omavalits. maksud—Autres impôts des admin. autonomes	1 368	2,8	—	—	1,23	2,14
d) Mitmesugused tasumaksud—Droits divers	586	1,2	—	—	0,53	0,94
6. Tollid—Douanes	20 860	42,6	—	—	18,69	33,12
7. Aktsiisid—Accises	4 961	10,1	—	—	4,45	7,83
a) Veinidelt, napsidelt ja likööridelt—Vins, eaux de vie, liqueurs	258	0,5	—	—	0,23	0,41
b) Olu-It—Bière	711	1,5	—	—	0,64	1,13
c) Tubakalt—Tabac	3 596	7,3	—	—	3,22	5,70
d) Teised aktsiisid ja selle patendid—Autres accises et patentes	396	0,8	—	—	0,35	0,64
Kokku—Total	48 995	100,0	—	—	43,90	77,77

Aluseks võttes riigi eelarve ja selle täitmise aruande nomenklatuuri, samuti meil väljakujunenud avalikkude maksude klassifikatsiooni, tuleb otsemaksudeks lugeda personaal-, reaal- ja varand.-ülemineku maksud; lõivudeks — tempelmaks, kohtulõivud, -maksud, patendid ja proovid; kaudseteks — tollid, aktsiisid ja piiritusemonopoli nettotulu (võttes maksuna); kuna teised mitmesugused maksud jäävad ühte erirühma (v. tab. 4).

Piiritusemonopoli nettotulu maksude tulu hulka mitte arvates keskmiselt tuli kodanikul 1928/29 m/a. kanda järgmine maksukoorem:

	Üldse Kr.	Sellest riigile Kr.
Iga kodanik keskm.	43,00	34,89
Ainult aktiivseid arvates	77,77	61,80
Ainult iseseisva tuluga aktiivseid (ilma aitaaj. perekonnaliikmeteta) arvates	112,37	89,30
Ainult üle 15 a. vanad	60,49	48,07

Kui arvata keskmise iseseisva tuluga aktiivse kodaniku aasta tuluks ligikaudselt 700 kr, langeb tema kohta maksukoormatust Kr 112,37, s. o. 16,0%.

Et olemasolevatel andmetel teha katsed linna- ja maaelaniku maksukoormatuse võrdluseks, tuleb maksudest tulu jagada kolme liiki:

1) tulu maksudest, mis jääb kanda kõikidele elanikkudele (lokaliseerimata),

2) tulu maksudest, mis jääb kanda linnaelanikkudele (linnades asuvate kinnisvarade maks ja linnade poolt vahenditult võetavad maksud),

3) tulu maksudest, mis jääb kanda maade (valdades ja alevites) elanikkudele (kinnisvaramaks, isikumaks ja teised omavalitsuste poolt vahenditult võetavad maksud).

Niiviisi liigitatult tulu maksudest kujuneb järgmiselt:

	Koormatus tuh. kr	Elanik. arv kelle kanda	Elaniku kohta keskm. kr
I liik	40 304	1 116 000	36,11
II „	3 549	273 000	13,00
III „	5 142	843 000	6,10

48 995

*) Peale selle arimaksuga koos avaliku maksuna nõutakse maksu Kaub.-tõestusekoja heaks, mille tulu 1928/1929 aastal oli 126 tuh. krooni.

Maksude liigitus ühes piiritusemonopoliga 1928/29 a.
Classification des impôts avec le monopole d'esprit du vin en 1928/29.

4.	Tulu tuh. kr.	%	Keskmiselt tuleb kr			
			Elaniku kohta Par habitant (1 116 000)	Aktiivse elaniku kohta Par une personne active (630 000)	Iseseisva tuluga ak- tiivse el- kohta Par person- ne active avec revenu indépend. (436 000)	Üle 15 a. vanuse elaniku kohta Par habi- tant au- dessus de 15 ans (810 000)
Otsemaksud— <i>Impôts directs</i>	15 429	31,5	13,82	24,50	35,39	19,05
Lõivud— <i>Droits</i>	4 854	9,9	4,35	7,70	11,13	5,99
Kaudsed maks— <i>Impôts indirects</i>	25 821	52,7	23,14	41,00	59,22	31,88
Teised maksud— <i>Autres impôts</i>	2 891	5,9	2,59	4,57	6,63	3,57
Kokku—Total	48 995	100	43,90	77,77	112,37	60,49
Peale selle piiritusemonopoli puhastalu— <i>En plus recel- les nettes du monopole d'esprit du vin</i>	11 824	19,4	10,59	18,77	27,12	14,60
Koos—Ensemble	60 819	100	54,49	96,54	139,49	75,09

Sellest on näha, et linnaelaniku maksukoormatus on $Kr\ 36,12 + 13,00 = Kr\ 49,12$ ja maaelaniku oma $Kr\ 36,12 + 6,10 = Kr\ 42,22$, s. o. 14,3% väiksem. Täielikumate andmete juures võiks seda arvutust korrigeerida, kuid tulemus vaevalt muutuks tunduvalt ja seda vahest ainult tulumaksu andmete alusel. Teised maksud üleveeretamise (Überwälzung) tagajärjel jagunevad kogu riigis ühtlaselt ja koormatuse mõttes neid lokaliseerida ei ole võimalik. Näit., ärimaksu linnades saadakse võrreldes maadega palju rohkem, kuid see ei jää mingil tingimusel kogu ulatuses linnaelaniku kanda, vaid veeretatakse üle osalt maaelaniku peale.

Maksude valitsemine kuulus 1928/29 m/a. järgmistele asutistele:

	Tulu tuh. kr
Otsemaksude valitsus	15 244
Tollivalitsus	20 860
Aktiivsivalitsus	4 961
Teised riigiasutised	657
Omavalitsused	7 173

Kokku: 48 995

Kuna teada on ainult maksuasutiste kulude summad ja andmed puuduvad teiste riigiasutiste, samuti omavalitsuste poolt maksude valitsemisel kulutatud summade kohta, siis maksudevalitsemise kuluprotsendi arvutamiseks annavad ülevaadet järgmised arvud:

	Tulu tuh. kr	Kulu tuh. kr	Kulu %
Otsemaksude valitsus	15 244	375	2,45
Tollivalitsus	20 860	579	2,77
Aktiivsivalitsus	4 961	272	5,49
	41 065	1 226	2,98

Peale maksuasutiste ümberkorraldamist nende kolme valitsuse liitumisel ühendatud Maksudevalitsuse kulu 1930/1931 a. eelarve alusel võrdub 1 149 tuh. kr, seega vähenes absoluutselt 77 tuh. kr võrra ja maksudevalitsemise kuluprotsent ülaltoodud tulusummast alanes 2,78% peale. Piiritusemonopoli bruttotulust 15 368 tuh. kr kulud 3 544 tuh. kr (selle hulgas ka piirituse maksumus) moodustavad 23%.

Ka politsei ja piirivalve aitab kaasa maksuasutistele maksudevalitsemisel, kuid ei ole võimalik eraldada nende kogukulust neid kulusid, mis puutuvad maksudevalitsemisse.

Maksukoormatuse kohta ennem Keskbüroo väljaandels ilmunud:

Meie riigimajandus nettoarvudes ja üldine maksukoormatus, A. Tooms, Eesti Statistika nr. 86 (1), 1929 a., lhk. 42—50.

MAAVALITSUSTE TULUD ja KULUD 1928/29 a.

RECETTES et DÉPENSES des ADMINISTRATIONS d'ARRONDISSEMENT en 1928/29.

Sisu: 1) Kulude ja tulude vahekord, lhk. 711. 2) Kulud, lhk. 712. 3) Tulud, lhk. 714. 4) Bilanss, lhk. 716.

Maavalitsuste 1928/29 a. (I. IV. 28—31. III. 29) tulude, kulude kokkuvõteted tehti Maonavalitsuste Liidu poolt aruannete järgi. Tuludena arvestati tegelikult sissetulud kui ka võlgjäänud 1928/29 a. tulusummad ja kuludeks arvati väljaandud kui ka väljaanda jäänud aruandeaasta vastavate summad.

1927/28 a. aruanne teatavasti sisaldas 15 kuu andmeid (I. I. 1927—31. III. 1928), seepärast võrdluste puhul mainitud aruande summasid on vähendatud $\frac{1}{3}$ (3 kuu) võrra.

1. Kulude ja tulude vahekord.

Rapport entre les recettes et dépenses.

Maavalitsuste üldbudžet kuni 1926 a. näitas järjekindlat tõusu ja järgneval kahel aastal langust; arvates 1924 a. summasid 100-ks moodustavad tulud 1925 a. 117,2, 1926—144,2, 1927/28—136,7 (12 kuu) ja 1928/29—131,7, ning kulud vastavalt — 113,0, 142,2, 137,0 ja 131,0. Võrdlemisi

1924 a. summasid 100-ks moodustavad tulud 1925 a. 117,2, 1926—144,2, 1927/28—136,7 (12 kuu) ja 1928/29—131,7, ning kulud vastavalt — 113,0, 142,2, 137,0 ja 131,0. Võrdlemisi

väike tulude-kulude tagasimineku 1927/28 a. näib olevat osalt tingitud üleminekust uuele eelarve aastale ja tulude-kulude arvutamisel 12 kuu kohta, kuna 1928/29 a. langus sündis peamiselt haridusekulude ja vastavate riigi toetussummade arvel.

Tulud-kulud nettoarvudes (arvates maha toetuste ja tagasisaadavate kulude summad) liikusid üldiselt suurenemise suunas ja üksikuil aastail liikumine enamasti oli vähem järsk kui vastavate brutoarvude juures; erandiks olid 1927/28 a. arvud, millistes peamiselt mainitud aasta erakorraliste tulude (laenu) ja kulude (varanduste muretsemine) langus väiksemate nettoarvude juures avaldus järsumalt.

Maavalitsuste tulude ja kulude areng—Développement des recettes et dépenses des administrations d'arrondissement.

1.	19 28/29	1927/28 15 kuu	1927/28 12 kuu (arvuta- tud)	1926	1925	1924	1928/29	1927/28 15 kuu	1927/28 12 kuu (arvuta- tud)	1926	1925
	1000 kr						1924 a. = 100.				
<i>Brutto—Brutto:</i>											
Tulud—Recettes	4 503	5 841	4 673	4 930	4 005	3 418	131,7	170,9	136,7	144,2	117,2
Kulud—Dépenses	4 502	5 898	4 718	4 869	3 866	3 421	131,6	172,4	137,9	142,3	113,0
Ülejääk—Excédent	1	-57	-45	61	139	-3	—	—	—	—	—
<i>Netto—Netto:</i>											
Tulud—Recettes	2 016	2 450	1 960	2 264	1 923	1 757	116,4	139,4	111,5	128,8	109,4
Kulud—Dépenses	2 015	2 507	2 005	2 203	1 784	1 760	116,2	142,4	113,9	125,2	101,4

Maavalitsuste eelarvelised tulud ja kulud 1928/29 a. olid tasakaalus 4 757 tuh. kr; eelarve täitmisel tulud (4 503 tuh. kr) kui ka kulud (4 502 tuh. kr) kujunesid väiksemaks, esimesed 5,3% ja viimased 5,4% võrra. Üksikuist maist olid kümnel aruandesummad eelarve-

summadest väiksemad, tulude alal 16,7%—2,0% (keskmiselt 9,0%) ja kulude alal 18,0%—3,1% (keskmiselt 9,1%) võrra ning ühel maal (Tartu) ületasid aruandesummad eelarve summasid tulude ja kulude alal 17,0% võrra.

Tulud, kulud, üle- ja puudujäägid 1000 kr—Recettes, dépenses et excédent ou déficit (1000 kr).

2.	Tulud—Recettes			Kulud—Dépenses			Üle- ehk puudujääk Excédent ou déficit (—)		
	1928/29	1927/28 (12 k.)	1926	1928/29	1927/28 (12 k.)	1926	1928/29	1927/28 (12 k.)	1926
Viru	780,1	743,9	809,8	761,8	724,5	791,6	18,3	19,4	18,2
Järva	378,7	310,7	391,1	378,7	310,5	390,6	—	0,2	0,3
Harju	542,8	550,4	584,4	542,0	552,4	584,4	0,8	— 2,0	—
Lääne	428,8	427,3	455,5	442,7	460,3	455,5	— 13,9	— 33,0	—
Saare	203,2	257,8	224,9	202,5	254,8	227,5	0,7	3,0	— 2,6
Pärnu	384,5	469,8	516,0	375,7	460,9	509,3	8,8	8,9	6,2
Viljandi	207,7	293,0	298,6	204,8	293,0	297,2	2,9	—	1,4
Tartu	772,4	736,7	780,7	772,1	786,3	766,0	0,3	0,4	14,7
Valga	191,8	165,2	184,0	187,4	165,2	184,0	4,4	—	—
Võru	359,8	406,7	406,4	359,8	406,7	401,5	—	—	4,9
Petseri	253,4	311,1	328,3	274,3	353,6	310,5	— 20,9	— 42,5	17,7
Kokku—Total	4 503,2	4 672,6	4 929,7	4 501,8	4 718,2	4 868,9	1,4	— 45,6	60,8

Aruannete järgi maavalitsused lõpetasid 1928/29 a. 1. tuh. kr suuruse ülejäägiga, neist 7 (Viru-, Harju-, Saare-, Pärnu-, Viljandi-, Tartu- ja Valgamaa) 36,2 tuh. kr ülejäägiga, 2 (Lääne- ja Petserimaa) 34,2 tuh. kr puudujäägiga ja 2 (Järva- ja Võrumaa) tulude ja kulude tasakaaluga. Kui tuludest heita välja 3 maavalitsuse poolt saadud laenud, summas 81 tuh. kr, siis on üldtulemuseks 80 tuh. kr suurune puudujääk ja puudujäägiga lõpetanud maade arv tõuseb ühe võrra (Viljandi); teistest laenusaanud maadest ühel (Viru) laenu summa ei ulatunud ülejäägisumma suuruseni, kuna teisel (Petserimaa) ka laenu arvestamisel tuluna esineb puudujääk.

Eelpool mainisime, et aruande tuludeks loeti tegelikult sissetulnud, kui ka võlgujäänud tulusummad ja kuludeks makstud kui ka makstajäänud summad; võrreldes omavahel tegelikult saadud tulude ja makstud kulude summast ning vastavaid saada- ja makstajäänud summast, leiame, et esimeste

vahekord oli ebasoodsam, nimelt moodustasid makstud kulud 101,2% ja maksmata kulud 76,0% vastavaist tulusummadest. Võlgujäänud tulusummade mitte täiel määral sissetulemise puhul, mis eeltoodud arvude järgi tõenäoline, üldtulude ja kulude vahekord võib muutuda tunduvalt ebasoodsamaks.

2. Kulud.

Dépenses

Kulude üldsumma alanes võrreldes 1927/28 a. 4,8% ja 1926 a. 7,5% võrra. Üksikuist kululiigist suuremal määral muutusid kaks, nimelt haridusekulud vähenesid vastavalt 59,5% ja 59,7% ning teedekulud suurenesid 53,1% ja 49,3% võrra. Teised kululiigid osalt tõusid, osalt langesid, kokkuvõttes siiski osutasid tõusu, võrreldes 1927/28 a. 7,2% ja 1926 a. 1,2% võrra. Üksikuist maavalitsusist neljal kulude summa kasvas ja seitsmel — kahanes. Liikumise suun olnes peamiselt eelmainitud 2 kululiigi tasapinnast.

Kulude otstarve—Dépenses d'après leur destination.

3.	1928/29	1927/28 (12 k.)	1926	% üldsummast % au total		
				1928/29	1927/28	1926
Maavolikogu ja -valitsus—Conseil et admin. des arrondis.	476,3	475,4	480,4	10,8	10,1	9,9
Administratiivala—Surveillance des administr. publiques.	52,2	54,2	53,4	1,2	1,1	1,1
Haridus—Instruction	684,0	1 638,6	1 646,1	14,7	34,7	33,8
Tervishoid—Hygiène	445,4	423,4	359,9	9,9	9,0	7,4
Töö-hoolekanne—Assistance	367,3	297,0	300,0	8,2	6,3	6,2
Põllumajandus—Agriculture	338,3	336,9	301,4	7,5	7,1	6,2
Teed—Routes	1 753,3	1 145,4	1 173,7	33,9	24,3	24,1
Ettevõtete puudujäägid—Déficit des entreprises	1,5	—	5,2	0,0	—	0,1
Varandused—Biens	133,3	97,5	295,4	3,0	2,1	6,0
Laenude ja % tasumine—Amortissement des dettes et %	158,6	95,0	82,1	3,5	2,0	1,7
Mitmesugused kulud—Dépenses diverses	80,2	140,7	146,8	2,0	3,0	3,0
Tegavarasummad—Réserves	22,3	14,1	24,5	0,5	0,3	0,5
Kokku—Total	4 501,8	4 718,2	4 868,9	100	100	100

Kulude summa ühe elaniku peale (sentides) 1928/29 a.—Montant des dépenses par habitant (en sent.) en 1928/29.

4.												Kokku Total	1927/1928 (12 kuud 12 mois)
	Viru	Järva	Harju	Lääne	Saare	Pärnu	Viljandi	Tartu	Valga	Võru	Petseri		
Maavolikogu ja -valitsuse ülalpidamiskulu	56	78	65	45	46	72	61	60	81	52	59	60	60
Haridus—Instruction	101	125	70	98	98	106	59	53	86	91	55	84	207
Tervishoid—Hygiène	39	60	58	98	98	37	73	36	37	39	71	56	54
Töö-hoolekanne—Assistance	71	73	38	34	29	81	29	47	78	26	9	46	38
Põllumajandus—Agriculture	113	36	32	89	17	21	35	17	18	23	20	43	42
Teed—Routes	273	188	299	150	70	131	26	374	317	216	174	221	145
Muud kulud—Autres dépenses	50	183	33	115	19	31	34	63	40	24	66	57	50
Kokku—Total	703	746	593	629	377	529	317	650	657	471	485	567	596
1927/1928 (12 kuud—12 mois)	668	612	606	656	474	650	454	620	581	533	601	—	—

Maavolikogu ja -valitsuse ülalpidamiskulu üldsummal peaaegu ei muutunud, moodustades 476,2 tuh. kr ehk 60 senti maaelaniku kohta (1927/28 a. 475,4 tuh. kr ehk 60 senti maaelan. kohta), osasuurelt aga kerkis 10,1% 1927/28 a. kuni 10,6% 1928/29 a. Üksikul maavalitsusel mainitud

kulu andis 7,2%—19,2% üldkulust ehk 45—81 senti maaelaniku kohta (1927/28 a. 7,2%—15,3% kulude üldsummast). Kaugelt suurem osa kuludest langes maavalitsuste liikmete ja ametnikkude palkadele, milliste summa suuruselt peamiselt oleneb maavolikogu- ja valitsuse ülalpidamiskulu erinevus üksikuis

maades. Väikse rahvaarvuga maades enamasti oli suhteliselt kõrgem kulu kui suurema rahvastikuga maades. Nii langes kõrgeim summa elaniku kohta (81 senti) Valgemaal, kuna suurima elanikkonnaga Tartumaal kulu püsis keskmisel kõrgusel; suurema erandis suhtes moodustasid Lääne-, Saare- ja Pärnumaa. Esimesel kahel maavalitsuse ülalpidamiseks kulutati tunduvalt vähem ja viimasel rohkem keskmisest määrast, kuna rahvaarvu järgi Lääne- ja Pärnumaal kulu peaks ligikaudu võrduma, ning Saaremaal ületama keskmise määra.

Administratiivalal kulu alanes 54,2 tuh. kr 1927/28 a. — 52,2 tuh. kr 1928/29 a. ja osasuuruselt tõusis vastavalt 1,1%—1,2% kulude üldsummast. Mainitud kulust $\frac{2}{3}$ langes vallasekretäride lisatoetusele ja arstiabile, milline väljaminek üksikuil maavalitsusil (Saare-, Pärnu-, Tartu-, Võru- ja Petserimaal) aga täitsa puudus, mis tingis administratiivalal kulu suure kõikumise üksikuis maades 0,2%—5,4% üldkulust.

Suurim muutus leidis aset 1928/29 a. haridusekulude alal, tingitud maavalitsuste poolt tasutava algkooliõpetajate palga osa vähenemisest $\frac{1}{10}$ kuni $\frac{1}{10}$ -ni palga üldsummast. (Tegelikult palgakulu kandjaks oli ja jäi ikkagi riik, sest maavalitsuste osa kulust tasuti enne ja nüüd enamjaos riigi poolt vastava toetuse näol). Haridusekulu üldse alanes 1638,8 tuh. kr 1927/28 a. — 664,0 tuh. kr 1928/29 a. (—59,6%) ehk elaniku kohta vastavalt 207 sendist—84 sendini ja osasuuruselt 34,7%—14,7%-ni. Samal ajal langesid väljaminekud algkoolide alal 1346,3 tuh. kr — 420,0 tuh. kr (—68,0%) ehk 28,8%—9,3%-ni kulu üldsummast; kesk- ja erikoolide alal 195,8 tuh. kr — 151,2 tuh. kr (—23,0%), osasuuruselt 4,3%—3,4%-ni ja mitmesugused väiksemad hariduslikud kulud kokku 96,8 tuh. kr — 91,0 tuh. kr (—4,8%); viimased osasuuruselt ei muutunud (1927/28 ja 1928/29 a. 2%).

Haridusekuludest tasuti maavalitsusile keskmiselt 57,2% riigi poolt (vastavad toetussummad), 11,0% õppemaksudena (vastavad tagasisaadavad kulud) ja ülejäänud 31,8% maavalitsusil tuli katta teistest tuluallikatest. Üksikuil maavalitsusil võnkus haridusekulu ja riigi ning maavalitsuse kanda läinud osade suurus laiaades piirides; näit. haridusekulu 8,2%—26,1% üldkulust ehk 53—125 senti elaniku kohta (1927/28 a. 28,7%—45,7% üldkulust). Põhjustas ebaühtluse kulude suuruses enamasti kesk- ja erikoolide kulu, milline ei enamasti üldse kahel ja tõusis $\frac{1}{3}$ hariduse üldkulust 5 maal. Algkoolide alal kulutati 52—69 senti elaniku kohta 9 maal ja 29—33 senti kahel maal (Viljandi ja Tartu);

viimased kaks arvatavasti jätsid arvestamata osa toetussummadega kaetud kuludest aruandes.

Kulu tervishoiu alal on seni järjekindlalt suurenenud iga aastaga; see liikumine jätkus ka 1928/29 a., nimelt tõusis kulumaa 423,4 tuh. kr eelmisel aastal kuni 445,4 tuh. kr aruandeaastal ehk 5,2% võrra, maaelaniku kohta vastavalt 54 sendist 56 sendini ja osasuuruselt 9,0%—9,0%-ni üldkulust (1927/28 a. + 17,8%, +9 senti elan. kohta, osasuuruselt +1,8%). Suurenemine sündis peamiselt haigemajade arvel, milliste kulumaa tõusis 13,4% võrra. Üksikuis maades tervishoiu kulu andis 36—98 senti elaniku kohta, kusjuures suuremad arvud langesid haigemajadele omavaile maavalitsusile. Tervishoiu kuludest tasuti maavalitsusile toetustena riigilt 1,4% ja 22,0% tagasisaadava kuluna (peamiselt haigemaja ravimisraha).

Hoolekandekulu üldiselt on liikunud suurenemise suunas; 1928/29 a. suurenemine väljendus 70,3 tuh. kr ehk 23,7%; maaelaniku kohta kulu suurenes 38 sendist 1927/28 a. 46 sendini 1928/29 a. ja osasuuruselt vastavalt 6,3%—8,2%-ni. Üksikuis mais oli osasuurus 1,9%—15,4% (1927/28 a. 1,2%—10,0%) üldkulude summast ja kulu ühe elaniku kohta 9—81 senti. Madalamad arvud langesid maa-dele, kus puudusid laste ehk vanadekodud, milliste peale kulutati kokku 83,1% hoolekandekulust. Mainitud kulude arvel tasuti maavalitsusile riigi toetustena 16,3% ja tagasisaadavate kuludena 31,7%.

Väljaminekud põllumajanduse alal, millised kuni 1927/28 a. näitasid järjekindlat kasvu, 1928/29 a. peaaegu ei muutunud summalt (1928/29 a. 333,3 tuh. kr, 1927/28 a. 336,0 tuh. kr), osasuuruselt aga kasvasid 7,1% 1927/28 a. — 7,5%-ni 1928/29 a. Üle $\frac{1}{2}$ mainitud kulude summast nõudis majapidamise ja põllutöökoolide ülalpidamine ja peamiselt sellest kulust olenes üksikute maavalitsuste suur erinevus põllumajandusekulude kõrguse suhtes (elaniku kohta 17—113 senti, kulude üldsummast 2,8%—16,0%-ni). Põllumajandusekuludest tasus riik 7,8% (1927/28 a. 7,4%) ja 33,2% (1927/28 a. 19,3%) kaeti vastavaist tagasisaadavate kulude summadest.

Eelmisel aastal kestnud teedekulu suurenemine jätkus hüppeliselt 1928/29 a. (väike tagasimine 1927/28 a. (—2,4%) nähtavasti oli tingitud jaanuari-märtsi kuude kahekordsest esinemisest, mille kestel tööd teede alal enamasti seismas), nimelt tõusis selle summa 1145,4 tuh. kr 1927/28 a. 1753,3 tuh. kr 1928/29 a. (+53,1%) ehk maaelaniku kohta vastavalt 145 sendist 221 sendini ja osasuuruselt 24,3% — 38,9%-ni kulude üldsummast.

Järsu tõusu põhjustas tööde teostamise koondamine kõigil teedel maavalitsuste alla ja tööde ulatuse laienemine. Üksikuis mais teedekulu moodustas 8,1%—57,5% (1927/28 aastal 6,4%—34,6%) kulude üldsummast ehk 26—374 senti elaniku kohta; madalaimad arvud langesid Viljandi maavalitsusele, milline riigi toetuste arvel tehtud teedekulu pole arvestatud aruandes. Teedekulust 94,4% kaeti riigi toetusesummadest ja 0,4% tagasisaadavaist kuludest.

Varandusekulu tõusis 97,5 tuh. kr 1927/28 a. 133,3 tuh. kr 1928/29 a. (+36,7%) ja osasuuruselt vastavalt 2,1%—3,0%-ni. Üksikuis mais mainitud kulu moodustas 0,1%—15,7% kulude üldsummast. Kõrgeim arv langes Järvamaale, milline arvestas erakorralise väljaminekuna 1928/29 a. vallaomavalitsuste ja seelaste kasutada olevate rendiühikute rendid ja rendivõlad summas 55,0 tuh. kr; (sellest summast tasuti aruandeaastal 6 tuh. kr ja jäi veel maksta 49,0 tuh. kr) see summa paigutati varandusekulu alla, vastukaaluks tuludes vastava nimetuse all esinevatele saadavaile rendi ja rendivõlgade summadele. Kui jätta arvestamata see erakorraline kulumus, siis saame varandusekulu üldsummaks 77,3 tuh. kr ja Järvamaa vastavaks summaks 3,5 tuh. kr.

Laenude ja % tasumisesumma kasvas 95,0 tuh. kr 1927/28 a. 158,0 tuh. kr 1928/29 a. (+66,0%) ja osasuuruselt vastavalt

2,0%—3,5%-ni. Üksikuis maavalitsusist suurim summa langes Lääne maavalitsusele, nimelt 65,0 tuh. kr, ehk 14,0% mainitud maa kulude üldsummast, kuid tähendada tuleb, et sellise summa tasumine võimaldus ainult 51,0 tuh. kr suuruse uue laenu tegemise abil. Teiste maavalitsuste laenude ja % tasumiseks kulutati 0,2%—6,3% väljaminekute üldsummast; ühel maavalitsusel (Valga) vastav kulu puudus üldse.

Mitmesugused kulud, millest üle 1/2 langes pensioni maksule, langesid 140,7 tuh. kr 1927/28 a. — 89,3 tuh. kr 1928/29 a. (—36,6%) ja % kulude üldsummast vastavalt 3,0%—2,0%-ni. Languse peapõhjuseks oli viimasel aastal asutatud kapitalide väiksus, nimelt kulutati mainitud otstarbeks 1928/29 a. 2,0 tuh. kr, (1927/28 a. 26,1 tuh. kr). Üksikuis mais oli mitmesuguste kulude % 1,1—4,3; suurim arv langes Põlva maavalitsusele, kus seda tõstis eelmiste aastate puudujäägi kattesumma (5 tuh. kr).

Ettenägemata kulused (tagavara summad) tekkis 1928/29 a. 22,3 tuh. kr (1927/28 aastal 14,1 tuh. kr), sellest summast langes üle 1/2 Tartu maavalitsusele.

3. Tulud.

Recettes.

Tulud üldsummas vähenesid 3,0% võrra 1927/28 a. võrreldes (1928/29 a. 4 503,3 tuh. kr, 1927/28 a. 4 672,4 tuh. kr). Tulusumma suure-

Tuluallikad — Recettes d'après les sources.

5	1928/29	1927/28 12 kuud 12 mois	1926	% üldsummast % an total		
	1000 kr			1928/29	1927/28	1926
Litkum. varand. maks—Impôt sur les immeubles	851,5	735,5	805,1	18,0	15,7	17,5
Tulumaks—Impôt sur le revenu	502,7	578,3	497,7	11,2	12,4	10,1
Ärimaks—Impôt commercial	115,9	135,0	142,9	2,6	3,0	2,9
Mitmesugused maksud—Impôts divers	165,1	144,0	123,0	3,6	3,1	2,5
Toetussummad—Subventions	2 048,6	2 325,9	2 327,2	45,5	49,0	47,2
Tagasisaadavad kulud—Dépenses reversibles de nouveau	408,6	384,0	338,9	9,1	8,2	6,9
Eitevõtete ülejäägid—Bénéfice des entreprises	20,9	10,3	48,1	0,5	0,2	1,0
Varanduste tulud—Recettes de biens	171,9	81,3	103,0	3,8	1,7	2,1
Laenud—Emprunts	81,2	71,1	209,1	1,8	1,5	4,2
Mitmesugused tulud—Recettes diverses	136,8	201,0	274,7	3,0	4,3	5,6
Kokku—Total	4 503,2	4 672,4	4 929,7	100	100	100

Tulude summa ühe elaniku peale (sentides) 1928/29 a.—Montant des recettes par habitant (en snt.) en 1928/29.

6.	Viru											Kokku Total	1927/28 (12 kuud 12 mois)
	Järva	Harju	Lääne	Saare	Pärnu	Viljandi	Tartu	Vaiga	Võru	Põlva	Kokku		
Litkumata varanduste maks—Impôt sur les immeubles	110	129	117	105	53	100	127	119	118	91	101	108	93
Tulumaks—Impôt sur le revenu	65	53	63	64	64	68	55	65	59	68	65	63	73
Ärimaks—Impôt commercial	14	16	28	9	5	19	14	14	18	9	11	15	18
Mitmesugused maksud—Impôts divers	22	22	21	13	16	42	28	17	33	10	3	21	19
Toetussummad—Subventions	308	262	323	230	119	241	42	359	399	289	203	259	294
Tagasisaadavad kulud—Dépenses reversibles de nouveau	147	102	11	107	83	34	15	13	14	2	13	52	48
Laenud—Emprunts	12	—	—	74	—	—	25	—	—	—	—	10	10
Mitmesugused tulud—Recettes diverses	24	40	6	2	8	26	12	24	9	20	15	17	26
Muud tulud—Autres recettes	17	123	27	1	30	12	4	35	25	2	20	24	9
Kokku—Total	719	747	596	610	378	542	322	651	675	471	431	589	589
1927/28 (12 kuud—12 mois)	686	614	605	609	479	682	454	621	581	532	529	589	—

nes 5 ja vähenes 6 maavalitsusel, kusjuures liikumine enamasti sündis ühises suunas saadud toetussummadega.

Sissetulek maksudest andis üldse 1635,2 tuh. *kr.*, ehk 2,3% võrra eelmisest aastast rohkem ja selle osasuurus tulude üldsummast tõusis 34,2% 1927/28 a. kuni 36,3% 1928/29 a. ja summa maaelaniku kohta vastavalt 203 s — 207 sendini. Üksikuist maksutuludest tunduvam muutus oli liikumatavaraanduse maksu ja tulumaksu alal, esimene kerkis 735,5 tuh. *kr.* 1927/28 a. kuni 851,5 tuh. *kr.* 1928/29 a. (+15,8%) ja viimane langes vastavalt 578,3 tuh. *kr.* — 502,7 tuh. *kr.* (—13,1%) ning mõlemate liikumine olenes arvatavasti jaanuarimärtsi kuude kahekordsest esinemisest 1927/28 a. ja mainitud aasta 12 kuu tulu arvutamisest; seda tõendab m. s. 1926 ja 1928/29 a. vastavate arvude ligikaudne võrdsus.

Tulu teistest väiksematest maksudest osalt suurenes ja osalt vähenes, üldsummas aga jäi peaaegu muutumatuks (1928/29 a. 281,0 tuh. *kr.*, 1927/28 a. 282,0 tuh. *kr.*). Tulude üldsummast moodustas kinnisvaramaks 18,0% (1927/28 a. 15,7%), tulumaks 11,2% (1927/28 a. 12,4%) ja teised maksud kokku 6,2% (1927/28 a. 6,1%) ning summa ühe elaniku kohta oli vastavalt 108,63 ja 36 senti (1927/28 a. 93,73 ja 37 senti). Üksikuis maades maksutulu võnkus 29,4% — 69,7% tulude üldsummast ja 138—229 *snt* maaelaniku kohta. Suurem % langes Viljandimaale, mille tulude aruandest on jäetud välja riigi toetussumma teede alal, mis suurel määral vähendas mainitud maa tulude üldsummat ja toetuste osatähtsust ning suurendas teiste tuluallikate osasuurust. Maksutulu maaelaniku kohta ületas keskmist normi 7. ja oli sellest madalam 4 maal; kõrgeim summa elaniku kohta langes Harju- ja Pärnumaal; esimesel oli võrdlemisi kõrge kinnisvara ja eriti kõrge ärimaks ja viimasel mitmesugused maksud ületasid kahekordselt keskmise normi. Väikseim summa elaniku kohta tuli Saaremaal, eriti madala kinnisvara ja ärimaksu tõttu.

Riigi toetussumma langes 2328,0 tuh. 1927/28 a. — 2048,8 tuh. *kr.* 1928/29 a. (—12,0%), summa elaniku kohta vastavalt 294 sendist 259 sendini ja osasuurus tulude üldsummas 49,0% — 45,5%-ni. Suuremad muutused leidsid aset hariduse-, teede- ja hoolekandetoetuste alal; esimeste summa langes 71,2% ja osasuurus tulude üldsummas 19,7% võrra ning teiste ja viimaste summa suurenes vastavalt 68,7% ja 92,7% võrra ning osasuurus 14,0% ja 0,0% võrra. Üksikuil maavalitsusil toetused moodustasid 12,0% — 59,1% üldtulust ja 42 — 399 senti elaniku kohta, ma-

dalaamad arvud langesid Viljandimaale (ei arvestanud teedetootussummat) ja kõrgeimad Valgamaale millel toetused ületasid keskmisi norme hariduse, teede ja hoolekande alal. 3 maavalitsusel absoluutselt suurenes ja 8 vähenes toetuste summa, ning see osutus endiselt suurimaks tuluallikaks 9 maal, kuna Saareja Viljandi maavalitsusil seks oli maksutulu.

Tagasisaadavad kulud suurenesid 384,0 tuh. *kr.* 1927/28 a. kuni 408,0 tuh. *kr.* 1928/29 a. (+6,3%), summa 1 elaniku kohta vastavalt 48 s — 52 sendini ja % tulude üldsummast 8,2% — 9,1%. Peaosatendandis suurenemises põllumajanduse alal tagasisaadavad kulud, millised suurenesid summalt 47,4 tuh. *kr.* (+72,8%) ja osasuuruselt 1,1% võrra. Üksikuil maavalitsusil mainitud tulu suuruselt väga erines, nimelt summa 1 elaniku kohta võnkus 2 — 147 sendi ja osasuurus üldtulust 0,4% — 21,8% vahel. Kõrge oli tulu Viru-, Lääne- ja Saaremaal, esimesel oli kõrge tulu põllumajanduse (talude teotsemise alal näitas brutto tulu) ja kahel viimasel tervishoiu (haigemajade tulu) alal.

Puhaskasu ettevõtteist said 3 maavalitsust (1927/28 a. 6 maavalitsust) üldsummas 20,0 tuh. *kr.* (1927/28 a. 10,3 tuh. *kr.*). Suuruselt nimetamisväärne oli see tulu Virumaal, nimelt 15,0 tuh. *kr.* ehk 1,0% üldtulust.

Sissetulek varandustest kasvas 81,3 tuh. *kr.* 1927/28 a. 171,0 tuh. *kr.* 1928/29 a. (+111,4%) ja % tulude üldsummast vastavalt 1,7% — 3,8%-ni. Suurenemine sündis peamiselt rendi- ja üüritulude arvel, mille summa samal ajal tõusis 54,2 tuh. *kr.* — 133,0 tuh. *kr.* (+146,0%) ja osasuurus tulude üldsummast 1,1% — 3,0%-ni. Üksikuil maavalitsusil varandusetulu osasuurus oli 0,1% — 16,4%. Absoluutselt ja suhteliselt suurim tulu oli Järva maavalitsusel, milline arvestas erakorralisi rendisissetulekuid jne. 61,0 tuh. *kr.* suuruses (sellest suurem osa oli veel saamata).

Laenu teel soetasid endale sissetulekut 3 maavalitsust (1927/28 a. 5 maavalitsust) üldsummas 81,2 tuh. *kr.* (1927/28 a. 71,1 tuh. *kr.*). Laenusumma % tulu üldsummast oli 1,7% — 12,1%. Suurim summa (51,0 tuh. *kr.*) langes Lääne maavalitsusele, mille võlakooormatus seetõttu siiski ei suurenenud, kuna samal ajal tasuti endisi laene ja % 65,0 tuh. *kr.* suuruses.

Mitmesugused sissetulekud üldsummas vähenesid 201,0 tuh. *kr.* 1927/28 a. — 136,8 tuh. *kr.* 1928/29 a. (—32,0%) ja osasuuruselt vastavalt 4,8% — 3,0%-ni tulude üldsummast. Üksikuil maavalitsusil mainitud tulu moodustas 0,3% — 5,3% sissetulekute üldsummast.

4. Bilanss.*Balance.*

Maavalitsuste bilanss 31 märtsil 1929 a. oli üldse 4693,4 tuh. kr ja 1 maavalitsuse kohta keskmiselt 426,6 tuh. kr; suurim summa oli Viru (597,1 tuh. kr) ja väikseim Valga maavalitsusel (121,7 tuh. kr). Kapitalid moodustasid üldse 2878,5 tuh. kr ehk 61,3% ja üksikuil maavalitsusil 94,3 — 424,3 tuh. kr ehk 35,0% — 84,1% bilansist ning saadud laenud ja muud kohustused vastavalt 1735,0 tuh. kr ehk 37,0% ning 23,0 — 347,0 tuh. kr ehk 15,7% — 59,0%. Suhteliselt väikseim kapitalide ja suurim kohustuste summa oli Lääne maavalitsusel ning suurim kapitalide ja väikseim kohustuste summa Harju maavalitsusel.

Sularaha kassas ja hoiul pankades oli üldse 364,6 tuh. kr (7,8% bilansist); üksikuil maavalitsusil vastavalt 0,3 — 83,2 tuh. kr ehk 0,0% — 39,3%.

Kinnis- ja vallasvara omati kokku 3059,4 tuh. kr väärtuses ehk 65,2% bilansist; vastavad arvud üksikuil maavalitsusil olid 66,0 — 436,7 tuh. kr ja 41,6% — 76,6%.

Antud laenude ja mitmesuguste nõudmiste summa moodustas 981,0 tuh. kr ehk 20,9% bilansist ning üksikuil maavalitsusil vastavalt 6,3 — 268,7 tuh. kr ja 5,3% — 53,0%.

Saadud laenude ja muude kohustuste summa ületas antud laenude, muude nõudmiste ja likviidsete varade (kassa, hoiusummad ja väärtpaberid) summa üldse (5,0% võrra bilansist) ja 5 maavalitsusel, nimelt Viru (2,1%), Lääne (29,3%), Viljandi (1,4%), Võru (19,0%) ja Petseri maavalitsusel (29,0% võrra) ning nõudmised jne. ületasid kohustusi 6 maavalitsusel — Järva (7,1%), Harju (13,1%), Saare (1,4%), Pärnu (0,3%), Tartu (5,2%) ja Valga maavalitsusel (26,0% võrra bilansist).

Omavalitsuste tulude ja kulude kohta ennen Keskbüroo väljaandeks ilmunud artiklid ja andmed:

Maavalitsuste tulud ja kulud 1. I 1927—31. III 1928 a., V. Feldman, Eesti Statistika 1929 a., lhk. 545—553.

Maavalitsuste tulud ja kulud 1923—26 a., V. Feldman, Eesti Statistika 1928 a., lhk. 367—381.

Linnade ja alevite tulud ja kulud 1928/29 a., H. Neuhaus, Eesti Statistika Nr. 100 (3), 1929 a., lhk. 157—168.

Omavalitsuste kulud tervishoju ja hoolekande peale 1925 a., E. Lasberg, Eesti Statistika Nr. 65 (4), 1927 a., lhk. 203—205.

MAAVALITSISTE TULUD 1. IV. 1928 — 31. III. 1929.
 RECETTES des ADMINISTRATIONS d'ARRONDISSEMENT de I. IV. 1928 — 31. III. 1929.

	Summad 1000 kr.—Montant en 1000 kr											%
	Virtu	Järva	Harju	Lääne	Saare	Pärnu	Viljandi	Tartu	Valga	Võru	Petseri	
I. Maksud omaval. maksusead. järgl.—Impôts	229,5	112,2	210,3	137,8	74,5	162,7	144,7	256,2	64,8	136,7	105,8	1635,2
1. Kinnisvaramaks—Impôt sur les immeubles	119,8	65,8	106,4	74,1	28,9	70,7	82,1	141,6	33,4	69,5	59,2	851,5
2. Tulumaks—Impôt sur le revenu	70,8	27,2	58,9	44,7	34,5	48,4	35,8	77,8	16,7	52,2	35,2	592,7
3. Arvumiskuste maks—Licences industrielles et commerciales	12,1	6,9	10,5	6,4	0,2	0,1	11,2	6,4	3,7	7,0	4,5	86,4
4. Traktirimaks—Droit de vente de boissons alcool.	8,1	1,6	14,4	0,2	0,1	2,6	2,4	4,7	1,4	3,5	2,0	32,5
5. Laada- ja turuplatsi m.—Droits de foire	1,5	1,5	1,5	1,0	0,0	2,2	1,0	1,1	0,4	0,2	0,1	9,0
6. Labuseasumaks—Désertions patentes	13,5	4,1	4,3	1,0	0,0	6,1	5,9	6,5	3,4	3,4	0,1	47,2
7. Laskerimaks—Permissons de armes à feu	2,4	1,3	2,1	1,3	0,8	2,2	2,1	2,6	0,6	1,2	0,4	16,5
8. Jahilubade maks—Permissons de chasse	3,2	0,7	5,8	3,0	1,9	1,8	2,3	2,9	0,8	0,7	0,6	21,7
9. Lühimõõnude maks—Impôt. des véhicules	3,5	1,6	7,4	3,3	2,6	4,0	1,9	2,6	1,1	1,1	0,1	23,2
10. Kantselmaks—Perceptions de chancellerie	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,5	2,0
11. Teekapitalimaks—Impôt pour le capital de vote publique	1,4	2,1	3,0	2,7	2,7	13,1	5,4	4,4	3,3	1,4	0,5	40,0
II. Teelsummad—Subventions	384,1	132,3	293,9	162,2	63,7	171,0	26,9	426,0	113,4	205,5	119,6	2048,6
A. Riiklikud—De l'Etat.	55,4	34,1	43,8	57,3	27,8	41,5	11,9	23,1	10,5	39,9	20,7	360,0
1. Hariduse alal—Instructions	260,8	85,5	249,3	101,5	35,9	104,0	—	393,4	85,6	159,6	80,6	1566,2
2. Teede alal—Constructions de routes	5,8	—	—	—	—	25,5	15,0	—	11,3	2,0	0,1	63,3
3. Hoolekande alal—Assistance publique	6,1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6,1
4. Tervishoidu alal—Hygiène	0,0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,0
5. Põllumajanduse alal—Agriculture	6,0	12,7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25,7
6. Muul alal—Autres	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9,9
III. Tegutsaastavad tulud—Dépenses revers. de nouveau	159,5	51,9	9,8	75,3	44,3	23,8	9,7	21,1	4,1	1,5	7,6	408,6
1. Hariduse alal—Instruction	22,4	13,9	6,5	13,8	12,7	—	3,4	—	—	0,5	73,2	97,5
2. Tervishoidu alal—Hygiène	3,1	1,7	—	42,0	27,1	0,7	—	—	—	0,3	7,2	98,1
3. Hoolekande alal—Assistance publique	45,8	19,9	3,3	11,3	2,7	8,8	20,4	—	—	0,7	116,3	110,2
4. Teede alal—Routes	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31,5
5. Põllumajanduse alal—Agriculture	88,2	0,4	—	—	—	—	5,0	—	—	—	0,4	112,5
6. Majanduse- ja muul alal—Economiques et autres	—	—	—	—	—	—	1,2	—	—	—	—	1,0
IV. Ettevõteted—Bénéfices des entreprises	15,0	—	—	—	—	—	0,1	0,7	—	—	—	10,3
V. Varanduste tulud—Recettes de biens	3,1	62,2	24,2	0,3	14,8	8,2	2,4	41,4	7,0	0,9	7,4	171,9
1. Kapitalite prosendid—% de capital	0,6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0,6
2. Rendid ja hürud—Rentes, loyers	2,5	62,2	15,4	0,3	14,7	0,4	2,1	37,8	0,6	0,8	7,0	133,8
3. Tulud müüdu varandustest—Recettes de la vente des biens	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
VI. Laenuid—Emprunts	12,9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4,5
VII. Mitmesugused tulud—Recettes diverses	26,0	20,1	4,6	1,3	4,4	18,8	7,6	27,7	2,5	45,2	8,6	136,8
1. Viivituse prosendid—Amendes sur paiement. arriérés	3,4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26,5
2. Eelm. aastate relavre ülejäägid—Excédents des années précéd.	16,1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	47,0
3. Juhuslikud tulud—Recettes accid.	6,5	4,7	2,0	0,9	4,0	4,8	5,6	10,0	1,6	7,6	2,0	49,7
4. Muud tulud—Autres recettes	—	15,4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15,4
Kokku—Total	780,1	378,7	542,8	428,8	203,2	384,5	207,7	772,4	191,8	359,8	253,4	4503,2

Kokku—Total

DEPENSES des ADMINISTRATIONS d'ARRONDISSEMENT de l'IV. 1928 — 31. III. 1929.

	Somma 1000 kr.—Montant en 1000 de kr										%														
	Viron	Järva	Härju	Lääne	Saare	Pärnu	Viljandi	Tartu	Võru	Põltsi	Kokku	1927/28 (12 kuud)	Viron	Järva	Härju	Lääne	Saare	Pärnu	Viljandi	Tartu	Võru	Põltsi	Kokku	1927/28	
I. Maavõrkogud ja vallitsus—Conseil et administration de l'arrondissement	61,4	39,5	59,3	31,7	24,7	51,3	39,2	71,7	23,1	39,8	34,6	476,3	8,0	10,4	10,9	7,2	12,2	13,6	19,2	9,3	12,3	11,1	12,6	10,5	10,1
1. Volkogud—Conseil	2,0	1,1	3,9	1,2	1,3	3,4	2,3	2,4	1,1	2,2	2,0	28,2	0,3	0,5	0,7	0,3	0,7	0,8	1,1	0,3	0,6	0,6	0,7	0,5	0,6
2. Vallitsus—Administration	40,3	29,6	38,5	24,2	20,5	37,5	29,4	46,5	17,1	29,6	26,2	339,4	5,8	7,8	7,1	5,5	10,1	10,0	14,4	6,0	9,1	8,2	9,5	7,5	7,1
3. Kantselid—Bureaux	8,2	4,4	7,5	4,2	1,8	5,6	4,6	7,4	1,5	4,1	3,2	51,3	1,0	1,2	1,4	0,9	0,9	1,5	2,2	1,0	1,0	1,2	1,2	1,2	1,1
4. Majanduslikud kulud—Dépenses économiques	5,6	1,0	5,7	1,5	1,1	3,3	1,7	11,9	1,4	3,3	2,9	36,8	0,6	0,2	1,0	0,3	0,5	0,9	0,9	1,5	0,7	0,9	1,1	0,9	0,9
5. Toetusel ja abirahad—Subventions et pensions	5,9	3,4	3,7	0,8	—	1,5	1,2	3,5	1,6	0,6	0,3	22,3	0,8	0,9	0,7	0,2	—	0,4	0,6	0,5	0,9	0,2	0,1	0,3	0,4
II. Administratiivne—Administration	10,7	3,3	6,8	6,2	0,4	1,3	11,0	3,7	5,9	1,9	1,0	52,2	1,4	0,9	1,3	1,4	0,2	0,4	5,4	0,5	3,2	0,5	0,4	1,2	1,1
1. Palgad, juriidiline biroo, vangimaja kur.—Salariis, bureau jurid., curat. des éabl. pénit.	1,2	0,2	0,6	0,1	0,1	0,8	—	2,2	1,3	0,1	—	6,1	—	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	—	0,3	0,7	0,0	—	0,1	—
2. Omavalitsuste järelvalve ja korraldus—Surveillance des admn. auton.	0,4	—	—	—	—	0,3	0,1	—	—	—	—	0,8	—	—	—	—	0,1	0,0	—	—	—	—	—	0,0	—
3. Omavalitsusajelaste kutsused—Cours pour les membres des admn. auton.	—	—	—	—	0,2	—	0,0	—	—	0,1	—	0,3	0,7	—	—	—	0,1	—	0,0	—	—	—	—	0,0	—
4. Vallasekretäride lisatoetus ja arstiabi—Subventions aux secrétaires de commune et aide médicale.	7,4	2,7	4,7	4,5	—	—	10,2	—	4,1	0,7	—	33,6	1,2	0,7	0,9	1,0	—	—	5,0	—	2,2	—	—	0,8	0,7
5. Vangide vedu—Transport des prisonniers	—	—	—	0,4	—	—	0,1	0,7	0,0	0,7	—	1,9	—	—	—	—	—	—	0,1	0,1	0,0	—	—	0,1	—
6. Tuletõrje toetus—Subv. pour les mensur. contre le feu	1,7	0,4	1,5	1,2	0,1	0,7	0,6	0,8	0,5	1,0	1,0	9,5	0,1	0,1	0,3	0,3	0,1	0,2	0,3	0,1	0,3	0,3	0,4	0,2	0,3
III. Haridus—Instruction	109,5	63,6	63,6	69,1	52,8	75,5	98,1	63,3	24,6	69,6	34,3	664,0	14,4	16,8	11,7	15,6	26,1	20,1	18,6	8,2	13,1	19,4	12,5	14,7	34,7
1. Inspektion—Inspection	4,2	4,7	1,8	3,1	1,0	2,9	2,5	4,3	0,6	2,4	0,6	28,1	0,6	1,2	0,3	0,7	0,5	0,8	1,2	0,6	0,4	0,7	0,2	0,6	0,8
2. Algkoolid—Ecoles primaires	64,3	33,3	50,6	41,2	28,2	46,8	35,5	38,6	19,0	46,8	31,6	420,9	8,4	8,5	9,3	9,3	14,0	13,0	9,1	5,0	10,1	13,0	11,5	9,3	26,6
3. Toetusrahad—Subventions	5,5	0,9	3,2	1,5	1,5	3,0	—	16,3	1,5	7,2	0,7	11,7	28,6	0,7	0,2	0,6	0,3	0,9	0,8	—	2,1	0,8	2,0	0,3	0,6
4. Haridusettevõtte väljasp-koolid—Enseignement hors de l'école	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5. Keskraamatukogu ja õppevahendid—Bibliothèque centr. et moyens d'instrucl.	3,4	3,8	1,4	0,3	0,3	0,5	0,6	1,8	—	0,9	0,3	18,3	0,5	1,1	0,3	0,1	0,1	0,1	0,3	0,2	—	0,3	0,1	0,3	0,3
6. Kesk- ja erikoolid—Ecoles secondaires et spécial.	0,7	—	0,5	—	—	0,1	0,7	—	1,6	0,2	1,1	7,5	—	—	—	—	—	0,2	—	0,2	0,1	0,6	0,4	0,2	0,2
7. Muud kulud—Autres dépenses	31,4	26,9	5,7	23,0	21,3	19,3	16,5	0,7	3,0	10,1	—	151,2	193,8	4,1	5,5	1,0	5,2	10,5	5,1	8,0	1,6	2,8	—	3,4	4,1
IV. Tervishoid—Hygiène publique	41,9	30,6	52,0	69,1	53,5	26,4	47,4	42,7	10,6	29,6	42,1	445,4	5,5	8,1	9,7	15,6	25,9	6,9	23,1	5,5	5,7	8,2	15,3	9,9	9,0
1. Personal—Personnel	25,2	7,5	31,5	14,7	10,2	12,9	17,8	34,9	7,3	15,7	12,7	196,4	186,7	3,3	2,0	5,8	3,4	8,0	3,4	8,7	4,5	3,9	4,4	4,6	4,4
2. Kantselid ja majala. kulud—Dépenses de bureau et économiques	2,0	2,3	8,7	3,7	3,9	8,2	0,6	0,8	3,2	6,7	2,5	42,8	49,3	0,3	0,6	0,8	1,9	2,2	0,3	0,1	1,7	1,8	0,9	0,9	1,0
3. Haiguste vastu võitlem.—Lutte contre les maladies	10,7	0,3	0,8	2,1	0,9	0,3	1,8	1,8	0,1	0,9	4,2	23,9	31,0	1,4	6,1	0,1	0,5	0,4	0,1	0,9	0,3	0,1	0,3	1,6	0,5
4. Haigemajad—Hospitiaux	8,1	20,5	11,6	48,5	23,9	1,2	24,8	4,0	—	4,1	19,0	165,7	146,1	0,4	5,4	2,1	10,9	14,3	0,3	12,1	0,5	—	1,1	6,9	3,7
5. Toetusrahad—Subventions	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8,6	6,9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6. Muud kulud—Autres dépenses	0,9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3,7	8,4	0,1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
V. Hoolekanne—Assistance publique	76,8	37,0	34,6	24,1	15,5	57,9	18,7	55,3	22,1	19,8	5,5	367,3	297,0	10,1	9,8	6,4	5,4	7,7	15,4	9,2	11,8	5,5	1,9	8,2	6,3
1. Lastekodud—Asiles d'enfant	24,2	16,0	19,7	19,5	9,2	28,3	12,0	24,3	4,6	18,2	—	156,5	118,3	3,2	4,2	3,6	—	4,6	7,5	5,9	3,2	2,4	5,0	—	
2. Vanadekodud—Maisons de repos	45,0	16,4	5,5	5,3	5,3	12,5	—	26,6	17,0	—	0,9	148,7	140,6	5,9	4,3	1,0	4,4	2,6	8,4	—	—	—	—	—	
3. Nõdrameeskete ja kõrvalabi tarvit. varjup.—Asiles pour les aliénés etc	—	—	—	—	—	—	5,9	—	—	—	—	15,5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
4. Lahiline hoolekanne—Assistance sans hospitalisat.	—	—	4,6	4,5	1,0	13,6	0,8	4,0	0,5	1,6	4,0	44,0	30,4	1,0	1,3	1,5	1,0	0,5	3,6	0,1	0,5	0,3	0,5	1,4	
5. Muud kulud (tühikõne ja muud)—Autres dépenses (bourse du travail etc)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7,7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
VI. Põllumajandus—Agriculture	132,1	18,4	29,1	62,3	9,0	14,7	22,4	20,6	5,2	17,5	17,0	338,3	336,9	46,0	4,8	5,4	14,1	4,4	3,9	40,9	2,6	2,8	4,9	6,2	7,5
1. Personal—Personnel	14,3	5,1	9,3	8,1	3,1	3,2	6,5	8,3	4,4	1,1	10,2	73,6	70,5	1,9	1,3	1,7	1,3	1,6	0,8	3,2	1,1	2,4	0,3	3,7	1,6

KIRIKUELU 1922—29. LA VIE RÉLIGIEUSE de 1922—29.

S i s u : 1) Rahvastiku kirikukuuluvus, lhk. 721. 2) Kirikuraamatuisse kantud sündinud, surnud ja abiellunud, lhk. 725. 3) Konfirmatsioon Ev.-lut.-usu kirikus, lhk. 726. 4) Armulauakäijad Ev.-lut. ja Ap.-õigeusu kirikus, lhk. 727.

Kultuurstatistika osana kirikuelu statistika on mitmeski suhtes tähelepanu pälvinud. Ent tegelikult on ta kõikjal jäänud tahaplaanile või koguni loostamata — suurel määral kõlblikkude andmete saavutamatus tõttu. Seepärast ka järgnevat kaise koostada ülevaadet kirikuelu kujunemisest Eestis ei saa olla täielik.

Küsesoleva ülevaate andmete allikaina on kasutatud peamiselt suuremate Eesti usutühingute keskasutiste: Eesti Evangeeliumi-luteriusu kiriku konsistoriumi ja Eesti Apostlik-õigeusu kiriku sinodi arhiive. Ent need pole kaugeltki täielikud: iga aasta kohta puuduvad nii mitmelgi kogudusel aruanded täiesti ja praostkondade kokkuvõtted on tehtud enamasti pidamata silmas üksikute koguduste aruannete puudumist ja ka sisulisi puudusi ning tegemata vastavaid märkeid. On arusaadav, et need aruanded ei paku seeläbi kiriku elust täielikku pilti.

Seepärast mainitud arhiivmaterjalile kasutades tuli kontrollida praostkondade aruandeid algmaterjalidega — üksikoguduste aruannetega. Viimaste täpsuse ja täolevastavuse küsimus aga tuli kontrollivõimalusel jätta lahtiseks, kuigi sagedasti võis konstateerida ühes või teises koguduses naabrusaastate arvude võrdlemisi suurt kõikumist. Üldkokkuvõtteis need, loomulikult, tasandusid vastastiku enam-vähem, nii et kõnet võib olla vaid tealavast üldarvude erinevusemääraat täielikult olukorrast. Üldkokkuvõtte vastavust viimasel ei jätnud teataval määral mõjumatam ka üksikutes kogudustes mõne aasta kohta puuduvate andmete täiendamine lähima aasta andme määral. Lõpuks mõningad kogudused, kust aruanded puudusid kas täiesti või pikema aja kohta, jäid kokkuvõtteis täiesti välja, nimelt Ev.-luteriusu kogudusist: Tallinnas uued väikesed Peetele ja Kopli kog., Tisaku ja Tuuloni kog., Kärkla, Vana (uus) ja Mõisaküla (uus) kogudus ja Ap.-õigeusu kiriku kogudusist: Vormsi, Tartu Risti Üleandmise (uus) ja Paadremaa kog., ning kogu Vene piiskopkond. Nende kohta olevat katkeisat andmeid kasutama allpool vaid mõningate üldarvude määranul.

Kõige öeldu tõttu kokkuvõtte tabelis toodud arvused tuleb käsitleda mitte kiriku elu nähete absoluutse tasapinna, vaid nende ajaliste ja suhteliste muutuvuste iseloomustajaina. Sellistena võib saavutatud andmeid lugeda küllalt rahuldavaks, eriti kui peame silmas, et kõikjal suhtarvude saavutamisel on piinlikult viidud läbi andmete võrdne ulatus.

1. Rahvastiku kirikukuuluvus. *Appartenance aux églises de la population.*

Rahvastiku kirikukuuluvuse selgitamisel peame lähtuma 1922 a. rahvalugemise andmeist. Kuigi seal kõnet on vaid rahva usulisest jagunemisest, tuleb saavutatud andmeid käsitleda eeskätt ikkagi kirikusse kuuluvusena. Sest üleskirjutuse juhise järgi:

„Usu all tuleb mõista teatud kirikliku ühingu usutunnistust, mida isik, kas sün-

dides omanud või pärastpoole vastu võtnud. Kui isik sündides omatud ehk pärastpoole vastuvõetud usku enam omaks ei pea, tuleb usk siiski üles tähendada (meie sõrend.), isiku sellekohase soovi korral juure tähendades, et ta seda usku omaks ei pea.

Laps, kelle usk veel määramata, tuleb üles tähendada vanemate soovi järele, kui aga vanemad lapse usu küsimuse lahtiseks jätavad kuni lapse enese otsustamiseni, tuleb lapse kohta usu küsimuses kirjutada „usk määramata“.

Arvestades 1922 a. rahvalugemise ajal veel maksva kirikliku korraga, mille järgi kirikust vormiline lahkumine võis teostuda vaid kohtu abil, traditsioonide mõjuga ja harjumusega usulist kuuluvust määrata mitte usuliste vee-nete kohaselt, vaid ametlikkude sidemetega järgi selle või teise kirikuga, tuleb võtta rahvalug. märgitud usulist kuuluvust ühtlasi ka kirikukuuluvusena. Selle väite kasuks räägib ka rahvalugemise kokkuvõtteis leiduv võrdlemisi madal arv lahkusulisi ja eriti väljaspool uske seisvaid. Sellistena arvestati vaid neid, kes juhise kohaselt enda päritud kirikukuuluvust kindlasõnaliselt eitasid, s. täh. aktiivseid lahkusulisi või kirikuvastaseid; eneseavaldusis tagasihoidlikud ja ükskõiksed kiriku vastu aga sattusid kõik kirikuliikmete arvu.

Sellelt seisukohalt tuleb hinnata ka rahvalugemise andmeil toodud tab. 1 arvused.

Kuigi rahvalugemisel vormiliselt eesti rahvas osutus usklikuks 99,7% ulatuses, ei vastanud see sugugi toleaegele tegelikule olukorrale. Seda tõestavad mitte üksnes allpool toodud andmed E. Ev.-luteriusu ja E. Ap.-õigeusu kirikute kohta, millistesse kuuluvaina rahvalugemine näitas kokku 97,8% rahvastikut, vaid ka veebruaris 1923 a. teostatud rahvahääletus sunduslikust ja maksuta usuõpetusest algkoolides.

Rahva jaotumine usu järgi 1922 a. rahvalugemisel.
Répartition de la population d'après la confession (selon les données du recensement de 1922)

1.	Arv—Nombre			%		
	Kokku	Mehed	Naised	Total	Hommes	Femmes
Ev-luteri—Ev. Luthérienne	867 137	404 740	462 397	78,6	78,1	79,0
Ap-õigeusu—Ap-Orthodoxe	209 094	100 995	108 099	19,0	19,5	18,5
Rõõma-katol.—Catholiques-Rom.	2 526	1 278	1 258	0,2	0,2	0,2
Baptisti—Baptistes	5 214	1 771	3 443	0,5	0,3	0,6
Muud ristlik ja usulah.—Autres conf. chrét. et sectes	10 867	4 677	6 190	1,0	0,9	1,1
Juudi—Juive	4 689	2 358	2 289	0,4	0,5	0,4
Muud usukog.—Autres confessions	230	149	81	0,0	0,0	0,0
Väljaspool uske—Hors de confessions	3 605	2 447	1 218	0,3	0,5	0,2
	Kokku—Total	518 413	584 969	100,0	100,0	100,0
Teadmata—Inconnu	3 677	1 826	1 851	0,3	0,4	0,3
	Üldse—Gr. total	520 239	586 820	—	—	—

1923 a. rahvahääletuse tulemused suuduslikust usuõpetusest algkoolis.
Résultats du plébiscite sur l'enseignement religieux aux écoles primaires (en 1923).

2.	Arv	%
	Nombre	
1) Hääleõiguslike kodan. arv rahvastikus—Nombre des citoyens inscrits aux listes	685 730	62,8
2) Hääletamisest osavõtnute arv p. 1 arvust—Nombre des votants (% aux inscrits)	454 168	66,2
3) Maksvaks tunnustatud hääle arv p. 2 arvust—Nombre des votes valables (% aux votants)	452 032	99,5
4) Usuõpetuse poolt antud hääle arv p. 3 arvust—Nombre des personnes ayant voté „pour“	324 933	71,9
5) Usuõpetuse vastu antud hääle arv p. 3 arvust—Nombre des personnes ayant voté „contre“	127 119	28,1

Toodud arvudest selgub, et usuõpetuse küsimuses võtsid seisukoha 454 168 kodan. ehk hääleõiguslike arvust 66,2%. Ainult neid võib lugeda usuküsimusest huvitatuteks, ja sedagi kõrgel määral rahvahääletuse-eelse suure selgitustöö tõttu. Ülejäänud 33,8% ehk 231 562 hääleõiguslikku kodanikku suhtusid usuküsimusele ükskõiksel. Tõsi, osaliselt võis hääletamisest mitteosavõtmise põhjuseks olla ripumata asjaolud ja seega ka nende seas võis olla usklikke, kuid siiski võime oletada suurt arvu äärmiselt passiivseid, mitte huvitatuid usklikkuse levimisest ja süvenemisest. Usujaataval aktiivseid aga leidis 324 933 kod. ehk hääleõigusega isikute arvust 47,8%; arvestades ka osa maksvusetuks tunnustatud hääletega vast 47,8%. Ja nagu näeme allpool, ligikaudu selle arvuga võimegi arvestada, kui täisealiste usuühingusse kuuluvate aktiivsete usklikkudega.

Võttes vaatlusele Ev-lut. ja Ap-õigeusu kiriku liikmete arvused personaalraamatute järgi, peame kõige pealt konstateerima nende suurt ebavastavust 1922 a. rahvalugemise andmeile. Tab. 3 järgi leiame 1922 a. lõpuks esimeses 903 563 in. ja teises 142 377 in. arvates neile juure tabelist väljajäänud koguduste liikmeid, saavutame täistuhandis: esim. 910, teises 179 tuh. (viimases arvus 35 000 Ap-õigeusu kiriku vene kog. liikmeid).

Rahvalugemise andmeil aga leidis Ev-lut.-usulisi 867 137 in., seega kiriklikest andmeist vähem ümmarguselt 43 tuh. in. Kuigi on tõenäoline, et rahvalugemisel arvestatud väljaspool uskusid seisvad ja enamjagu lahusulisi kuulusid vormiliselt ikkagi kirikulikmete hulka, ei suuda ka kõigi nende, samuti

teadmata usuga isikute juurearvamine katta osutunud vahet, Ap-õigeusulisi leidis rahvalugemisel 209 094 in., seega aruannete järgi Ap-õigeusu kiriku liikmete arvust rohkem ümmarguselt 30 tuh. in. võrra. Ap-õigeusu kiriku sinodi seletuste kohaselt võib vahe teataval määral olla tingitud sellest, et Ap-õigeusu kiriku kogudustes juba 1922 a. liikmekoostusi mitтетäitnuid (s. o. liikmemaksusid mittemaksnuid) aruannete koostamisel ei võetud arvesse. Ev-lut. kogudustes aga vastupidi paigutati aruandesse kõik person. raamatutes leiduvad isikud, kes polnud vormiliselt kirikust lahkunud. Vähe seda, on tõenäoline, et Ev-lut. kog. personaalraamatud sisaldasid koguni surnuid, nii kui seda võib järeldada rahvalugemise arvu liialt ületavast person. raamatute isikute arvust.

Hiljem, uue Usuühingute ja nende liitude seaduse maksmahakkamisel (vastuvõetud Riigikogus 12 nov. 1925 a., maksmahakanud 1 jaan. 1926 a.) on kirikust lahkumine küll kerge, kuid kasutavad seda võimalust ikkagi vaid need, kel selleks vajadust on, näiteks, teise usuühingusse astumisel; muidu aga teostub kirikust lahkumine tavaliselt lihtsalt kiriklikudest talitustest loobumise teel, sellisest tege-likust väljaastumisest oma endisele kogudusele ametlikult teatamata. Seetõttu jäävad nad Ev-lut.-usu kiriku personaalraamatute järgi ikkagi edasi kiriku liikmeiks, nagu seda näeb ette ka nimet. kiriku koguduste normaalpõhikiri, rääkimata usuküsimuses passiivseist, kel pole vajadust olnud usuliste talituste suhtes võtta seisukohta.

Kuigi öeldu kohaselt ei saa Ev-lut. kiriku personaalraamatute andmeid pidada usulistel

motiividel kirikusse kuuluvuse näitajaiks, ja kuigi saavutatud andmetes puuduvad mõned kogudused, toome tab. 3 nimetatud arvud näitena, mil määral eelosutatud piiratud määral ametlik kirikuist lahkimine on vähendanud Ev.-lut.-usu kirikusse kuuluvate arvu. Ap.-õigeusu kiriku eesti kog. arvusid (tab. 3) eelõeldu kohaselt peaks võtma tegelikkude kirikusse kuuluvuse arvudena, kui mitte ka nende suhtes kahtlusi ei tekiks, et neis on osalt tegemist vaid vormiliselt kuuluvate, või, nagu neid on hakatud nimetama, „reservliikmetega“.

Kirikuisse kuuluvus personaalraamatute järgi.

Appartenance aux églises d'après les registres paroissiaux des églises

3.	Eesti Ev.-lut.-usu kirikus <i>Église Ev.-Luthérienne</i>	Ap.-õigeusu kiriku eesti kogudustes <i>Église Orthodoxe (sans comm. russes)</i>	Kokku — Total	Indeks 1923=100 <i>(Nombre-Indice (1923=100))</i>		
				Ev.-lut. <i>Ev.-Luth.</i>	Ap.-õigeusu <i>Église Orthod.</i>	Kokku <i>Total</i>
1929	863 555	141 036	1 004 595	95,6	102,7	96,5
1928	886 172	143 929	1 030 101	85,8	104,9	97,0
1927	873 934	140 923	1 014 857	96,7	102,7	97,5
1926	886 474	146 127	1 032 601	93,1	106,5	99,2
1925	895 997	147 026	1 042 968	99,1	107,1	100,2
1924	899 917	146 509	1 046 425	99,6	106,7	100,5
1923	903 737	137 266	1 041 003	100,0	100,0	100,0
1922	903 563	142 337	1 045 900	100,0	103,7	100,5

1923 a. alusel võetud indeksid näitavad, et kuue aasta jooksul on personaalraamatute järgi Ev.-lut.-kiriku kuuluvateks loetud isikute arv langenud 4,4% võrra. Samuti ka Ap.-õigeusu kiriku kuuluvus osutab viimaseil aastail languse tendentsi, kuigi väiksemal määral. Seetõttu kahe kiriku andmeil kokku leiame vähenemise 3,5% võrra.

Personaalraamatute andmeid maa-alade järgi saame vaadelda mõlema kiriku kohta eraldi — mitteühtivate praostkondade piiride tõttu.

E. Ev.-lut. usu kirikusse kuuluvuse indeksid praostkondade järgi.

(1923 = 100).

Appartenance à l'église Luthérienne d'après les prévôts (1923 = 100).

4.	1929	1928	1927	1926	1925	1924	1923	1922
Praostkonnad. Prévôts.								
Tallinna	112,3	110,8	108,0	106,9	105,0	102,6	100,0	96,8
Lääne-Harju	98,5	98,1	98,2	99,5	101,4	100,8	100,0	98,4
Ida-Harju	87,7	91,3	96,4	98,1	98,0	100,0	100,0	102,9
Viru	96,1	99,7	99,9	100,3	101,5	101,2	100,0	98,1
Narva-Alutaguse	72,4	73,3	74,9	87,1	85,0	94,9	100,0	95,4
Järva	100,3	100,7	97,5	101,3	100,5	100,1	100,0	102,5
Lääne	103,5	91,6	87,6	96,6	99,0	99,1	100,0	101,0
Saarte-Lääne	86,4	82,0	87,0	60,5	83,3	99,6	100,0	99,4
Tartu	92,0	87,4	88,2	94,9	100,1	99,7	100,0	99,0
Viljandi	98,0	99,1	100,5	100,8	99,6	99,6	100,0	102,5
Pärnu	101,3	102,3	102,1	100,7	100,4	101,5	100,0	102,1
Valga-Võru	93,6	97,0	100,9	97,9	98,6	96,4	100,0	99,5
Saaremaa	85,9	83,5	87,0	97,1	98,3	98,2	100,0	108,5
Saksa	97,5	100,5	104,5	101,5	101,4	111,0	100,0	101,7
Rootsi	106,6	100,5	101,6	99,1	102,9	101,7	100,0	89,9
Piiskopile alluv.	210,1	191,3	172,0	159,4	144,5	122,7	100,0	65,8
Kokku—Total	95,6	95,8	96,7	98,1	99,1	99,6	100,0	100,0

Tab. 4 leiame Ev.-lut.-usu kiriku andmed tab. 3 ulatusel indeksite näol 1923 a. alusel.

Neist selguvad arvude liikumises suured erinevused. Tallinnas personaalraamatute isikute arvud on järjekindlalt tõusnud, osalt vast küll linna rahvastiku kasvamise arvel — rahvalugemise kuni 1929 a. ühes Nõmme linnaga, mis tegelikult kuulub Tallinnasse, 6,8% võrra — osalt aga siiski vast kirikulikmete arvu tõelise kasvu tõttu. Lähemate praostkondade arvud aga langevad, eriti Ida-Harju praostkonnas. Peale selle leiame veel suure languse Narva-Alutaguse, Saarte-Lääne ja Saaremaa praostkondades. Stabiilsust või koguni väikest tõusu osutavad vaid Järva, Pärnu ja Rootsi praostkonnad. Saksa praostkond on püsinud stabiilsena kuni viimase ajani, osutades järsku langust vaid 1929 a. Lääne praostkond on pikema languse järele viimasel aastal uuesti tõusnud, Viljandi seevastu vahelise tõusu järele uuesti langenud. Piiskopile alluva Ülikoolikiriku liikmete arv on järjekindlalt kasvanud, jõudes 1929 a. 750 peale. Kuna indeksite alusarvud on põhjalikult kontrollitud ja andmete tühikud interpolatsiooni teel täiendatud, siis tohiks need personaalraamatute isikute arvu liikumist peegeldada võrdlemisi tabavalt.

Ap.-õigeusu kiriku eesti koguduste personaalraamatute järgi koguduste liikmete arvu liikumist näitab tab. 5.

Ap.-õigeusu kiriku eesti kogudustesse kuuluvuse indeksid praostkondade järgi (1923=100).

Appartenance à l'église Orthodoxe (sans communes russes) d'après les prévôts (1923=100).

5.	1929	1928	1927	1926	1925	1924	1923	1922
Mead ühes linnadega								
Virumaa	178,1	228,1	260,0	249,3	209,7	156,0	100,0	95,7
Järva- ja Harjumaa	115,8	114,9	114,1	117,3	126,6	101,9	100,0	128,4
Läänemaa	89,1	89,2	97,2	74,3	78,0	95,2	100,0	92,7
Saaremaa	89,9	92,3	90,1	91,5	88,8	104,2	100,0	103,7
Pärnumaa	97,0	93,3	90,7	112,2	115,3	116,3	100,0	104,7
Viljandimaa	85,6	98,0	98,4	99,8	103,9	91,3	100,0	100,9
Tartumaa (osa Valga)	81,2	81,9	92,0	92,2	81,4	100,6	100,0	100,6
Võrumaa (osa Valga)	92,7	96,5	95,2	101,7	103,9	103,8	100,0	103,5
Petserimaa	116,8	117,6	114,6	113,0	112,8	110,1	100,0	100,9
Kokku—Total	102,7	104,9	102,7	106,5	107,1	106,7	100,0	103,7

Kuigi arvud kõiguvad osalt väga suurelt, mida ka siin tuleb panna algallikate — koguduste aruannete ebatäpsuse, osalt vast reservliikmete ebaühtlase sisse- ja väljaarvamise arvele, leiame siiski huvitava nähtena kahe-suguse liikumise pildi. Petserimaal, samuti Viru ja ka Lääne praostkonnas võime konstateerida koguduseliikmete arvus tõusu, mujal Bestis aga langust. Tõenäoliselt on siin tegemist rahvuse ja usu vahelkordade mõjuga, mille kohta aga lähemad andmed puuduvad.

Personaalraamatute järgi kirikusse kuuluvate soo kohta on meil kasutada andmed vaid Ev.-lut. kirikust mõne aasta ulatusel. Need on toodud naiste arvudena 100 mehe kohta (tab. 6).

Naiste arv 100 mehe kohta personaalraamatute järgi.
Proportion des femmes par 100 hommes d'après les registres paroissiaux

6.	1929	1925	1924	1923	1922
Tallinna praostkond	117,3	115,3	114,1	113,1	114,2
Lääne-Harju	111,8	167,4	110,7
Ida-Harju	110,4	106,9	106,0	108,2	107,6
Viru	109,6	108,9	117,9	108,7	110,6
Narva-Alutaguse	111,3	117,5	108,3	117,3	115,9
Järva	103,9	107,0	107,3	104,9	102,3
Lääne	113,3	111,5	111,5	111,9	110,4
Saarte-Lääne	102,5	101,7	...	103,3	101,6
Tartu	115,5	115,4	...	115,4	115,4
Viljandi	113,9
Pärnu	115,2	116,2	115,8	113,2	116,6
Valga	110,6	108,4	108,6	101,6	105,7
Võru	105,2	101,6	105,7
Saaremaa	131,4	118,9	119,7	113,3	120,5
Saksa	161,1	...	115,1	145,3	151,2
Rootsi	119,4	123,5	125,4	125,7	125,1
Piiskopile alluvaid	127,9	115,0	120,1	119,6	115,6
Konsistoor. alluvaid	92,6
Kokku—Total	113,3	111,8	112,8	111,7	115,1

Ka siin leiame praostkondades suuri erinevusi, mis peamiselt tingitud rahvastiku soolisest vahekorrast, sest vaatamata andmete ebatäpsusest tingitud suurtele kõikumistele osutub naiste ülekaal võrdlemisi stabiilseks. Kindlat tõusutendentsi võib leida vaid Tallinnas, mida võib siduda eespool osutunud üldise koguduseliikmete arvu kasvuga. Samuti, kõiguvad üldarvud osutavad võrdlemisi stabiilset naiste ülekaalu, pealegi samal määral kui rahvastikuski rahvalugemise andmeil — 112,5. See asjaolu kinnitab veel kord eelpool avaldatud väidet, et personaalraamatute andmed ei näita kodanikkude kirikuisse kuulumist nende usuliste veenete kohaselt; sest allpool toodud andmeil leiame pea kõikjal naiste suuremat usklikkuse väljendust, mis peaks avalduma ka usuühingute liikmete soolises vahekorras.

Lähemat selgust personaalraamatutes seisvate koguduseliikmete faktilisest kirikusse kuuluvusest, s. t. usuaktiivseist, pakuvad koguduste liikmemaksu maksjate arvud. Ev.-lut.-usu koguduste normaalpõhikirja järgi „koguduste liikmete hulgast võib heita välja neid koguduse liikmeid, kes oma maksukohustusi kolme viimase aasta eest ei ole täitnud“; sama näeb ette ka Ap.-õigeusu kog. normaalpõhikirja. Ent tegelikult pole seda õigust nimetamisväärses ulatuses kasutatud, sest liikmemaksu maksjate koguduseliikmete arv, võrreldes person. raamatute hingedega, on madal, nagu näitavad Ev.-lut.-usu koguduste aruanded (v. tab. 7). Ap.-õigeusu koguduste kohta eelpool toodud põhjustel vastavad andmed puuduvad.

Viie viimase aasta keskmisena leiame Ev.-lut.-usu kogudustes liikmemaksu maksjaid 209 777 ehk 23,5% personaalraamatutes seisvatest; leeritatud, s. t. 18 a. ja vanemate

Ev.-luterluse kirikus liikmemaksu maksjate % isikute arvast (person. raamatute järgi).
Personnes ayant versé ses cotisations en % au nombre des appartenants d'après les registres paroissiaux.

7.	1929	1928	1927	1926	1925	1924	1923	1922	1925—29 keskml. Moyem.
Praostkonnad Prévôtés	%								
Tallinna	17,5	17,4	16,9	15,5	18,6	19,0	22,0	23,8	17,2
Lääne-Harju	29,3	31,7	29,2	29,0	33,9	34,1	28,1	39,6	30,6
Ida-Harju	27,8	27,5	28,6	28,1	30,9	31,7	27,9	36,4	28,6
Viru	22,4	23,9	25,0	26,5	29,1	28,9	30,8	35,1	25,4
Narva-Alutaguse	30,1	22,7	30,1	26,0	27,4	28,2	23,9	29,2	27,2
Järva	31,7	24,4	27,1	24,6	26,3	28,8	26,7	30,2	26,6
Lääne	27,7	32,1	39,2	28,7	32,3	33,1	41,0	42,3	32,3
Saarte-Lääne	28,1	24,2	24,1	28,4	25,7	24,4	24,7	32,7	25,1
Tartu	20,8	22,5	22,2	20,7	17,7	21,3	23,8	28,2	20,7
Viljandi	25,1	22,8	20,3	14,6	24,0	24,0	24,6	24,9	21,3
Pärnu	24,0	27,1	27,2	25,3	23,9	27,1	27,2	27,6	25,4
Valga	15,8	16,3	15,1	15,8	18,4
Võru	20,1	19,6	20,9	19,9	19,6	19,4	18,8	20,7	...
Saaremaa	29,9	28,3	34,5	31,2	34,6	39,1	35,5	41,4	31,8
Saksa	52,3	52,1	52,3	54,6	56,1	50,1	57,3	60,3	53,5
Rootsi	41,3	47,5	45,0	48,9	47,1	47,1	49,0	53,7	46,8
Konsist. alluv.	56,7	51,0	53,9
Piiskop. alluv.	49,5	48,0	55,3	55,9	56,2	57,5	62,7	62,6	52,6
Kokku—Total	23,8	23,7	24,3	22,5	24,7	25,7	26,3	29,7	23,8
Mehed—Hommes	20,6	24,2	25,6	26,3	25,9	...
Naised—Femmes	23,6	26,3	26,6	30,1	28,4	...

koguduseliikmete kohta (rahvalugem. leitud vanusevahekorrad kohaselt arvutatud) teeb see ümmarguselt 35,5%. Arvates toodud arvule juure vastaval määral mitteleeritatuud ja tabelist väljajäänud koguduseliikmeid, saavutame Ev.-lut. kirikus koos lastega oletatavalt usuaktiivseid liikmeid 5 a. keskmisena ümmarguselt 313 tuhat ja 1922 a. kohta, mil oli rohkem nii kogud.-liikmeid pers.-raam. järgi — ümmarguselt 904 tuhat, kui liikmemaksu maksjaid — 29,7% üldarvust ja 43,5% leeritatuist, saavutame analoogiliste arvutuste kohaselt usuaktiivseid liikmeid 390 tuhat, neist täisealisi (20 a. ja vanemaid) 253 tuhat. Arvates sellele arvule juure täisealisi Ap.-õigeusu kiriku liikmete koguarvust 110 tuhat, saavutame kahe suurima kiriku kohta täisealisi tegevliikmeid 363 tuhat, ühes teiste uskude ja usulahkude täisealistega kokku aga umbes 378 tuhat. See arv on 1923 a. algul usuõpetuse poolthääletanute arvust suurem 53 tuhande võrra — vahe, mis tunduvalt väheneks Ap.-õigeusu koguduste aruandis „reservliikmete“ leidumise korral. Ja nagu selgub allpool armulauakäijate andmeist, võimegi Ap.-õigeusu koguduste aruandis leiduvaid „reservliikmeid“ hinnata halvimal juhul läbistiku 48% peale.

Tulles tagasi Ev.-lut. kirikus liikmemaksu maksjate juure, võime tab. 7 kohaselt konstateerida selliste arvust 1922-1926 a. suurt vähenemist — 29,7% pealt 22,5% peale ja viimastel aastatel väikest tõusu 23,5% peale. Seejuures ühtlasi on tähtis kriipsutada alla naisliikmete seas kõrgemat liikmemaksu maksjate arvu — 25,5% meeste 20,5% vastu. Leeritatud kirikuliikmetest liikmemaksu maksjate arvud 1929 a.

on (rahvalug. vanusevahetõrde kohaselt) meestel 31,%, naistel 36,%. Sellest järgneb, et naiste suurem usuaktiivsus, nagu see selgub allpool, väljendub suuremal määral ka kiriku vastu ainelistest kohustustest täitmises, liikmemaksude maksmisel. Tõsi, ka naiste juures on viimaseil aastail liikmemaksu maksmine langenud, kuid siiski väiksemal määral kui meestel: liikmemaksu maksjate määrat 1929 a. indeks (1923 a. alusel) on meestel 78,3 naistel 84,2.

Praostkondadest madalaima liikmemaksu maksjate määrat 5 a. keskmisil andmeil esineb loomulikult Tallinna praostkond — 17,2%, sellele järgnevad: Valga-Võru — 18,4%, Tartu — 20,7% ja Viljandi pr. 21,3%, s. t. tulunduslikult edenenud raioonid, kõrgeimad %-määrad leiame, arvestamata eksterritoriaalseid rahvuslikke praostkondi ja keskasutistele alluvaid kogudusi, Lääne pr. — 32,3%, Saare pr. — 31,3% ja Lääne-Harju pr. — 30,3%, s. t. vastupidiselt tulunduslikult arengult eelmaituist tunduvalt tagaseisvais raioones. Ja kui vaatleme toodud kahe vastandraiooni arvude liikumist 8 aasta vältel, siis leiame esimeses vaid püsival tasapinnal kõikumist, madalaimate arvudega 1926 a. paiku, viimases raioonis aga suurt langust. Samuti suurt langust leiame veel mujal, varemil aastail võrdlemisi kõrge liikmemaksu maksjate % praostkondades, nagu Viru-, Ida-Harju-, Rootsi- ja Saksa praostkonnas, ning koguni piiskopile alluvas Ülikoolikoguduses. Ainult Pärnu-, Saarte-Lääne-, Järva- ja Narva-Alutaguse praostkondade suuresti kõlkuvad arvud ei osuta selget suuna.

Üldtulemusena võime konstateerida pea kõikjal kuni 1926 a. liikmemaksu maksjate, s. o. koguduste tegevliikmete arvu langust, 1927 a. peale aga kohati uut tõusu, nagu seda näitavad ka üleriiklikud arvud. See on tingi-

tud kahtlemata uuest usuühingute korraldusest, mis sunnib kogudustes pidama kindlat korda ja nõudma liikmekohustuse täitmist.

2. Kirikuraamatuisse kantud sündinud, surnud ja abiellunud.

Naissances, décès et mariages portés aux livres paroissiaux.

Kiriklike ristimis-, matmis- ja laulatamis-talituste kohaselt kirikuraamatuisse kantud sündinute, surnute ja abiellunute

arvud peaksid võimaldama heita pilku sügavale kirikuelu kujunemisse. Kuid pidades silmas traditsioonide suurt mõju abielu, sünni ja surma puhul kiriklike komete täitmisel, ei saa neil andmeil määrata ega kontrollida aktiivsete kirikuliiikmete arvu, eriti 1922 a. kohta. Seda enam, et traditsiooni mõju väljendub abielude, sündide ja surma puhul suuresti erineval ulatusel, eriti viimaseil aastail: abiellujad on enamikus noorema generatsiooni esindajad ja vabanevad traditsiooni mõjust palju kergemini kui vanemad põlvad, kes moodustavad enamiku surijaist ja on usuaktiivsemaid; sündinute vanemais aga leiame nooremaid ja vanemaid generatsioone ja vastavalt sellele on ka sündide puhul kiriklike talituste määr vahepealne, nagu näitavad tab. 8 arvud. Samuti peab siin pidama silmas ka seda, et kuni 1926 a. 1 juulist uue perekonnaseisu seaduse maksmahakkamiseni kodanlikuks perekonnaseisu muutuste (abielude, sündide, surmade) registreerimiseks olid võimalused väga piiratud — vastavate asutuste vähesuse ja sellega seotud kulude tõttu. 1926 a. peale aga muutus olukord põhjalikult: sellest ajast peale kirikuraamatuisse kantud sündinute, surnute ja laulatuste % vastavatest perekonnaseisu muutuste üldarvust langeb kiiresti, nagu selgub tab. 8.

Personaalaramatuisse kantud sündinute, surnute ja abielude arv.

Nombre des naissances, morts et mariages portés dans les registres paroissiaux.

8.	Sündinud—Naissances							Surnud—Morts					Laulatud—Mariages célébrés								
	Ev.-lut.-usu kirikus	1000 liikme kohta	Ap.-õig. kirikus	1000 liikme kohta	Kokku	1000 liikme kohta	% sündinute üldarvust—% au nombre total des naissances	Egl. Luth.	Par 1000 mem-bres	Egl. Orthod.	Par 1000 mem-bres	Total	Par 1000 mem-bres	% surnute üldarvust—% au nombre total des morts	Ev.-lut.-usu kirikus	1000 liikme kohta	Ap.-õig. kirikus	1000 liikme kohta	Kokku	1000 liikme kohta	% abielude üldarvust—% au nombre total des mariages
1929.	11 010	13,8	2 789	19,8	14 705	14,6	77,0	15 559	18,0	2850	20,2	18 409	18,3	91,1	5 719	6,8	86,9	6,2	6 588	6,6	74,8
1928.	12 719	14,7	3 123	21,7	15 842	15,7	79,0	13 644	15,8	2413	16,8	16 057	15,9	90,3	5 902	6,8	96,7	6,7	6 889	6,8	78,0
1927.	12 592	14,4	3 171	22,5	15 763	15,5	80,0	15 054	17,2	2646	18,8	17 700	17,4	91,4	5 817	6,7	1 036	7,1	6 853	6,8	79,1
1926.	13 508	15,3	3 362	23,0	16 870	16,4	84,3	14 087	15,9	2565	17,6	16 652	16,1	92,2	5 855	6,9	1 117	7,6	6 972	6,8	82,2
1925.	15 632	17,4	3 475	23,6	19 107	18,3	93,5	13 605	15,2	2414	16,4	16 019	15,4	96,0	6 402	7,1	1 191	8,1	7 593	7,3	92,5
1924.	16 250	18,1	3 625	24,7	19 875	19,0	92,7	13 975	15,5	2920	15,8	16 295	15,6	96,3	6 764	7,5	1 343	9,2	8 107	7,7	92,5
1923.	16 315	18,6	3 530	25,9	20 865	19,6	91,1	13 664	15,1	2288	16,7	15 952	15,3	95,9	7 532	8,3	1 394	10,2	8 926	8,6	94,0
1922.	17 069	18,9	3 616	24,7	20 685	19,7	92,5	15 288	16,9	2463	17,3	17 751	17,0	96,7	7 652	8,5	1 374	9,7	9 026	8,6	95,6

Kuni 1926 a. leiame 4 a. kestes kiriklike talituste % pea ühtlasel tasemel — esikohal

surma, siis abielude ja viimaseil sündide puhul. 1926 a. aga teostub järsku suur langus

eelmise 4 aasta keskmisega võrreldes: sündidel 8,3%, surmadel, 4,2% ja abieludel koguni 11,8%. See langus jätkub, jõudes 1929 a. madalamale mainitud 4 a. (1922—1925) tase-
mest: sündidel 16,8%, surmadel 5,3% ja abielu-
del 19,%. Surmapuhul kiriklike talituste
määra, võrreldes sündidega ja abieludega,
väike langus on tingitud kõrgel määral ka
surnute vanusega eeltähendatud mõttes. See
peegeldub eriti 1929 a. % väikses tõusus, võr-
reldes eelmisega, sest 1929 a. oli raukade seas
surevus erakorraliselt suur. Kuid mõjuta pole
siin, kahtlemata, ka kodanlike matmispai-
kade puudumine.

Samuti, arvatult 1000 kirikulikme kohta
person. raamatu järgi, leiame järjekindla lan-
guse sündidel ja abieludel, surnutel aga kõi-
kuvad arvud erakorralise tõusuga 1929 a. —
nii üldse kui mõlemas kirikus eraldi.

Silmapaistvaid erinevusi võime konstatee-
rida vaid koef. kõrguses: sündinute ja sur-
nute koef. on Ap.-õigeusu kirikus kõigil aastail
kõrgemad, mis seletatav osalt erineva liik-
mete arvestusega. Pidades silmas aga viimast

asjaolu pea võrdsed või Ap.-õigeusu kirikus
koguni madalamad abiellujate koef. osutavad
Ap.-õigeusu kirikusse kuuluvate noorte seas
suuremat usu-aktiivsuse langust.

Eelkirjeldatud traditsioonide mõjust vaba-
nemise tõttu mitteusklike arvu kasvu ise-
loomustav kiriklike talituste vältimine pee-
geldub ka teisel viisil. Uue perek.-seisu sea-
duse kohaselt on Eestis kahte liiki perekonna-
seisu ameteid: omavalitsuste ja koguduste
õpetajad-perek. seisu ametnikud. Kuigi vaat-
luseaeg on veel lühikene, näib siiski, et vii-
maste juures perekonnaseisu muutuste regi-
streerimine väheneb, nagu selgub tab. 9. Sa-
muti näib vähenevat ühes kiriklike talituste
% vähenemisega juhtude %, mil peale
kodanlist perek.-seisu registreerimist omaval.
perek. seisu ametis teostati ka vastav kiriklik
talitus. Eriti suuresti näib selliste juhtude %
olevat langenud abielude juures, vähem
— sündide juures, surma puhul aga, vastu-
pidi, vähe kasvanud, mida jällegi tuleb kir-
jutada peamiselt eelpool osutatud asjaolude
arvele.

9.

Registreerimised perek. seisu ametites:

Omavalits. prs. an.
Koguduste prs. ametites
Perek. seisu muutustel kiriklike talituste olaud
Omaval. prs. amet. registreeritust kasutasid kiriklike talituste

	Sündinud		Surnud		Abielunud	
	1929	1927	1929	1927	1929	1927
Omavalits. prs. an.	68,6	66,1	61,8	52,2	41,8	36,1
Koguduste prs. ametites	31,4	33,9	36,2	47,8	58,2	63,9
Perek. seisu muutustel kiriklike talituste olaud	77,0	80,0	91,1	91,4	74,8	79,1
Omaval. prs. amet. registreeritust kasutasid kiriklike talituste	67,3	68,4	85,9	84,2	38,8	42,7

Lõpuks pole huvitusest märkida ka soolisi
erinevusi sündide, surmade ja abielude puhul
kiriklike talituste määras. Nagu tab. 10
näitab, kirikl. talituste arv naiste juures
100 mehe kohta on, võrreldes sugude vahekor-
raga üleriiklikus perek.-seisu muutuste arvus,
sündidel kuni 1926 a. pea võrdne, hiljem aga
suurem ja surnutel üldse ja eriti viimaseil
aastail kõrgem. Seega ilmneb ka siin, kuigi
väiksemal määral, naiste suurem usuaktiiv-

sus. Surnultsündide arv 100 sündinu kohta
(ühes surnult-sündidega arvatud) on kõiku-
valt pea võrdne üleriiklike vahekorraga.

3. Konfirmatsioon
Ev-lut.-usu
kirikus.

Confirmations à l'Église
Luthérienne.

Ev-lut.-usu kiriku põhi-
kirja kohaselt iga kiri-
kuliige peab tegema läbi
konfirmatsiooni (leeri),
millega ta alles omandab täiel määral kiriku-
liikme õigused. Seepärast peaks igaaastast
konfirmatsioonide arvu võtma olulisema ja täht-
sama osutusena kirikuolu kujunemise hinnangul.
Kuid ka selle teguri kasutamisel peab pida-
ma silmas traditsiooni ja avaliku arvamise (õi-
gem tutvuskonna) mõju ja, teiseks, muutuvat
konfirmatsioonialiste noorte arvu. Kuna tradi-
tsiooni mõju ulatust on võimata arvestada,
võib teist tegurit rahvalugemisel saadud ar-
vude kohaselt ligikaudu siiski pidada silmas.

Arvestades rahvalugemise andmetega, on
tõenäoline, et tab. 11 üldindeksi kohaselt järg-
misest aastast madalam konfirmatsioonide arv
1922 a. võis osalt olla tingitud väiksemast
1903 a. sündinute arvust; samuti järjekindla
konfirmatsioonide indeksi languse juures 1928 a.
võnge üles võib olla tingitud naabrusaasta-
test hästi suuremast 1910 a. sündinute arvust,

Personaalraam. kantud sündinute ja surnute sugu ning surnult-
sündinud.
Seze des nés et morts enregistrés dans les registres paroissiaux
et mort-nés.

10.	Sündis 100 poisi kohta tüdrukuid Proportion des filles nées par 100 garçons		Suri 100 mehe kohta naisi Prop. des fem- mes mortes par 100 hommes		100 sünd. kohta surnult sündin. Prop. des mort- nés par 100 naissances	
	Ev-lut.-usu kir. raama- tute järgi	Üldse Eestis	Livres des égl. Luth.	Total pour l'Estonie	Ev-lut.-usu kir. raama- tute järgi	Üldse Eestis
1929	97,4	95,7	93,6	91,8	2,0	2,1
1928	97,9	96,3	91,8	90,3	2,0	2,1
1927	93,8	93,2	90,7	90,6	2,3	2,0
1926	94,7	94,3	90,0	90,4	2,3	2,1
1925	91,6	92,5	90,4	88,7	2,3	2,3
1924	95,3	94,7	87,8	86,6	2,6	2,3
1923	94,7	94,7	87,4	86,5	2,6	2,7
1922	94,5	94,1	90,3	89,2	2,6	2,4

ka korduvaid käijaid (Ap.-õigeusu kiriku aruandeis aga arvestatakse armulaualkäijaid isikuid kordade peale vaatamata), seepärast peab täisealiste armulauda kasutajate kiriku liikmete ja ühes sellega ka tõelikku tegevliikmete arvu lugema madalamaks. Mil määral, see selgub mõlema kiriku andmete eraldi vaatlusest.

Ev.-lut.-usu kiriku liikmetest oli 1922 a. armulaualkäijaid tab. 12 järgi 286 900 ehk ühes väljajäänud kogudustega 289 tuhat. See arv on suurem liikmemaksu maksnutel andmeil saavutatud täisealiste tegevliikmete arvust (253 tuhat) 36 tuhande võrra, mida võiks panna osalt korduvalt armulaualkäimiste, osalt aga alla 20 a. armulaualkäijate arvele. Lugesid viimaste arvuks (rahvalugemise vanusevahede kohaselt) 16 tuhat, jääb järgi korduvate armulaualkäimiste arvele vaid 20 tuhat juhtu ehk ümmarguselt 7%, mida ei või pidada paljuku, eriti pidades silmas tihti esinevat sagedast (igakuust ja -nädalist) laualkäimist.

Ap.-õigeusu kiriku liikmetest armulaualkäijaid leiame tab. 12 kohaselt 55 660, ehk arvatud ühes arvestusest väljajäänud kogudustega 70 tuhat (vene koguduste oletatavalt intensiivsema laualkäimise korral aga tõuseks see arv veelgi). Kuna Ap.-õigeusu kiriku korra järgi armulaualkäimine ühenduses pihitamisega algab 7 aastast peale ja koguduste aruannetes näidatakse armulaualkäinud isikute, mitte aga kordade arvu, siis peaks toodud arv vastama Ap.-õigeusu kirikus 7 a. ja vanemate tegevliikmete arvele, ja sellest lähtudes saavutame (rahvalug. vanuseandmete kohaselt) täisealisi tegevliikmeid 57 tuhat. See on väiksem Sinodi seletuse kohasel oletusel saavutatud arvust (110 tuhat) 53 tuhande võrra. Seega oleks Ap.-õigeusu kiriku aruannetes tegevliikmetena arvestatuis siiski veel „reservliikmeid“ 48% ümber. Täisealiste tegevliikmete arv võib olla suurem ja vastavalt „reservliikmete“ % väiksem vaid juhul, kui kõik alaealised kog. liikmed korralikult iga aasta armulaual ei käi.

Kui eelöeldu kohaselt võtame Ap.-õigeusu kiriku täisealiste tegevliikmete arvuks 57 tuhat ja arvame need kokku Ev.-lut.-usu kiriku täisealiste liikmemaksu maksjate tegevliikmetega (253 tuh.), ja teiste uskude ja usulahkude täisealiste liikmete arvuga (umbes 15 tuh.) saavutame kokku täisealisi usuaktiivseid isikuid 1922 a. 325 tuhat ehk täpselt usuõpetuse poolthäälatajatele (325 tuh.) vastava arvu. Seega jääks püsima väide, et usuõpetuse poolthäälatajate arv 1923 a. algul tõesti vastas tegelikule usuaktiivsete arvule. Parimal juhul võis selliste arv olla usuõpetuse poolthäälata-

jate arvust vaid natukene suurem — nagu järgneb Ap.-õigeusu koguduste reservliikmete % oletatavast iseloomust ja vast suuremast lahkusulistest arvust kui 1922 a.

1929 a. kohta saavutame analoogiliste oletuste ja arvutuste kohaselt täisealisi aktiivseid usuühingute liikmeid ligikaudu 300 tuhande ümber, ühes alaealiste ja lastega umbes 470 tuhande ümber, mis moodustab rahvastiku koguarvust ümmarguselt 42%.

Armulaualkäijate arvu liikumist jälgides võime konstateerida usuelus üldse teatavat tagasiminekut: üldine armulaualkäijate % on langenud. Ent seda eriti Ev.-lut. kirikus väikeste võngetega, Ap.-õigeusu kirikus aga on tegemist suurte võngetega, mis ei võimalda liikumissuuna selgitada, mainitud Ev.-lut. kirikust erineva koguduseliikmete arvestamise tõttu. Murrangu-aastaks ka armulaualkäimises näib olevat 1926 a.: see ühes järgmiste aastatega annab keskmiselt, võrreldes eelmise 4 aastaga, Ev.-lut.-usu kirikus 27,6% : 30,1% vastu, Ap.-õigeusu kirikus aga 38,2% : 37,2% vastu. Viimase arvu kohaselt võiks oletada Ap.-õigeusu kirikus koguni armulaualkäijate kasvu, kui seda, eelöeldu kohaselt, arvu suur kõikumus küsitavaks ei teeks.

Ev.-lut. kiriku andmed näitavad, et naised käivad armulaual palju suuremal määral — viimase 5 aasta keskmisena 100 mehe kohta 175 naist. Eriti aga pälvib tähelepanu armulaualkäijate üldarvu languse juures naiste ülekaalu kasv 8. a. jooksul 100 mehe kohta 158,6 pealt 182,6 peale ehk 11,6% võrra. Suhteliselt vastava soo kirikuliiikmete üldarvule aga leiame siiski ka naistel languse, kuigi meestest väiksemal määral.

Lõpuks haigete juures kodus armulauale võetute % laualkäijate üldarvust Ev.-lut. kirikus näib olevat aastate jooksul tõusnud. Kuid tingitud on see tõus peamiselt küll üldisest armulaualkäijate arvu langusest; vastavad absoluutarvud aga osutuvad ühel tasemel seisvaiks, väikese tõusuga vaid kahel viimasel aastal — raukade surevuse tõusu mõjul.

Praostkondade järgi armulaualkäijate % erinevust jälgides leiame palju ühtivusi eelmiste andmetega. Ev.-lut.-usu kirikus leiame üldise armulaualkäijate % languse juures siiski tõusu kõigepealt Narva-Alutaguses, kus leidsime teistest maadest võrdlemisi püsiva olukorra liikmemaksu maksjate ja leeriskäijate suhtes, teiseks Võru praostkonnas, kus ka liikmemaksu maksjate % osutus võrdlemisi püsivaks; edasi võrdlemisi stabiilset või väikest langust osutavad arvud leiame veel Lääne praostkonnas, kus osutus stabiilseks leeriskäijate arv, ja Rootsi pr., kus samuti osutus püsivalt kõrgeks leeriskäijate arv. Saksa pr.

Armulaualkääjate % koguduste liikmete haldarvust.
Personnes admises à la cène (communions) en % au nombre
des membres.

	1929	1928	1927	1926	1925	1924	1923	1922
13.								
	Ev.-lut. usu kirikus.							
	<i>Eglise Ev.-Luth.</i>							
Praostkonnad—Prévoies.								
Tallinna	16,7	17,1	16,8	17,5	18,2	19,2	19,9	24,5
Lääne-Harju	41,0	46,7	45,7	46,0	49,5	49,5	49,1	51,9
Ida-Harju	29,4	31,0	33,8	31,2	38,6	37,9	38,1	39,4
Viru	28,0	27,9	30,4	28,0	31,0	31,4	29,9	34,6
Narva-Alutaguse	69,7	50,9	52,9	45,8	46,5	41,0	39,8	40,2
Järva	23,5	26,0	28,0	28,1	31,0	29,0	20,1	32,6
Lääne	35,2	40,6	42,4	39,9	42,5	40,6	40,6	45,4
Saarte-Lääne	17,2	16,0	16,1	15,9	15,8	17,5	18,0	22,2
Tartu	22,7	26,5	25,3	24,9	23,8	25,9	22,9	28,3
Viljandi	21,0	24,6	20,9	24,6	27,3	27,3	26,2	28,6
Pärnu	20,3	22,9	21,8	25,7	25,9	25,9	27,2	28,3
Valga	17,8	19,7	19,3	21,9	—	—	—	—
Võru	25,9	25,4	23,7	24,8	24,2	25,4	23,0	23,2
Saaremaa	43,3	46,0	52,5	49,3	53,4	50,4	49,2	45,5
Saksa	55,6	56,5	53,6	57,0	57,4	54,6	60,1	54,5
Rootsi	19,2	12,4	16,8	20,4	29,7	19,3	15,2	28,6
Konist. alluv.	59,6	79,0	—	—	—	—	—	—
Piiskopile alluv.	29,0	36,5	36,0	31,3	40,9	50,3	57,1	98,3
Kokku—Total	27,0	28,2	28,0	28,4	30,2	30,2	29,3	31,8
	Ap.-õigeusu kirikus.							
	<i>Eglise Orthodoxe</i>							
Viru-Järvamaa	49,6	58,0	63,0	71,1	57,3	70,7	67,6	67,1
Harjumaa	31,0	2,1	32,8	33,8	30,0	33,2	59,1	46,9
Läänemaa	37,6	37,6	39,9	51,8	38,8	32,9	34,8	18,8
Saaremaa	49,7	51,9	60,0	54,7	61,7	51,1	39,0	50,8
Pärnumaa	26,8	30,9	31,9	29,9	29,6	26,5	20,7	27,9
Viljandimaa	25,3	30,9	35,2	36,3	34,6	36,6	35,2	33,4
Tartumaa	19,0	19,6	22,8	23,3	23,9	24,2	25,1	23,5
Valga-Võrumaa	23,7	22,0	20,2	21,4	20,3	21,8	21,1	22,5
Petsrimaa	53,0	42,0	55,0	42,3	42,5	45,7	43,0	55,8
Kokku—Total	37,4	36,2	41,8	37,6	37,5	36,4	35,9	39,1

pälvib tähelepanu vähesese languse juures läbistiku suurima armulaualkääjate arvuga.

Ap.-õigeusu kirikus leiame võnkudes püsival tasemel arvud Valga-Võru, Petseri-Lääne ja vast teataval määral Pärnu ja Saaremaa praostkonnas, mujal aga languse. Nii võime konstateerida mõlemal kirikul pea ühtlasi püsivaid armulaualkääjate arvusid Võru- ja Läänemaal.

Kokkuvõttena võime eeltoodu tulemusena väita:

1. Ev.-lut. ja Ap.-õigeusu kirikute personaalraamatud vajavad valjemat revideerimist „reservliikmete“ kõrvaldamise mõttes — ainult siis võib neis sisalduvail andmeil olla teatav kirikustatistiline tähtsus.

2. Usuõpetuse küsimuses rahvahääletamine andis võrdlemisi tabava pildi täisealiste usuaktiivsete kodanikkude arvust, mis võib praegusel ajal kõikuda 300 tuh. ümber.

3. On konstateeritav järjekindel usuaktiivsuse kahanemine; selle ühtlasel tasemel püsivast võib leida vaid tulunduslikult tahajäänumais raioones.

4. „Usuühingute ja nende liitude seadus“ ühes uue „Perekonnaseisu seadusega“ soodustas suurel määral veneajast pärit sundusliku kirikuisse kuuluvuse negatiivsete tagajärgede hajumist ja riigi ning kiriku tegeliku lahutamise teostumist.

1929/30 a. eelkokkuvõttes on vaatlustalundi keskmine suurus 37,00 ha, seega ümmarguselt 3 ha väiksem kui eelmisel aastal. Väike-, normaal- ja täistalundite rühmades on vaatlustalundi keskmine suurus enam-vähem eelmise aasta piirides, kuna suurtalundite rühmas on see suurus vähenenud ligi 3 ha võrra, mis tingitud talundite koostise muutusest.

Põhja-Eestis on 76 vaatlustalundit keskmise suurusega 36,10 ha ja Lõuna-Eestis 74 vaatlustalundit keskmise suurusega 39,75 ha.

2. Talundite kapitalid.

Capitiaux des exploitations

Tab. 2 on ülevaade raamatupidamistalundite kapitalide seisust 1 mail 1929 a. Kapitalid on iga vaatlustalundi kohta üksikasjaliselt hinnatud, kas kohalikkude turuhindade või valmistusekulude alusel. Aktiivkapitali tuleb 1 ha tulundusemaa kohta Kr 413.—, mis enam-vähem eelmiste aastate kõrgune, Põhja-Eestis Kr 391.— ja Lõuna-Eestis Kr 435.—, seega viimases 11% rohkem. Rentniku kapital ehk vallasvara hinnatud väärtus on nii Põhja- kui Lõuna-Eestis ühekõrgune, kuna kinnisvara hinnatud väärtus — talundkapital, on Lõuna-Eestis kõrgem. Lõuna-Eesti vaatlustalundites on maa üldsummas kõrgemini hinnatud ja sealsed talundid on varustatud kallimate hoonetega, neis on märksa kõrgem taimkapital, eriti aiad, sagedasti ka metspuukapital, kui Põhja-Eesti talundites, seetõttu on ka talundkapital seal kõrgem 19% võrra. Talundkapitali on vaatlustalundite keskmiselt Kr 274 1 ha tulunduse-

maa kohta, mis kõrgemaid võrreldes eelmiste aastatega: 1% kõrgem eelmisest, 7% kõrgem madalaima talundkapitali seisuga 1926/27 a.

Vaatluse all olev talundite kapitalide seis on ikalduseaastale (1928 a.) järgneva kevade, s. o. 1 mai 1929, kohta kõrge. Rentniku kapitali (vallasvara hind) väärtus oli kõrge, ehkki hulgal oli seda vähem kui varem, näiteks, koduloomi kui ka tagavarasid oli märksa vähem kui eelmisel kevadel. Loomkapitali oli 1 ha tulundusemaa kohta Kr 51,5, s. o. 5% vähem kui eelmisel aastal. Loomkapitali väärtus on aastast-aastasse, alates 1925 a., järjekindlalt langenud, mis tingitud mitte niivõrd vaatlustalundite koostise muutusest, kui loomade hinna langusest ja viimasel aastal, nagu juba tähendatud, ka arvu kui ka loomade seisukorra — välimuse langusest. Ikalduseaasta tagajärjel olid loomad 1929 a. kevadel põhu puudusel halvasti söödud. Loomade väärtus Põhja- kui ka Lõuna-Eestis on enam-vähem ühekõrgune, mida ei saa pidada tavaliseks nähteks, vaid ikalduseaasta tagajärjeks, mis puudutas Lõuna-Eestit valusamini kui Põhja-Eestit.

Masin-riistkapital on arveaastal enam-vähem eelmiste aastate piirides. Jooksev talitusekapital oli 1929/30 a. Kr 51.— 1 ha tulundusemaa kohta, s. o. langenud 4% eelmise aastaga võrreldes. Tagavarade hulk oli 1929 a. 1. mail palju rohkem langenud, kuid kõrge hinna tõttu piirdub väärtuse langus 4%, kuna rahakapital on enam-vähem eelmise aasta kõrgusel.

Kapitalid — Capitiaux.

2.	Keskmiselt kr tulundusemaa ha kohta 1 mail 1929 Moyenne pour ha de superficie exploitée										Keskm. kr tul. ha kohta 1928 (15pl. andmed)		Moyenne kr par ha de superf. expl. en 1927 (don. défin.)		Keskm. kr tul. ha kohta 1926 (15pl. andmed)		Keskm. kr tul. ha kohta 1925 (15pl. andmed)	
	Talundkapital Capital do- maine	Loomkapital Total du capt. d'animaux	Masin-riist- kapital Cap. de mach. et outillage	Jooksevkiit- us- kapital Capital d'ex- ploit. courante	Kokku: aktiivkapital Capital actif	Passiivkapital Capital passif	Puhivarandus Fortune nette	Aktiivkapital	Passiivkapital	Capital actif	Capital passif	Aktiivkapital	Passiivkapital	Aktiivkapital	Passiivkapital			
Väiketalundid (kuni 20 ha)	309,13	68,01	45,57	61,42	484,13	107,64	376,49	474,94	109,37	552,75	117,11	542,00	141,00	582,00	144,00			
Normaaltalundid (20—30 ha)	287,76	53,91	38,30	54,94	435,41	77,08	358,33	440,70	75,22	442,51	63,92	428,00	70,00	433,00	75,00			
Täistalundid (30—50 ha)	270,45	50,75	35,84	52,27	409,31	49,26	360,05	411,11	63,88	394,64	57,21	374,00	46,00	357,33	44,72			
Suurtalundid (50 ha ja üle)	230,02	35,21	24,96	35,73	325,92	41,91	284,31	347,16	35,87	329,36	39,06	323,52	43,82	353,10	67,48			
Keskmiselt-Moyenne 1929/30	273,94	51,50	36,19	51,39	413,02	64,96	348,06	—	—	—	—	—	—	—	—			
" " 1928/29	270,44	54,29	34,46	53,15	—	—	—	412,34	65,59	—	—	—	—	—	—			
" " 1927/28	267,20	57,77	35,25	47,89	—	—	—	—	408,02	61,21	—	—	—	—	—			
" " 1926/27	256,00	60,00	35,00	48,00	—	—	—	—	—	—	399,00	64,00	—	—	—			
" " 1925/26	269,00	58,00	40,00	48,00	—	—	—	—	—	—	—	—	415,00	69,00	—			
Põhja-Eesti 1929/30	250,99	51,87	37,24	51,21	391,31	64,44	326,87	—	—	—	—	—	—	—	—			
Lõuna-Eesti 1929/30	297,50	51,11	35,12	51,58	435,31	65,49	369,82	—	—	—	—	—	—	—	—			

Võla- ehk passiivkapitali oli 1929/30 a. Kr 65.— ühe ha tulundusemaa kohta ehk 16% aktiivkapitalist. Võlakapitali hulgas on ka rendi- ja asundusetalundite maaväärtus ja

renditalundite hoonete ning muude varanduseosade hinnatud väärtus, mis antud talundi väljarentimisel rentniku-raamatupidaja kasutada. Üksikute suuruserühmade järgi on võla-

kapital aktiivkapitalist protsentides: väike- 22%, normaal- 18%, täis- 12% ja suurtalundites 13%.

Raamatupidamistalundi võlakoormatuse andmed kujutavad võlakoormatuse seisukorda vaatlusetalundites; nagu andmeist selgub, ei ole see kõrge ja üldsummas on veel võlakoormatuse suurenemiseks pinda, ilma et see praeguse madala kapitalitasuvuse juures muutuks hädaohtlikuks talundi seisukorrale. Perekonnaliikmed isikliku tööga aitavad ka talundi ebatasuvuse juures saada üle raskest võlakoormast, kui nende tarvitus väiksem teenitud palgast — palganõudluse all. Vaatlustalundite keskmiselt tuleb omakapitale, s. o. puhtvarandust, 84% ehk Kr 348.— ühe ha tulundusemaa kohta.

3. Kogusaak. Rendement brut.

Kogusaagi alla on koondatud talundite lõppkogusaagiväärtus, s. i. ainete väärtus, mis müüdüd, või mis antud naturas talukäitisest välja ehk talukäitises kasutatud kapitalide väärtuse suurendamiseks, teenijatele palgamaksmiseks ja võlgade tasumiseks. Üksikute harude kogusaagi hulgas ei ole seda osa, mis majapidamises ümber töötatud. Näiteks, ei näita taimekasvatuse kogusaak selle kogutoodangu suurust, vaid ainult selle osa väärtust, mis ümber töötamata läinud majapidamisest välja. Taimekasvatuse saadused, mis veise-, hobuse-, sea- jne. pidamiseks läinud, ei ole taimekasvatuse kogusaagi hulgas, vaid annavad tulu vastava loomapidamiseharu saadustena. Loomapidamise talundis söödetakse taimekasvatuse toodang suure enamuses loomadele, seepärast on neis talundis taimekasvatuse kogusaak — minem väike, kuna teravilja-, lina- ja kartulikasvatuse talundis, kus nimetatud toodang läheb otse turule on taimekasvatuse kogusaak suur. Veise- ja seapidamise toodangust jääb väike osa talukäitisse ja valdav osa läheb teistele talu osadele ehk turule, mispärast viimaste kogusaak on ühtlasi ka kogutoodangu näitajaks. Kogusaagi suurus oleneb kogutoodangu — saakide suurusest ja saagi realiseerimisest, s. o. turu hinnast. Põldtaimede, eriti suveviljade saagid oli 1929 a. rahuldavad, osalt hääd, ehkki 1928 a. ikaldus mõjutas ka halvendavalt 1929 a. taimekasvuolusid. Eelmise aasta liigvihma tõttu olid põllud rohtunud, nende harimine raskendatud nõrga hobusetööjõu tõttu, mis talvel kannatas alasõõtmise all. Eelmiste aastate väetusetagavarad mullas olid ära uhitud, mulla struktuur ebasoodus ning eelmisel aastal vihmaga kasvanud seemne idanevus nõrk.

Ilmastikuolud 1929 a. olid taimekasvatusele soodsad, nii et saak kujunes mitte ainult koguselt rahuldavaks, vaid ka kvaliteedilt hääks, mis ületas eelmise paari aasta saagi kvaliteedi.

Rukki saak ha'lt oli keskmiselt 10,0 kv, mis 12% kõrgem kui eelmisel aastal. Talvenisu saak oli madal, kuid suvenisul võrdlemisi suur — 10,0 kv ha'lt. Eelmisel aastal külmeta jäänud ja äpardunud talvevilja põldudele külitult andis suvenisu kõrge saagi. Toiduvilja kogusaak oli küll väiksem eelmise aasta omast, seetõttu, et eelmisel aastal talveviljad jäid paljus kohtes külmeta. Toiduvilja poolest olid vähem varustatud Lõuna-Eesti — Viljandi-, Pärnu-, Valga-, Võru- ja Põlva- ja Petserimaa, kuna Tartumaal oli seda küllaldaselt.

Suveviljade (söödaviljade) saagid olid hääd. Odrasaak oli hääd Viru-, Järva-, Harju- ja osaliselt Viljandimaal ning üksikutes Tartu- ja Saaremaa osades. Keskmise odra saak oli 10,0 kv ha'lt. Kaerasaak ületas eelmise aastate oma, oli keskmiselt 9,0 kv 1 ha'lt, olles nõrgem Valga- ja Võrumaa lõunapoolsetes osades; väga head saagid olid Virumaal ja Tartumaa põhjapoolsetes osas.

Kartuli kasvaks oli 1929 a. ilmastik kõigiti väga soodne ja saak kujunes väga hääks, keskmiselt 122 kv (ehk tündrit) ha'lt, mis ületas 16% võrra eelmise viie aasta saakide keskmise. Kartulisaak oli väga hääd Virumaal ja Tartu- ning Viljandimaa põhjapoolsetes osas ja nõrk ainult Saaremaal. Linasaak oli parem kui eelmisel aastal. Põldheina ja niiduheina saagid on küll madalamad kui eelmisel aastal, kuid kvaliteedilt paremad. Eelkokkuvõtteks kasutatud raamatupidamistalundite saagid pole kokkuvõetud, kuid võib arvata, et nende põld- ja heinasaaduste saagid muutuvad võrdeliselt üldisele saakide tõusule ja langusele, nagu seda on näidanud senine praktika.

Teise olulise osa talundite rahalise kogusaagi suurus moodustavad saaduste hinnad, millega toodang läinud talukäitises välja. Tab. 3 annab eelmise aastaga võrdleva ülevaate tähtsamate põllu- ja loomapidamissaa-

Börsikomitee koteeritud (raamatupidamisastate keskmiselt 100 kg kohta).

3.	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	Viimase aasta langus — tõus + %
	Kr	Kr	Kr	Kr	
Rukis	19,2	20,6	19,7	19,8	— 29,9
Kartul	3,2	5,6	6,9	4,5	— 84,8
Lina kiud (Lüvi R.)	81,1	152,7	132,6	96,6	— 27,1
Lina kiud (Petseri)	100,8	109,2	144,5	103,7	— 26,2
Või	254,7	278,6	295,9	289,00	— 9,0
Sealiha 1 s.	106,1	87,5	107,0	116,0	+ 8,4
Loomaliha 1 s.	58,2	54,4	53,5	62,0	+ 6,0

duste hindade kõrguse ja nende muutumise üle arveaasta keskmiselt.

Rukki *kr* maksis 1928/29 a. *Kr* 19,7, arveaastal aga *Kr* 13,8, langes seega 30% võrra. See asjaolu oli soodustuseks osa põllumeestele, kes 1928 a. talvelvilja küllida ei saanud ja 1929 a. rukist juure ostma pidid, kuna teine osa põllumehi, kes viljamüügist rahalisi sissetulekuid ammutasid, kannatas selle all. Ebaloomulikult suur hinna langus põhjustas hiljem kodumaa teravilja kasvatuse kaitseseaduse ellukutsumise, mille mõju ilmneb järgmisest—1930/31 p.-a.

Kartulihind, mis eelmisel aastal oli keskmiselt *Kr* 6,00 *kr*, langes 35%, s. o. *Kr* 4,5 *kr*. Põhja-Eesti põllumehe rahalised sissetulekud olid seetõttu suurel määral riivatud. Hinna langus olenes peamiselt toodangu mahutamisraakustest, Tehti katset saata meie kartulit isegi Ameerika turule, kuid see ei annud rahuldavaid tulemusi. Kartulihinna langus kestab veel käesoleval aastal edasi ja põllumehed-kartulikasvatajad on tõsiselt mures oma 1930 a. saagi mahutamiselega.

Lõuna-Eesti põllumehe tähtsama rahataime — lina hind on 1927 a. peale järjekindlalt langenud.

1929/30 a. hinnad on 28% madalamad kui eelmisel aastal. Või hind, mis ühtlaselt riivab nii Põhja- kui Lõuna-Eesti põllumehe sissetulekuid, on arveaastal langenud 9% võrra. 1928/29 p.-a. keskmiselt oli 1 *kg* võihind *Kr* 2,00 ja 1929/30 p.-a. keskmiselt *Kr* 2,00.

Liha hinnad on 1929/30 a. kõrgemad kui eel-

misel. Sealihha, eriti peekonihind, näitas tõusu 8,3% võrra, kuid meie põllumees ei saanud seda kasutada: 1928 a. ikalduse tagajärjel hävitati ohtralt sigade sugumaterjali ja 1929/30 a. polnud põllumehel lihtsalt siga nuumamiseks. Loomaliha hind tõusis keskmiselt 6%. Taimekasvatuse-saaduste ja põllumehe suurima müügiartikli — või hinnalangus põhjustas arveaastal talundi rahalise kogusaagi languse.

Kogusaak 1 *ha* tulundusemaa kohta on *Kr* 116,10. Sellest on 17,8% põllu- ja heinasaaduste, 35,8% veisepidamissaaduste, 14,8% seapidamise ja 32,3% muu kogusaak. Eelmise aasta võrreldes on kogusaak langenud 2,8%.

Talundite suuruserühmade järgi on kogusaak langenud väiketalundites 8,7%, täistalundites 4,3% ja suurtalundites 11,8%, normaaltalundites püsinud aga enam-vähem eelmise aasta tasapinnal. Põhja-Eesti talundite kogusaak on *Kr* 117,13 ja Lõuna-Eesti *Kr* 115,04 1 *ha* tulundusemaa kohta.

Põllu- ja heinasaaduste kogusaak on arveaastal madalamaid, 1926/27 a., mil ka põllu- ja heinasaaduste odavate hindade tõttu oli kogusaak madal, oli see *Kr* 23.— 1 *ha* tulundusemaa kohta, arveaastal on see aga kõigest *Kr* 21.—, mis 10% 1926 a. omast madalam. Põllu- ja heinasaaduste kogusaagis on tunduvalt langenud tera- ja kaunviljade ning kiutaimede kogusaagid, kuna kartulite kogusaak, vaatamata hinna langusele, on eelmise aasta kõrgusel ja isegi kõrgem kui kolmel esimesel vaatluseaastal.

Kogusaak — Rendement brut.
(Keskmiselt tulundusemaa *ha* kohta *kr*—Moyenne par *ha* de superficie exploitée en *kr*).

4.	Põllu- ja heinasaadused Débit des produits de champs et herbacées				Veisepidamisest Rendement brut de l'élevage du gros bétail		Seapidamise kogusaak Rendement brut de teneur- ge des porcs	Muu kogusaak—Autres	Kokku — Total				
	Põllu- ja heinasaadused Débit des produits de champs et herbacées	Sellest — Dont			Kokku—Total	Sellest põllu ja heinasaad. Dont tant et prod. laitiers			1929/30	1928/29	1927/28	1926/27	1925/26
		Tera ja kaunviljad—Débit des céréales et légumes à cosses	Kartulite miinim—Débit des minim—Débit des plantes filamenteuses	Kiutaimede miinim—Débit des minim—Débit des plantes filamenteuses									
Väiketalundid (kuni 20 <i>ha</i>)	32,40	16,51	10,71	3,05	53,69	46,31	22,90	49,57	158,56	173,60	187,00	189,00	205,00
Normaal " (20—30 <i>ha</i>)	23,43	14,13	6,22	1,94	46,08	39,47	18,40	42,23	130,19	130,81	135,00	117,00	134,00
Täis " (30—50 <i>ha</i>)	17,47	9,64	4,75	2,38	40,18	33,49	16,91	34,06	108,62	113,45	114,45	101,61	115,46
Suur " (50 <i>ha</i> ja üle)	12,00	7,39	2,59	1,75	23,79	18,94	10,12	27,03	73,54	83,36	86,37	83,19	101,23
Kesk. 150 talund—Moyen.													
Väiket. 150 talund en 1929/30	20,62	11,58	5,71	2,25	40,93	34,50	17,02	37,53	116,10	—	—	—	—
Kesk. 260 talund 1928/29	24,47	14,81	6,00	2,68	41,83	34,52	18,19	36,52	—	119,06	—	—	—
" 250 " 1927/28	27,00	15,00	5,06	5,00	39,00	32,00	16,00	30,00	—	—	121,00	—	—
" 220 " 1926/27	23,00	13,00	5,00	4,00	36,00	30,00	16,00	38,00	—	—	—	113,00	—
" 203 " 1925/26	27,00	15,00	5,00	5,00	42,00	38,00	18,00	41,00	—	—	—	—	128,00
Põhja-Eesti 76 talun. 1929/30	22,58	12,46	8,25	0,82	40,78	34,35	14,91	38,86	117,13	—	—	—	—
Lõuna-Eesti 74 " 1929/30	18,61	10,67	3,11	3,92	41,10	34,66	19,19	36,14	115,04	—	—	—	—

Tera- ja kaunvili. Kiutaimed.

Kartuli-kõrge saak võimaldas saata suure hulga turule, nii et kogusaak ei vähenenud. Tera- ja kaunviljade ning kiutaimede kogusaagid on järjekindlalt langenud alates 1925 a:

1925/26 a. 1 <i>ha</i> 'le . . .	<i>Kr</i> 14,00	5,37
1926/27 " " " . . .	" 12,00	4,14
1927/28 " " " . . .	" 14,03	5,37
1928/29 " " " . . .	" 14,61	2,03
1929/30 " " " . . .	" 11,58	2,25

Eelmise aastaga võrreldes langes tera- ja kaunviljade kogusaak 21% ja kiutaimede kogusaak 16%.

Põhja-Eesti vaatlustalundites on põllu- ja heinasaaduste kogusaak *Kr* 22,00, seega 18% kõrgem kui Lõuna-Eestis.

Tera- ja kaunviljade kogusaak on Põhja-Eestis *Kr* 12,00 *ha* tulundusemaale ehk 14% ja kartulite kogusaak *Kr* 8,25 ehk 62% kõrgem kui vastav kogusaak Lõuna-Eestis. Kartul on peamiselt Põhja-Eesti müügisaadus, kuna Lõuna-Eestis vastava kohta omab lina, mille kogusaak madalate hindade tõttu arveaastal kõigest *Kr* 3,02 *1 ha* tulundusemaa kohta, Põhja-Eestis on vaid Lääne- ja Järvamaa vaatlustalundites lina kasvatatud müügiks. 1929/30 a. oli siin kogusaak *Kr* 0,02 *1 ha* tulundusemaa kohta.

Veisepidamise kogusaak kroonides *1 ha* tulundusemaa kohta.
Rendement brut de l'élevage du gros bétail.

5.	1929/30	1928/29	1927/28	1926/27	1925/26
Väiketalundid . . .	53,69	61,20	61,70	58,30	61,90
Normaalitalundid . . .	46,08	46,69	42,95	37,30	41,70
Täistalundid . . .	40,18	39,29	35,88	29,86	33,77
Suurtalundid . . .	23,79	29,52	30,02	29,93	38,15
Keskmiselt	40,93	41,88	39,21	36,50	42,3
Põhja-Eesti 1929/30	40,78	—	—	—	—
Lõuna-Eesti 1929/30	41,10	—	—	—	—

Loomapidamissaaduste kogusaak on enam-vähem eelmise aasta piirides, tähtsama osa sellest moodustas veisepidamine, mis on arveaastal *Kr* 40,00, ühe *ha* tulundusemaa kohta, eelmise aastaga võrreldes langenud 2% võrra. Veisepidamissaadused, eriti piimahind oli madalam kui eelmisel aastal, kuid toodang oli suurem seetõttu ka kogusaagi langus väiksem kui hinnalangus.

Lõuna- kui ka Põhja-Eesti vaatlustalundites on veisepidamise kogusaak *1 ha* tulundusemaale enam-vähem võrdne. 84% veisepidamise kogusaagist langeb piimasaaduste arvele.

Seapidamise kogusaak on kõigis suuruserühmades, arvatud välja väiketalundid, suurenenud ja seda peamiselt sealiha soodsa hinna tõttu. Seapidamise kogusaak on *Kr* 17,02 *1 ha* tulundusemaa kohta ehk tõusnud 5% eelmise aastaga võrreldes. Sea- ja veisepidamise kogusaagid moodustavad vaatlustalundite keskmiselt 50%, Põhja-Eestis 47,5% ja Lõuna-Eestis 52% talundi rahalisest lõppkogusaagist.

Muu kogusaagi alla on võetud kokku aia-, metsa-, hobusepidamise, sulgloomapidamise, muude koduloomade jne. kogusaagid, mis teeb 32% lõppkogusaagist.

Tab. 4 on toodud 1929/30 a. kogusaak ja sellele võrdluseks eelmiste aastate kogusaagid üksikute suuruserühmade järgi.

4. Käitiskulutus. *Frais d'exploitation.*

Käitiskulutus näitab talundite rahalisi ja ainelisi kulutamisi kogusaagi saamiseks, arvatud välja võlaprotsendid ja maarent ning kapitalide protsendinõudlus, mis käitiskulutuse hulka ei kuulu. Suurimaks kuluks on vaatlustalundite töökulu ja seetõttu tehtud tööhulgast ja tööpalkade kõrgusest oleneb suurel määral käitiskulutus. Loomulikult avaldab mõju ka talundite tarbeainete, nagu kunstväetiste, jõusöötdade, riistade, masinate jne. tarvitamise rohkus ja hind.

Tab. 6 näitab käitiskulutuse suurust 1929/30 a. raamatupidamistalundites. Andmetes on toodud võrdluseks eelmiste aastate kulud Käitiskulutus oli *Kr* 108,00 *1 ha* tulundusemaa kohta, s. o. enam-vähem eelmise aasta kõrgune. 1929/30 a. käitiskulutus on 1928 a. ikalduse mõjul suurem kui oleks olnud harilikud oludes. Kallid seemne juureostud kandusid osaliselt 1929 a. kulude hulka.

Põhja-Eestis oli käitiskulutus *Kr* 107,00 ja Lõuna-Eestis *Kr* 110,00. Suuremaks kulutuseks osutub töökulu, vaatlustalundite keskmiselt 62,2% — Põhja-Eestis 61,0% ja Lõuna-Eestis 62,3% käitiskulutusest. Töökulud on eelmise aastaga võrreldes veidi langenud (0,0%). Eriti vähenenud on teenijatele makstud palga osa, eelmisel aastal oli teenijate tööpalk vaatlustalundites *Kr* 23,00, arveaastal *Kr* 21,76, seega 6,0% langenud. Sissetulekute vähenedes on palgaliste tööjõu tarvitamisega olnud kokkuhoidlik. Teenijate tööpalgad on 1929 a. tegelikult kõrgemad kui eelmistel aastatel, kuid teenijatele vaatlustalundites makstud palgaosa töökuludes on vähenenud. Eelmisel aastal on palgalise tööjõu tööpalk 34%, 1929/30 a. 32%, Põhja-Eestis 35% ja Lõuna-Eestis 29% kogu töökuludest.

Kunstväetiste juureost on *1 ha* tulundusemaa kohta arveaastal *Kr* 3,00, seega 6% suurenenud. See suurenemine on tingitud osaliselt tarvitatud suuremast kunstväetise hulgast, kevadel talveviljade orase järelaitamiseks, osaliselt tarvitatavama kunstväetise — superfosfaadi hinna tõusust 1929 a.

Jõusöödakulu alla on võetud kokku õlikookide, kliide, söödateravilja ja kooritud piima juureostu kulud. Vaatlustalundite keskmiselt oli jõusööda kulu *Kr* 7,— *1 ha* tulundusemaa kohta, seega 28% eelmise aastaga võrreldes langenud. Vöihindade odavnemine sundis ostma karjale jõusööte tagasihoidlikult. Muude kuludena on arvestatud amortisatsioonid, seemnete juureostud, masinriistade-, ehituste-, maaparanduste paranduskulud, masina jõukulu, maksud, kindlustused jne. Muud kulud olid *Kr* 30,00 *1 ha* tulundusemaa kohta, eelmise aas-

ta vastavatest kuludest ligi Kr 2.— 1 ha tulundusemaa kohta ehk 6,0% kõrgemad. Muude kulude hulgas on seemnevilja juureostu kulu tunduvalt suurenenud.

Üksikute suuruserühmade järgi on käitiskulutus vähenenud väiketalundites 5%, normaaltalundites 0,8%, täistalundites 2% ja suur- talundites 11%.

Käitiskulutus — *Frais d'exploitation.*
(Keskmiselt tulundusemaa ha kohta kr—*Moyenne par ha de superficie exploitée en kr.*)

6.	Töökulud <i>Frais de travail</i>					Kunsväetised <i>Engrais artific.</i>	Tõusöödad <i>Fourr. concentré</i>	Muud kulud <i>Autres</i>	Kokku — <i>Total</i>				
	Eetev. pe- rek. peitig- nõudlus <i>Salaires</i>	Ardeidra- võttad <i>de la famille</i>	Teenijate tööpalk <i>Salaires</i>	du service					1929/30	1928/29	1927/28	1926/27	1925/26
Väiketalundid (kuni 20 ha)	68,23		25,56	4,21	9,07	42,17	149,24	156,99	182,00	183,00	191,00		
Normaaltalundid (20—30 ha)	59,50		18,08	3,96	7,19	34,12	122,25	129,12	119,00	114,00	122,00		
Täistalundid (30—50 ha)	37,16		23,80	3,50	7,55	29,07	101,08	103,15	98,20	95,83	102,07		
Suurtalundid (50 ha ja üle)	24,00		19,92	2,22	3,76	19,79	69,69	77,97	74,88	77,32	89,95		
Keskm. 150 talundit— <i>Moyenne par 150 ex-</i> <i>ploitations en 1929/30</i>	45,93		21,76	3,34	6,99	31,83	108,86	—	—	—	—		
Keskm. 260 talundit 1928/29	44,80		23,24	3,15	9,05	28,85	—	109,69	—	—	—		
" 250 " 1927/28	45,00		23,00	3,00	9,00	27,00	—	—	107,00	—	—		
" 220 " 1926/27	47,00		22,00	3,00	7,00	29,00	—	—	—	108,00	—		
" 208 " 1925/26	47,00		26,00	3,00	9,00	30,00	—	—	—	—	115,00		
Põhja-Eesti 76 " 1929/30	43,05		23,37	3,33	6,49	31,10	107,34	—	—	—	—		
Lõuna-Eesti 74 " 1929/30	46,89		20,10	3,34	7,40	30,58	110,40	—	—	—	—		

5. Tasuvus.
Rentabilité.

Talundite kapitalide tasu- vuse näitajaks on puht- saak. Puhtsaak saadakse arvates kogusaagist maha käitiskulutuse, seega on puhtsaak üle- jääk, mis võlavabana mõeldud ettevõtte — tal- und — jätab arveaasta tegevuse tagajärjel.

Tab. 7 näidatud puhtsaak vaatlusalundeis 1929/30 a. on talundi kohta tuletatud absoluut- arvude aritmeetilise keskmisena ja 1 ha tulun- dusemaa kohta realatiivarvude aritmeetilise keskmisena ning protsendiliselt aktiivkapita- list võrdkaalustatud keskmistena.

1929/30 a. on puhtsaaki talundi kohta kesk- miselt Kr 239,36 ja 1 ha tulundusemaa kohta

Kr 7,26, mis vastavast kapitalist 1,04%. Võrrel- des eelmise aastaga on puhtsaak 1 ha tulun- dusemaa kohta 23% langenud ja aktiivkapi- talist 0,03%. 1927/28 a. oli Eesti talundite tasu- vus vaatluseaastate hulgas kõrgemaid ja 1926/27 a. madalamaid. Nimetatud aastal olid saagid küll rahuldavad, kuid müügisaaduste — kartuli, lina, või ja liha hinnad olid veelgi madalamad kui 1929/30 a. Järgmine 1930/31 a. töötab kujuneda veelgi pahemaks, põllumehe müügisaaduste hinnad on märksa madalamad eelmise kui ka 1926/27 a. hindade seisust.

Võrreldes talundite puhtsaaki 1 ha tulun- dusemaale üksikute suuruserühmade järgi,

Tasuvus — *Rentabilité.*

7.	Puhtsaak — <i>Rendement net</i>										Puhtvaranduse rent <i>Rente pour la fortune nette</i>												
	1929/30		1928/29		1927/28		1926/27		1925/26		Talundile kr <i>Par exploit. en kr</i>			Protsendiliselt puhtva- randusest— <i>Rente en</i> <i>% de la fortune nette</i>									
	Talundite kr <i>Par exploitat-</i> <i>ion en kr</i>	1 ha tul. maale <i>kr</i>	% aktiiv- kapital. <i>Au capi-</i> <i>tal actif</i> <i>en %</i>	1 ha de su- perficie exploitée <i>en kr</i>	Au capital actif en %	1 ha tul. maale <i>kr</i>	% aktiivkapit. (aritm.)	1 ha tul. maale <i>kr</i>	% aktiivkapit. (aritm.)	1 ha tul. maale <i>kr</i>	% aktiivkapit. (aritm.)	1929/30	1928/29	1927/28	1926/27	1925/26							
											võrdkaal. keskmine												
Väiketalundid (kuni 20 ha)	142,76	9,32	1,43	1,85	16,61	2,40	4,82	0,96	6,07	0,82	14,52	2,45	82,58	193,41	58,07	2,00	162,00	1,98	2,63	0,90	0,03	2,51	
Normaaltalundid (20—30 ha)	203,32	7,94	1,60	1,91	7,69	1,89	16,84	3,48	2,65	0,70	12,25	2,68	126,59	134,61	375,00	12,00	247,00	1,43	1,23	3,95	0,13	2,76	
Täistalundid (30—50 ha)	200,19	7,54	1,44	1,81	10,30	2,33	16,26	3,99	5,78	1,36	12,39	3,18	203,66	286,73	535,92	155,61	460,21	1,44	2,09	4,03	1,21	3,47	
Suurtalundid (50 ha ja üle)	274,54	3,85	1,53	1,17	5,38	1,82	11,99	3,18	5,87	1,45	11,28	3,30	137,94	257,11	718,21	289,37	661,41	0,68	1,06	3,35	1,41	2,71	
Keskmiselt— <i>Moyen.</i>	239,36	7,25	1,50	1,64	9,37	1,95	14,00	3,34	5,03	1,14	12,77	2,97	150,44	228,83	488,00	126,00	407,00	1,20	1,42	3,37	1,01	2,83	
Põhja-Eesti 76 tal. 1929/30	303,09	9,79	2,01	2,35	—	—	—	—	—	—	—	—	203,12	—	—	—	—	—	1,88	—	—	—	—
Lõuna-Eesti 74 tal. 1929/30	173,91	4,64	0,98	1,08	—	—	—	—	—	—	—	—	96,33	—	—	—	—	—	0,67	—	—	—	—

1) Aritmeetiline. 2) võrdkaal.

selgub, et langus on olnud suurim väike- ja suurtalundite rühmas — esimeses 44% ja teises 29%. Kapitalide tasuvus oli 1929/30 a. — väike- 1,85%, normaal- 1,00%, täis- 1,81% ja suurtalundites 1,37%.

Põhja-Eestis on vaatlustalundite keskmiselt puhtsaak 1 ha tulundusemaa kohta Kr 9,70 ehk aktiivkapitalist 2,33% ja Lõuna-Eestis Kr 4,64 ehk 1,06% aktiivkapitalist. 1928 a. ikaldus oli peamiselt Lõuna-Eestis, selle kahjud kandusid seemnevilja kui ka söötade ja toiduvilja juureostude näol 1929 a. raamatupidamisandmetesse, teiseks on Lõuna-Eestis üldsummas tööpalgad kõrgemad.

1929/30 a. tasuvuse andmete eelkõikuvõtte arvud võivad lõpliku 260 talu andmete kokkuvõtte juures kitsais piires muutuda.

Talundite omakapitali või puhtvaranduse tasuvust näitab puhtvaranduse rent või puhtvaranduse tasuvus, mis tab. 7. näidatud talundi kohta ja % puhtvarandusest. Puhtvaranduse renti langeb talundile Kr 150,44, mis puhtvarandusest 1,20%. Arveaastal on puhtvaran-

duse tasuvuseprotsendid puhtvarandusest kõigis suurusesühmades ja ka keskmiselt madalamad, kui aktiivkapitali tasuvus. See näitab, et madalaprotsendilisi ja ilma protsendita (pärijatele väljamaksud, omavahelised laenamis- jne.) võlgasid on olnud vähe, seetõttu on laenukapitali (võõra varanduse) pealt makstud kõrgemat protsenti, kui kogu aktiivkapitalilt aasta jooksul saadud.

Põhja-Eestis on puhtvaranduse (omakapitalide) tasuvuseks jäänud talundi kohta Kr 203,12, mis kapitalist 1,38% ja Lõuna-Eestis Kr 96,33, mis puhtvarandusest 0,07%.

6. Tulu. *Revenu agricole.* Talumajapidamise ehk maatulunduslik tulu koos-

neb kapitali ja ettevõtja perekonna töötulust. Kõos talundite tasuvuse langusega on ka maatulunduslik tulu langenud Kr 1689.— pealt Kr 1578.— peale talundi kohta, seega 6,0% võrra, kuna 1 tulundusemaa ha kohta püsib eelmise aasta kõrgusel.

Maatulunduslik tulu — *Revenu agricole.*

8.	Keskmiselt talundile kr <i>Moyenne par exploitation en kr</i>					Keskmiselt tulundusemaa ha-le kr.— <i>Moyenne par ha de superf. expl. en kr</i>					Keskmiselt ettevõtja tööpäevale kr.— <i>Moyenne par journée de travail de l'entrepreneur en kr</i>				
	1929/30	1928/29	1927/28	1926/27	1925/26	1929/30	1928/29	1927/28	1926/27	1925/26	1929/30	1928/29	1927/28	1926/27	1925/26
	võrdkaal. keskm.														
Väiketalundid (kuni 20 ha)	1 162,43	1 361,26	1 285,00	1 376,00	1 543,00	69,65	85,45	86,00	86,00	104,00	2,32	2,49	2,14	2,02	2,38
Normaal " (20—30 ha)	1 592,49	1 587,89	1 801,00	1 425,00	1 605,00	64,29	63,56	72,00	58,00	64,00	2,29	2,31	2,67	2,00	2,60
Täis " (30—50 ha)	1 665,41	1 753,21	2 013,57	1 677,18	1 997,47	42,15	44,03	50,87	42,58	51,67	2,53	2,70	3,00	2,45	2,95
Suur " (50 ha ja üle)	1 735,94	1 889,18	2 291,66	1 868,80	2 243,03	23,92	25,14	31,05	26,47	26,25	2,48	2,90	3,60	2,79	3,99
Keskm. 150 talundi— <i>Moyenne pour 150 exploit. en 1929/30</i>	1 577,66	—	—	—	—	41,63	—	—	—	—	2,42	—	—	—	—
Keskm. 260 talundi 1928/29	—	1 689,45	—	—	—	—	41,12	—	—	—	—	2,62	—	—	—
" 250 " 1927/28	—	—	1 949,00	—	—	—	—	47,00	—	—	—	—	2,98	—	—
" 220 " 1926/27	—	—	—	1 613,00	—	—	—	—	41,00	—	—	—	—	2,35	—
" 208 " 1925/26	—	—	—	—	1 885,00	—	—	—	—	45,00	—	—	—	—	2,97
Põhja-Eesti 76 " 1929/30	1 501,17	—	—	—	—	41,66	—	—	—	—	2,49	—	—	—	—
Lõuna-Eesti 74 " 1929/30	1 058,20	—	—	—	—	41,67	—	—	—	—	2,36	—	—	—	—

Suuruserühmade järgi on maatulunduslik tulu langenud kõigis rühmades peale normaal- talundite — väiketalundites 19%, täistalundites 4% ja suurtalundites 5%. Tulu langus on arveaastal väiksem kui tasuvuse langus, see on tingitud ettevõtja perekonna töötulu suurenemisest, mis osaliselt katab kapitalitasuvuse languse.

Põhja- kui ka Lõuna-Eesti talundite keskmiselt 1 ha tulundusemaale püsib tulu ühekõrgusel, 1 talundi kohta on Lõuna-Eestis tulu veidi suurem, mis on peamiselt ettevõtja perekonna suuremast tööhulgast ja sellega ühenduses suuremast töötulust (palganõudlustest).

Tulu mõõdupuuna tarvitatakse ettevõtja perekonna tööpäevade arvu näidates mitu krooni maatulunduslikku tulu tuleb ettevõtja

ühe tööpäeva kohta. Ettevõtja perekonna ühe tööpäeva kohta tuli 1929/30 a. tulu väike- Kr 2,32, normaal- Kr 2,20, täis- Kr 2,33 ja suurtalundites Kr 2,33 ning vaatlustalundite keskmiselt Kr 2,42. Põhja-Eestis Kr 2,40 ja Lõuna-Eestis Kr 2,36. Talundite suurenedes langeb ettevõtja 1 perekonnaliikme kohta rohkem kapitali ja loomulikult siis ka enam kapitalitulu, kuid käesolevates andmetes ei suurene tulu 1 tööpäeva kohta võrdeliselt kapitalide suurenemisele, sest kapitalide tasuvus näitas talundite suurenedes langust.

Väikemajapidamiste seisukohalt, kes ilma võõra tööpäeva töötavad ehk vähe võõrast tööpäeva tarvitavad, on maatulunduslik tulu tähtsamaks tasuvuse mõõdupuuks, kui puhtsaak, mis näitab ainult kapitalide tasuvust. Kuna väikemajapidamistes on talund eeskätt oma

ja perekonna tööjõu mahutusepaigaks, siis cmab majapidamisse mahutatud võhese kapitali ja sellest saadava väikese tulu tõttu töö-tulu palju suurema ja tähtsama osa väikepõl-lumehe tulust. Maatulunduslikus tulus väljen-duvad nii töö-, kui kapitali tulu.

Kui asetada rööbiti maatulundusliku tu-luga ettevõtja perekonna palganõudlus, siis selgub, et arveaastal on maatulunduslik tulu 1 tööpäeva kohta suurem palganõudlusest ehk teiste sõnadega kapitali tulu 1 tööpäeva kohta oli väike- Kr 0,17, normaal- Kr 0,18, täis-Kr 0,31 ja suurtalundis Kr 0,20. Loomulik oleks, et maatulunduslik tulu 1 ettevõtja töö-päevale palju suuremal määral ületaks palga-nõudluse, kuid kapitalide madala tasuvuse

tõttu, mis tingitud eelpool andmete käsitami-sel nimetatud põhjustest, on see vahe nii väike.

7. Ettevõtja tööpalk Ettevõtja tööpalk näitab perekonna tegelikku töö tasu, ehk teiste sõnadega, on ettevõtja töövääri-n-dusväärtuseks, s. t. näitab kui palju tu-lust jääb ettevõtja töötasuks, kui omakapita-lid (puhtvarandus) on rahuldatud normaal protsendinõudlusega (6%). Arveaasta kohta ettevõtjate tööpalka eelmiste aastate omaga võrreldes tuleb panna tähele, et 1929/30 ja 1928/29 a. andmetes on protsendinõudlused 6%, kuna 1927/28, 1926/27 ja 1925/26 a. oli see 7%.

Ettevõtja tegelik tööpalk—Produit du travail.

9.	Keskmiselt talundile kr Moyenne par exploitation en kr					Keskmiselt tulundusemaa ha-lekr Moyenne par ha de superf. expl. en kr					Keskmiselt ettevõtja tööpäevale kr Moyenne par journée de travail de l'entrepreneur en kr				
	1929/30	1928/29	1927/28	1926/27	1925/26	1929/30	1928/29	1927/28	1926/27	1925/26	1929/30	1928/29	1927/28	1926/27	1925/26
Väiketalundid (kuni 20 ha)	802,61	1 023,87	854,00	945,00	1 198,00	48,00	64,27	57,00	59,00	77,00	1,60	1,88	1,42	1,39	1,75
Normaal " (20—30 ha)	1 062,07	1 041,05	1 199,00	808,00	982,00	42,88	41,08	45,00	33,00	39,00	1,53	1,52	1,69	1,17	1,59
Täis " (30—50 ha)	815,36	927,60	1 083,43	770,30	1 060,27	20,64	23,29	27,37	19,56	27,43	1,24	1,43	1,61	1,12	1,57
Suur " (50 ha ja üle)	519,96	437,66	787,06	441,53	637,88	7,17	5,82	10,66	6,25	7,46	0,74	0,67	1,24	0,66	1,13
Keskm. 150 talundit—Moyenne pour 150 expl. en 1929/30	827,25	—	—	—	—	21,83	—	—	—	—	1,27	—	—	—	—
Keskm. 260 talundit 1928/29	—	854,35	—	—	—	—	20,80	—	—	—	—	1,33	—	—	—
" 220 " 1927/28	—	—	906,00	—	—	—	—	24,00	—	—	—	—	1,52	—	—
" 250 " 1926/27	—	—	—	735,00	—	—	—	—	19,00	—	—	—	—	1,07	—
" 208 " 1925/26	—	—	—	—	962,00	—	—	—	—	23,00	—	—	—	—	1,52
Põhja-Eesti 76 " 1929/30	851,17	—	—	—	—	23,66	—	—	—	—	1,42	—	—	—	—
Lõuna-Eesti 74 " 1929/30	799,61	—	—	—	—	20,12	—	—	—	—	1,14	—	—	—	—

Ettevõtja perekonna tööpalk oli vaatlusta-lundite keskmiselt ühe perekonna kohta Kr 827.—, Põhja-Eestis Kr 854.—, ja Lõuna-Eestis Kr 800.—. Madala kapitali tasuvuse tõttu on Lõuna-Eestis ettevõtja töö-palk ühe perekonna kohta madalam. Talundite suurenedes väheneb ettevõtja tööpalk ühe pe-rekonna, ühe ha tulundusemaa, kui ka ühe ettevõtja tööpäeva kohta, mis tingitud kapita-lide suurenemisest ja sellega ka vastavalt

protsendinõudluse suurenemisest ühelt poolt, ja teiselt poolt kapitalide tasuvuse vähenemi-sest talundite suurenedes. Ettevõtja perekon-nale jäi tööpalgaks, kui omakapital kandis 6% ja võlgade pealt tarviline protsent makseti välja, ühe tööpäeva kohta väike- Kr 1,60, nor-maal- Kr 1,68, täis- Kr 1,24 ja suurtalundites Kr 0,74, ehk vaatlustalundite keskmiselt Kr 1,27. Põhja-Eestis Kr 1,42 ja Lõuna-Eestis Kr 1,14.

Ettevõtja perekonna palganõudlus—Rétribution équitable de l'exploitant et des membres de sa famille.

10.	Keskmiselt talundile kr Moyenne par exploitation en kr					Keskmiselt tulundusemaa ha-lekr Moyenne par ha de superf. expl. en kr					Keskmiselt ettevõtja tööpäevale kr Moyenne par journée de travail de l'entrepreneur en kr				
	1929/30	1928/29	1927/28	1926/27	1925/26	1929/30	1928/29	1927/28	1926/27	1925/26	1929/30	1928/29	1927/28	1926/27	1925/26
Väiketalundid (kuni 20 ha)	1 079,85	1 167,85	1 227,00	1 374,00	1 376,00	64,70	73,31	82,00	86,00	93,00	2,15	2,14	2,04	2,02	2,12
Normaaltalundid (20—30 ha)	1 465,90	1 453,08	1 426,00	1 414,00	1 371,00	59,18	55,17	57,00	57,00	55,00	2,11	2,12	2,12	2,04	2,22
Türistalundid (30—50 ha)	1 461,75	1 466,48	1 477,65	1 521,52	1 537,26	37,00	36,83	37,33	38,63	39,76	2,22	2,20	2,20	2,22	2,27
Suurtalundid (50 ha ja üle)	1 597,90	1 632,02	1 573,45	1 579,43	1 581,63	22,02	21,72	21,32	22,37	18,51	2,28	2,51	2,47	2,36	2,81
Keskm. 150 talundit—Moyen. pour 150 expl. en 1929/30	1 427,22	—	—	—	—	37,66	—	—	—	—	2,19	—	—	—	—
Keskm. 260 talundit 1928/29	—	1 460,62	—	—	—	—	35,55	—	—	—	—	2,27	—	—	—
" 250 " 1927/28	—	—	1 400,00	—	—	—	—	35,00	—	—	—	—	2,23	—	—
" 220 " 1926/27	—	—	—	1 487,00	—	—	—	—	38,00	—	—	—	—	2,16	—
" 208 " 1925/26	—	—	—	—	1 478,13	—	—	—	—	36,00	—	—	—	—	2,35
Põhja-Eesti 76 tal. 1929/30	1 298,05	—	—	—	—	35,96	—	—	—	—	2,18	—	—	—	—
Lõuna-Eesti 74 " 1929/30	1 559,87	—	—	—	—	39,24	—	—	—	—	2,22	—	—	—	—

Tab. 10 on võrdluseks ettevõtja tööpalgale toodud tema palganõudlus, s. t. summa, mis ettevõtjaperekond oleks õigustatud saama kui tema töö tasutaks sama hinnaga nagu maksakse teenijatele.

Palganõudlus ületab kõigis suuruserühmades tööpalka — väike- 34%, normaal- 38%, täis- 79% ja suurtalundites 208%, s. o. 3 korda ja vaatlustalundite keskmiselt 72%, Põhja-Eestis 52% ja Lõuna-Eestis 95%. Madala kapitali tasuvuse tõttu on ettevõtja pidanud vaatlustalundite keskmiselt rahulduma 58% õigustatud palgast.

8. Kokkuvõte. Aastast-aastasse kapitali tasuvuse halvenedes on ka ettevõtja perekonnatöö tasuvus halvenenud, ainult ülemäära tööga ja äärmise kokkuhoiuga suudetakse hoida talupidamist korras.

Käitiskuluse hulgas ettetulevad ostukaubad, tööpalgad jne. ei ole hinnas langenud seevõrt kui müügisaadused, seetõttu on viimaste ostujõud talukäitise tootmiskulude suhtes langenud.

Tuues Eesti talundite tasuvusele võrdluseks 1929/30 a. Taani taluraamatupidamise põhjal koostatud eelkõkkuvõtte andmeid selgub, et seal on talundite tasuvuse eelmise aastaga võrreldes küll veidi langenud, kuid siiski veel väga häa, alla 10 ha talundites on puhtsaak Kr 211,00 1 ha tulundusemaale, mis tasus investeeritud aktiivkapitali 6,7%, 10—50 ha suurustes talundites Kr 143.— ja tasuvus 6%, üle 50 ha talundites puhtsaak Kr 86.— ja tasuvus 4,0%. 200 talundi keskmiselt on puhtsaak Kr 114.—, mis tasus aktiivkapitali 5,3%.

Taanis on kapitaliolud lähedamad, nad arvestavad protsendinõudluseks 5%, sellega on Taanis kapitalide tasuvus parem olnud kui normaalselt ja seetõttu on seal ka ettevõtja oma tööpalgaks saanud rohkem kui oli tema tehtud tööhulgale vastavalt õigustatud palganõudlus. Ettevõtja tööpalk oli seal alla 10 ha talundites 16%, 10—50 ha talundites 19% kõrgem kui palganõudlus, ainult üle 50 ha talundites, kus kapitalide tasuvus oli madal, on ettevõtja tööpalk 42% madalam palganõudlusest. Sealne häa tasuvuse põhjustasid võrdlemisi kõrged peekoni ja seemnevilja hinnad.

ÜHE PÖLLUTÖÖLISE TULUD - KULUD 1929 a. BUDGET d'un OUVRIERS AGRICOLE en 1929.

Järgnev isikliku arvepidamise alusel tehtud ühe põllutöölise tulude-kulude kokkuvõtte pälvib tähelepanu näitena, kuidas on võimalik töölisena harrastada võrdlemisi mitmekesiseid huviseid ja seejuures koguda väikest tagavara mustapäeva jaoks. Kuid ühtlasi peab rõhutama, et siin pole tegemist tüübilise põllutöölisega. Vällalisenä puuduvad temal perekondlikud kohustused; kärsklasena puuduvad kulud alkoholi ja suitsetamise peale; keskeasuse tõttu on ka lõbu- ja meelelahutusekulud väikesed. Seevastu aga kasutatakse tööst vaba aeg kirjanduslikule harrastusele — luge-

misele ja ajalehtede kaastööle, samuti Riigi Statistika Keskbüroo ja Meteorol. observat. korrespondendi kohustustele. Lõpuks, ka töötasu on keskmisest kõrgem ligi 7% võrra. Kui sellele arvata veel juure ajakirjanduslik honorar, hoiusummade % ja muud väikesed tulud, kujuneb aastane tulu 754,3 kr, mis ületab keskmise aastatöölise tasu Harjumaal ümmarguselt 24% võrra. Kuna seejuures aga, nagu tähendatud, kulud mitmeski suhtes on tagasihoidlikud, kuigi maotöölise kohta väga mitmekesised ja erakorralised, on aastane puhastulu 191,3 kr.

	1929		1928	1927	1926	1925
	Kr	%				
K U L U D:						
1. Toitus, korter, voodivarustus ja pesupeseimine . . .	3008,3	51,7	313,5	302,3	272,2	285,1
2. Riietus . . .	75,7	13,4	129,0	79,7	127,7	57,4
3. Tervishoid . . .	—	—	—	—	—	—
4. Haridus ja meelelahutus . . .	39,3	7,0	33,7	44,0	52,2	30,5
5. Post . . .	9,2	1,6	7,9	7,4	6,7	8,3
6. Maksud . . .	43,2	7,7	43,2	39,6	48,7	34,5
7. Reisikulud . . .	11,5	2,0	18,5	16,0	18,8	10,3
8. Muud kulud . . .	76,3	13,6	96,2	98,2	99,1	38,5
Kokku . . .	563,5	100	642,6	587,8	625,4	464,6
Ülejääk aruandeaastast . . .	191,3	—	130,0	157,0	92,2	136,6
Eetmist aastate ülejääk . . .	2 635,2	—	2 505,2	3 18,2	226,0	89,4
Bilans . . .	3 390,0	—	3 277,8	1 063,0	943,6	690,6

Tab. toodud üksikute summade kohta olgu selgituseks järgmist: kulude osas on arvestatud toitlus (peremehel toidul) 21 kr, korter, kütte ja valgustus 3 kr, voodivarustus ja pesupeseimine 1 kr kuus, kokku 25 kr, mis on lähedane keskmisele ülalpidamise ja korteri kulule raamatupidamise talituse and-

	1929		1928	1927	1926	1925
	Kr	%				
T U L U D:						
1. Töötasu . . .	651,0	86,3	660,0	652,0	607,0	547,0
2. Tasu kirjatatööde eest . . .	75,6	10,0	59,2	72,7	71,6	37,4
3. % hoiusummade, laenu- ja osamakude pralt . . .	13,2	1,7	13,6	13,8	5,1	—
4. Juhuslikud sissetulekud . . .	15,0	2,0	39,8	6,3	33,9	18,8
Kokku . . .	754,8	100	772,6	744,8	717,6	601,2
Kassa aruandeaasta 1. jaanuaril . . .	2 635,2	—	2 505,2	518,2	226,0	89,4
Üldse . . .	3 390,0	—	3 277,8	1 063,0	943,6	690,6
Aruandeaasta kulud . . .	563,5	—	642,6	587,8	625,4	464,6
Ülejääk järgnevaaksastaks . . .	2 826,5	—	2 635,2	475,2	318,2	226,0
Bilans . . .	3 390,0	—	3 277,8	1 063,0	943,6	690,6

meil (20,4 kr). Sarnased on ka vastavad summad tulude osas; kuid tööleping 1929 a. kestis 10 kuud, ülejäänud 2 kuul on arvestatud vaid juhuslik toid ja teenistus. Maksude all on arvestatud tuluraks, isikumaks, mitmesugused liikmemaksud ja elukindlustuse preemia.

Tab. 6. Riiigiraudteed septembris 1930. — Chemins de fer en septembre 1930.

1. Tähtsamad andmed piirkondade järgi - Données principales d'après les districts du réseau.

	Tuluvoovae rong-km arv (1000) Trains-km des lr. lucratifs (1000)	Reisijate arv (1000) Voyageurs-km (1000)		Iste kolitud kasutamise järgi des places occupées	Tühjade vankrite % vankrite üldarvust % des wagons à marchandises non chargés du nombre total des wagons à marchandises	Laaditud kaubavag. keskmine telje koorem*) Poids moyen par essieu d'un wagon chargé	Kaubarongi keskmine brutokaal (ton.üldveos) Poids moy. brut d'un train à marchand. (traf. tot. ton)	Kiirkaubarongi keskmine brutokaal (ton.üldveos) Poids moy. brut d'un train rapide pour marchand. (traf. tot. ton)	Kaubarongi keskmine netokaal (ton. tulutoovas veos) Poids moy. net de train pour march. (traf. lucrat. ton)	Kaubarongi keskmine telgede arv - Nombre moy. d'essieux pour un train de march.	
		Üld-Total	III kl. III cl.								Üld-Total
a) Laitariüppemised teed — Voie large											
Auru- ja mootorronges	232	14 030	12 954	35,0	27,32	5,53	4,79	511	440	246	62,01
Sel: Paidiski—Keila auru-moot.	7	116	116	22,7	33,33	4,00	3,62	—	—	—	—
Haapsalu—Keila	18	779	751	25,2	21,59	2,43	2,41	—	139	—	—
Keila—Tallinn	12	981	988	55,7	20,69	3,54	3,43	—	213	—	—
Tallinn—Tapa	41	3 336	2 989	39,4	32,41	6,22	5,63	671	621	366	74,00
Tapa—Narva	49	2 104	1 936	27,6	34,67	6,15	5,31	444	439	225	51,09
Sel: Tapa—Kohla	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tapa—Tartu auru-moot.	40	3 248	2 911	40,3	15,96	4,62	3,86	504	463	199	63,31
Tartu—Valga	40	2 393	2 239	35,0	12,54	5,01	4,03	458	471	193	58,00
Valga—Irboska	25	1 070	1 024	29,0	22,05	5,20	4,13	413	—	173	52,96
Elektrironges: Tallinn—Püskküla	29	2 679	2 679	42,2	—	—	—	—	—	—	—
Kokku — Total	261	16 709	15 633	36,0	27,32	5,53	4,79	511	440	246	62,01
Augustis—Août 1930 a.	269	20 075	18 744	37,7	27,52	5,54	4,68	432	401	229	58,75
Septembris—Septembre 1929 a.	248	21 269	20 059	45,3	28,11	5,10	4,13	581	378	209	63,65
1/IV.—30. IX. 1930 a.	1 588	117 681	110 955	41,3	28,91	5,75	4,97	513	414	257	60,67
1/I.—30. IX. 1930 a.	2 325	163 991	154 864	39,5	29,66	5,86	5,07	519	416	262	61,03
b) Kiitariüppemised teed — Voie étroite											
Sel: Tallinn—Türi	34	1 530	1 406	37,5	22,46	3,74	3,40	325	—	156	124,64
Türi—Mõisaküla	24	665	607	31,4	24,22	3,14	1,90	103	—	28	42,54
Mõisaküla—Pärnu	12	415	335	33,4	40,52	4,56	3,76	193	—	83	63,33
Lüva—Vääna	3	64	64	25,7	49,00	5,66	5,00	—	—	—	—
Lelle—Papiõid	17	404	409	31,4	27,13	3,32	2,74	199	—	75	53,40
Türi—Tamsalu	12	295	274	35,3	34,41	3,20	2,32	—	—	—	—
Riisela—Orajõe	3	38	38	25,2	50,51	5,18	3,54	240	—	89	87,50
Mõisaküla—Valga	5	146	133	27,8	39,92	4,72	3,94	93	—	16	58,33
Valga—Mõniste	9	104	104	29,1	46,39	4,08	3,54	—	—	—	—
Sõnda—Mustvee	7	138	136	48,1	42,64	3,26	2,62	126	—	38	63,33
Kokku — Total	126	3 909	3 555	34,1	31,48	3,72	3,08	204	—	82	81,43
Augustis—Août 1930 a.	133	4 972	4 455	39,0	28,61	3,50	3,02	194	—	81	78,01
Septembris—Septembre 1929 a.	135	5 184	4 666	43,1	26,68	2,65	2,21	180	—	56	78,55
1/IV.—30. IX. 1930 a.	803	29 469	26 618	40,4	31,61	3,56	3,14	201	—	83	83,09
1/I.—30. IX. 1930 a.	1 163	41 924	37 736	39,3	30,86	3,53	3,12	199	—	81	82,16

	Laitariüppemised teed—Voie large			Kiitariüppemised teed Voie étroite			
	Septembris		1/IV-30/IX 1930	Septembris		1/IV-30/IX 1930	
	1930	1929	1930	1930	1929	1930	
2. Kaubavedu (1000) — Transport des marchandises (1000).							
Kõigi saadetiste kaal—poids: Ton	138	132	891	1 332	71	451	645
Tn-km	16 705	13 965	102 974	152 930	4 370	4 092	32 109
Sel: maksulised saadetised—Dont les marchandises payables: Ton	121	111	773	1 159	61	63	394
Tn-km	14 446	11 302	89 050	132 275	3 018	3 413	28 247
Sel: erakaubad—Dont marchandises primées: Ton	103	105	634	1 032	59	61	378
Tn-km	11 511	10 889	73 864	111 029	3 506	3 369	27 244
3. Pagasivedu — Transport des bagages							
Kaal — poids (tuh. tn.)	0,6	0,7	3,8	5,0	0,3	0,4	1,8
tn-km (tuh.)	63	70	391	525	22	28	135
4. Reisijate vedu (1000) — Transport des voyageurs (1000).							
Reisijate üldarv — Nombre total de voyageurs	387	485	2 352	3 961	91	126	682
Sel: Välisühendus—Communio. avec l'étranger	6	10	29	42	2	1	8
Dont Kohalik liikumine — Mouvement local	381	475	2 923	3 919	89	125	674
Sel: I klassis	0,18	0,02	0,41	0,75	—	—	—
II	7	9	47	67	4	6	32
III	380	476	2 805	3 894	87	120	650
Reisijate üldarv—Voyageurs-km	16 709	21 269	117 681	163 991	3 909	5 184	29 469
Sel: Elektrirongid — Trains électriques	2 679	3 154	18 160	26 043	—	—	—
Dont Mootorvagunid — Wagons à moteur	—	—	—	—	—	—	—
Reisijaid ühe tee-km peale—Voyageurs par km exp.	25	32	175	243	7	9	51
Keskmine sõidukaugus — Parcours moyen	43,2	43,9	41,3	41,4	43,0	41,1	43,2
Magamiskaartide üldarv—Cart. pour voy. liés vend.	3	4	19	28	0,3	1	4
Jaamaesise-piletite üldarv—Tickets d'entrée vendus	13	14	89	118	0,3	0,4	2
5. Veerevkoossesu kasutamine (1000) — Exploitation du matériel roulant (1000).							
Rong-km üldarv — Trains-km	287	254	1 636	2 388	135	155	867
Sel: reisironges — Dont trains de voyageurs	190	181	1 150	1 630	97	97	566
Teig-km üldarv — Essieux-km	8 763	8 292	55 185	78 703	6 250	7 573	44 892
Sel: Vaguntelg-km — Voitures à voyageurs	3 694	3 548	23 229	32 707	2 082	2 146	13 412
Dont Vankritelg-km — Wagons à marchand.	5 059	4 744	31 956	45 996	4 177	5 427	31 480
Kesk. tlg. arv rong. — Moyen. des essieux par train	32,78	32,66	33,73	32,98	46,36	48,99	51,77
Sel: Aurureisironges — Trains de voyageurs	21,61	26,39	22,48	21,51	37,49	38,07	41,71
Sel: Elektrironges — Trains électriques	8,69	8,81	8,92	8,91	—	—	—
Dont Kaubaronges — Trains de marchand.	65,21	63,65	63,07	63,17	73,45	75,05	76,46
Kesk. kaubar. brutto-kaal (maksulisest veost*)	433	394	424	427	165	151	173

*) Keskmine telje koorem kiitariüppemisel teel on arvestatud paari telje peale. *) Poids moyen d'un train de march.

Tab. 1. Vällskaubandus oktoobris 1930 a. —

Rühm, kuulu- kusitus ep- diseis klass- sifikaatsioon.	Dans les chiffres du tableau les marchandises passées en transit ne sont pas comprises. Trafic de perfectionnement, réexportation et ré- importation sont compris.	Inglise Angle- terre	Läti Lettö- nie	N.S.V.L. U.R.S.S.	Poola- Danzig Pologne Pauzig	Prant- susse France	Rootsi Suède	Saksa Alle- magne	Tsch- hoslo- vakia Tchéco- slovaq.	Ühend- riigid Etats- Unis	Muud riigid Autres pays
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Eesti-Läti ühine nomenklatuur <i>Nomenclature unifiée pour l'Estonie et Lettonie</i>											
A. Sissevedu tonaldes — Importation en tonnes.											
5	I. 1. Elusloomad (arv-nombre)	—	41	—	—	—	—	—	—	—	—
1	II. Toidu- ja maitseained, loogid	785,4	0,8	2 567,0	4 468,2	74,0	55,9	2 365,4	35,6	848,9	2 520,4
1, 4	2 Tera- ja jahvatatud viil	356,8	0,7	1 167,8	1 017,0	70,0	55,9	32,8	—	838,5	2 301,7
2	3. Ala- ja juurvili	—	—	10,8	—	—	—	2,7	—	4,7	42,7
3	4. Karjasaadused	—	—	—	—	—	—	7,7	—	5,8	0,7
4	5. Kala, kalasaadused ja vähid	387,0	—	0,0	—	0,4	—	—	—	—	80,5
1	6. Muud toidu- ja maitseained ning loogid	44,0	0,1	1 389,4	3 450,6	3,7	0,0	2 061,4	35,6	—	68,0
6	7. Loomasööd	—	—	—	—	—	—	280,8	—	—	26,8
4, 7	III. Toor- ja poolvalmisained	6 312,9	865,6	6 381,1	3 409,6	28,0	76,2	988,4	0,9	1 400,9	2 309,4
8	8. Loomariigilised (peale rasvade)	—	11,6	—	—	0,1	34,0	29,4	—	—	73,8
9	9. Seemned, taimed ja nende osad	0,0	15,9	3,4	2,0	25,5	—	9,3	0,8	19,2	75,2
10	10. Metsamaterjal	—	456,8	4 634,0	11,2	—	—	10,5	—	—	70,8
12	11. Paberitoorained	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 223,0
17, 18	12. Tekstiilitoorained	16,0	11,1	30,0	—	—	0,1	23,9	0,6	342,4	408,4
19-21	13. Ärtside ja metallid töötlemata (metallimurd)	16,9	—	198,0	—	—	0,2	150,2	—	—	7,1
19	14. Mineraalid peale ärtside	5 824,6	356,1	414,0	2 819,5	—	—	15,7	—	—	65,4
20	15. Keemiatööstuse toorained:	455,3	14,1	1 095,8	576,4	2,4	28,1	387,4	0,0	1 039,8	576,8
	a) sellest õli, rasvad, vaigud, kummi toorelt	455,2	14,1	1 095,5	576,3	2,3	26,1	360,9	—	1 039,2	576,9
	b) väetisained	—	—	—	—	—	—	20,4	—	—	—
6	IV. Valmisaadused	1 005,9	99,7	135,6	182,2	130,4	307,8	2 089,0	54,1	49,2	2 474,8
8	16. Nahad töödeldud ja nahakaup	0,3	0,2	—	0,1	0,3	0,3	8,5	0,1	0,0	0,2
9	17. Puittööstusesaadused	0,3	3,9	7,7	2,9	0,0	0,2	7,1	0,1	9,0	38,0
11	18. Paberitööstusesaadused	1,5	34,9	—	2,4	1,1	6,7	65,6	2,4	9,8	835,9
12, 13	19. Tekstiilitööstusesaadused	20,5	3,7	4,7	4,9	9,6	1,9	52,7	8,9	0,4	18,2
14	20. Metallid	151,7	15,1	16,4	—	100,5	80,6	588,3	2,7	—	1 361,4
15	21. Põllumajandusemasinad ja riistad ¹⁾	—	0,7	0,1	—	—	19,9	3,3	—	—	2,4
15	22. Jõu- ja töömehhanika	182,7	4,4	—	0,1	0,7	12,5	134,2	0,4	—	32,2
15	23. Metallikaup	112,2	4,4	—	41,0	1,2	36,0	347,7	11,3	4,7	39,7
15	24. Elektrimasinad—aparaadid ja tarbeasjad	3,6	0,0	—	—	0,2	5,0	128,5	0,6	1,9	11,5
16	25. Instrumentid, aparaadid ²⁾ ja laskeriistad	5,5	0,0	0,0	—	0,4	0,2	13,8	0,2	0,7	1,6
17	26. Transportvahendid	0,2	0,0	—	0,0	0,2	1,1	1,5	—	10,5	22,7
19, 21	27. Keraamika ja muud mineraalkaubad	568,4	10,7	32,6	5,4	3,5	61,8	330,4	24,8	0,2	37,9
22	28. Keemiatööstusesaadused	13,9	21,6	74,1	125,4	12,5	79,7	339,7	2,0	14,2	70,2
12, 15, 22	29. Muud eraldi nimetatava kaubad	0,2	0,1	0,1	—	0,1	0,1	7,0	0,8	0,0	0,9
	V. 30. Kaalismetallid ja -klivid	—	0,0	—	—	—	—	0,4	—	0,0	0,0
	Kokku {	8 107,2	966,1	9 083,7	8 060,0	232,4	439,9	5 463,2	90,6	2 299,0	7 498,6
	September 1930	19,2	2,3	21,5	19,1	0,6	1,0	12,9	0,2	5,4	17,8
	1/I—31/X 1930	7 609,8	1 500,5	11 943,9	6 184,4	403,0	2 310,9	4 746,3	126,8	1 827,8	3 904,5
		71 427,4	13 272,0	109 170,8	63 571,5	11 168,4	16 761,1	64 175,1	1 895,3	19 582,5	47 865,0
B. Sisvevedu kroonides — Importation en kr. (couronne d'Estonie, égale 100¹⁰⁰ grammes de l'or pur (100 marks antérieurs).											
5	I. 1. Animaux vivants	—	41	—	—	—	—	—	—	—	—
1	II. Denrées alimentaires et coloniales, boissons	172 044	252	183 163	672 058	27 196	12 285	103 070	6 618	130 993	479 551
1, 4	2. Céréales et produits de minoterie	78 207	90	185 059	102 708	16 611	12 282	5 567	—	122 944	364 060
2	3. Produits des potagers et des vergers	—	—	4 590	—	—	—	1 121	—	2 511	16 941
3	4. Produits de l'élevage du bétail	—	—	—	—	—	—	9 364	—	5 638	1 078
4	5. Poissons, leurs produits et dérivés	89 727	—	104	—	1 057	—	—	—	—	12 958
1	6. Autr. denrées aliment. et coloniales et boissons	4 110	153	43 320	569 350	9 528	3	55 667	6 618	—	79 627
4	7. Fourrage	—	—	—	—	—	—	36 351	—	—	4 887
6	III. Matières premières et demi-fabriquées	236 252	70 514	278 692	112 895	14 320	33 274	338 251	1 382	682 194	647 353
4, 7	8. Produits animaux (non compr. gras. et huiles)	—	16 944	—	—	2 201	23 499	167 003	—	—	94 607
8	9. Semences, plantes vivantes et leurs parties	20	26 825	6 224	1 011	9 787	—	14 819	121	17 715	89 811
9	10. Produits forestiers	—	14 070	13 170	2 733	—	—	4 224	—	—	11 772
10	11. Matières pour papier	—	—	—	—	—	—	—	—	—	61 319
12	12. Matières textiles	38 252	8 035	41 872	—	—	300	34 489	1245	489 240	271 862
17, 18	13. Minéraux et métaux bruts	7 369	—	14 600	—	—	129	10 897	—	—	1 123
19-21	14. Minéraux (non compris minéraux)	106 290	2 505	5 999	38 900	—	1 854	15 079	—	—	4 989
20	15. Matières chimiques	84 321	2 635	133 827	70 161	2 379	12 492	91 740	16	175 239	117 869
	a) dont huiles, graisses, résine et caoutch. brut	84 217	2 635	133 517	70 071	2 277	12 362	84 185	—	175 210	117 145
	b) engrais	—	—	—	—	—	—	1 447	—	—	—
6	IV. Produits fabriqués	506 666	142 830	35 410	120 245	236 078	268 951	2 125 055	183 982	157 209	909 137
8	16. Peaux apprêtées et articles en cuir et peau	4 242	2 789	—	2 091	5 094	2 036	103 708	1 071	64	5 362
9	17. Ouvrages en bois	1 832	3 301	1 656	1 634	137	480	18 750	431	42	12 330
11	18. Articles en papier et imprimés	5 581	15 514	—	1 409	7 726	5 885	103 828	5 768	4 996	188 695
12, 13	19. Articles textiles	165 829	23 322	8 754	45 018	158 567	19 870	626 599	133 719	48 631	144 479
14	20. Métaux ouvragés	45 250	4 102	2 080	—	11 377	95 478	84 406	2 306	—	145 616
15	21. Outillage et machines agricoles	—	420	400	—	—	15 324	6 071	—	84	1 965
15	22. Machines motrices et machines industrielles	122 665	3 821	—	126	3 721	39 880	192 889	711	17 321	19 204
15	23. Articles en métaux non spécialement dénommés	58 536	5 459	—	18 956	1 845	47 886	306 084	9 758	10 149	29 808
15	24. Machin. et appareils électriques et leurs parties	10 926	113	—	—	670	24 40	277 993	6 139	6 120	108 720
16	25. Instruments, appareils et armes à feu	24 859	1 058	150	—	3 474	4 072	109 913	1 742	5 498	25 974
15	26. Moyens de transport	564	16	—	30	975	1 509	7 308	—	32 881	57 323
17	27. Céramique et autres produits minéraux	38 875	5 848	1 404	4 911	721	9 048	106 419	13 154	232	20 402
19, 21	28. Produits chimiques	81 582	77 012	21 048	47 940	39 457	61 640	214 117	2 848	31 172	132 098
22	29. Autres articles non spécialement dénommés	5 431	568	—	110	2 214	649	68 969	6 350	80	8 256
12, 13, 22	V. 30. Métaux et pierres précieuses, perles et coraux	—	2670	—	—	—	—	19 416	—	3	4 373
	Total {	914 962	216 307	497 263	905 198	277 594	318 610	2 590 792	191 982	970 399	2 040 414
	September 1930	10,3	2,4	5,6	10,1	3,1	3,6	29,0	2,1	10,9	22,9
	1/I—31/X 30	645 454	254 669	772 766	721 826	335 983	382 026	2 550 167	182 965	765 033	1 489 359
		7 086 934	2 269 971	7 740 097	7 441 680	3 753 688	9 921 710	24 148 887	1 577 729	11 132 745	10 211 548

Stin ka pilmatalit. sisseveaded. 2) Peale elektriparaadide.

Commerce extérieur en octobre 1930.

Kokku Total	%	Okt. Oct. 1929	1/1-31/X 1930	Belgia Belgique ¹⁾	Hollandi Pays-Bas	Inglise Angleterre	Läti Lettonie	N.S.V.L. U.R.S.S.	Rootsi Suède	Saksa Allemagne	Soome Pirlande	Taani Danemark	Muud riigid Austraals pays	Kokku Total	%	Okt. Oct. 1929	1/1-31/X 1930	
11	12	13	14	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
A. Väljavedu tonnides -- Exportation en tonnes.																		
13 744,6	32,5	16 789,7	159 041,9	200	---	---	83	---	---	---	---	---	---	283	---	70	1,7	
5 841,7	13,8	10 060,0	100 936,0	145,8	---	448,9	54,2	---	261,1	1 889,7	1 970,4	0,4	60,8	4 825,3	14,2	5 032,2	30 095,9	
60,8	0,2	91,0	2 151,9	---	---	---	0,0	---	---	---	---	---	---	4,3	---	1,7	190,9	
14,1	0,0	153,5	5 170,0	95,4	---	12,4	10,8	---	99,7	2,0	1 625,2	---	1,5	1 751,6	5,2	2 832,9	10 210,0	
408,5	1,1	966,5	6 276,3	0,2	---	388,0	0,4	---	63,1	1 836,4	34,9	---	18,2	2 436,6	7,2	1 972,2	15 437,7	
7 051,8	16,7	5 181,6	44 917,1	---	---	0,4	0,0	---	23,1	44,7	9,7	0,2	25,2	109,5	0,3	104,5	1 437,5	
307,7	0,7	935,5	1 153,6	50,1	---	48,0	4,3	---	0,2	0,6	179,3	0,2	15,9	248,5	0,7	71,4	1 118,6	
21 987,0	52,0	25 615,2	205 536,3	725,7	1 023,4	16 410,2	853,7	---	13,7	1 702,7	349,0	267,7	2 210,6	23 556,7	69,3	24 363,6	227 756,8	
154,0	0,4	167,5	1 321,2	---	1,2	0,1	34,7	---	5,2	8,4	0,0	---	4,6	54,2	0,1	88,8	724,3	
151,4	0,3	95,1	3 023,1	202,7	---	---	393,8	---	---	---	---	---	0,0	982,8	2,9	609,4	1 181,4	
5 183,2	12,3	1 408,8	53 959,0	39,6	1 022,3	14 451,4	5,3	---	---	---	32,1	267,7	137,8	19 006,2	47,1	16 830,3	163 185,3	
1 223,0	2,9	123,3	3 251,4	433,4	---	1 588,7	---	---	---	100,9	---	---	1 141,1	3 264,1	9,6	3 334,7	35 199,7	
838,5	2,0	871,2	7 117,2	---	---	21,3	38,0	---	4,1	15,7	117,1	---	0,2	137,2	0,6	134,2	5 105,5	
381,4	0,9	320,6	1 345,7	---	---	---	14,0	---	4,4	30,8	0,0	---	860,9	911,0	2,7	1 016,2	4 700,8	
9 862,0	23,5	16 325,1	73 949,1	---	---	---	342,0	---	---	1 534,8	199,5	---	---	2 078,2	6,1	2 120,2	15 806,1	
4 173,5	9,9	6 318,0	59 525,6	---	---	4,8	32,0	---	---	12,0	0,2	---	16,0	65,0	0,2	279,8	1 853,7	
4 145,0	9,8	4 071,9	28 544,0	---	---	---	29,1	---	---	---	0,2	---	14,0	49,8	0,1	264,1	1 723,5	
20,4	0,0	860,3	2 108,0	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	1,0	6,7	
6 828,7	15,5	5 773,8	57 310,3	53,8	89,8	1 241,3	307,5	1 480,7	---	---	---	---	601,1	5 591,5	16,5	7 138,0	60 679,7	
10,0	0,0	8,2	75,2	---	---	0,0	51,0	---	---	0,0	0,0	---	---	51,1	0,2	3,0	773,9	
60,1	0,1	155,3	1 542,4	7,2	11,6	1 063,4	0,1	---	0,4	85,4	51,6	19,7	38,4	1 277,9	3,8	1 876,4	15 551,5	
953,3	2,3	389,9	3 500,1	46,3	77,8	84,8	0,0	1 429,6	59,4	0,1	0,1	---	468,5	2 166,6	6,4	1 857,7	22 332,0	
128,5	0,3	107,4	1 177,4	---	0,3	11,9	9,6	---	49,2	82,9	6,3	310,3	52,6	523,1	1,5	726,4	5 311,4	
2 816,7	5,8	2 311,5	25 680,7	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	604,0	---	206,0	13,8	
25,0	0,1	45,2	1 567,5	---	---	---	8,5	---	0,0	0,0	---	---	0,2	6,8	---	2,0	79,4	
3 23,7	0,8	406,2	1 901,7	---	---	---	2,1	---	0,1	14,7	0,0	---	14,2	32,0	0,1	23,7	632,0	
598,2	1,4	639,7	5 572,2	---	---	---	2,8	---	0,1	0,1	1,3	---	4,2	8,4	---	2,0	130,8	
151,3	0,3	67,8	703,7	---	---	10,8	0,3	---	---	0,6	0,5	---	0,5	12,6	0,1	5,2	66,0	
22,4	0,1	28,1	176,0	---	---	---	0,1	---	---	0,1	0,0	0,1	---	0,3	---	2,9	13,9	
35,4	0,1	54,7	994,6	---	---	---	0,3	---	---	0,0	0,0	---	21,4	21,7	0,1	0,4	224,0	
1 183,5	2,7	555,4	57 107,7	---	---	---	278,5	---	11,6	0,0	1 105,7	4,1	---	1 401,7	4,1	1 770,8	14 837,5	
759,2	1,8	1 063,5	3736,2	311	---	65,8	7,5	---	---	11,3	0,1	---	---	85,5	0,2	262,0	1 246,5	
9,8	0,0	7,1	62,9	---	---	2,5	---	---	---	0,7	0,1	---	---	3,8	---	1,7	17,6	
0,4	0,0	0,0	1,1	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	0,0	0,5	
42 240,7	100	48 177,7	---	925,3	1 113,2	18 100,4	1 215,4	1 480,7	395,6	3 782,1	3 486,0	602,3	2 872,5	33 973,5	100	36 533,8	---	
40 557,9	---	---	---	2,7	3,3	53,3	3,5	4,4	1,2	11,1	10,3	1,8	8,4	---	---	---	---	---
---	---	---	---	499,2	2 367,0	23 960,1	1 667,4	1 782,8	261,2	3 883,1	2 045,1	455,9	4 826,9	41 128,7	---	---	---	---
---	---	---	---	6 633,8	21 800,1	166 436,0	12 943,6	12 260,7	4 828,6	27 116,5	17 109,0	3 658,4	45 460,2	---	---	---	---	---

B. Väljavedu kroonides -- Exportation en kr.																	
1 000 kr														1 000 kr			
11	12	13	14	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
0,0	0,0	14,2	22,6	24 000	---	---	12 087	---	---	---	---	---	---	36,1	0,4	15,4	262,6
1 792,2	20,1	2 704,7	21 021,8	200 107	---	675 843	9 078	---	87 546	3 792 280	147 730	714	49 576	4 962,9	52,6	5 882,1	33 789,9
837,8	9,4	1 601,4	13 786,7	---	---	---	4	---	---	---	608	---	---	0,6	---	0,4	28,6
25,1	0,3	40,9	798,1	---	---	1 405	1 944	---	2 990	625	74 105	---	440	81,5	0,9	182,7	613,9
16,0	0,2	161,0	546,9	193 927	---	811 506	415	---	57 166	3 765 300	17 750	---	19 003	4 665,1	49,4	5 478,5	31 535,0
103,9	1,2	239,4	1 556,3	180	---	381	1 698	---	17 926	25 727	3 604	181	9 929	596,0	0,6	64,3	783,7
788,4	8,6	609,6	5 774,5	---	---	62 519	1 617	---	530	628	35 705	538	20 204	121,8	1,3	143,8	619,0
41,2	0,4	52,4	159,5	6 000	---	---	3 400	---	8 935	---	15 960	---	---	34,3	0,4	7,4	209,7
2 420,1	27,1	3 081,1	23 868,9	131 412	64 425	1 81 551	105 196	---	7 439	49 005	16 991	21 500	256 403	1 833,9	19,4	2 159,0	19 853,2
304,2	6,4	349,0	2 033,5	---	2 400	1 500	3 940	---	4 972	5 854	603	---	2 851	121,0	0,2	147,6	1 257,0
159,8	1,8	135,2	2 136,5	42 000	---	80 430	76 696	---	---	---	269	---	10	199,4	2,1	191,8	250,8
106,0	1,2	29,4	1 227,8	2 400	62 025	810 980	200	---	---	---	3 800	21 600	13 738	914,7	9,7	956,1	7 857,1
61,3	0,7	32,0	287,9	87 012	---	277 012	---	---	---	17 500	---	---	209 393	590,9	6,3	617,1	5 954,2
855,8	9,9	1 339,9	9 424,7	---	---	4 000	12 895	---	787	4 157	6 115	---	---	28,0	0,3	122,2	3 900,0
34,1	0,4	43,9	207,0	---	---	---	900	---	1 750	1 650	6	---	25 640	29,9	0,3	48,2	220,4
178,7	2,0	327,2	1 444,5	---	---	---	860	---	---	2 310	6 160	---	---	9,8	0,1	29,1	77,8
690,7	7,7	819,5	6 937,0	---	---	7 629	9 655	---	---	17 534	28	---	4 711	39,5	0,4	46,9	335,3
681,0	7,6	651,5	4 829,7	---	---	---	7 663	---	---	---	28	---	2 440	10,1	0,1	22,9	142,5
1,4	0,0	46,8	1 680,0	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	0,1	100,3
4 684,7	52,5	4 793,1	40 183,5	14 100	18 071	369 462	80 716	479 135	201 173	350 729	89 672	683 816	318 750	2 605,7	27,6	3 444,9	28 857,2
126,4	1,4	116,5	1 171,7	---	---	1 900	---	149 355	---	73	---	---	---	151,3	1,6	13,5	534,9
40,5	0,4	70,9	611,6	8 700	2 210	255 305	55	---	330	35 176	13 585	5 110	16 800	331,5	5,5	482,0	3 397,7
339,2	3,8	197,6	2 101,9	9 200	13 921	30 588	200	329 330	13 046	---	670	---	113 196	510,7	5,4	480,3	5 526,8
1 274,8	14,3	1 010,4	9 739,8	---	1 940	25 675	56 058	---	182 712	290 852	19 074	676 489	189 145	1 421,9	15,0	2 112,0	16 154,5
380,5	3,7	366,1	4 258,7	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	40,7	7,2
24,9	0,3	66,5	1 443,7	---	---	---	4 000	---	---	300	30	---	---	550	4,9	0,1	3,8
400,4	4,5	804,7	2 891,4	---	---	---	3 552	---	259	6 935	10 343	---	2 500	23,6	0,3	27,7	646,0
481,6</																	

Tab. 2. VÄLISKAUBANDUS MUUDE RIIKIDEGA OKTOOBRI 1930 a.—COMMERCE EXTÉRIEUR avec les AUTRES PAYS en OCTOBRE 1930.

Rahvusvaheline statistiliste territooriumide numeratsioon	Sissevedu Importation		Väljavedu Exportation		Numération internationale des territoires statistiques	Sissevedu Importation		Väljavedu Exportation	
	ton	kr	ton	kr		ton	kr	ton	kr
168. Argentina—Argentine	31,2	36 583	—	—	15. Kreeka—Grèce	15,7	16 202	50,7	10 444
182. Austraalia—Australie	1 005,9	174 548	0,5	2 020	111. Kuuba—Cuba	14,3	15 615	7,5	1 000
6. Austria—Autriche	11,0	56 634	0,4	2 040	22. Leedu—Lituanie	0,8	1 110	112,2	89 259
7. Belgia-Luksemburgi majand. liit Belgo-luxembourgeoise, Union écon.	1 446,8	216 774	*)	*)	93. Lõuna-Aafrika ühend. riigid— Union Sud-Africaine	27,5	12 414	—	—
169. Boliivia—Bolivie	—	—	12,1	2 249	34. Lõunaslaavia—Yongoslavie	0,0	518	0,1	678
170. Brasillia—Brésil	25,0	26 823	4,7	1 000	123. Madagaskar—Madagascar	0,4	652	—	—
178. Briti-Guaajaana—Guyane britann.	—	—	3,7	740	146. Mehhiko—Mexique	5,6	4 086	—	—
98-104. Briti-ida-Aafrika—Afrique d'Est britannique	5,9	4 583	—	—	147. Nikaragua—Nicaragua	0,0	280	—	—
85-88. Briti-Lääne-Aafrika—Afrique d'Ouest britannique	11,8	10 270	—	—	23. Norra—Norvège	13,1	6 480	39,7	94 136
66. Briti-Malaja—Malaisie britannique	0,4	741	13,3	2 700	148. Panama—Panama	—	—	5,2	1 850
150-153. Briti-Kesk-Ameerika—Amérique	—	—	—	—	175. Peruu—Pérou	42,5	78 625	32,5	7 538
155-161. Centrale britannique	0,0	189	2,3	580	27. Poola-Danzig—Pologne-Danzig	*)	*)	892,5	51 965
8. Bulgaaria—Bulgarie	8,4	9 239	—	—	26. Portugal—Portugal	1,9	1 050	19,2	4 000
178. Ecuador—Equateur	1,6	2 087	11,9	4 303	129-132. Portugali-Lääne-Aafrika—Afrique d'Ouest portugaise	0,3	210	—	—
76. Egiptus—Egypte	8,7	14 740	2,0	3 845	14. Prantsuse—France	*)	*)	1 422,4	272 066
131. Guatemala—Guatemala	1,0	1 872	3,1	600	109. Prantsuse Alžeeria—Algérie franç.	9,3	2 133	—	—
144. Haiti—Haïti	—	—	2,2	500	80. Prantsuse-Maroko—Maroc franç.	7,8	1 505	—	—
86. Helveetsia—Suisse	5,7	80 717	—	—	28. Rumeenia—Roumanie	466,0	48 600	—	—
40. Hiina—Chine	5,2	9 257	16,0	4 124	142. Santo-Domingo—Dominicaine, Rép.	—	—	8,3	2 780
11. Hispaania—Espagne	2,4	1 734	—	—	13. Soome—Finlande	2 244,9	377 773	*)	*)
25. Hollandi—Pays-Bas	150,5	188 366	*)	*)	9. Taani—Danemark	170,1	186 545	*)	*)
72. Hollandi-India—Indes néerlandais.	15,4	25 848	1,3	300	62. Tseilon—Ceylon	1,8	2 855	—	—
65. India—Inde	539,7	205 122	39,6	9 893	56. Türgi—Turquie	12,0	12 959	—	—
44. Irak—Irak	—	—	4,4	1 100	37. Tšehhoslovakkia—Tchécoslovaq.	*)	*)	14,5	2 440
19. Itaalia—Italie	26,0	26 696	—	—	171. Tšiili—Chili	0,1	53	—	—
45. Jaapan—Japon	1,1	4 159	—	—	16. Ungari—Hongrie	1,4	11 553	—	—
154. Jamaika—Jamaïque	2,5	3 262	—	—	176. Urugvat—Uruguay	2,5	4 265	43,2	13 902
57. Jemen—Jemen	0,2	440	—	—	185. Uus-Meremaa—Nouv.-Zélande	3,7	8 350	41,7	4 738
136. Kanada—Canada	1130,5	165 998	—	—	177. Venezuela—Venezuela	—	—	4,5	1 620
107. Kanaari saared—Iles Canaries	—	—	22,4	7 260	134. Ühendriigid—États Unis	*)	*)	38,4	22 339

Tab. 3. Tähtsamate ainete väliskaubandus oktoobris 1930 a.
Commerce extérieur des principaux articles en octobre 1930.

Järjek. nr. täielikus üksikainete nomenklat.	Resti-Läti ühine nomenklatuur Nomenclature unifiée pour Estonie et Lettonie	ton		kr.		Järjek. nr. täielikus üksikainete nomenklat.	Kr.—couronne d'Estonie, égale 100/248 grammes de l'or pur (100 marks antérieurs)	ton		kr.	
		2	3	4	5			6			
SISSEVEDU — IMPORTATION											
II. Toidu ja maitseained, joogid											
2. Tera- ja jahvatatud vill		13 744,8	1 792 230	232	40,0	232	Ölikoogid	—	4,432	—	4 432
11	Rukis	5 841,7	837 567	233	100,1	233	Sooljatangud	—	13 446	—	13 446
	Sel.: Poola-Danzig	510,9	41 267	236	115,7	236	Muu loomatoid ern.	—	15 221	—	15 221
	N. S. V. L.	16,5	1 254	III. Toor- ja poolvalmisained							
12	Nisu	3 684,0	524 939	8. Loomariigilised, peale rasvade							
	Sel.: Kanada	1 066,3	152 367	237-241	73,4	237-241	Loomanahad kuivalt soolatud	15,0	304 257	—	304 257
	Austraalia	989,5	155 625		23,0		Sel.: Rootsi	—	81 133	—	81 133
	N. S. V. L.	834,7	108 505		14,3		Kuuba	—	15 015	—	15 015
13	Oder	404,9	51 727	237-241	23,8	237-241	Loomanahad märjalt soolatud	—	31 567	—	31 567
14	Kaer	326,8	26 168	243-257	8,0	243-257	Karusnahad	—	179 913	—	179 913
16	Mais	—	—	9. Seenned, taimed ja nende osad							
21	Nisujaahu	570,3	126 585	274, 275	151,4	274, 275	Linaseenned	—	159 784	—	159 784
	Sel.: Inglise	356,1	78 027	278	0,1	278	Põevähiliseenned	—	25	—	25
	Ühisriigid	99,9	20 882	281	—	281	Kopra	—	—	—	—
26	Manna	65,2	14 619	285	7,0	285	Risikheinaseenned	—	4 500	—	4 500
	Sel.: Rootsi	52,8	11 696	305, 306	45,8	305, 306	Tubak lehtedes, kasvudes	—	113 383	—	113 383
	Prantsuse	12,6	2 323		16,7		Sel.: Taani	—	33 123	—	33 123
27	Herkulo ehk kaeratangud	16,8	3 072		11,0		Läti	—	21 359	—	21 359
30	Riis	193,8	44 684		17,9		Ühendriigid	—	15 711	—	15 711
	Sel.: India	176,5	40 589		5,0		Humalad	—	4 298	—	4 298
11. Paberitoorained											
3. Aia- ja juurvill		60,8	25 163	346	—	346	Paberimass kuiv	—	—	—	—
35	Herned	11,0	2 561	347	670,0	347	Paberimass märg	—	3 487	—	3 487
59	Apelsinid ja mandariinid	3,1	1 694	349	124,5	349	Tselluloos kuiv	—	26 327	—	26 327
60	Sidrunid	19,6	7 920	349	428,5	349	Tselluloos märg	—	31 505	—	31 505
62	Banaanid	0,2	162	12. Tekstiiltoorained							
69-75	Puuvilli ja marjad kuivatatud	23,7	11 309	352	638,5	352	Puuvill toores	—	885 295	—	885 295
5. Kala, kalasaadused ja vähid		465,5	103 906		423,3		Sel.: Ühendriigid	—	618 296	—	618 296
112	Heeringad	392,6	90 839		342,4		N. S. V. L.	—	489 240	—	489 240
6. Muud toidu- ja maitseained ning joogid		7 051,8	768 376	357	28,1	357	Kanep	—	33 325	—	33 325
167	Kohv toores, ubades	15,6	22 989		21,6		Sel.: India	—	12 421	—	12 421
172, 175	Kakao ubades ja pulbris	23,5	19 685		10,0		N. S. V. L.	—	5 128	—	5 128
176	Tee igasugune	6,6	16 255		4,7		Mehhiko	—	2 918	—	2 918
178, 179	Suhkur peenike ja rafinaad	3 552,5	586 583	359	5,1	359	Džuut	—	3 575	—	3 575
	Sel.: Poola-Danzig	3 450,6	569 350	368	321,5	368	Vill värvimata	—	122 425	—	122 425
	Saksa	66,2	10 926		28,2		Sel.: Inglise	—	67 278	—	67 278
205, 206	Sool	3 421,4	83 140		8,5		Austraalia	—	18 700	—	18 700
207	Kunstvõid	4,4	3 152		3,2		U. Meremaa	—	11 695	—	11 695
213-217, 221-224	Vilnud ja veinid	3,3	9 532		5,7			—	8 350	—	8 350
7. Loomasööd		307,7	41 238	13. Arsid ja metallid töötlemata (metallimurd)							
231	Kiilid igasugused (loomatoid)	—	—	376	381,4	376	Malm toores	—	34 118	—	34 118
14. Mineraalid peale ristside											
		—	—	397, 398	369,1	397, 398	Vabrik. ja ehit. tarvitav savi	—	25 212	—	25 212

*) v. tab. 1.

Tab. 3. Tähtsamate ainete väliskaubandus oktoobris 1930 a. (järg).
Commerce extérieur des principaux articles en octobre 1930 (suite).

Järjek. nr. täielikus üksikainete nomenklat.	Besti-Läti õhine nomenklatuur <i>Nomenclature unifiée pour Estonie et Lettonie</i>	ton	kr	Järjek. nr. täielikus üksikainete nomenklat.	Kr.—couronne d'Estonie, égale 100/248 gramme de l'or pur (100 marks antérieurs)	ton	kr
1		2	3	4		5	6
SISSEVEDU—IMPORTATION.							
447	Klvisüsi Sel.: Inglise Poola-Danzig	8 106,9 5 083,4 2 819,5	134 015 91 370 38 990	792 794, 795	Vasktraat isoleer-ta 0,5-12,5 mm Inglisina	4,8 0,4	5915 884
15	Keemiatõstuse toorained	4 173,5	690 679	21.	Põllumajandusemasinad ja -riistad (silm ka piimatalt. sisseseaded)	25,6	24 284
a)	õlid, rasvad, valgud, kummi tooreid	4 145,6	681 619	809	Traktorid	—	—
462	Loomaravv tehniliseks tarbeks	60,8	29 990	810, 811	Viljapeksugarnituurid jõumasi- naga ja ilma	3,2	2 070
471	Palmiteraõli	31,7	19 044	817, 818	Niidumasinad	16,2	10 250
474	Kookosõli Sel.: Taani Saksa	7,6 3,5 3,1	5 064 2 640 1 743	820	Adrad	—	—
481	Kakaovõli	17,0	21 848	825	Vikatid	0,1	455
483	Nafta toores Sel.: Ühendriigid N. S. V. L.	327,2 237,9 67,6	25 025 16 850 6 475	830—834	Separaatorid ja m. piimanduse masinad	4,2 0,4	9 052 681
484	Masut	20,3	2 572	835	Põllutõõmasinate osad	—	—
485	Petrooleum Sel.: N.S.V.L. Rumeenia Poola-Danzig	2 123,0 904,1 486,0 436,4	225 733 87 770 48 600 44 896	22. Jõu- ja tõõmasinad	323,7	400 366	
487	Bensin Sel.: Ühendriigid Inglise N.S.V.L.	1 153,2 427,1 433,4 186,4	205 393 81 550 71 516 32 250	836 837 841 849 850	Aurumasinad ja lokomobiilid Plahvatusjõumasinad Veskiit sisseseaded Kudumismasinad	0,7 9,1 11,9 4,6	890 27 156 17 411 9 450
493	Paraffin	23,6	5 491	842—848, 851—864	Õmblus- ja plutusmasinad ja nende osad	7,0	30 995
495	Määrõõli ern. Sel.: Ühendriigid Saksa Poola-Danzig	210,6 123,5 59,1 22,4	62 580 38 954 14 563 4 820	850—865	Igasugused töömasinad ja abi- nõud rauast, malust, terasest Masinate ja aparaatide osad	194,4 31,8	226 235 59 694
498	Kivisöetõrv	6,0	503	23. Metallikaup	598,1	481 570	
513	Kampol Sel.: Ühendriigid	47,6 46,8	11 521 11 325	872	Rauast ja terasest tootud, pressit. ja valatud kaup ern.	48,0	13 800
535	Väetisained	0,1	233	876	Raud- ja terastorud ja nende ühendusjaod	123,3 8,8	40 042 4 251
537	Väetisainete ammoniak	—	—	881, 835	Raudtraatnaelad ja -needid	—	—
541	Superfosfaat	20,0	1 199	875, 877— 880, 886	Muu treitud, poleeritud, lihvitud raud- ja teraskaup igasugune	126,4	127 114
542	Toomasätkak jahvatatud	—	—	887, 889	Raudplekk-kaup ern. lihtne	54,6	59 198
546, 547	Kaalisoolad	—	—	892	Oksastraat	56,2	10 419
c) Muud keemiatõstuse toorained	—	—	—	895	Raud- ja terastraatkaup ern.	11,1	11 470
549	Väavel toores, tükkides	7,5	7 613	900—903	Noakaup igasugune	3,6	25 308
IV. Valmissaadused.							
16.	Nahad töötletud ja nahakaup	10,0	126 457	906—908, 911	Ern. käsitööriistad	23,6	34 180
560—568	Suured parknahad	5,1	38 699	912	Vaskkaup igasugune	10,9	57 526
569—576	Töötletud peenesord. nahad	3,5	72 850	920	Alumiiniumkaup ern.	5,6	14 291
590	Masinarühmad	0,9	7 413	24. Elektrimasinad—aparaadid ja tarbeasjad	151,3	435 085	
17.	Puutõstusesaadused	50,1	40 519	924, 925	El.-düanod, -mootorid, trans- formaatorid	15,0	34 437
600—604	Aami- ja puusepatõõ	37,4	10 990	932	El.-lambid metallnõidiga	1,8	35 059
609—612	Tisleri- ja trefalitiõõ	5,8	17 629	934	El.-kaablid metallpantseriga	13,6	14 659
18.	Paberitõstusesaadused	958,3	339 191	935	El.-juhed isoleeritud	53,2	111 154
024	Puupapp värvimata Sel.: Soome	761,4 744,6	192 922 126 581	943	Raadioaparaadid, -osad ja -tarb.	5,2	98 116
638, 639	Paberrossipaber	4,8	12 590	25. Instrumendid, aparaadid (peale elektrilapar.) ja laskeriistad	22,4	176 680	
636, 637, 650	Kirjutuse ja trükipaber	54,7	35 823	953	Arstiriistad, -aparaadid ja -tarbed	1,0	21 793
648	Tapetid ja bordüürid	8,5	6 826	958—966	Kellad	1,1	13 566
19.	Tekstiilõstusesaadused	123,5	1 274 782	973—980	Muusikariistad	12,8	74 921
667—670	Puuvillaniit ja -lõng	5,4	46 061	981—984	Laskeriistad	1,1	12 714
671—676	Puuvillariite Sel.: Inglise Saksa Tšehhoslov.	20,0 12,0 3,6 1,7	180 993 76 113 35 322 19 120	26. Transportvahendid	36,4	100 696	
686, 750	Sukad, sokid	2,4	61 394	980—992	Veesõiduriistad	4 tk. 45,8 rgt.	9 780
687, 708, 751	Muud kujutud tööd ern.	1,6	46 586	999	Sõidua autod	3 tk.	8 697
699—701	Villane lõng	24,5	150 233	1002	Veoauteode raamid ühes moo- tori ja ratastega	19 „	43 824
702, 703	Villane riie kangais Sel.: Saksa Inglise Tšehhoslov.	19,2 7,4 3,1 4,0	317 370 120 375 59 700 59 160	1008	Jalgrattad	90 „	6 595
713, 715	Siid- ja kunstsiidniit ja -lõng	7,7	78 567	27. Keraamika ja muud mineraalkaubad	1 133,5	207 007	
716—719	Siidriie	1,3	100 769	1025	Kätad, tahud loonulikud	30,9	2 200
721, 731	Kõõd ja nõõrid	16,6	21 559	1033	Tulekindlad kivid ja talviid (šamotkiivid)	609,5	36 615
747, 748	Kalavõrgud	3,0	33 700	1051—1053	Fajanskaup	43,1	22 258
749	Peakatted igasugused	2,6	58	1054, 1055	Portselankaup	15,7	20 379
762—767		—	—	1056—1073	Tahvelklaas ja klaaskaup	47,3	69 120
20.	Metallid	2 316,7	330 530	28. Keemiatõstusesaadused	759,2	658 892	
768—772	Latt-, sordi- ja vormraud igasug. Sel.: Belgia Saksa	1 811,6 1 231,2 465,3	192 917 127 865 52 124	Alumiin	—	—	
773, 774, 781—783	Lehtraud ja raudplekk Sel.: Inglise Saksa Rootsi	398,3 140,8 70,5	87 025 41 704 11 071	1103	Pehmest kummist asjad ühend. kiudainetega	19,2	76 106
775—780	Teras Sel.: Saksa Tšehhoslov. Rootsi	55,5 23,5 6,4 2,6	16 967 8 932 2 643 1 870	1110, 1114	Veoauteode massiiv-kummišiidid	0,4	709
784, 785 789—790	Raud- ja terastraat 1—5 mm Vask Sel.: Rootsi Saksa	35,0 6,4 5,4 0,7	1 693 5 304 7 411 900	1113, 1114	Kummiist jalanõud	35,4	193 688
				1168	Väälvehapu alumiinium	109,2	10 933
				1231	Pesuosoda	72,3	7 740
				1308—1311	Kaustiksooda puhastamata	97,2	24 700
				1323—1328, 1336—1344	Sõehape (vedel) Lõhna- ja kosmeetikained Parkimisekstraktid	2,4 84,5	41 644 38 798
				1348	Mineraalvärvid	25,8	13 679
				1355	Alisariivvärvid ern.	6,7	40 928
				1356	Saapamääre	3,6	7 353
				1360	Trükimust.	4,0	6 128
				1365	Pronksipulber	0,6	1 879
				29. Muud eraldi nimetatud kaubad	9,8	88 604	
				1394—1396	Kirjutusematerjal ern.	4,4	29 278

Tab. 3. Tähtsamate ainete väliskaubandus oktoobris 1930 a. (järg).
Commerce extérieur des principaux articles en octobre 1930 (suite).

Järjek. nr. üksikainete nomenklat.	Eesti-Läti ühine nomenklatuur Nomenclature unifiée pour Estonie et Lettonie	ton	kr	Järjek. nr. üksikainete nomenklat.	Kr—couronne d'Estonie, égale 100/248 grammes de l'or pur (100 marks antérieurs)	ton	kr
1		2	3	4		5	6
VÄLJAVEDU—EXPORTATION							
I. Elusloomad.							
1	Hobused (arv)	283	36 087	13.	Artsid ja metallid töötlemata (metallimurd)	910,9	20 946
2	Tetsed (väljaarvatud vasikad)	54	11 536	380	Vanaraud	905,9	27 790
5	Sead, põrsad (arv)	205	24 440		Sel.: Poola-Danzig	860,0	25 040
					Saksa	30,1	1 250
				385,386	Vanavask	2,9	1 420
					Sel.: Rootsi	2,9	1 420
II. Toidu- ja maitseained, joogid							
3.	Ala- ja juurvitid	4 825,9	4 962 874	14.	Mineraalid peale artside	2 076,2	9 320
38	Kartul toores	1 751,6	81 509	406,407	Kips	199,5	6 160
57	Üunad	1 592,4	39 306	408	Lubi kustutamata	—	—
4.	Karjasaadused	2 436,6	4 665 066	15.	Keemiatööstuse toorained	65,0	39 557
70	Peekon	193,1	201 833	a)	Õlid, rasvad valitud, kummi toorelt	43,8	10 131
77	Sel.: Inglise	193,1	201 833	497	Põlevkiviõil	15,0	1 000
78	Sealiha värsket ja soolatud	2,6	2 820	IV. Valmissaadused.			
79	Sel.: Rootsi	1,7	2 163	16.	Nahad töötletud ja nahakaup	51,1	151 328
81	Lambaliha	41,0	20 798	566,567	Suured parknahad	51,0	149 355
81	Sel.: Soome	34,4	17 200	17.	Puutööstusesaadused	1 277,9	331 521
95	Lambaliha	62,9	56 474	593	Vipeer	1 103,1	246 090
96	Kohupiim	61,6	56 291		Sel.: Inglise	985,1	219 000
96	Või	1 923,4	4 053 011		Soome	49,8	11 010
	Sel.: Saksa	1 635,5	3 442 740	594	Vineerist tootl põhjad	119,2	62 309
	Inglise	193,7	407 736		Sel.: Saksa	48,0	28 950
99	Munad	3 002 700 tk	323 097		Inglise	38,8	19 500
	Sel.: Saksa	2 984 700 „	321 100		Prantsuse	24,9	12 900
5.	Kala, kalasaadused ja vähld	109,5	59 629	598	Tikutraat	—	—
100—105	värsked kalad	55,4	35 807	603	Üksed	—	—
116—120	Kalakonservid	10,5	9 821	607	Niidirullid	12,6	5 167
6.	Muud toidu- ja maitseained ning joogid	248,5	121 765	609,610	Sel.: Saksa	6,4	2 331
127	Kartulijahu	177,5	34 530		Inglise	4,1	1 936
187	Sokolaad	49,9	67 667		Mööbel	35,5	14 725
210	Terraleib, pain normal	4,3	1 617	18.	Paberitööstusesaadused	2 166,6	510 661
III. Töör- ja poolvalmisained							
8.	Loomariistained, peale rasvade	23 556,7	1 833 962	634	Pakkimispaber	1 779,7	64 338
287—241	Loomanahad kuivalt soolatud	51,2	22 120	635	Rotatsioonipaber	1 491,2	306 686
	Sel.: Rootsi	0,9	2 000	680,637	Kirjutuse- ja trükipaber	495,1	137 932
287—241	Loomanahad märjalt soolatud	0,9	2 000	19.	Tekstiilitööstusesaadused	523,1	1 421 940
	Sel.: Rootsi	2,5	2 500	664,665	Puuvillavatt	—	—
243—257	Karusnahad	2,1	2 100	667—670	Puuvillaniit ja -lõng	107,5	336 453
260	Jõhvid	0,2	5 437		Sel.: Saksa	51,2	163 830
270	Soolad	11,5	5 132		Taan	33,4	101 851
9.	Seemned, taimed ja nende osad	982,8	199 405	671—676	Puuvillariie	168,2	642 551
274,275	Linaseemned	982,7	199 126		Sel.: Taani	57,2	204 300
10.	Metsamaterjal	16 006,2	914 693		Rootsi	47,5	176 981
310—319,325	Palgid, prussid, pakud, latid	5 576 kl.	7 403	696	Saksa	22,7	108 339
321	Laiplid	—	—		Pakkimis- ja kotiride	200,4	316 428
322	Propsid	224 805 kl.	75 943		Sel.: Taani	139,6	290 825
320,326—328	Kuuse- ja männilauad ja -plangud	4 085,56 st.	826 555	702,703	Inglise	9,4	14 176
	Sel.: Inglise	4 078,43 „	729 292		Villane riie	3,3	31 895
	Holland	369,59 „	59 625		Sel.: Läti	2,1	16 210
338	Krohvimaispeerud	23,0 „	4 500		Taan	0,5	6 200
11.	Paberitoorained	3 284,1	590 917	27.	Keraamika ja muud mineraalkaubad	1 401,7	59 539
349	Tselluloos	3 261,1	590 917	1016	Tsement	1 232,2	49 091
	Sel.: Inglise	1 538,7	277 012		Sel.: Soome	1 003,7	39 935
	Prantsuse	1 115,9	204 852	1034	Telliskivid vaapamata	102,0	700
	Belgia	483,4	87 012	28.	Keemiatööstusesaadused	85,5	44 697
12.	Tekstiilitoorained	197,2	27 994	1102	Kaseiin	17,6	11 795
354	Lina	—	—	1313	Tuletikond	65,5	30 000
355	Takud	—	—				

Tab. 4. Tollamatete läbikalk oktoobris 1930 a.—Activité des bureaux douaniers en octobre 1930.

	Tallinn	Valga	Pärnu	Narva	Loksa	Haap- salu	Kures- saare	Kunda	Paldiski	Kokku Total
ton	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Sissevedu—Importation	32 163	2 202	1 531	5 669	—	0,1	335	341	—	42 241
	16 368	626	9 425	1 951	152	199	777	2 290	1 787	33 974
Väljavedu—Exportation	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Üldläbikalk—Total de l'importation et de l'export.	49 031	2 727	10 956	7 620	152	199	1 112	2 631	1 787	76 215
1 000 kr	8 232	302	190	155	—	0,1	14	11	—	8 924
	8 865	140	568	205	2	19	28	74	33	9 439
Üldläbikalk—Total de l'importation et de l'export.	16 617	442	758	360	2	19	42	85	38	18 363

Tab. 25. TOIDUAINETE MAKSUMUS KALORILISE SISALDUSE JÄRGI
1925—1930 a. — CÔÛT DES DENRÉES ALIMENTAIRES
À LA BASE DE LEUR VALEUR NUTRITIVE 1925—1930.

1000 kalori maksumus (sentides) Coût par 1000 calories (en cents)	Keskmiselt Moyenne					1930		
	1925	1926	1927	1928	1929	IX	X	XI
1-2. Sealha—Viande de porc	54	54	44	51	58	49	44	43
3. Seapekk—Lard	22	21	16	19	22	17	16	16
4-5. Loomaliha—Viande de boeuf	59	68	53	55	62	55	46	42
6-7. Vasikaliha— de veau	50	55	45	50	58	58	56	48
8-9. Lambaliha— de mouton	34	37	35	36	41	34	29	28
10. Searasv sulatam.—Graisse de porc sulat.—Saindoux	22	21	16	19	20	17	15	15
11. Searasv sulat.—Saindoux	22	19	18	20	21	16	16	16
12. Loomarasv sulatam.—Gras de boeuf non fondue	14	14	12	12	13	—	—	—
14. Teevorst—Saucisson	77	83	80	80	88	85	85	85
15. Sink—Jambon	49	43	38	40	45	45	48	41
16. Rõimed, värsked—Petits harengs bailliques frais	57	59	53	58	56	62	47	48
17. Kilud, värsked—Esprots frais	52	72	48	48	36	37	40	46
18. Haugid —Brochets	142	118	118	128	164	137	140	125
19. Ahvenad —Perches fraîches Tursad —Morues	102	104	96	107	124	69	111	—
20. Rõimed, soolat.—Pet. har. baill. salés 21. Kilud —Esprots salés	48	50	52	56	56	53	53	45
22. Heeringad —Harengs	35	43	36	30	29	23	26	—
23. Rukkijahu—Farine de seigle Rukkijahu — blutée	36	37	37	37	38	38	36	38
24. Rukkijahu — de froment Nisupüü — blutée	7	5	6	7	7	3	4	4
25. Rukkijahu — de froment Nisupüü — blutée	10	8	9	10	8	—	8	—
26. Rukkijahu — de froment Nisupüü — blutée	12	11	11	11	12	9	9	10
27. Rukkijahu — de froment Nisupüü — blutée	16	17	16	16	15	14	14	15
28. Odrajahu — d'orge	9	9	9	9	11	8	8	—
29. Odratangud—Grain d'orge	11	11	10	11	11	10	10	10
30. Kruubid—Orge perlé	12	12	12	12	13	13	13	11
31. Rukkileib—Pain de seigle	9	8	9	9	9	6	7	7
32. Peenleib — demi-bl. de seigle	15	14	14	14	14	12	14	13
33. Sepik — de froment	16	16	15	15	13	13	14	14
34. Sepik — de froment	18	17	18	18	19	19	19	19
35. Naelasai — blanc	22	22	21	23	25	20	20	21
36. Rõõspüim—Fait frais	37	38	41	44	47	39	39	41
37. Hapukoore—Crème aigre	37	38	41	44	47	39	39	41
38. Kohupiim—Caillebotte	38	35	35	39	37	28	28	28
39. Või, melerei—Beurre de table kõõgi — de cuisine Taimnevi — végétal	32	31	31	34	33	25	25	25
40. Juust keetsid—Fromage suisse	18	17	17	17	17	17	17	17
41. Kanamunad—Oeufs de poule	54	54	54	54	55	55	55	55
42. Kartulid—Pommes de terre	12	10	9	12	10	8	12	11
43. Porgandid—Carottes	10	8	8	12	11	6	6	6
44. Peedid—Betteraves	37	47	43	48	104	28	33	33
45. Kaalikad—Navets	41	52	58	54	102	35	35	35
46. Hersed—Pois séchés	43	62	69	65	63	36	29	36
47. Oad —Fèves	19	18	13	15	14	12	11	11
48. Kapsad, hapud—Choucroute värsked—Choux frais	12	14	11	12	16	—	11	12
49. Sibulad—Oignons	124	278	249	187	244	142	142	142
50. Riis—Riz	78	172	182	95	177	40	40	40
51. Mannad—Mann	215	166	145	137	159	94	94	94
52. Makaronid—Macaronis	14	14	14	14	15	16	16	16
53. Kartulijahu—Fécule de pom. de terre	18	16	17	17	17	17	17	17
54. Suhkur, peenike—Sucre en poudre	25	24	20	20	21	21	22	22
55. Meel—Miel	15	13	12	15	14	11	11	11
	12	11	12	11	9	7	7	7
	65	70	65	64	66	61	58	58

Tab. 27—28. ELUMAKSUMUS- ja SUURMÜÜGINDEKSID (geom. kesk.)
Nombres-indices du coût de la vie et nombres-indices des prix de gros
(moyenne géom.)

Keskmine aastas Moyenne annuelle	1930 a.				
	1928	1929	Sept.	Okto.	Nov.

Tab. 27. ELUMAKSUMUSINDEKSID
N-indices du coût de la vie

A. (1913 = 100)

1. Toitus—Alimentation	120	126	98	98	97	115
2. Korter—Logement	52	52	52	52	52	52
3. Kütte ja valgustus—Chauffage et éclair. Puid—Bois	83	95	96	96	96	96
Elektr—Électricité	83	103	98	98	98	104
Petrooleum—Pétrole	43	43	43	43	43	43
Tuletikud—Allumettes	86	86	98	98	98	83
109	109	139	130	130	130	130
4. Riieus—Habillemeent	150	150	150	147	147	150
Riie—Étoffe	120	120	120	120	120	120
Õmblemine—Couture	150	150	150	150	150	150
Pesu—Linge	155	155	155	136	136	155
Jalatsid—Chaussures	187	187	187	187	187	187
5. Puhasust—Hygiène et nettoyage	100	100	100	100	100	100
Seep—Savon	111	111	109	109	109	109
Saun—Bain	71	71	73	73	73	73
Habemeajamine—Barbe	105	105	105	105	105	105
Juukseilõikuse—Coupe de cheveux	121	121	121	121	121	121
6. Reisid, liikumine, post—Voyages etc. Tall-Nõmme pil. hind—Chem. de fer	78	78	83	83	83	78
Tramm—Tramway	79	79	94	94	94	79
Postitarid—Tarif postal	70	70	70	70	70	70
7. Haridus—Instruction	80	80	86	86	86	86
94	94	94	94	94	94	94
8. Lõbustus—Divertissements	143	143	143	143	143	143
Teater—Théâtre	56	56	56	56	56	56
Kino—Cinéma	46	46	46	46	46	46
Tubak—Tabac	174	174	174	174	174	174
Alkohol—Alcool	151	151	153	153	153	153
9. Muud kulud—Autres dépenses	97	100	97	97	97	99
Üldindeks—N-ind. général du coût de la vie	112	117	100	100	100	111

B. (1922 = 100)

Toitus—Alimentation	125	131	102	102	101	120
Korter—Logement	227	227	227	227	227	227
Kütte ja valgustus—Chauffage et éclair. Riieus—Habillemeent	93	106	107	107	107	107
107	107	107	104	104	107	107
Puhasust—Hygiène et nettoyage	107	107	107	107	107	107
Reisid, liikumine, post—Voyages etc.	140	140	149	149	149	140
Haridus—Instruction	141	141	141	141	141	141
Lõbustus—Divertissements	132	132	132	132	132	132
Muud kulud—Autres dépenses	129	133	129	129	129	131
Üldindeks—N-ind. général	125	131	112	112	112	124

Tab. 28. a) SUURMÜÜGINDEKSID (võrdkaalustatud kesk.)
Nombres-indices des prix de gros (moyennes non pondérées).

A. (1913 = 100)

Sisseveetavad ained—Articles d'importation						
Toiduained—Denrées aliment.	108	102	88	95	96	97
Sellest koloniaalkaubad—Dont denrées coloniales	82	81	75	75	75	79
Sõdaained—Denrées fourragères	185	162	135	123	116	145
Tööstusesaadused—Matières premières et produits industriels	87	92	85	83	80	98
Kokku sisseveetav. ained—Gr. total	106	104	92	92	91	101
Väljaveetavad ained—Articles d'exportation						
Toiduained—Denrées aliment.	128	129	98	98	100	116
Tööstusesaadused—Matières premières et produits industriels	199	139	126	122	121	130
Lina—Lin	228	174	133	78	75	152
Kokku väljaveetav. ained—Gr. total	141	135	114	106	106	126
Üldindeks—Nombre-indices général Sellest toiduained—Dont denrées alimentaires	121	117	101	99	98	111
117	113	92	96	98	105	
Tööstusesaadused—Dont matières premières et prod. industr.	111	110	103	100	97	109

B. (1922 = 100)

Sisseveetavad ained—Articles d'imp.	98	95	85	86	84	93
Väljaveetavad — d'export.	119	114	96	89	89	106
Üldindeks—N-ind. général	107	104	90	87	86	99
c) PÕLLUMAJANDUSESAAJUSTE HINDADE VÕRDKAALUSTATUD INDEKSID Nombres-indices pondérés des prix des produits agricoles.						
(1913 = 100)						
Sisseveetavad ained—Articles d'imp.	159	140	110	133	130	129
Väljaveetavad — d'export.	152	139	105	89	89	134
Üldindeks—N-ind. général agricole	155	139	107	103	102	133

Hinnamutused 1930 a. novembris eelmise kuu võrreldes:

Odavnenud:		Kallinenud:	
Okto.	Nov.	Okto.	Nov.
Peenleib	34	33	34
Kruubid	45	40	40
Kartulid	32	31	31
Searasv. sulatam.	125	120	120
Loomaliha	77	67	67
Vasikaliha	78	67	67
Lambaliha	78	75	75
Sealha	108	106	106
Pekk	120	116	116
Sink	185	175	175
Rõimed soolatud	35	30	30
Haugid värsked	73	65	65

Suurmüügindeksis		Odavnenud:		Odavnenud:		
Okto.	Nov.	Okto.	Nov.	Okto.	Nov.	
Sealha	0,87	0,83	ker	kg		
Lüki	17,50	14,68	kv			
Rukkijahu	15,61	15,03	"			
Lüki	36,30	36,25	"			
Elliskivid	49,76	48,75	tub.			
allanaahk	3,32	3,00	kg			
Hkoogid	13,20	12,00	kg			
ivisusi sepa	29,03	28,30	m.l.			
and, sordl	13,95	13,60	kg			
eras vedru	24	23,90	"			
etina	57,50	51,20	"			
etrooleum	15,55	12,62	"			
Lina, Liivi	472	469	kr	m.l.		
V. Petersi	1540	543	"			
Munad	34,75	42,30	kr	kast		
Nisupüü	pelme	41	48	kg		
6õre	41,50	48,50	"			
Kaer	9,77	8,87	"			
Suhkur	26,50	27,18	"			
Vaskplekk	valge	125	134	"		
punane	158	161	"			

TÄHTSAMAD ARTIKLID JA ÜLEVAATED „EESTI STATISTIKAS“.

METODOLOOGIA.

Põllumajanduslik üleskirjutus 1929 a.	Nr. 88(3),	lhk. 133—141
Rahvusvaheline majandusstatistika meetodite ühtlustamise konventsioon	87(2),	69—75
Rahvusvahelised mõjud statistika korraldamisel	76(3),	161—170
Statistika iseseisvuse ajal	75(2),	65—72
Rahva suhtumine statistikalale Eestis	75(2),	73—81
IV Eesti-Läti statistika konverents	94(9),	481—485
Väliskaubanduse arvestamise põhimõtted	27(6),	1—24

RAHVUSVAHELISED ANDMED.

Rukki- ja nisukasvatuse ja kaubanduse maailmas	Nr. 100(3),	lhk. 169—175
Balti riikide väliskaubandus 1924—29 a.	99(2),	57—69
Välja ja sissekäik linnas 1920—24 a.	57(12),	5—10
Võrdlusaandmeid Balti riikidest 1920—26 a.	72(11),	629—633
Palgaolud välisriikides 1914—25 a.	55(10),	1—4

RAHVASTIK.

Talundite rahvastik 1925 a.	Nr. 104(7)-105(8),	421—428
Eestlaste arv Venes (N. S. V. L.)	101(4),	193—197
Eestlaste füüsiline arenemine 1926—27 a.	84(11),	621—629
Vastandimute pikkus, kanal ja peamõõdud Tallinnas 1926-27 a.	82(9),	525—531
Sündivus, surevus, abielulivus ja rännavarv 1929 a.	106(9),	485—509
Abielulahutused 1928—28	90(5),	279—285
Surmapõhjused 1927 a.	87(2),	101—112
Rahvaarvu kasv Eestis 1921—25a.	55(10),	5—8
Linnade ja alevite rahvastik	101(4),	201—207
Rahvaliklemine üle piiri 1929 a.	99(2),	70—74
Väljarand 1929 a.	103(6),	339—341
Väljarand Eestist 1924-25 a.	57(12),	1—5
Eesti sõdurite pikkus 1924 a.	69(8),	431—445

HARIDUS.

Üldhariduslik rahvuskoollid 1927/28 õ.a.	Nr. 92(7)-93(8),	lhk. 407—419
Õpilaste töökoormatus	83(10),	565—577
Õpetajate seminarid 1923—27 a.	78(5),	298—302
Õppeasutused 1922—27 a.	76(3),	200—210
Merikoolid 1923—27	74(1),	30—342
Alg- ja keskkoolid 1928/29 õ.a.	99(2),	75—99
Alg- ja keskkoolid 1927/28 õ.a.	88(3),	142—162
Lastealad 1923—29 a.	103(6),	329—338
Tartu lüükool 1926—28 a.	89(4),	232—240
Õlikooli õppejõud, õilõpilasikond ja majandus 1922—26 a.	66(5),	281—288
Tallinna Tehnikum 1926—28 a.	89(4),	240—242
Kirjastus, ajakirjandus ja kirjandusturg 1924—26 a.	68(7),	393—401
Avalikud raamatukogud 1928/29 a.	107(10),	551—557

TÖÖ JA PALGAD.

Töölispalgade rahvusvaheline võrdlus	Nr. 103(6),	lhk. 359
Tööpäeva pikkus tööstuses 1929 a.	107(10),	533—539
Palgaolud tööstuses 1929 a.	102(5),	253—268
Tööolud 1922—27 a.	75(2),	138—140
Toodang ja tööjõud suurtööstuses	100(3),	129—148
Suur- ja kesktööstus ettevõtete tööjõud I. VII. 1927 a.	71(10),	603—610
Töötaolu ja tööpõrside tegevus 1929 a.	101(4),	193—202
Töökaitses 1929 a.	104(7)-105(8),	396—403
Kollektiivlepingud I. VII. 1927 a.	71(10),	589—590
Streigid tööstuses 1929 a.	98(1),	37—39
Avalikud tööd 1929-30 a. talvel	108(11),	619—623
Halgekassad ja nende liikmed 1921—27 a.	80(7),	418—421
Tööõnnetused 1927 a.	94(9),	509—512
Palgaolud tööstuses 1928 a.	90(5),	290—304
Põllutööliste palgad 1927 a.	71(10),	578—577
Tööstustööliste palgaolud 1914—26 a.	59(14),	3—12
Tööliste majanduslik seisukord Tallinnas ja Narvas (Büdzetiiline uuring)	48(3),	1—108

TERVISHOID.

Halgemajalaste ravitarvad haigused	Nr. 104(7)-105(8),	415—421
Andmeid laste tervisholust	87(2),	81—83
Kaitseväe tervishoid 1925—27 a.	82(0),	513—524
Rahva tervislik seisukord 1919—27 a.	75(2),	141—142
Surmapõhjused 1927 a.	87(2),	104—112
Rinnalaete surevus 1926 a.	81(8),	460—470
Nakkusehaigused 1929 a.	108(11),	616—618
Lepra 1919—28 a.	84(11),	630—632
Vähktõbi 1919—25 a.	73(12),	684—690

HOOLEKANNE.

Hoolekanne 1927/28 ja 1928/29 a. Nr. 106(9), lhk. 510—522

KURITEGEVUS JA ÕNNETUSED.

Õnnetused inimestega 1928—29 a.	Nr. 104(7)-105(8),	427—432
Kohtute tegevus 1920—29 a.	103(6),	lhk. 313—326
Tulekahjud 1929 a.	101(4),	209—213
Süüdimõistetute koossels 1924—26 a.	74(1),	19—28
Enesetappid 1927 a.	81(8),	488—490
Kuri- ja süüteo ning seaduste ja määruste rikkumised 1924—28 a.	71(10),	555—573
Süütegevus 1927 ja 1928 a.	96(11),	640—654

TÖÖSTUS.

Kesktootusettevõt. 5—19 töötajaga 1928 a.	Nr. 101(4),	lhk. 219—220
Ürgtootva tööst. toodangu väärtus 1927 a.	91(6),	336—338
Toodang ja tööjõud suurtööstuses 1927 a.	87(2),	84—100
Kütteainete tarvitust tööstuses 1928 a.	104(7)-105(8),	411—414
Jõumasinad ja mehhaanilise jõu tarvitust suurtööstuses 1928 a.	108(11),	605—608
Eesti tööstussaaduste turud 1923—26 a.	70(9),	498—502

VÄLISKAUBANDUS.

Metsasaadused meie väliskaubanduses 1920—28 a.	Nr. 88(3),	lhk. 165—175
Väliskaubandus 1919—27 a.	75(2),	101—109
Tollimaks ja väliskaubandus tollitariifi kohaselt 1929 a.	107(10),	540—550
Eesti tööstussaaduste väljaveedu 1927 ja 1928 a.	95(10),	551—557
Põllumajandus- ja tööstussaadused väliskaubanduses 1924—28 a.	94(9),	495—497

HINNAD.

Elumaksumus Eesti linnades 1922—29.	Nr. 90(5),	lhk. 285—289
Elusloomade hinnad la'adel 1928 a.	89(4),	229—231
Suurmüügi ja elumaksumuse indeksid 1913—28	77(4),	261—260
Toiduainete võrdlev maksum. 1922—27 a.	68(7),	319—332
Põllumajandussaaduste hindade indeksid	65(4),	219—220
Elumaksumus (elukallidus)	36(3),	1—981

TRANSPORT JA SIDE.

Tähtsamate kaupade vedu raudteel 1928/29 a.	Nr. 98(1),	lhk. 1—22
Raudteede tegevus 1929/30 a.	107(10),	558—592
Välis- ja rannasõit ning kauba- ja reisijatevedu 1929 a.	104(7)-105(8),	378—395
Kaubalaevastik I. I. 1930 a.	108(9),	470—484
Suma 1929 a.	94(9),	516—521
Siseveetee tegevus 1929 a.	107(7)-105(8),	433—435
Suma 1928 a.	94(9),	513—515
Laevasõit ja kaubavedu veeteel 1925 a.	56(11),	1—18
Post, telegraaf, telefon ja raadio 1929/30 a.	108(11),	624—651
Autobussiliinid 1922—29 a.	108(6),	342—344
Mootorsõidukid I. I. 1930 a.	104(7)-105(8),	418—410
Maanteed pikkus	69(8),	467

KINDLUSTUS.

Kindlustuseseltsid 1928 a.	Nr. 103(6),	lhk. 345—358
Haiguskindlustus 1927 ja 1928 a.	95(10),	567—574

KREDIIT JA KAPITAL.

Asutuskudele antud riiklikud laenud ja toetused 1921—1928 a.	Nr. 94(9),	lhk. 524—525
Pikalaenu pank 1928 a.	89(4),	243
Aktsiaseltside ja osahäsuute äriselaud 1927 ja 1928 a.	89(3),	176—185
Erakapade tulud ja kulud 1929 a.	103(11),	609—615
Pankade tulud ja kulud 1927 a.	86(1),	28—35
Maapanga tegevus 1926-27 a.	71(10),	586—587

RAHANDUS.

Raharingvool 1919—29 a.	Nr. 95(10),	lhk. 558—566
Meie riigimajandus netoarvudes ja üldine maksukoormatus	86(1),	42—50
Riigi tulud ja kulud 1919—27	79(6),	362—369
Maavahituste tulud ja kulud I. I 1927—31. III. 1928 a.	95(10),	545—453
Linnade ja alevite tulud ja kulud	103(3),	157—168
Maksuhilansse 1928 a.	92(7)-93(8),	420—426
Eesti maksuhilansse 1924—26	66(5),	239—256
Puhaskasumaks 1928 a.	96(11),	655—661
Tulumaks 1929 a.	102(5),	269—281

ÜHISTEGEVUS.

Tarvitajate ja majandusühingud 1926 a., Nr. 73(12), lhk. 725—727

PÖLLUMAJANDUS.

Talundite hooned	Nr.106(9),	lkh. 469—478
Viljasaadid 1929 a.	" 96(11),	" 662—664
Maapidamine ja viljade kasvupinnad	" 95(10),	" 590—593
1929 a.	" 89(4),	" 220—224
Riigimaa surrus ja kruntide arv 1. I. 29 a.	" 101(4),	" 214—217
Kanapidamise kasuvus 1929 a.	" 99(2),	" 100—103
Kunstväetiste tarvitamine 1928/29 a.	" 95(10),	" 594—596
Loomade arv ja koosseis 1929 a.	" 64(3),	" 149—150
Lambapidamine 1926 a.	" 65(4),	" 180—181
Sulgloomapidamine 1926 a.	" 64(9),	" 5—7
Kontrollkarjade aastatoodang 1925 a.	" 51(6),	" 12—16
Põllumajanduse erakorraline krediteerimine 1923 ja 1929 a.	Nr. 97, 12,	lkh. 727—731
Maaparanduse seisukord	" 96(11),	" 665—666
Riigi metsamajandus 1928/29 a.	" 98(1),	" 28—29
Riigi metsamajandus 1927/28 m/a.	" 94(9),	" 498—502
Põllumajandustoodangu väärtus 1922—26a.	" 67(6),	" 319—321

Põllumajandus- ja tööstusainete väliskaubandus 1923—26.	Nr. 67(6),	lkh. 322—330
Põllumajandussaaduste hindade indeksid	" 65(4),	" 219—220
Põllutööriistade ja masinate arv ning väärtus talundis 1926 a.	" 61(10),	" 6—10
Maakorraldus 1927 ja 1928 a.	" 94(9),	" 522—524
Maareformi teostamine 1919—26 a.	" 76(3),	" 171—175

VARIA.

Pandimajade tegevus 1929 a.	Nr.104(7)-105(8),	404—408
Kinnisvara oksjonid 1927-29 a.	" 102(5),	lkh. 286—288
Suvitajad suvituskohades 1920—29 a.	" 102(5),	" 281—286
Sportistatistika 1920—30 a.	" 101(4),	" 221—226
Korteriolud Tallinnas ja Tartus	" 92(7)-93(8),	" 385—398
Lõputised 1922-26 a.	" 94(9),	" 402—404
Alkoholi toodang ja tarvitamine 1920—27 a.	" 78(5),	" 291—293
Riigiteenijate palgaolud 1927/28 n.	" 84(11),	" 633—649
Riigiteenijate arv ja selle vähendamisprobleem	" 76(3),	" 211—218
Ühingud ja seltsid 1926—28	" 91(6),	" 354—358

RIIGI STATISTIKA KESKBÜROO ERIVÄLJAANDED.

LHK A. EESTI DEMOGRAAFIA

Vihk I. Haridus Eestis I.	Lhk. 288+186, 1924.	Kr. 6.—
" II. Haridus Eestis (üh. väljaanne)	" 300, 1924.	" 3.50
" III. Sündivus, surevus, abielluv, ja rahva liikum. 1921—1923	" 52+54, 1925.	" 3.—
" IV. Tervishoid Eestis	" 132+80, 1925.	" 5.—
" V. Rahvastik ja tervishoid	" 306, 1930.	" 8.—

EESTI MAJANDUS

Vihk I. Väliskaubandus 1923 a.	Lhk. 20+72, 1924.	Kr. 2.—
" II. Eesti sadamad, veeteed, kaubalaevastik ja laevasõit	" 102, 1925.	" 2.50
" III. Raudtee, post, telegraaf ja telefon Eestis	" 64, 1925.	" 2.—
" IV. Väliskaubandus 1924 a.	" 22+92, 1925.	" 3.—
" V. Tööstus Eestis	" 80, 1926.	" 2.50
" VI. Riigiraudteed 1924 a.	" 38, 1926.	" 2.—
" VII. Väliskaubandus 1925 a.	" 109, 1926.	" 3.25
" VIII. Väliskaubandus 1926 a.	" IV+106, 1927	" 3.25
" IX. Aktiiasutiste, osuühisuste ja ühisteg. asut. äriiselsed 1. I. 1926	" 82+34, 1927.	" 2.—
" X. Väliskaubandus 1927 a.	" 106, 1928.	" 3.25
" XI. Väliskaubandus 1928 a.	" 130, 1929.	" 3.50
" XII. Väliskaubandus 1929 a.	" 152, 1930.	" 5.—

EESTI PÖLLUMAJANDUS

Vihk I. Eesti põllumajandus I.	Lhk. 200, 1923.	Kr. 5.—
" II. Eesti põllumajandus II.	" 132, 1924.	" 2.25
" III. Loomapidamine Eestis 1924	" 17+105, 1925.	" 1.50
" IV. Eesti põllumajandus 1925 a.	" 3+201, 1926.	" 3.—
" V. Eesti põllumajandus 1926 a.	" VIII+254, 1927.	" 3.—
" VI. Eesti põllumajandus 1927 a.	" VIII+207, 1928.	" 2.75
" VII. Eesti põllumajandus 1928 a.	" VIII+218, 1929.	" 2.75
" VIII. Eesti põllumajandus 1929 a.	" VIII+264, 1930.	" 3.50

LHK B. 1. Üldrahvalgemise eelkõrvõtted	" 78, 1923.	" 2.—
2. Sugumää vigaste laste kohta Eestis	" 104, 1923.	" 3.75
3. II. Riigikogu valimised	" 78, 1923.	" 3.—
4. Eesti väliskaubandus 1924—1922	" 60+38, 1928.	" 2.50

5. 1922 a. Üldrahvalgemise andmed

Vihk I. Rahva demograafiline koosseis ja korteriolud Eestis	Lhk. 88, 1925.	Kr. 2.—
" II. Ülemikiline kokkuvõte (tab.)	" 8+133, 1924.	" 4.—
" III. Rahva tööala ja ühiskondline kihitus	" 88+64, 1925.	" 3.—
" IV. Viru maakond	" 24+52, 1924.	" 2.—
" V. Järva maakond	" 52+60, 1923.	" 3.—
" VI. Harju maakond ja Tallinn	" 40+56, 1924.	" 3.—
" VII. a) Lääne maakond	" 20+56, 1924.	" 2.—
" b) Saare maakond	" 20+56, 1924.	" 2.—
" VIII. Pärnu maakond	" 40+84, 1924.	" 3.50
" IX. Viljandi maakond	" 30+84, 1924.	" 3.50
" X. Tartu ja Valga maakonnad	" 40+92, 1924.	" 3.—
" XI. Võru ja Põlva maakonnad	" 30+46, 1927.	" 3.—
6. 1922 a. Üldrahvalgemise andmete läbitöötam. plaan ja tabelite sisu	" 48, 1923.	" 1.—
7. Asumaa majapidamised Eestis 1919—23 a.	" 46+60, 1924.	" 3.50
8. 1925 a. Põllumajandusliku üleskirjutuse andmed	" 4+219, 1926.	" 3.75
9. Statistiline aialbum, v. I. Maa ja rahv. (38 dia- ja kart. värv.)	" 1925.	" 6.—
" II. Majandus. (24 ")	" 1926.	" 6.—
" III. Põllumajandus. (112 lkh. (joonised, fotod ja tekst) 1928.	" 1928.	" 7.50
10. III. Riigikogu valimised	" 48, 1927.	" 1.75
11. Karjajamajandus ja karjasaaduste turg välismaal ja Eestis.	" 72, 1928.	" 3.—
12. IV. Riigikogu valimised	" 52, 1929.	" 1.75
13. 1929 a. põllumajandusliku üleskirjutuse andmed, vihk I	" XI+235, 1930.	" 7.50

LHK F. EESTI STATISTIKA KUKKIRI:

1922 a. Nr. 1—11 hind kokku	Kr. 10.—	1926 a. Nr. 46—61 hind kokku	Kr. 15.—	1930 Nr. 98—103 hind kokku	Kr. 8.—
1923 " 12—21	" 15.—	1927 " 62—73	" 15.—	" 104—109 " " "	1.50
1924 " 22—33	" 15.—	1928 " 74—85	" 15.—		
1925 " 34—45	" 15.—	1929 " 86—97	" 15.—		